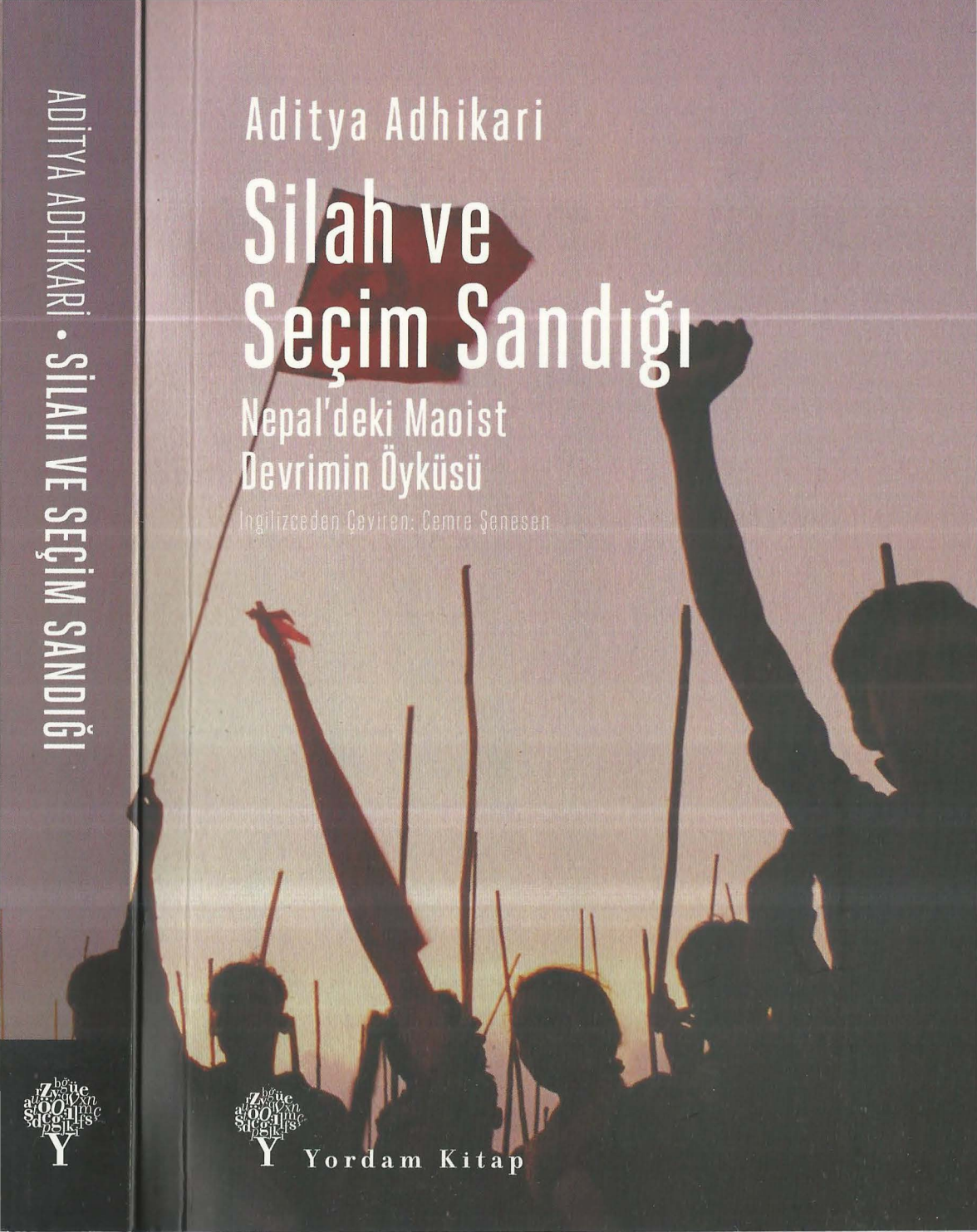
ADİTYA ADHİKARİ • SİLAH VE SEÇİM SANDIĞI

Aditya Adhikari

Silah ve Seçim Sandığı

Nepal'deki Maoist Devrimin Öyküsü

İngilizceden Çeviren: Cemre Şenesen

Yordam Kitap

Aditya Adhikari

Ağırlıklı olarak Nepal'deki siyasal gelişmeler üzerinde duran gazeteci ve danışman. Katmandu'da yaşayan Adhikari, 2008 ile 2012 yılları arasında, İngilizce yayın yapan günlük *Kathmandu Post* gazetesinde düzenli olarak köşe yazıları yazdı.

Eserin Orijinal Adı

The Bullet and the Ballot Box:
The Story of Nepal's Maoist Revolution

(Verso, Londra, 2014)

SİLAH VE SEÇİM SANDIĞI

Nepal'deki Maoist Devrimin Öyküsü

Aditya Adhikari

İngilizceden Çeviren:
Cemre Şenesen

Yordam Kitap: 375 • **Silah ve Seçim Sandığı** • Aditya Adhikari
ISBN 978-605-172-384-6 • *Çeviri:* Cemre Şenesen • *Kitap Editörü:* Erkin Özalp
Redaksiyon: Emel Yuvayapan-Barış Yıldırım • *Düzeltme:* Cemre Cemri
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Savaş Çekiç
Birinci Basım: Ekim 2020 © Verso, 2018 © Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

SİLAH VE SEÇİM SANDIĞI

Nepal'deki Maoist Devrimin Öyküsü

İÇİNDEKİLER

Önsöz 11

1. BÖLÜM
Halkların Kalplerindeki Güneş: Başlangıç 17
Nepal'de Çin'in Kültür Devrimi. 17
Otokrasinin Sonu. 26

2. BÖLÜM
Demokrasi ve Yol Açtığı Hoşnutsuzluklar. 33
Yeni Bir Başlangıç 33
Kırsal Bölgelerde Baskının Sürmesi. 34
Nepal Egemen mi?. 42
İsyan Kıpırtıları. . 50

3. BÖLÜM
Filin Gözünü Oymak 61
"Düşman İlerlediğinde, Geri Çekilin" 61
Teröre Karşı Terör 65
Kentteki Savaş 70
Polis Geri Çekiliyor 75
Parlamentodaki Kargaşa 78
Çelişkilerden Faydalanmak 80

4. BÖLÜM
Devlet Savaşa Giriyor 91
Yeni Kral İş Başında 91
Savaş ve Müzakere 103
Savaşın Sürdürülmesi 115

5. BÖLÜM
Taraftarlar Arasında 127
İki Rejim 127
Taraftarlar Arasında 129
Beni Muharebesi 142

6. BÖLÜM
Suda Balık: Anlatılar 155
Halk Siyaseti 155

Devrimin Kalesi 163
Sınıf Mücadelesi mi Etnik Özerklik mi? 170
Yeni Bir Kültür Devrimi 182
Dailekh'teki Misilleme Saldırısı 186
Halkın İnsafına Kalmak 191

7. BÖLÜM
Sendelemeler ve Toparlanmalar 207
Üst Komuta Kademesi 207
Üst Yönetimde Sorun 219
Karanlıkta El Yordamıyla 229
Khara Muharebesi 233
Bir Meşruiyet Krizi . . 237
Strateji Değişikliği 241

8. BÖLÜM
Ayaklanma 245
Gandak Harekâtı 245
Bise Nagarçi'nin Tanıklığı 251
Kaplan Korkusu 256
Hapishane Mücadelesi 259
Rejimin Devrilmesi 265
Muhasebe 271

9. BÖLÜM
Halk Savaşı'nın Sonuçları 275
İsyancılar Başkentte 275
Geri Tepme 280
Hükümet Sorunu 288
Bölgesel Hak İddialarının Dengelenmesi 290
Parlamenter Bataklık 295
Hayal Kırıklığı ve Öfke 302
Meclisin Ölümü 312

Sonsöz 314

Teşekkürler 325

Notlar 327

Annem babam,
Neelam ve Rameş Adhikari için

Önsöz

Yıkabilirsiniz Lenin'in heykelini
Paramparça edebilirsiniz Marksist öğretiyi
Gömebilirsiniz devrim tarihini
Neden heykelle yetinesiniz?
Parçalara ayırıp Lenin'in naaşını
Kargalarla akbabalara atabilirsiniz ...
Fark etmeyecektir
Ey dünyanın müreffeh varlıkları
Ey kapitalistler
İntikamla hareket eden ve kan dökülmesine sevinen sizler
Ülkeleriz biz. Özerklik verin bize.
Uluslarız biz. Kurtuluş verin bize.
Halkız biz. Devrim verin bize.

- Ahuti[1]

1992'de bu satırlar yayımlandığında, genellikle "Ahuti" olarak bilinen Bişwa Bhakta Dulal, Birlik Merkezi üyesiydi. Bu, sonradan iki fraksiyona bölünecek olan küçük bir komünist partiydi. Bu fraksiyonlardan biri, Nepal Komünist Partisi (Maoist) haline geldi. Ahuti'nin şiiri, yaygın olarak yenilgiye uğradığı düşünülen bir ideolojiye sınırsız bağlılığını ilan eder. Şair, sanki katıksız ikna gücüyle kendi kaygılarını bastırmaya çalışmaktadır. Ahuti, sonunda, silahlı mücadeleyi desteklemeyen fraksiyona katıldı. Fakat şiiri yayımlandıktan dört yıl sonra, diğer fraksiyondaki yoldaşlarının hissettiği öfke ve acı silahlı bir isyana dönüşerek Nepal tarihinin akışını değiştirdi.

Maoist isyanın çoğu önderi, mutlak bir hükümdarın Nepal'i yönettiği 1970'lerde yetişkinliğe adım atmıştı. Kral Mahendra Şah, Nepal'in demokrasiye hazır olduğuna inanmıyordu. 1960'ta darbeyle başa geldikten sonra tüm siyasi partileri yasaklayarak Pançayat sistemini kuran Mahendra'ya göre, ulusun bağımsızlığını koruyup güçlendirebilecek, ülkeyi modernleşmeye götürebilecek tek sistem buydu. Ama Pançayat rejimi siyasi muhalefete izin vermiyordu ve bu rejimin modernleşme programı geleneksel toplumsal hiyerarşileri ortadan kaldırmak yerine sağlamlaştırıyordu. Böylesi koşullarda, toplumsal ve siyasi değişim peşinde koşan çok sayıda genç erkek ve kadının komünizme yakınlık duyması doğaldı.

1990'da, bir dizi yasaklı partinin önderlik ettiği bir halk hareketi Pançayat rejimini devirmeyi başardı. O zamanlar çeşitli marjinal fraksiyonlara dağılmış olan Maoistler, bu siyasi kazanım hakkında karışık hisler besliyordu. Fakat diğer pek çok kişi, Nepal'in, hem yurttaşlarının arzularıyla hem de tüm dünyada baskın olan liberal demokrasi paradigmasıyla uyumlu olan bir sisteme sonunda kavuştuğuna inanıyordu. Nepal'in en büyük partisi Nepal Kongre Partisi, arada sırada sosyalizm inancını dile getirse de, uygulamada hep liberalizme sadık kalmıştı. Ülkenin en büyük iki komünist partisi, yaygın liberal zafer gösterileri tarafından yola getirilmiş, Nepal Komünist Partisi (Birleşik Marksist-Leninist)'i (NKP-BML) oluşturmak üzere birleşmiş ve yeni parlamenter düzene bağlılık yemini etmişti.

Dolayısıyla, devrime sımsıkı bağlı olan Maoistler güçlü bir akıntıya karşı kürek çekiyordu. Parlamenter sistemi reddetmekle kalmıyor –Nepal'in yabancı ülkelere fazlasıyla bağımlı olmasına rağmen– Amerika Birleşik Devletleri ve Hindistan gibi "emperyalist" ve "yayılmacı" güçleri açıkça suçluyorlardı. Genel olarak, hiçbir Nepal hükümetinin Hint desteği olmadan hayatta kalamayacağı düşünülüyordu. Hindistan'a açıkça düşmanlık besleyen bir siyasi grubun pek fazla yol alması beklenmiyordu. Hem Nepalli

hem de yabancı gözlemciler, Maoistleri, eskimiş bir ideolojiye takılıp kalmış, dikkate alınmayacak ve hiziplerle dolu bir ayrılıkçı grup olarak görüyordu.

Fakat Maoistler azimlerini korudu. Şubat 1996'da ülkenin ücra köşelerindeki pek çok polis noktasına saldırarak Halk Savaşı'nı ilan ettiler. Nepal Kongre Partisi'nin önderlik ettiği hükümetin yanıtı polisi harekete geçirmek oldu. İsyan, polis baskısına karşın, izleyen birkaç yılda ülkenin her yanına yayıldı. Hükümet, olağanüstü hal ilan ederek ulusal orduyu görevlendirdi. 2002'de kral, devlet üzerindeki gücünü yeniden elde etmek üzere harekete geçti. Nepal üzerinde etki sahibi olan tüm yabancı güçler –Hindistan, Çin, ABD ve İngiltere– Maoistlere karşı hükümeti destekledi. Tek başına ABD, 20 milyon doların üzerinde askerî yardımda bulundu.

Buna karşılık Maoistlerin hiçbir dış desteği yoktu. Başlangıçta ilkel silahlara bel bağlamış ve en uzak bölgelerdeki köylerde üslenerek faaliyet yürütmüşlerdi. Kadrolarının çoğu yoksul, kırsal sosyal çevrelerden geliyordu ve önemli bir bölümü ötekileştirilmiş etnik gruplara ve kast gruplarına mensuptu. Yine de, 2005'e gelindiğinde, Maoistler Nepal'in kırsal kesiminin büyük bölümünde kontrolü ele geçirmişti ve başlattıkları isyan ülkenin çehresini değiştirmişti.

Maoistler, on yıllık bir silahlı mücadelenin ardından, kralın iktidarı gasp etmesine karşı çıkan ana akım partilerle nihayet bir barış anlaşması imzaladı. Birlikte yönettikleri tarihsel ayaklanma, monarşiyi devirdi ve isyancıların ana taleplerinden biri olan Kurucu Meclis seçimlerinin yolunu açtı. Maoistler, Kurucu Meclis'teki sandalyelerin yaklaşık yüzde 40'ını kazandı. Diğer partiler çok gerilerinde kaldı. Maoistler hükümete katıldı ve siyasi gündemleri Nepal'deki kamusal tartışmalara yön vermeye başladı.

Ne var ki, Maoistlerin hedefi, isyanı başlattıkları dönemde çok daha büyüktü: Devlet üzerinde mutlak denetim. Artık ana akım siyasete dâhil olduklarından, kendilerini çok partili, işlevsiz

bir sistemin içinde bularak ödün vermek zorunda kaldılar. Her şeye karşın, siyasi bir güç olarak olağanüstü büyüdüler. Kimsenin ihtimal vermemesine rağmen, Mao'nun uzun süreli Halk Savaşı stratejisiyle, Soğuk Savaş sonrası dönemde devlet iktidarını ele geçiren tek isyancı grup oldular. Bu nasıl mümkün oldu?

Bu soru, bu kitapta sunulan Maoist isyan tarihinin odağında yer alıyor. Pek çok gözlemci, nüfusun büyük kesimlerini radikal bir ideolojiyi kabul eder hale getiren şeyin yoksulluk olduğunu söylüyor. Bazıları, Maoistlerin yükselişini devletin zayıflığına bağlıyor. Gerçekten de, hareketin kapsamlı bir resmini sunmaya yönelik hiçbir girişimde bu noktalar görmezden gelinemez. Bununla beraber bu kitap, öncelikli olarak, Marksistlerin "öznel etmen" dedikleri şeyle ilgileniyor: İsyana katılan Maoistlerin kişisel yolculukları, inançları ve hedefleri, ormanlardaki, köylerdeki, hapishane hücrelerindeki deneyimleri, birbirleriyle ve yerel topluluklarla ilişkileri, tek tek Maoist önderler arasındaki gerginlikler, bu önderlerin çelişen hedefleri ve stratejileri...

Maoist önderler kimlerdi ve onları harekete geçiren nedenler nelerdi? Kadrolarıyla nasıl ilişki kurmuş, onları nasıl yönetmişlerdi? İdeolojik ve kişisel farklılıkları, hareketin dinamiğini nasıl şekillendirmişti?

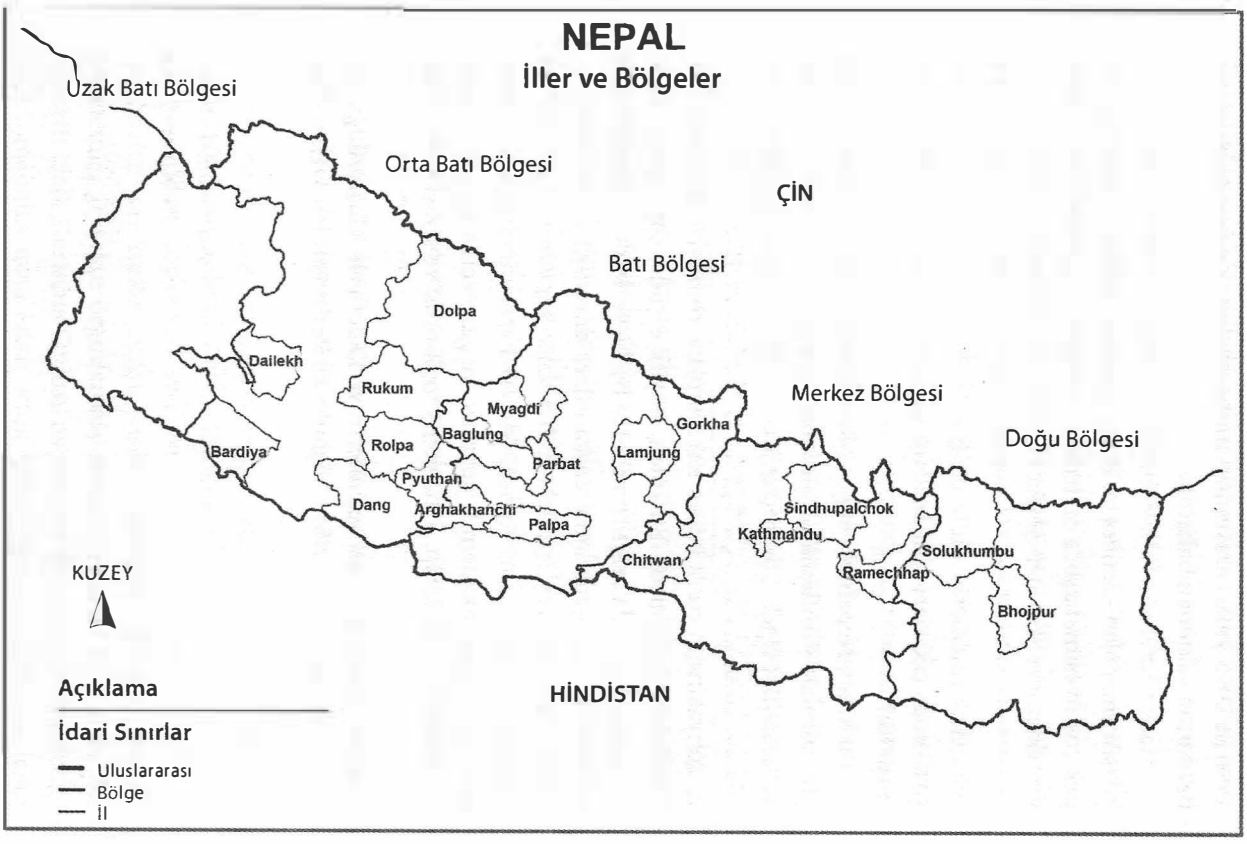
Nepal'in köylerinden on binlerce genç erkek ve kadın isyana katıldı. Ateşli bir görev ve bağlılık duygusuna sahip, birbirlerine sımsıkı bağlı bir kadro yapısı oluşturmuşlardı. Kendilerini bekleyen büyük tehlikelere rağmen onları Maoist davaya katılmaya yönelten şeyler nelerdi? Maoistlerin büyük bölümünü, ataerkinin prangalarından kurtulma umuduyla isyancılara katılan kadınlar oluşturuyordu. Onların savaş deneyimleri nasıldı? Maoistlerce kontrol edilen köylerdeki sivilleri Maoist taleplere razı olmaya yönelten şey korku muydu yoksa sempati mi? Düzgün teçhiz edilmemiş, gevşekçe örgütlenmiş savaşçı grupları nasıl oldu da heybetli Halk Kurtuluş Ordusu'na evrildi? Bu kitap, Maoistlerin askerî gücünün nasıl adım adım büyüdüğünü sergilemek için,

1996 ile 2005 yılları arasındaki muharebelerin en önemlilerinden bazılarına yakından bakacak.

Maoist hareketin kitlesinin büyük bölümü, tarihsel olarak ötekileştirilmiş olan kastlara ve etnik gruplara dâhildi. Bu grupların pek çok üyesini, başlıca önderleri üst kastlardan olan bir hareketi desteklemeye yönelten şeyler nelerdi? Maoist önderler, sınıf mücadelesiyle etnik dava arasındaki gerilimi nasıl çözmeye çalıştı? Bazı eleştirmenlerin iddia ettiği gibi, kastları ve etnik grupları, sırf kendi çıkarları için kullanmak amacıyla mı harekete geçirmişlerdi?

Bu kitap, Nepal'deki engin Maoist külliyattan yararlanarak bu gibi soruları yanıtlamaya çalışıyor. Bu külliyatın içinde ideolojik ve stratejik belgeler, demeçler, önderlerin yayımladığı genelgeler, Maoist komutanların çizdiği savaş planları ve savaşa katılanların iç dünyalarını ortaya koyan anı kitapları, romanlar, günlükler ve mektuplar bulunuyor. Bu anlatı, büyük ölçüde, çoğu İngilizceye çevrilmemiş ya da araştırmacılarca başka yerlerde kullanılmamış olan bu kaynaklarda bulunan kanıtlara dayanıyor. Parti hiyerarşisinin farklı düzeylerindeki militanlarla yapılan görüşmeler bu malzemeye ekleniyor. Ayrıca, Maoist hareketin farklı yanlarını inceleyen geniş akademik yazından ve gazetecilik yazınından da faydalandım. Bu kitap, daha geniş toplumsal ve siyasi süreç hakkındaki açıklamaları kişisel öykülerle zenginleştirerek, Nepal'deki Maoist isyanı, bireysel seçimlerin ve kaderlerin oluşturduğu bir insan ürünü olay –tarihin kaçınılmaz ilerleyişinden fazlası olan bir şey– olarak resmetmeye çalışıyor.

Aditya Adhikari
25 Nisan 2013

NEPAL
İller ve Bölgeler
Uzak Batı Bölgesi
Orta Batı Bölgesi
ÇİN
Batı Bölgesi
Merkez Bölgesi
Doğu Bölgesi
Dolpa
Dailekh
Rukum
Myagdi
Gorkha
Baglung
Rolpa
Lamjung
Bardiya
Parbat
Pyuthan
Dang
Arghakhanchi
Palpa
Sindhupalchok
Kathmandu
Chitwan
Solukhumbu
Ramechhap
Bhojpur
KUZEY
Açıklama
İdari Sınırlar
Uluslararası
Bölge
İl
HİNDİSTAN

1. BÖLÜM

HALKLARIN KALPLERİNDEKİ GÜNEŞ: BAŞLANGIÇ

Nepal'de Çin'in Kültür Devrimi

1960'larda Nepal kralı ile Çin önderlerinin dünya görüşleri arasında dağlar kadar fark vardı. Kral Mahendra Şah, iki yüzyıldır Nepal'e hükmeden bir hanedanın çocuğuyken, Mao'nun Çin'indeki komünist önderler, toplumlarındaki feodal ve aristokratik kalıntılara karşı mücadele ederek yükselmişti. Yine de, kral ile Çinli önderler dostane ilişkilerini sürdürüyordu. Çin medyası, Mahendra'yı sık sık "ilerici kral" olarak adlandırıyordu.[1] Çin'in 1966'daki toplam dış yardım taahhütlerinin yüzde 16,8'i Nepal'e yönelikti. Fakat bir yıl sonra, Kültür Devrimi'nin yarattığı taşkınlık diplomatik ilişkileri bozacak şekilde Nepal'e ulaştığında, durum değişmeye başladı. Çin'in Nepal kralına yönelik resmî yaklaşımı düşmanlığa dönüştü. Sonradan Dörtlü Çete'ye* dâhil olduğu için yirmi yıl hapiste kalacak olan Yao Wenyuan, 1968'de Şangay Devrimci Komitesi'ne hitaben yaptığı konuşmada, Mahendra'yı "önemsiz bir gerici" olarak tanımlamıştı.[2]

Çin, 1963'ten beri, yol inşa etmeleri için Nepal'in kuzeydoğusundaki tepelere ekipler gönderiyordu. 1967'de, yol şantiyele-

* *Dörtlü Çete*: 1960'larda ve 1970'lerin başında gerçekleşen Çin Kültür Devrimi sırasında belirlenen politikaların sürdürülmesinden yana olan grubun önderlerine sonradan verilen ad. Bu önderler Mao Zedong'un karısı Jiang Qing, Wang Hongwen, Zhang Chunqiao ve Yao Wenyuan idi. *–çev.*

rinde çalışan Çinli teknisyenlerin faaliyetleri Nepal hükümetini huzursuz etmeye başladı. Gazete haberlerine göre, teknisyenler inşaat işçilerine devrimci Çin yayınları ve Mao rozetleri dağıtıyordu. Çin sosyalizmini yücelten filmler de gösteriyorlardı. İddiaya göre, "saf ve temiz" Nepalli işçiler, ücretlerini almadan önce Mao'nun resmine selam vermeye ve onu yücelten sloganlar atmaya zorlanıyordu. Kral Mahendra ile Çin'in dış ticaret bakan vekili 26 Mayıs'ta yolun bir kısmının açılışını yaptığında, Çin'de çıkan haftalık İngilizce dergi *Peking Review*, kalabalığın, "Büyük önder Başkan Mao, dünya halklarının kalplerinde ışıldayan en parlak kızıl güneş!" diye haykırdığını bildirdi. Nepal'de çıkan haftalık İngilizce dergi *Nepali Times*'ın birkaç gün sonra verdiği yanıt soğuktu: "Oradaki Nepallilerin Mao'yu kızıl güneş olarak yücelttiğini duyan hiç kimse olmadı."[3]

17 Haziran'da, Çin'in Nepal büyükelçisi ile birlikte yaklaşık 300 işçi, Hindistan'dan casusluk suçlamalarıyla kovulan dokuz Çinli diplomatı karşılamak üzere Katmandu'nun uluslararası havaalanında toplanmıştı. Karşılama ekibi, bekleyişleri sırasında, Mao'nun resimlerini gösteriyor ve "Mao'nun savaşçıları"nı yücelten sloganlar atıyordu. Delhi'den gelen uçak indi, ama kovulan diplomatları taşımıyordu. Havaalanında toplanan Çinliler çileden çıktı, Hint "gericiler"e ve "revizyonistler"e karşı sloganlar attılar ve fotoğraf çekmek isteyen gazetecilere saldırdılar. Diplomatlar 24 Haziran'da sonunda geldiklerinde, diğerlerinin yanı sıra Çin ve Pakistan büyükelçilerinin de hazır bulunduğu bir törenle kahramanlar gibi karşılandı.

Bu olay doğal olarak Hindistan hükümetini kızdırdı. Katmandu'daki Hindistan Büyükelçisi Sriman Narayan, Nepal dışişleri bakanlığına, Nepal'de Hindistan karşıtı faaliyetlere izin verilmesi nedeniyle duydukları şaşkınlığı belirten ve Nepal hükümetini araya resmen mesafe koymaya çağıran iki nota verdi. Kısa bir süre sonra ABD büyükelçiliği de Nepal hükümetine itiraz yöneltti: Kral Mahendra'nın doğum günü için düzenlenen bir fuardaki

Çin standında Amerikan karşıtı propaganda malzemelerinin de bulunduğu anlaşılmıştı.[4]

Bu, Nepal hükümetini zor durumda bıraktı. Nepal, iki dev ülkenin, Hindistan ile Çin'in arasına sıkışmış bir kara ülkesi olarak, uzun zamandır, iki komşusu arasında hassas bir diplomatik denge tutturmak zorunda bırakılıyordu. Hindistan'ın etkisi Çin'inkinden çok daha güçlüydü ve bazı Nepalli önderler, Hindistan'ın egemenlik kurma girişimlerini dengelemek için Çin'in desteğini kullanma hayalini kuruyordu (bugün de bu hayali kurmaya devam ediyorlar). Ama çabalarının başarıya ulaştığı örnekler azdı. Nepal'in dış politikasının doğasında fazlasıyla temkinli olmak vardır ve temel kaygı iki komşudan herhangi birini kızdırmaktan kaçınmaktır.

Fakat Çinlilerin kışkırtmasına ve Hintler ile Amerikalıların şikâyetlerine bir karşılık vermek gerekiyordu. Sonunda, dışişleri bakanlığı, tüm dış temsilciliklerden birbirleri aleyhine propaganda yapmaktan kaçınmalarını isteyen yumuşak bir genelge yayımladı.[5]

Ama çok geçmeden bir tür misilleme geldi. Mao'nun resmi, 1 Temmuz'da, sözü geçen fuardaki Çin standının üzerinde, Kral Mahendra'nın resmine göre daha fazla göze çarptığı bir yerde sergileniyordu. Duvarda asılı Nepal bayrağının yukarısına büyük bir kızıl yıldız yerleştirilmişti. Haberlere göre yalnızca seyirci olan, ama hayli yüksek bir olasılıkla rejimin örgütlü destekçileri olan bir grup genç erkek, Nepallilerin onurunu hedef alan bu hakarete öfkelenerek Mahendra'nın resminin Mao'nunkinin yanına konmasını ve kızıl yıldızın Nepal bayrağının yanından kaldırılmasını talep etti. Çinli görevliler kaba bir şekilde karşılık verince, genç adamlar onları taşa tuttu ve standın altını üstüne getirdi.

Olay büyüdü. Toplanan bir grup insan, kralı ve önderlik ettiği sistemi öven sloganlar atarak şehir merkezinde yürüyüşe geçti. Göstericiler, Çin büyükelçiliğine ait bir cipe saldırdı, Yeni Yol'daki Nepal-Çin Dostluk Derneği'nin bürosunu taşa tuttu, Bhotahity'de ve Katmandu Vadisi'ndeki en az iki başka yerde komünist yayınlar satan kitapçıları altüst etti.[6]

Bu olaylardan yedi yıl önce, 1960'ta, hırslı Kral Mahendra kısa parlamenter demokrasi deneyinin sonuna gelindiğini ilan etmişti; seçilmiş önderler ordu yardımıyla hapsedilmiş, siyasi partiler yasaklanmıştı. 1959 genel seçiminde 109 sandalyeden 74'ünü kazanarak hükümet kuran, liberal demokrasi savunucusu Nepal Kongre Partisi, bundan en çok etkilenen parti oldu.[7] Mahendra, daha sonra Pançayat demokrasisi ismini vereceği, kralın, egemenliğin vücut bulmuş hali olarak bürokrasinin tepesinde yer aldığı partisiz bir sistemi uygulamaya koydu. İddiaya göre, bu sistemin amacı Nepal'i hızla modernleştirmekti. Kral, geleneksel meşruiyetini kullanarak, toplumsal düzeni çok bozmadan bunu başarmayı umuyordu.

Mahendra, Kongre Partisi'ni yalnız bırakarak zayıflatma stratejisi kapsamında, seçimlerde sadece dört sandalye kazanan ve Kongre Partisi'nden çok daha zayıf durumdaki Nepal Komünist Partisi'nin desteğini almaya çalıştı. İktidar nimetlerinin çekimine kapılan birkaç önde gelen komünist –en dikkat çekeni Keşar Jung Rayamajhi–*, kralın yönetimindeki devletin, burjuva Nepal Kongre Partisi'nin yönettiği devlete göre daha ilerici olduğunu iddia ederek rejim saflarına katıldı. Fakat Puşpa Lal Şrestha** ve destekçileri, parlamenter demokrasinin kralın doğrudan yönetimine tercih edilir olduğunu savunmaya devam ederek Pançayat karşıtlıklarını sürdürdü.[8] 1967'de Kültür Devrimi Katmandu'yu vurduğunda, ikinci fraksiyonun önderlerinin çoğu Hindistan'da yaşıyordu.[9]

Önderleri sürgündeyken Nepal'de kalan radikal komünistler, Kral Mahendra'ya ciddi bir tehdit oluşturmuyordu. Ama kral, ülkedeki sosyoekonomik koşulların güçlü bir komünist hareket yol açabileceğini şüphesiz fark etmişti. Nepal, ağırlıklı olarak,

* Keşar Jung Rayamajhi (1919-2012), 1954'te NKP Merkez Komitesi'ne, 1956'da genel sekreterliğine seçilmiş Nepalli politikacı. *–çev.*

** Puşpa Lal Şrestha (1924-1978), NKP kurucu genel sekreteri. Rayamajhi NKP genel sekreterliğine seçildiğinde parti, biri (Rayamajhi önderliğinde) reformcu biri de Şrestha önderliğindeki devrimci iki kampa ayrılmıştı. *–çev.*

fazlasıyla eşitsiz ve sömürücü toprak ilişkileri ve ayrımcı ve sömürücü bir kast sistemi bulunan bir tarım toplumuydu. Bu arada, Nepal halkı, modern eğitimin yaygınlaşmasıyla, ülkelerinin dünyadaki önemsiz konumunun gitgide daha çok farkına varıyordu. Nepalli kitleler belki ayaklanmıyordu ama 1967'de (Çin fuar standı sorununun yaşandığı yıl) Pançayat sistemi hakkındaki hoşnutsuzluğun ve Maoist ideolojiye sempatinin kıpırtıları görünmeye başlamıştı bile. 1 Temmuz'da Katmandu'da devrimci Çin simgelerine saldıran genç adamlar, pek çok yerde Maoist sempatizanların direnişiyle karşılaşmıştı.

Otuz yıl sonra Nepal devletinin temellerini sarsacak olan silahlı Maoist isyanın önderleri, bu direnişçiler arasında bulunmuyordu. Fakat dünyadaki diğer gençlerle beraber, pek çoğu 1990'larda Maoist önderlere dönüşecek olan onlu ve yirmili yaşlardaki bir kuşak Nepallinin de o sıralarda radikalleştiği açıktır. Hindistan'daki Naksalit hareket* bir ilham kaynağıydı. Çinlilerle ve onların ideolojisiyle karşılaşmaları da geleceğin pek çok Maoist aktivistinin hayal gücünü ateşlemişti. O zamanlar Nepal-Tibet sınırındaki Sindhupalçok'ta yetişkinliğe doğru ilerleyen Agni Sapkota, yol şantiyelerinde Çinli kültür gruplarının işçiler için söyleyip oynadığı yurtseverlik şarkı ve danslarının onu etkilediğini hatırlıyor.[10] Yine o zamanlar çocuk olan Indra Mohan Sigdel, şeflerin, teknisyenlerin ve işçilerin statülerinden bağımsız olarak aynı kıyafetleri giydiklerini ve aynı yerde konakladıklarını görüp Çinlilerin ne kadar eşitlikçi olduğunu keşfetmiş ve bundan çok etkilenmişti.[11]

Kültür Devrimi'nin etkisi, etkili propaganda sayesinde ülkenin tepelerinde ve düzlüklerinde yankılandı. Geleceğin "Praçanda"sı, Nepal Komünist Partisi (Maoist) baş önderi Puşpa Kamal Dahal, yeniyetmelik günlerinde kendisine Mao'nun resmini gösteren bir

* Hindistan'da faaliyet gösteren, Hindistan Komünist Partisi (Maoist) ile ilişkili komünist gerillalar. *–çev.*

arkadaşının şöyle dediğini hatırlıyor: "Bu, zenginle yoksulun ya da zayıfla güçlünün arasında hiçbir farkın bulunmadığı Çin'in yüce önderi. Orada herkes eşit."[12]

1954'te Nepal'in orta kesimindeki tepelik bölgede bulunan Kaski ilinde doğan Puşpa Kamal Dahal, ayrıcalıklı Brahmin kastından olmasına rağmen yoksullaşmış olan bir köylü ailesiden geliyordu. Gelecekteki çoğu NKP (Maoist) önderi de onun gibi 1950'lerde, Nepal'in tepelik bölgesinde* doğmuştu. Aileleri, çoğunlukla üst kastlardandı (ağırlıklı olarak Brahmin) ama devlet iktidarıyla bağları olmadığı için küçük ölçekli tarımla ya da ayin düzenleme, astroloji gibi geleneksel Brahmin meslekleriyle uğraşıyorlardı. Dahal sekiz yaşındayken ailesi daha verimli topraklar bulmak için Kaski'nin güneydoğusunda kalan Tarai bölgesindeki Çitwan iline göçmüştü.[13] Ama zorluklar sürmüştü. Puşpa Kamal Dahal, bir tefecinin babasını nasıl aşağılayıp tekmelediğini hiç unutmayacaktı. Bunun "hiç unutmayacağı bir siyasi ders" olduğunu söyleyecekti.[14] Benzer şekilde diğer üst düzey Maoist önderlerin aileleri de tarıma yeni açılan toprakları işlemek için 1960'larda Nepal'in güney düzlüklerine taşınmış ve benzer haksızlık deneyimleri, onları radikal bir siyasi ideolojiye yatkın kılmıştı.

Dahal'ın babası Muktiram, iş bulmak için 1950'lerin sonlarında Hindistan'ın Assam eyaletindeki Guwahati'ye gitti. Bir yıl odun toplayıp sattıktan sonra İtalyan Fiat arabalarını satan bir şirkette çalıştı, 1961'de memleketine döndü.[15] Geleceğin diğer Maoistleri ya da akrabaları da daha iyi koşullar bulmak amacıyla geçici olarak Hindistan'a göç etti. Geleceğin Maoist önderi Ram Bahadur Thapa'nın babası gibi bazıları, Hindistan Ordusu'nda kalıcı ve görece yüksek maaşlı işler buldu.[16] Post Bahadur Bogati'nin veya Krişna Bahadur Mahara'nın babası gibi diğerleriyse, Nepal'e dönmeden önce "otellerde" (daha doğrusu harap lokantalarda) temizlikçi veya

* *Hill Region*: Nepal'in kuzeyindeki (Everest Tepesi'ni de içeren) dağlık bölge (*Mountain Region*) ile güneydeki düzlük bölge (*Tarai Region*) arasında uzanan bölge. *-çev.*

güvenlik görevlisi olarak çalışmak durumunda kaldı.[17] Nepal ruhuna koca bir gölge düşüren komşu Hindistan'daki ilk deneyimler, genellikle utanç ve aşağılanma dönemleri olarak hatırlanır; geçinebilmek için tanımadıkları bir ülkede çalışıp didinmek üzere aileyi geride bırakma zorunluluğunun, ev sahibi topluluk tarafından ikinci sınıf yurttaş muamelesi görmenin ve temel geçinme standartlarını bile sağlayamayan bir ülkenin yurttaşı olmanın getirdiği utanç ve aşağılanmışlık duygusu...

Puşpa Kamal Dahal, ilk ve orta öğrenimini Çitwan'da tamamladıktan sonra 1971'de Katmandu'ya taşındı ve Tribhuvan Üniversitesi'nin Patan kampüsünde iki yıl okudu. Ardından Çitwan'a dönerek Rampur'daki Tarım ve Hayvan Bilimleri Enstitüsü'nden ziraat lisans diplomasını aldı. Geleceğin diğer pek çok Maoist önderi, Dahal gibi, eğitimlerini daha da ilerletmek için 1960 sonlarında ve 1970'lerde Katmandu'ya ya da diğer büyük şehirlere taşındı. Genellikle ailelerinde örgün yüksek eğitim alan ilk kişilerdi bunlar. Gittikleri yüksekokullar, modernleşme hareketi kapsamında devlet tarafından yakın zamanda kurulmuştu (1950'ye kadar bir yüzyıl boyunca Nepal'e hükmeden Rana oligarşisi, bilinçli bir halkın iktidarlarını tehdit edebileceğini bildiğinden, eğitimin yayılmasına karşı etkili engeller koymuştu). Eğitim için Katmandu'ya gelen genç erkekler, maddi yoksunluk çekmiş olsalar bile, Nepal toplumu bağlamında göreli olarak ayrıcalıklıydı. Üst kasttan erkeklerdi ve anadilleri, devlet seçkinlerinin ve idaresinin dili olan Nepalceydi.[18] Pançayat seçkinlerinin, hızla genişleyen bürokrasiye dâhil ederek ve modernleşme görevine hizmet etmelerini sağlayarak yetiştirmeye çalıştığı sınıfın alt kademelerinde yer alıyorlardı.

Geleceğin Maoist önderlerinin neredeyse hepsi, okul ve üniversite yıllarında Nepal'in gizli komünist hareketindeki bireylerle temas kurdu. Yalnızca Marx, Engels, Lenin ve Mao'nun eserlerine değil, Maksim Gorki'nin yazdığı *Ana*, Ostrovski'nin yazdığı *Ve Çeliğe Su Verildi* ve Yang Mo'nun yazdığı *Gençlik Şarkısı* gibi

Rusça ve Çince devrimci romanların çevirilerine de ulaştılar. Bu kitaplar, o dönemde, Sovyet ve Çin kültür merkezlerince, devlet desteğiyle ve geniş kitlelere yönelik olarak basılıyordu.[19]

Bazıları, öğrenimlerini tamamladıktan sonra kısa süreliğine devlet bürokrasisinde alt düzeyli işlere girdi. Puşpa Kamal Dahal gibi buna benzer işleri bulamayan bazıları da hayatlarına köy öğretmeni olarak devam etti. Bu sırada bazı komünist partilerle ilişkileri derinleşti. 1970'lerin sonlarında, bir ara, gelecekteki NKP (Maoist) önderlerinin hepsi, Dördüncü Kongre adlı bir partinin üyesiydi ve bu partinin önderleri arasında yer alan, 1935 doğumlu yaşlıca bir komünist olan Mohan Bikram Singh'den çok etkilenmişlerdi.

Bu aktivistler, yavaş yavaş tam zamanlı işlerini bırakarak (Dahal 1979'a kadar öğretmen olarak çalıştı) partiye daha fazla zaman ayırır oldu. Gizli faaliyet yürüten bu insanlar, öğrencilere, köylülere ve işçilere, Nepal devletinin baskıcı niteliğini açıklayarak ve onları yerel hücrelerde örgütleyerek, komünist öğretiyi aşıladı. Polis tarafından taciz edildiler, tutuklandılar, dayak yediler. Pançayat döneminin son derece baskıcı siyasi ortamı yüzünden ancak sınırlı ölçülerde faaliyet yürütebiliyorlardı. Yine de bir dizi durumda fırsatlarla karşılaştılar. Örneğin, komünistler, 1979-80'de, öğrencilerin önderlik ettiği kitlesel bir harekette Nepal Kongre Partisi'yle bir araya gelerek sarayı bir halkoylaması düzenlemek zorunda bıraktı. Nepal halkına Pançayat sistemine devam etme ya da çok partili demokrasiye geçme seçenekleri sunuldu. 1980 halkoylaması, Pançayat lehine sonuçlanmış olsa da (pek çokları seçimlerde yolsuzluk olduğuna inanır), siyasi özgürlüklerin sınırlı bir ölçüde arttığı bir dönem başlattı. Bu öğrenci hareketi, radikal komünistlerin de dâhil olduğu siyasi partiler için, siyasi hareketlenmeler hakkındaki çarpıcı bir dersti.

1980'li yıllarda Nepal'deki pek çok komünist, başka yerlerdekiler gibi, ortodoks komünizme olan inançlarını yitirmeye başlamıştı. Fakat Dahal ve yoldaşları, Nepal'in ancak komünist bir

partinin devleti zor yoluyla ele geçirmesiyle özgürleştirilebileceği düşüncesine daha da bağlandı. Mohan Bikram Singh önderliğinde bu radikal hedefi benimseyen sertlik yanlısı fraksiyon Masal, 1983'te Dördüncü Kongre'den ayrıldı. Fakat Mohan Bikram'ın daha genç destekçilerinin pek çoğu, kısa bir süre sonra, otoriter önderlik tarzından hoşnutsuzluk duymaya ve Bikram'ın silahlı isyana bağlılığından şüphe etmeye başladı.[20] 1985'te ondan ayrılarak –Mohan Bikram'ın fraksiyonunun adından tek bir harfle farklılaşan– Maşal adlı yeni bir fraksiyon kurdular.

Maşal'a, sonradan Maoistlerin en önemli üç önderinden biri haline gelecek olan ve "Kiran" adıyla bilinen Mohan Baidya önderlik ediyordu. Maşal, 1980'lerin sonlarında Nepal'deki daha küçük komünist partilerden biriydi; üyeleri, örgütlerini büyütmeye çalışmaktan çok, devlete savaş açma düşüncesiyle ilgileniyordu. Zamanlarının çoğunu, Maşal'ın Devrimci Enternasyonalist Hareket (DEH) (çeşitli ülkelerden radikal Maoist grupların bir araya gelmesiyle oluşmuş bir forum) üyeliği sayesinde edindikleri ideoloji ve askerî strateji metinlerini okuyarak geçiriyorlardı. O zamanlar tüm DEH üyeleri arasında gerilla savaşı yürütmek konusunda en başarılısı ve dolayısıyla en büyük ilham kaynağı, Peru'daki Aydınlık Yol hareketiydi.

Maşal aktivistleri, 28 Nisan 1986'da Katmandu Vadisi'nin farklı yerlerindeki dokuz polis noktasına saldırdı. Yetkililer, güvenli evlerde saklanan geleceğin devrimcilerine yoğun bir baskıyla karşılık verdi. Partinin ileri gelenleri taktiksel hatalarını kabullense de bu eylemin yeterli olmadığını ısrarla savunan pek çok üye vardı. Mohan Baidya Ekim 1989'da fraksiyonun önderliğini bırakarak yerine Puşpa Kamal Dahal'ı aday gösterdi. Grup, bu değişime rağmen silahlı mücadeleye bağlı kaldı. Polis noktalarına gerçekleştirilen başarısız saldırıdan çıkardıkları ders, devletin kentsel alanlardaki gücü hesaba katıldığında, silahlı mücadeleye köylerden başlamanın gerekli olduğuydu. Bir sonraki yıl Dahal ve C. P. Gajurel, Bihar'a giderek Hint Maoist Komünist Merkezi'nde

(MKM) gerilla savaşı eğitimi aldı. Bu dönemde bir başka Maşal önderi, Dev Gurung, Tibetli Khampa isyancılarından, 1970'lerde Çinlilere karşı giriştikleri silahlı mücadeleden kalma iki tüfek edindi. Dahal, 1989'da, Gorkha ilinin gözden uzak bir köşesinde on üç çekirdek Maşal eylemcisine gerilla savaşının temelleri hakkında eğitim vermeye başladı.[21]

Otokrasinin Sonu

1980'lerin sonlarına gelindiğinde, Pançayat'ın, bir zamanlar sahip olduğu sınırlı reformculuğundan da eser kalmamıştı. Artık, öğrenci hareketi ve 1980'deki halkoylaması başta olmak üzere türlü şekillerde otoritesine meydan okunan rejimin öncelikli kaygısı, kendi varlığını ve seçkinlerinin ayrıcalıklarını korumaktı. Yıkıcı faaliyetleri saptayıp ezmek için bir gizli polis teşkilatı kurdu ve şiddete eğilimli gençlik gruplarını –halk arasındaki adıyla *mandale*'leri– harekete geçirdi. Ama sistem yetersizdi ve meşruiyetini kaybetmişti. Bu da yasaklı siyasi partilerin kentli nüfus içinde ağlarını genişletmelerine fazlasıyla olanak tanıyordu.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra dünyayı saran demokratik ayaklanmalar, Nepal'deki siyasi önderleri derinden etkiledi. Bu sıralarda Hindistan'ın Nepal'i ticari ablukaya alması, Nepal halkında büyük kızgınlığa yol açtı. Kamuoyunda egemen olan havadan faydalanan yasaklı siyasi partiler, monarşik otokrasiye karşı kitlesel bir ayaklanma başlatmak için bir araya geldi. Harekete, kırk yıldan uzun süredir parlamenter demokrasi mücadelesi veren Nepal Kongre Partisi önderlik ediyordu. Daha etkili komünist partilerden bazılarının katılımıyla, Birleşik Sol Cephe (BSC) adı verilen ittifak oluşturuldu.[22]

BSC'deki en önemli parti –Nepal Komünist Partisi (Marksist-Leninist)– Maoist köklere sahipti. Parti, 1970'lerin başlarında Jhapa'da (Nepal'in güneydoğu köşesinde bir il) silahlı bir isyan başlatmıştı. Bu eylem, devlet tarafından bastırılana kadar,

bazı toprak sahiplerinin hayatına mal olmuştu. Partinin pek çok önemli önderi hapsedilmişti. Yenilgiyle zayıflayıp cesareti kırılan bu komünistler, mevcut siyasi koşullarda devlete karşı silahlı bir devrimin gerçekleştirilemeyeceğine karar vermişti.[23] İzleyen yıllarda dünyanın geri kalanında gerçekleşen olaylar –en önemlileri Mao'nun ölümünün ardından Deng Şiaoping'in başa geçmesi ve Sovyetler Birliği'ndeki açıklık politikası ("glasnost") ile yeniden yapılanma ("perestroyka")– BSC partilerini geleneksel komünizmin başarısız olduğuna ikna etti.[24] Onları, 1990 hareketi içinde yer alan ve Pançayat sistemini sona erdirerek anayasal bir hükümdarın altında parlamenter bir demokrasinin kurulmasını talep eden Nepal Kongre Partisi ile ittifak kurmaya iten de bu inançtı.

Komünist yelpazenin diğer ucunda, Maşal'ın da aralarında bulunduğu radikal Maoist partilerin ittifakı Birleşik Ulusal Halk Hareketi (BUHH) yer alıyordu. BUHH, harekette davetsiz bir misafirdi ve hem Nepal Kongre Partisi hem de BSC üyeleri bu hareketi yok saymak için ellerinden geleni yaptı. Halk desteği konusundaki eksikliklerini akıcı retorikleriyle ve şiddet içeren sokak eylemleriyle telafi eden bu ittifak, taleplerinin –geleneksel Marksist görüşe uygun biçimiyle burjuva diktatörlüğü diye tanımlamaya devam ettikleri– bir parlamenter demokrasi ile sınırlı olmadığını en baştan açıklamıştı. Doğu Avrupa'daki halk direnişi hareketlerinin, liberal demokrasinin komünizm karşısındaki manevi zaferini temsil ettiği fikrini reddederek, dağılmakta olan Marksizm-Leninizm-Maoizm kalesini zamanın akışına karşı tahkim etmeye çalıştılar. Puşpa Kamal Dahal'a göre, Doğu Avrupa'daki hareketler, tersine, sınıf mücadelesi ve proletarya diktatörlüğünün zorunluluğu gibi çok önemli komünist ilkelerden vazgeçen rejimlere karşı gerçekleşiyordu. Bu rejimler, bu yüzden "faşist, kapitalist diktatörlükler"e dönüşmüştü. Ona göre, bu halk hareketleri, komünizmin tabutuna çivi çakmak yerine, gerçek Marksist hareketlerin büyümesini teşvik edecekti.[25]

Baburam Bhattarai, BUHH'nin koordinatörü ve en görünür yüzüydü. 1954'te tarımla uğraşan bir Brahmin ailesinde doğmuş, ilk eğitimini yerel bir okulda almıştı. Fakat ergenlik çağına geldiğinde, ileride Maoist harekette birlikte çalışacağı kişilere göre çok farklı bir hayat yoluna girdi. Diğer Maoist önderlerin çoğu devlet okullarına giderken, Bhattarai, Hıristiyan misyonerlerce idare edilen bir okulda okuma fırsatını bulmuştu. Bu okulun verdiği eğitimin kalitesi devlet okullarındakinin çok üstündeydi. Çalışkan bir öğrenci olan Bhattarai, okulda sivrilerek ülke ölçeğindeki Mezuniyet Belgesi (MB) sınavlarında en yüksek puanı aldı.[26] MB "kurulunun" –en iyi on MB adayının– birincisi olan Bhattarai, daha on altı yaşında ülke çapında ünlü olmuştu. [27]

Akademik başarısı, olması gerektiği gibi yükseköğrenim burslarıyla ödüllendirildi. Ara düzey eğitimini Katmandu'da tamamladıktan sonra mimarlık lisans eğitimini tamamlamak üzere Hindistan'ın Çandigarh şehrine gitti (daha sonra, seçtiği mimarlık bölümü hakkında, iyi derece alanların seçtiği bir bölüm olmasından başka hiçbir şey bilmediğini iddia edecekti).

Bhattarai, Nepal'de yaşadığı dönemde, gelecekteki mücadele arkadaşlarının aksine, yeraltındaki komünist ağların yasadışı ve baş döndürücü yoldaşlık ilişkilerinin içine çekilmemişti. İlk zamanlarda, siyasi görüşleri, monarşi kurumuna duyduğu genel bir antipatiden ibaretti; bu tutum, çocukluğunda Nepal Kongre Partisi üyesi olan bir akrabası tarafından aşılanmıştı. On altı yaşında Katmandu'ya gelip sonraki iki yıl boyunca öğrenci protestolarına ve cumhuriyetçiliğin önde gelen savunucularından Ram Raja Prasad Singh'in tutuklanmasına tanık olması, bu antipatiyi kuvvetlendirdi. Bhattarai bu dönemde genç komünistlerle bağlantı kurdu, ama farklı çizgilerden başka parti aktivistleriyle de tanıştı ve özellikle Nepal Kongre Partisi'ne sempati duyuyordu. Buna karşılık, gelecekte Maoist harekette birlikte çalışacağı kişilere, Kongre Partisi'nin burjuvaziyi temsil eden parti ve dolayısıyla da "devrim düşmanı" olduğu öğretiliyordu.

Puşpa Kamal Dahal ve yetişmekte olan diğer Maoistler, öğretilerini el altından dağıtılan yayınlardan ve yeraltı parti hücrelerindeki eğitim çalışamalarından öğreniyordu. Bhattarai ise bir yandan mimarlık eğitimine devam ederken bir yandan da üniversite kütüphanesinde tarih ve siyaset üzerine okumalarla geçen uzun saatler sonucunda Marksizm bilgisini derinleştirmişti. 1970'lerin sonunda Delhi'de şehir ve bölge planlaması üzerine yüksek lisans yaparken, tüm siyasi çizgilerden Nepalli öğrencileri kapsayan, bu yüzden Hindistan'daki Pançayat karşıtı güçler arasında partiler üstü bir forum işlevi gören Hindistan Bağımsız Nepalli Öğrenciler Örgütü'nü kurdu. Zamanın seçkin muhalif önderleriyle –Nepal Kongre Partisi'nden B. P. Koirala ve Ganeş Man Singh, başka komünistlerin yanı sıra Tulsilal Amatya, Nirmal Lama ve Mohan Bikram Singh ile– bu örgüt sayesinde tanıştı.

Bhattarai, 1980'lerin başlarında Delhi'deki Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nde, sonradan *Azgelişmişliğin Doğası ve Nepal'in Bölgesel Yapısı: Marksist Bir Çözümleme* başlığıyla yayımlanacak olan doktora tezi üzerinde çalışıyordu. Nepal Kongre Partisi'nin kralla bazı konularda anlaşma çabasının (buna "ulusal uzlaşma" politikası deniyordu) doğurduğu hayal kırıklığıyla komünistlere meyletti ve Mohan Bikram Singh'in Masal'ına üye oldu. 1986'da Nepal'e geri döndüğünde parti için tam zamanlı çalışmaya başladı. Dahal ve gelecekteki diğer Maoist önderler kendi fraksiyonlarını kurmak için partiyi terk ettiklerinde bile Singh ile kaldı. Bhattarai'nin Singh'in fraksiyonundaki başka birkaç kişiyle beraber Maşal'a katılması ancak 1991'deki monarşi karşıtı ayaklanmanın ardından gerçekleşti.

Bhattarai'nin, üniversitelerde tek başına yürüttüğü çalışmaların yanı sıra eylemlerinin ürünü olan Marksizmi, Nepal'in yeraltındaki komünist çevrelerinde tartışılan ve buralardan yayılan doktriner Marksizmden çok daha kapsamlı ve esnekti. Sempati duyduğu kesimler arasında monarşiye karşı mücadele eden bazı komünist olmayan siyasi güçler de vardı. Çandigarh ve Delhi'deki

entelektüel ve siyasi çevrelerle ilişkilerinin sonucu olarak, diğer Maşal önderlerinin aksine, Hindistan'a karşı amansız bir düşmanlık beslemiyordu. Dahası, Maşal partisinin sıkı ilişkilerle örülü dünyasına girdiğinde, partinin diğer liderleri, beraber çalıştıkları on yılı aşkın süre içinde kurmuş oldukları yoğun bağlar içindeydi. Maoist önderlerin en önemlilerinden biri olsa da, silahlı isyan yılları boyunca hareketin halka dönük yüzü haline gelse de, Bhattarai ve çalışma arkadaşları arasındaki bu deneyim ve bakış açısı farkları, sık sık, Maoist parti ve izleyeceği doğrultu açısından önemli sonuçlar doğuran keskin karşıtlıklara yol açacaktı.[28]

BUHH, 1990 ayaklanması sırasında, Nepal Kongre Partisi ve BSC ile birlikte Pançayat anayasasının hemen feshedilmesini ve ulusal yasama meclisinden köy konseylerine kadar tüm rejim yapısının dağıtılmasını talep etti. Fakat Kongre Partisi'nden ve BSC'den farklı olarak, BUHH'nin ek talepleri de vardı: Monarşi karşıtı harekette yer alan tüm partilerin, önde gelen bireylerin ve diğer örgütlerin bir araya gelmesiyle geçici bir hükümetin kurulması; Nepal için yeni bir anayasası taslağı hazırlayacak olan bir Kurucu Meclis için genel seçimlerin yapılması.[29]

BUHH içindeki Maoist partiler, bu taleplerde bulunurken, Nepal komünist hareketinin geçmişindeki belirli bir çizgiye kulak veriyordu. Nepal Komünist Partisi'nin 1954'te düzenlenen Birinci Tüm Parti Kongresi, partinin ana hedeflerinden birinin, monarşinin yerine seçilmiş bir Kurucu Meclis aracılığıyla cumhuriyetçi bir sistem getirmek olduğunu açıklamıştı.[30] Bu, o dönemde, erişilebilir bir hedef gibi görünüyordu; ne de olsa Mahendra'nın babası Kral Tribhuvan, sadece iki yıl önce, seçilmiş temsilcilerden oluşan bir meclisinin yeni anayasa taslağını hazırlayacağını duyurmuştu.[31] Ama Tribhuvan'ın ölümünün ve uzun bir siyasi çalkantı döneminin ardından 1958'de tahta çıkan Mahendra, Kurucu Meclis seçimlerini iptal ederek, parlamenter bir sistem getirmekle beraber egemenliğin monarşide kalmasını sağlayan bir

anayasa ilan etti. 1959 genel seçimlerinin çerçevesi bu anayasaya dayanıyordu.[32]

Kral, Kurucu Meclis seçimlerini iptal ederek, açıkça, kendi otoritesini ve iktidarını zayıflatacak bir kurumun ortaya çıkmasını engellemeye çalışıyordu. Komünistler, Mahendra'nın hamlesinin önemini fark etti. Bazıları öfkelendi, ama destekçilerinin azlığı ve dönemin diğer siyasi kısıtlamaları nedeniyle bu durumu kabullenmek zorunda kaldılar.

Hem Baburam Bhattarai hem de Mohan Bikram Singh'in bazı genç taraftarları, bu olayı, yalnızca kralın ihanetinin değil, komünist önderlerin etkisizliğinin ve feodal devlet seçkinlerinin önlerine koydukları engellere boyun eğme eğilimlerinin bir başka örneği olarak algılayacaktı. Kurucu Meclis fikri varlığını sürdürdü ve toplumun tüm kesimlerini, özellikle yoksullukla boğuşan kitleleri bir araya getirerek, bu kitleleri temsil eden ve kendi koşullarına uygun yasalar çıkaracak olan siyasi bir organ yaratma hayaline dönüştü. Gerçekten temsilî olan bir organın monarşi boyunduruğunu kaldırıp atmak isteyeceği varsayıldığından, Kurucu Meclis vizyonu cumhuriyet fikriyle iç içe geçti.[33]

1990'ın Şubat ve Mart aylarında, çeşitli sınıfları ve çıkarları temsil eden binlerce insan Katmandu sokaklarına döküldü. Kral Birendra, 9 Nisan'da, siyasi parti yasağını kaldırmayı ve anayasadaki Pançayat sistemi tanımından "partisiz" kelimesini kaldırmayı önerdi. Nepal Kongre Partisi ve BSC bu önerileri kabul etmeyi kararlaştırdı. Aslında, Kongre Partisi, Nisan ortalarında, şiddete yönelen ve partinin kontrolünden çıkmaya başlayan ayaklanmayı durdurmayı istiyordu. Devam eden halk baskısının sonucu olarak, birkaç gün sonra tüm Pançayat sistemine son verildi ve Nepal Kongre Partisi'nden Krişna Prasad Bhattarai'nin önderlik ettiği geçici bir hükümet kuruldu. Bir sonraki ay, Anayasa Tavsiye Komisyonu kuruldu. Geçici başbakan tarafından aday gösterilen komisyon üyeleri, Kongre Partisi'ni, BSC'yi ve sarayı temsil edi-

yordu. Komisyon, anayasanın ayrıntılarını müzakere etmek için uzun zaman harcadı.[34]

Diğer siyasi partilerce görmezden gelinen ve komisyonun dışında bırakılan BUHH grubu, krala verdikleri tavizlerden ötürü Kongre Partisi'ni ve BSC'yi kınadı. BUHH, Kurucu Meclis seçimleri talebinde bulunmaya devam etse de, artık birlikte çalışmak istediği kralı kızdırmak istemeyen Kongre Partisi bu fikri her seferinde reddetti.

Kral Birendra, 8 Kasım 1990'da, düzenli seçimlerin, siyasi özgürlüklerin, iki kamaralı bir yasama organının ve güçler ayrılığının bulunduğu bir parlamenter demokrasiyi kuran yeni anayasayı ilan etti. Yürütme yetkisi, krala ve seçilmiş bakanlar kuruluna birlikte verilmiş olsa da kral bu yetkiyi ancak kurulun tavsiyesiyle kullanabiliyordu.[35]

BUHH içindeki (Dahal'ın Maşal'ı ve Mohan Bikram Singh'in Masal'ı da dâhil olmak üzere) radikal Maoist partiler, BSC içindeki bir komünist partiyle (Nirmal Lama'nın Dördüncü Kongre'si) birlikte, Kongre Partisi'nin ve solcu müttefiklerinin Kurucu Meclis'i engellemek için monarşiyle dolap çevirerek Nepal halkına bir kez daha ihanet ettiğini düşünüyordu. Bu Maoistler anayasanın meşruiyetini tanımayı reddetti. Ama o dönemde güçleri az olduğundan, bu duruşları pek önemli değildi.

2. BÖLÜM

Demokrasi ve Yol Açtığı Hoşnutsuzluklar

Yeni Bir Başlangıç

Siyasi partiler, anayasa taslağının tamamlanmasının hemen ardından genel seçimlere hazırlanmaya başladı. Birleşik Sol Cephe'deki iki büyük parti –NKP (Marksist) ve NKP (Marksist-Leninist)– birleşerek Nepal Komünist Partisi (Birleşik Marksist-Leninist)'i ya da NKP-BML'yi kurdu. Maşal'ın, Dördüncü Kongre'nin ve Masal'ın Baburam Bhattarai tarafından yönetilen bir kolunun da aralarında bulunduğu birkaç radikal parti birleşerek Nepal Komünist Partisi (Birlik Merkezi)'ni kurdu. Partinin önderi, "Praçanda" adıyla bilinen Puşpa Kamal Dahal'dı. Hâlâ silahlı isyan fikrine bağlı olsalar da bunun hemen pratiğe geçirilemeyeceğinin farkında olan Birlik Merkezi üyeleri, partinin büyük kısmının yeraltında kalmasına karar verdi. Bu arada, parlamenter seçimlere katılacak ve burjuva demokratik sistemini kendi radikal hedeflerine hizmet etmek için kullanacak olan Samyukta Jana Morça (SJM) adlı bir cephe örgütü yarattılar. SJM'nin başında Baburam Bhattarai vardı.

Nepal Kongre Partisi Mayıs 1991 seçimlerinde parlamentodaki 205 sandalyenin 110'unu kazanarak çoğunluğu ele geçirdi. NKP-BML altmış dokuz sandalye alırken SJM dokuz sandalye kazandı.[1]

Yeni elde edilen siyasi özgürlükler, Nepal'in yönetim biçimini 1990'larda kökten değiştirdi. Açık sözlülükte birbirleriyle yarışan özel gazeteler, dergiler ve radyo istasyonları çoğaldı. Destek kampanyaları düzenleyen ve sokaklarda hükümet karşıtı gösteriler yapan çok farklı türlerden çıkar grupları ortaya çıktı. Pançayat döneminde monarşinin zafer şarkılarının hâkim olduğu ülkenin kamusal alanı artık canlı ve gürültülü bir hal almıştı. Liberal bir iktisadi ve sosyal rejimin benimsenmesi, Nepallilerin dünyanın geri kalanıyla ilgili farkındalığını artırdı. Hükümet, yabancı yatırım ve yardımları teşvik etti.[2] Pançayat döneminde sıkı denetim altında tutulan pasaport dağıtımı serbestleştirildi. Binlerce insan okumak ve iş bulmak için ülkeden ayrıldı. Maddi durumu uygun olanlar ABD'ye veya Avrupa'ya gitti; geri kalan pek çoğuysa Körfez ülkelerinde iş aramaya koyuldu.

İktisadi büyüme, demokrasinin gelmesiyle doğan beklentileri karşılamaya yetmeyince, kaçınılmaz olarak hayal kırıklıkları ortaya çıkmaya başladı. Sol kanat, neoliberal politikaları benimseyerek yoksullara yapılan yardımları kıstığı için hükümeti eleştirdi.[3] Katmandu'nun ve diğer şehirlerin siyasi kültürü ciddi ölçüde değişse de kırsal kesimdeki insanların yaşamında henüz herhangi bir iyileşme görülmemişti. Medya, en az öncekiler kadar yolsuz ve rüşvetçi görünen yeni liderlerle meşguldü.

Demokrasinin o ilk yılları, Birlik Merkezi'ndeki komünistlere göre, parlamenter demokrasinin bir aldatmaca olduğu düşüncesini doğruladı. Parlamenter demokrasinin Nepal toplumu için gerekli olan dönüşümü hiçbir zaman sağlayamayacağına inanıyorlardı; bu da devlete savaş açmayı ve devlet gücünü ele geçirmeyi gerekli kılıyordu.

Kırsal Bölgelerde Baskının Sürmesi

Maoistler, Nepal'in yarı feodal bir ülke olarak kaldığını iddia ederken, Nepal toplumunun hangi yönlerini kastediyorlardı? Solcu yazar Khagendra Sangroula, 1999'da çıkan *Junkiriko San-*

geet (Ateşböceklerinin Müziği)[4] adlı kitabında, Nepal solunda pek çoklarının kınadığı sömürücü toplumsal ilişkilerin canlı bir resmini ortaya koymuştu. Sangroula, kuşaklar boyunca komünist önderleri etkilemiş ve onlarla yakın bağlar kurmuştu. Hiçbir zaman herhangi bir partiye üye olmamasına ve partilerle ilişkisinin ikircikli olmasına rağmen, hayatının büyük bölümünde kendi deyişiyle "Nepal komünist hareketinin kıyılarında dolaştı".[5] Pançayat'ın 1980'lerin sonlarındaki çöküşü ile 1990'larda onun yerini alan seçimli parlamenter sistem arasındaki dönemi içine alan *Ateşböceklerinin Müziği*, Batı Nepal'in tepelerindeki bir köyde, Hindu kast hiyerarşisinde en aşağıda bulunan grup olan "Dalit"lerden bir topluluk ile üst kastlardan komşuları arasındaki ilişkileri anlatır. Roman, yazarın Parbat ilindeki bir Dalit yerleşim yerindeki deneyimlerine dayanır; bölgede birkaç ay kalan yazar, yerel Dalit topluluğunun sosyal ve kültürel dinamiklerini ve toplumsal eylemcilerin onlarla birlikte çalışma çabalarını gözlemleme fırsatını bulmuştur.[6]

Romanın geçtiği Simring köyü çorak bir yamaçtadır. Yoksul Dalitlerin yaşadığı kurak toprağın yukarısındaki tepenin üzerinde bir orman vardır. Dalit yerleşiminden üst kasta ait evlere doğru inildiğinde, toprak gitgide daha verimli ve bereketli hale gelir. Tepenin altında göz alabildiğine yeşil tarlalar uzanır. Üst kasttan ailelere ait olan bu tarlalar Dalitler tarafından düşük ücretler karşılığında sürülür; Dalitlerin temel gelir kaynakları da budur.

Romanın başında, mandası hastalanıp ölen *pradhan pança* (köy muhtarı) Gopilal Upadhayay ile tanışırız. Geleneklere göre, ölü hayvanların leşlerini Dalitler almalıdır; satın almaya güçleri yetmediğinden, Simring'in Dalitleri yalnızca bir hayvan eceliyle ölürse et yiyebilir. Karşılığında, hayvan sahibinin tarlalarında çalışırlar. Fakat bu sefer *pradhan pança* mandayı gömer. *Katuwal* (köy tellalı) nedenini sorduğunda, *pradhan pança,* leşi "Damai"lere (söz konusu Dalitlerin ait oldukları alt kastın adı) vermek istemediğini, çünkü eti yedikten sonra tarlada çalışma

sözlerini hatırlamayacaklarını söyler. Burada bir kazanç kokusu alan *katuwal*, Gopilal'e, hayvanın leşini alan Dalitlerin tarlada çalışmalarını sağlamayı vaat eder.

Katuwal'in önerisi üzerine birkaç Damai erkeği leşi gömüldüğü yerden çıkarır, kesip paylaşır. Bir sepet dolusu et alan Harkay, eve mutlu döner; et yemeyeli epey zaman olmuştur. Karısı Jiri, gelen şeyi görünce endişelenir. Daha önce çok bozuk et yemişlerdir ama bu sefer et haddinden fazla sümüklü ve peltemsi görünmekte, dahası, iğrenç bir koku yaymaktadır. Fakat bunu kocasına söylediğinde azar işitir, kocası elini çabuk tutup yemeği hazırlamasını söyler. Eti pişirir, Harkay, Jiri ve oğulları Aaite uyumadan önce doyasıya yerler.

Aile, özellikle de Harkay, geceyi acı içinde geçirir. Adam, saatlerce süren ishal ve kusmanın ardından sabaha karşı ölür. Leşten et alan diğer dört Dalitin kaderleri de Harkay'ınkiyle aynı olur ve topluluk beş kurban için cenaze töreni düzenler.

Harkay'ın ölümü Jiri'nin durumunu daha da zorlaştırır. Mumbai'ye çalışmaya giden büyük oğlu aileyle bağını kaybetmiştir, küçük oğlu ise hâlâ çocuk yaştadır. Bir gün biraz buğday istemek için Gopilal Upadhayay'ın evine gider. Gopilal, kadını şoka ve çaresizliğe uğratacak bir şekilde, Harkay'ın cenazesi için ona 2500 rupi borçlu olduğunu gösteren bir borç senedini imzalaması konusunda ısrar eder. Jiri, kocasının cenaze masraflarını, kendisi acıdan çılgına dönmüşken son düzenlemelerin sorumluluğunu üstlenen komşularının değil Gopilal'in karşıladığını ancak o zaman anlar. Yoksul, cahil ve aciz olan Jiri, köy muhtarına karşı çıkacak durumda değildir. Çaresizlik içinde, ihtiyacı olan buğdayı almak için borç senedine parmak basar. Jiri'nin borcunu ödeyemeyeceği bellidir ve sonunda Gopilal, borca karşılık küçük tarlasını elinden alır.

Batı Nepal'deki bir köyde Dalitlerle üst kastlar arasında var olan ve Khagendra Sangroula'nın betimlediği ilişkiler, okurları

için çok tanıdıktı. Gopilal, eski tip bir köy muhtarıdır; yerel tefeci rolünü de oynayan üst kasttan bir toprak sahibidir. Pançayat dönemindeki köy yöneticilerinin çoğu, güçlerini ve konumlarını kast sistemine borçluydu. Yüksek devlet otoritesinin yerel temsilcileri olarak devletin hukuk ve güvenlik aygıtlarına erişimleri vardı ve bu sayede alt kastlar üzerinde egemenlik kurup onları sömürebiliyorlardı.

Sangroula'nın romanında tasvir edilen toplumsal ve iktisadi ilişkiler ile bunların Nepal ekonomisinin bütününe etkisi, Baburam Bhattarai'nin doktora tezinde de incelenmiştir.[7] Nepal'in sürmekte olan az gelişmişliğinin kapsamlı bir kuramını geliştirmeye çalışan bu metin, Bhattarai'nin daha sonra yazdığı "Nepal'deki Halk Savaşı'nın Siyasi-İktisadi Temeli" makalesine temel oluşturur.[8] Makale, Nepal'in kırsal kesimindeki hayli eşitsiz olan toprak dağılımını ve yoksulların zorlu yaşam koşullarını ifşa eder: "İstatistikler, yüzde 70'lik yoksul köylülerin toprağın yüzde 2'sine, yüzde 25'lik orta köylülerin toprağın yüzde 45'ine ve yüzde 5'lik zengin köylülerin ve yarı feodallerin toprağın yüzde 30'una sahip olduğunu gösteriyor."[9] Yoksul ve topraksız köylüler, toprak sahiplerinin tarlalarında yarıcı olarak çalışmak durumunda kalıyor. Yine de geçinmekte zorlanıyorlar. "Kiracıların hakları güvenli değil, kiralar yüksek ve kiracılar, çoğu zaman, borçlar için alınan faizlerle ve diğer çalışma hizmeti sunma şartlarıyla toprak sahibine 'bağlanıyor'".[10]

Baburam Bhattarai, 1998 tarihli makalesini yazdığı dönemde, başta tepelik bölgede yaşayanlar olmak üzere Nepal'in tarım nüfusunun çoğunluğunun işledikleri tarlaların en azından bir kısmının sahipleri olduklarını kabul eder. Nepalli çiftçilerin yüzde 65'inin ekip biçtikleri toprakların, yani sahip olunan tüm toprakların yüzde 49'unun sahipleri olduklarını öne süren bir raporun geçerliliğini de büyük ölçüde kabul eder. Ama aynı zamanda, çoğu toprak sahibi çiftçinin, ancak kıt kanaat geçinecek kadar üretim yapabilen ve farklı sömürü türlerine maruz kalan yoksul çiftçiler

olduğuna dikkat çeker. Örneğin, çoğu köylü, "yüksek faiz oranlarıyla ve baskıcı koşullar altında" kredi sağlayan Gopilal Upadhayay gibi "feodal tefeci"lerden aldıkları borçlara bağımlıydı; bu da onları, "bir borçluluk kısır döngüsüne hapsediyordu".[11]

Bhattarai, eşitsiz toprak ilişkilerini ve bunların sonucunda ortaya çıkan sömürüyü ahlaki gerekçelerle mahkûm etmekle kalmıyor, bunların Nepal'in iktisadi büyümesinin önüne ciddi engeller çıkardığını da söylüyordu. Bu görüş genel olarak tüm Maoistler tarafından paylaşıyordu. Halkın çoğunluğuna düşük bir üretkenlik ve kıt kanaat geçim döngüsünü dayatan bu ilişkiler Nepal'in feodalizmden kapitalizme geçişini geciktirmişti (dolayısıyla Nepal'i yarı feodal devlete mahkûm etmişti). Daha adil toprak dağılımını, daha yüksek üretkenliği ve tam gelişmiş kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkmasını sağlamak için, geniş kapsamlı toprak reformunu da kapsayan radikal önlemler gerekliydi.

Aslında, 1960'ta yönetimi ele geçirip Pançayat sistemini kuran Kral Mahendra için de toprak reformunun zorunlu olduğu açıktı. Hem Nepal'i modernleştirmek hem de siyasi ve toplumsal reform taleplerini karşılamak için toprak reformunun gerekli olduğunu anlıyordu. Nepal'in ilk toprak reformu mevzuatı, 1963'te, onun himayesinde kabul edilmişti. Fakat Pançayat'ı destekleyen taban, tam da bu yeniden dağıtım sürecinden zararlı çıkacak türden insanlardı (Gopilal Upadhayay karakteri için de onlar örnek alınmıştı). Katmandu Vadisi başta olmak üzere bazı yerlerde birtakım toprak reformları gerçekleşti. Fakat bu girişimi uygulamaya yönelik siyasi isteğin azlığı sebebiyle pek çok toprak sahibi yeniden dağıtım işleminden yakasını sıyırmayı başardı ve süreç büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlandı.[12]

Parlamenter demokrasi, Pançayat'ın başaramadığını başarıp köylülerin koşullarını iyileştirebilecek miydi? 1990'daki geçiş kırsal kesimi nasıl etkiledi? *Ateşböceklerinin Müziği* bu soruya cevap vermeyi dener.

Simring köyündeki Dalitler, 1990'daki önemli ayaklanmanın sarsıntılarının pek de farkına varmaz. Daha üst kastlarda ise daha büyük bir etki hissedilir. Gopilal, Jiri'ye zorla borç senedini imzalattıktan bir süre sonra, kocasının hayatına mal olan o manda eti dolayısıyla hâlâ kendisine borçlu olduğunu söyleyince, öfkesini dizginleyemeyen Jiri ona saldırır. Çileden çıkan Gopilal, bu sıradışı çıkışın suçunu ülkeyi kasıp kavuran "demokrasi çılgınlığı"nda görür. "Karılar kocalarına, köleler sahiplerine ve alt kastlar üst kastlara itaat etmeyi bırakırsa, '*sanatan dharma*'[13] nasıl korunabilir?" diye sorar.[14]

Gopilal, Pançayat'ın devrilmesinin hemen ardından düzenlenen seçimlerde, çoğunlukla eski monarşik rejime sadık kalanlardan oluşan Ulusal Demokratik Parti'den (UDP) aday olur. Ama ulusal atmosfer Nepal Kongre Partisi ile BML'den yanadır. Pançayat döneminde rüşvet ve tehditle yerel seçimleri pek çok kez kazanan eski *pradhan pança*, sadece elli oy alarak ağır bir yenilgiye uğrar. UDP'nin marjinal bir parti durumuna düştüğünü gören Gopilal, Nepal Kongre Partisi'ne katılır.

Bu bölümde, 1990 ayaklanmasının ardından binlerce Pançayat destekçisinin Nepal Kongre Partisi'ne katıldığı dönemde Nepal'in her yanında görülen eğilim üzerinde durulur. Kongre Partisi, eski rejimin önderlerini memnuniyetle kabul ediyordu, çünkü onların yerel topluluklar üzerindeki etkileri seçimlerde başarılı olmak için kullanılabilirdi.

Khagendra Sangroula, 1990 ayaklanmasından sadece üç ay sonra *Jana Andolanka Çharraharu* (Halk Hareketinin Parçaları) başlığıyla yayımladığı ince bir kitapta, bu siyasi manevrayı kınamıştı. Sangroula, kitapta yer alan makalelerin birinde, –Pançayat'a katılmak üzere uzun süre önce Nepal Kongre Partisi'nden ayrılıp ayaklanmayı bastırmak için oluşturulan misilleme komitesinin başına geçen bir siyasetçi olan– Parşu Narayan Çaudhari'nin Nepal Kongre Partisi'ne tekrar katılmasına izin veren hareket önderlerini açıkça suçlamıştı:

> Tüm Nepallilerin, bir zamanlar Nepal göklerinde yankılanan tek bir sesi ve talebi vardı: Kardeşler, katilleri cezalandırın! Katilleri cezalandırın! Ama tuhaf bir şey oldu. Nepal Kongre Partisi, katilleri hürmetle karşıladı, başlarını çelenklerle süsledi ve sağ salim evlerine teslim etti. Halkın önderleriyle halkın katillerinin büyük buluşması! Nepal Kongre Partisi, o yüzkarası anda katilleri baş tacı edip halkın arzularını ayaklar altına aldı.[15]

Ateşböceklerinin Şarkısı'nın ana karakterlerinden ikisi, Simring'li Dalitleri eğitmeye ve onları toplumsal konumlarını kadercilikle kabullenmekten kurtarmaya çalışan Şeşkanta ile Kapil'dir. Alt kastları kışkırttıklarını düşünen ve polisi üstlerine salmaya çalışan Gopilal Upadhayay ile ilişkileri düşmancadır. Bir süre ortalıkta görünmeyen Şeşkanta, Simring köyüne dönünce çok şaşırır: Gopilal, bir Nepal Kongre Partisi aktivisti gibi giyinmiş, efsanevi Nepal Kongre Partisi önderi B. P. Koirala'nın resmini taşıyan bir rozeti yakasına takmıştır. Şeşkanta, Gopilal'in parti değiştirmesiyle alay etmekten kendini alamaz. Bundan hoşlanmayan eski *pradhan pança*, yeni parti kimliğiyle kişisel çıkarlarını uzlaştırmak için çabalar:

> Bakınız bayım, sizle ben artık daha yakınız. Halk hareketi sırasında ittifak yaptık. Bu çok partili demokrasiyi birlikte kazandık
>
> Benim partim, sizin o tepedeki köyde yaptığınız çalışmalara karşı değil. Ama önce oturup konuşalım, anlaşalım, sonra yavaş yavaş kalkınırız. *Sanatan dharma*'mızı hemen yok etmeyelim. Biz halk hareketi içinde birlikte mücadele eden iki kardeşiz; kalkınma için de birlikte çalışmalıyız ... Bizim yolumuz da sosyalizme çıkıyor efendim.[16]

Sangroula'nın solcu okurları, bu sohbetteki ironiden hoşlanmış olmalı. Gopilal'in kendini yeni siyasi düzene uydurmak için çırpınmasını, yeni rejimin eski rejimle uzlaşmasını, kalıplaşmış ayrıcalıkların ve eşitsizliğin devam edişini, gereken toplumsal reformların gerçekleşmesinin bu koşullar altında ne denli zor olduğunu görmüş olmalılar bu satırlarda.

BML'nin önderlik ettiği seçilmiş bir hükümet, 1994'te bir toprak reformu komisyonu kurdu. Komisyon, 1995'te toprak kiracılığının ortadan kaldırılmasını ve toprak mülkiyeti üst sınırının düşürülmesini önerdi. Fakat toprak sahibi sınıfların hâkim siyasi partilerle ittifakı ve hızlı hükümet değişimlerinin istikrarı bozması ve politikaların uygulanmasını zorlaştırması nedeniyle bu öneriler hemen hayata geçirilmedi. Bazıları altı yıl sonra, 2001'de uygulanmaya başladı. Kiracı çiftçilerin koşulları bir nebze de olsa iyileştirildi. Fakat bu gecikme, toprak sahiplerine, yeniden dağıtım sürecinden kaçmalarını sağlayacak manevraları yapabilmeleri için epey zaman tanıdı.[17] Toprak reformu çabalarıyla elde edilen toplam toprak miktarı 29.124 hektardı. Bu, tarıma elverişli arazilerin ancak yüzde 0,85'ine denk geliyordu. Bunun da yalnızca yarısı yeniden dağıtıldı; gerisi ilk sahiplerinin elinde kalmaya devam etti.[18]

Bu arada, 2001'deki Genel Nüfus Sayımı, Nepal'deki tüm hanelerin yüzde 58,97'sinin 0,5 hektardan daha az toprağa sahip olduğunu gösterdi; bu da onları "tarım açısından fiilen topraksız" kılıyordu.[19] Buna ek olarak, kırsal hanelerin yüzde 75'i, temel gereksinimlerini gidermelerini ve diğer gereksinimleri için küçük bir fazla elde etmelerini sağlayabilecek miktar olan 1 hektardan daha az toprağa sahipti.[20]

Peki ne yapılacaktı? Sangroula, romanında parlamentodaki siyasi partilerin becerilerinden ve niyetlerinden kuşku duymasına rağmen, yeni idarenin getirdiği açık siyasi ortama değer verir. Sosyal aktivistler Kapil ve Şeşkanta karakterleri aracılığıyla, yeni özgürlükleri kullanarak ezilenleri sosyoekonomik konumlarının arkasında yatan yapısal sebepler hakkında bilgilendirmenin ve geleneksel sınıf ve kast ilişkilerine meydan okuyan kolektif eylemler örgütlemenin mümkün olduğuna işaret eder.

Maoistlerin bu görüşü küçümsemeleri kaçınılmazdı. Aynı zamanda partinin baş edebiyat kuramcısı da olan üst düzey Maoist önder Mohan Baidya, Sangroula'nın romanını eleştirdiği kapsamlı

bir yazıda şunu ileri sürdü: "Yazarın, STK'ları devrimci komünist partiye, STK'cılığı ya da çürümüş kapitalizmi Marksizme, kapitalist-emperyalist düşünceyi de Yeni Demokrasi ile sosyalizme yeğlediği açıktır."[21] Maoist bakış açısına göre, 1990'ların ilk yıllarının doğruladığı şey şuydu: Parlamenter rejim, feodal sınıf ile burjuvazinin, Nepal'in toplumsal ve iktisadi ilişkilerini dönüştürmek için hiçbir şey yapmayacak olan birleşik diktatörlüğüydü. STK'ların kırsal kesimi kalkındırma çabaları, yoksulları yatıştırmak, sınıf mücadelesini etkisizleştirmek ve sonunda mevcut toplumsal ilişkileri korumak için çevrilen dalaverelerden başka bir şey değildi. Kırsal kesimde feodal sınıfın kökünü kazımak ve onun en yüksek sahibi ve koruyucusu olan monarşiyi kaldırmak için devrimci bir komünist partinin önderlik edeceği, şiddete başvuran bir sınıf mücadelesi gerekliydi.

Nepal Egemen mi?

Aşağıdaki ovalara akan nehirlerin doğduğu Himalayalar'ın en yüksek zirvelerinden pek çoğu Nepal sınırları içindedir. Nepallilere, kuşaklar boyunca, kayda değer başka herhangi bir doğal kaynağın yokluğunda, ulusu zenginleştirecek olan şeyin bu nehirlerin suları olduğu öğretilmişti. İddiaya göre, bu nehirleri kullanarak yalnızca yurt içi tüketime değil, Hindistan'ın enerjiye aç pazarlarına satmaya yetecek kadar elektrik üretmek mümkündü.

Fakat gerçekte, nehirlere elektrik santralleri kurma süreci sürüncemeli ve acılı olmuştu. Nepal, 21. yüzyılın başında bile, özellikle yağışların seyrekleştiği ve nehirlerin damla damla aktığı kış aylarında, kendi nüfusunun ihtiyaç duyduğu elektriğin yarısını zar zor üretebiliyordu. Enerji üretim sektörünün işlememe sebepleri büyük ölçüde siyasidir. Kendi sermayesi ve teknik kapasitesi olmayan Nepal, elektrik üretim projeleri geliştirmek için başta Hindistan olmak üzere diğer ülkelerden gelecek yatırımlara ve desteğe ihtiyaç duyar. Ama Nepal'in Hint devletiyle ilişkilerinin

çetrefilli olması nedeniyle iktisadi işbirliği nadiren kolay olmuştur. Gerçekten de, Nepal'in hidroelektrik sektöründe Hindistan'la işbirliği yapma çabalarının uzun tarihi, Maoistlerin Nepal'i neden yarı sömürge olarak görmeye devam ettiklerini en açık şekilde gösterir.

1980'lerin sonunda Batı Nepal-Hindistan sınırı boyunca uzanan Mahakali Nehri üzerinde Tanakpur barajını ve santralini inşa eden Hindistan, başlangıçta, barajı kendi topraklarına inşa ettiğini ve bunun Nepal'i ilgilendirmediğini iddia etti. Fakat 1988'de, inşaatta sona yaklaşılırken, barajın, sınırın Nepal tarafında kalan bir yere sabitlenmesi gerektiği açığa çıktı. Hindistan hükümeti bu sebeple Nepal'den 2,9 hektar Nepal toprağını kullanma talebinde bulunmak zorunda kaldı.[22]

Tanakpur projesi, çok geçmeden Hindistan-Nepal ilişkilerinde önemli bir gündem haline geldi, ama Pançayat rejimiyle anlaşma sağlanamadı. Ne var ki, Hindistan hükümeti, neredeyse Pançayat rejimi devrilir devrilmez, görüşmeler yoluyla anlaşmaya varması için geçici hükümete baskı yapmaya başladı.

1990 sonrası dönemin seçilmiş ilk hükümetinin başbakanı, Nepal Kongre Partisi'nden Girija Prasad Koirala, Aralık 1991'de göreve geldikten kısa süre sonra Delhi'yi ziyaret etti. Heyet, Tanakpur hakkında pazarlık etmek konusunda hiçbir hazırlığa sahip değildi ve bu konudan tamamen uzak durmaya karar verilmişti. Hindistan Başbakanı Narasimha Rao, ziyaretin sonunda yapılan basın toplantısında, suyla ilgili meselelerde herhangi bir anlaşmaya varılmadığını duyurdu. Fakat ziyaretin sonunda yapılan ortak açıklamaya göre, tam tersine, Tanakpur konusunda bir anlaşma yapılmıştı. 24 Aralık'ta Nepal'in resmî gazetesinde yayımlanan anlaşmanın ayrıntıları, Tanakpur barajını sabitlemek için Hindistan'ın Nepal topraklarını kullanmasına izin verildiğini ve Nepal'e bunun karşılığında 10 milyon birim elektriğin yanında 150 cusec [yaklaşık 4,25 m^3/sn] sulama suyu verileceğini gösterdi. Dahası, sabitleme işinin başlama tarihi 15 Aralık olarak belirlen-

mişti. Bu, Nepal halkının, anlaşmanın ayrıntılarını, inşaatın belirlenmiş başlangıç tarihinden ancak dokuz gün sonra öğrendiği anlamına geliyordu.[23]

Oluşan izlenim, Koirala'nın, Nepal'in çıkarlarına zarar veren bir anlaşmaya gizlice imza attığı yönündeydi. Komünist partiler –BML ve Birlik Merkezi dâhil olmak üzere– en kararlı muhaliflerdi. Tanakpur barajı sınır oluşturan bir nehrin üzerinde bulunduğundan, buradan elde edilecek olan her şeyin iki ülke arasında eşit şekilde paylaşılmasını talep ettiler. İddialarına göre, Tanakpur anlaşması (*agreement*), "çok farklı alanlara uzanacak, uzun vadeli ve ciddi" sonuçlara yol açacak olan bir uluslararası antlaşmaydı (*treaty*) ve anayasaya göre bu gibi durumlarda parlamentonun iki kamarası tarafından da üçte iki çoğunlukla onay verilmesi gerekiyordu.[24] Öte yandan Koirala hükümeti, anlaşmanın sadece bir "anlayış birliği" olduğunu ve parlamentonun onayını gerektirmediğini savundu. Komünistler, buna cevap olarak, sokaklarda yürüyerek ve kaldırım korkuluklarını sökerek kargaşa çıkardı. Kürsüdeki konuşmacının etrafını sarıp hükümet karşıtı sloganlar atarak parlamento görüşmelerini sekteye uğrattılar. Hindistan başbakanı Nepal'e Tanakpur projesinden daha fazla yarar sağlamasını önermek için Katmandu'ya geldiğinde, komünistler yatışmamıştı; geçen konvoyu siyah bayraklar sallayarak karşıladılar.[25]

Yüksek Mahkeme Aralık 1992'de Tanakpur anlaşmasının gerçekten de uluslararası antlaşma niteliğinde olduğunu ve parlamentonun onayını gerektirdiğini karara bağladı. Fakat kararda, bunun iki kamara tarafından da üçte iki çoğunlukla onaylanmasını gerektirecek kadar önemli bir uluslararası antlaşma olup olmadığı belirtilmemişti. Nepal Kongre Partisi hükümeti, basit çoğunluk onayının yeterli olduğunu savundu; komünistler karşı çıktı. Anlaşmazlığı çözmek üzere parlamento komisyonları kuruldu. Anlaşmanın imzalanmasından iki yıl sonra, çatışma o kadar keskinleşmiş, siyasal liderler arasındaki husumet o kadar derinleşmişti ki barışçıl bir çözüm imkânsız görünüyordu.[26]

Koirala hükümeti, kısmen Tanakpur anlaşmazlığından doğan karşıtlıklar sebebiyle, 1994'te düştü. Yeni seçimler yapıldı. BML, çoğunluğu elde edemese de seçimden en güçlü parti olarak çıktı ve 205 sandalyenin 88'ini alarak bir azınlık hükümeti kurdu.[27]

Demokratik dönemin ilk birkaç yılında, Birlik Merkezi ve diğer ufak komünist gruplar, Tanakpur anlaşmasına karşı BML'nin yanında sokaklarda ajitasyon yaptı. Fakat BML'nin diğer komünist partilerden farklı olduğu açıktı. Öncelikle, onlara göre çok daha güçlüydü; 1994 seçimlerinde (üç sandalye kazanan Nepal İşçi ve Köylü Partisi dışında) diğer hiçbir komünist parti tek bir sandalye bile kazanamamıştı.[28] Ayrıca diğer komünist partilerin çoğu sistemi içeriden çökertmeyi amaçladığını ilan etmişken, BML parlamenter sisteme tam bağlılığını ilan etmişti. Bu yüzden daha küçük komünist partilerin sistemde pek payı yoktu ve sokaklarda tüm güçleriyle ajitasyon yaptıklarında bile hükümet onları pek önemsemiyordu. Oysa, iktidar partisi, ordu, Katmandu'nun seçkin iş çevreleri ve yabancı çıkarlar açısından, BML çok şey ifade ediyordu. Böylece, o zamana dek işçileri militan faaliyetler için örgütleme ve Hindistan'ın Nepal'in özerkliğine yönelttiği düşünülen saldırılara direnme gibi komünist kaygılarla hareket eden BML, 1990'ların başında, geleneksel olarak güçlü olan toplumsal kuvvetlerin etkisi altına girdi. Hükümete önderlik etme fırsatını elde ettiğinde ise, sorumluluk üstlenmek ve müzakereler yürütmek konularında kendisini daha da mecbur hissetti.

Dolayısıyla, BML, hâlâ Nepal parlamentosu tarafından onaylanmayı bekleyen Tanakpur anlaşması hakkında Hint hükümetiyle ilişki kurmak zorundaydı. İki taraf, Nisan 1995'te, Tanakpur anlaşmasının yerine Mahakali hakkındaki bir "paket anlaşma"nın geçirilmesi konusunda ön anlaşmaya vardı. Hindistan, Nepal'in Tanakpur projesinden alacağı elektrik ve su miktarını artıracaktı. Nepal ise, bunun karşılığında, Tanakpur'dan biraz daha yukarıda yer alan Pançeşwar'daki devasa bir biriktirme barajı da dâhil

olmak üzere, Mahakali Nehri üzerindeki bir dizi başka projenin geliştirilmesini kabul etmek zorunda kalacaktı.[29]

BML hükümeti, Mahakali paketinin Tanakpur anlaşmasının eşitsizliklerini gidereceğini ve Pançeşwar'ın ya da başka projelerin Nepal'in çıkarlarına zarar vermeyeceğini iddia etti. Diğer büyük siyasi partiler –Nepal Kongre Partisi ve UDP– anlaşma önerisini memnuniyetle karşıladı. 1990 hareketinin hemen ardından, Nepal'in yeni seçilmiş önderleri, agresif bir şekilde dış dünyaya açılmaya ve mümkün olduğunca çok yabancı yatırım ve yardım çekmeye çalışmıştı. Egemen görüşe göre bu süreç ülkenin kalkınması için en fazla umut vaat eden yol olacaktı; ülkenin, dev komşusuyla birlikte üstleneceği bir mega proje olarak Mahakali paketi de bu sürecin önemli bir adımı olarak görülmeye başladı. Fakat radikal komünistler ve milliyetçi sağın bir kesimi kuşkuluydu. Onlara göre Mahakali paketi, eğer Nepal kabul ederse, Nepal'in yönetici sınıfının ülkenin kaynaklarını Hindistan'a teslim etmesine yol açan bir dizi anlaşmanın sonuncusu olacaktı.

BML hükümeti dokuz aylık iktidar döneminden sonra çöktü. Yerine Nepal Kongre Partisi'nin başını çektiği bir koalisyon gelse de Mahakali gündemi yerini korudu. Ocak 1996'da Hint Dışişleri Bakanı Pranab Mukherjee'nin Katmandu ziyareti sırasında iki ülkenin dışişleri bakanları Mahakali Antlaşması'nı[30] imzaladı. Görünüşe göre, Tanakpur anlaşması, Hindistan'a, yalnızca Nepal hükümetinin temsilcileriyle bir anlaşma imzalamanın yeterli olmadığını, Nepal'in çalkantılı demokrasisindeki diğer önemli siyasi aktörlerin de desteğinin alınması gerektiğini öğretmişti. Bu sebeple büyük siyasi partilerden –Nepal Kongre Partisi, BML ve UDP– ikişer temsilcinin, Hint dışişleri bakanının huzurunda, "Mahakali Nehri Sularının Kullanımı İçin Ulusal Mutabakat" isimli bir belgeyi imzalamaları istendi. BML içinde bu teklife karşı olduklarını açıklayanlar oldu. Hint dışişleri bakanının, bu seslerin bastırıldığından emin olmak için Nepal ziyaretini bir gün uzattığı haberlere yansıdı. Bir sonraki ay, iki ülkenin başbakan-

ları –Nepal'den Şer Bahadur Deuba ve Hindistan'dan Narasimha Rao– antlaşmayı Yeni Delhi'de birlikte imzaladı.[31]

Fakat Mahakali Antlaşması'nın, "çok farklı alanlara uzanacak, uzun vadeli ve ciddi" olması nedeniyle yine de parlamentoda üçte ikilik bir çoğunluk tarafından onaylanması gerekiyordu. Bu zamana kadar antlaşmanın ayrıntıları herkesçe bilinir hale gelmişti. Radikal sol, temel bir eleştiri getirerek antlaşmaya karşı çıkmaya devam etti; en önemli suçlamaları, Mahakali'nin sularının hakkaniyetli bölüşümünün güvence altına alınmamış olmasıydı. Aynı zamanda, Hint ordusunun, 1962'deki Çin-Hindistan savaşının öncesinden beri –Darçula ilindeki Kalapani'de– Nepal topraklarında kalan Mahakali kıyısındaki bir alanı işgal altında tuttuğu ortaya çıktı. En uçtaki komünistler bundan yararlanarak BML'yi suçlamaya, karşı ajitasyon geliştirmeye devam etti.

Partinin Hintlilere verdiği düşünülen ayrıcalıklara öfkelenen BML içindeki bir kesim, antlaşmaya karşı oy vermek için kulis yapmaya başladı.[32] İki hizip uzlaşmaya varamayınca, BML'nin merkez komitesi, antlaşmanın parlamentoda oylanacağı 20 Eylül 1996 günü partinin bunu olduğu gibi kabul mu edeceğine yoksa değiştirilmesi talebinde mi bulunacağına karar vermek üzere toplandı. Merkez komitenin on yedi üyesi antlaşmadan yana, on altı üyesi ise karşı oy kullandı. Oylamanın yapıldığı koşullar şüpheli görünüyordu. Daha önce açıkça antlaşmaya karşı çıkmış parti başkanı Manmohan Adhikary, hastalığını gerekçe göstererek oylamadan çekilmişti. Antlaşmadan yana olan partinin genel sekreteri Madhav Kumar Nepal, başkanın yerine oy vermek üzere birini aday göstermiş ve bu kişi kabul oyu kullanmıştı. Söylentilere göre, bu kişi Hindistan büyükelçiliğine götürülmüş, burada Madhav Nepal ve Hindistan büyükelçisi onu baskı ve vaatlerle antlaşmadan yana oy vermeye ikna etmişti. Üstelik Katmandu basını, BML merkez komitesi toplantısından önceki haftalarda, Hindistan büyükelçiliğinin antlaşmaya destek vermeleri karşılığında BML liderlerine milyonlarca rupi dağıttığını ve siyasi lütuf vaatlerinde bulunduğunu iddia etmişti.[33]

Madhav Nepal bu suçlamaları açıkça reddetti. Ama radikal sol ve Nepal kamuoyunun büyük bölümü için bu söylentiler çoktan olgu niteliğini kazanmıştı, çünkü bunlar Nepallilerin tahayyülüne egemen olan Hindistan algısıyla uyumluydu. Hint büyükelçiliği, Lainçaur denen, halk arasında Lainçaur Darbar (Lainçaur'daki saray) olarak bilinen bir yerdeydi. "Narayanhiti Darbar" (kraliyet sarayı) ifadesine dayanan bir söz oyunu olan bu terim, elçiliği, karanlık ve güçlü diplomatların Nepalli siyasileri manipüle etmek için işaretler verdiği bir entrika merkezi sayıyordu.

BML'nin antlaşmaya karşı olan hizbi, merkez komitesinde elde edilen antlaşmadan yana çoğunluğun sahte olduğunu iddia etti. Partiye bağlı öğrenciler, bunu protesto etmek için BML'nin parlamento bürosunun altını üstüne getirdi. Bazı küçük partiler parlamentoyu kuşatıp barikatlar kurmaya çalışsalar da polis tarafından dağıtıldılar. 20 Eylül 1996 gecesi, Nepal parlamentosunun üst ve alt kamaralarındaki toplam 265 üyenin 220'si Mahakali Antlaşması'nın onaylanması lehinde oy kullandı.[34]

1990'lar boyunca Nepal solu için önde gelen bir analiz ve tartışma forumu olan aylık *Mulyankan* dergisi şunu soruyordu: "Geniş çapta halk muhalefetine rağmen, kötü şöhretli Tanakpur antlaşmasını dolaylı yoldan canlandıran 'Mahakali Paketi'nin kabul edilmesinden kim sorumlu?" Başyazının belirttiğine göre siyasi partilerin antlaşmayı onaylamasının sebebi, iktidarın, ülke halkının desteğinden çok Hindistan'ın onayıyla elde edilebilecek bir şey olmayı sürdürdüğünü düşünmeleriydi. *Mulyankan*'ın iddiasına göre, geçmişte bu tavra yalnızca Pançayat ve Nepal Kongre Partisi önderlerinde sık rastlanırdı. Ama artık soldaki en büyük partinin önderleri bile Hint yönetici sınıfının arzularına teslim olmuştu.[35]

Maoistlere göre Mahakali Antlaşması, 1816'daki Sugauli Antlaşması* ile başlayan ve Nepal'i Hindistan'ın yarı sömürgesi haline

* 1814-1816 arasındaki İngiltere-Nepal Savaşı'nın ardından, İngiliz Doğu Hindistan Şirketi ile Nepal kralı arasında imzalanan, Nepal'in sınır çizgisini belirleyen antlaşma. *–çev.*

getiren uzun anlaşmalar listesine eklenecek bir başka anlaşmaydı. 1990'daki demokratik dönüşümün monarşiyi ve feodal sistemi bir nebze zayıflatmakla beraber Hint egemenliğinin artmasına da yol açtığını düşünüyorlardı. Nepalli komünistler, uzun zamandır Nepal Kongre Partisi'ni Hint dış politikasının bir kuklası olarak görüyordu. Bunun ilk sebebi, Kongre Partisi'nin temsil ettiği Nepal burjuvazisinin "işbirlikçi" niteliği ve Hint kapitalistlere göbekten bağlı oluşuydu. İkincisi, Kongre Partisi önderlerinin Hindistan'ın vahşi siyasal ikliminde uzun yıllar geçirmiş ve Hint yönetici sınıfıyla yakın ilişkiler geliştirmiş olmalarıydı. Üçüncüsü, partinin tercih ettiği siyasal sistemin, Hint parlamenter sistemi örnek alınarak biçimlendirilmiş olmasıydı. Bu yakınlıkların Kongre Partisi'ni Hint etkisine çok açık kıldığına inanılıyordu.

Maoistler ayrıca, monarşik Pançayat rejiminin, keyfî hareket etmesine rağmen, en azından, ulusal çıkarları koruyabilecek olan birleşik bir siyasi merkezinin bulunduğuna inanıyordu. Çok partili yönetim biçiminin kurulması, siyasi partiler arasında yoğun çekişmelere, partiler içi büyük hizipleşmelere, sürekli değişen parlamento koalisyonlarına ve kısa ömürlü hükümetlerin kurulup yıkılmasına yol açmıştı. Bu, Hint hükümetinin, Katmandu'daki büyükelçiliği aracılığıyla etkisini siyasi partilere doğru genişleterek tek tek liderleri ve partileri birbirine düşürmesine olanak tanıyordu. Bhattarai'nin bir süre sonra farkına varacağı gibi, parlamenter demokrasi, "güç dengesinin hiç durmadan yeniden ayarlanmasını ve milletvekillerinin alınıp satılmasını" gerektiriyordu.[36]

Maoistlere göre, Mahakali Antlaşması'nın imzalanmasına eşlik eden olaylar, açık ve rekabetçi siyasete koşulsuz katılımın bir komünist parti için felaket olacağını bir kez daha doğrulamıştı. Baburam Bhattarai, "NKP-BML ... mevcut anayasal çok partili sisteme hizmet etmeye ve güç kazandırmaya yemin ettiğinden beri yozlaşarak resmen gerici bir partiye dönüşmüştür," demişti. Buna, BML'nin "Hint yayılmacılığı" önünde diz çökerek "[ona] yönelttiğimiz suçlamaların" geçerliliğini kanıtladığını da eklemişti.[37]

Mahakali Antlaşması'nı uygulama girişimleri, onaylanmasına yol açan süreçten daha az çapraşık değildi. Kamuoyu antlaşmaya şiddetle karşı çıktıkça ve antlaşmanın suyun eşit bölüşümünü sağlamadığı gitgide anlaşıldıkça tüm partiler antlaşma ile aralarına mesafe koymaya çalıştı. Bir Nepal Kongre Partisi önderi, 2000'de, Kalapani'deki Hint ordusu işgali anlaşmazlığı çözüme kavuşturulmadan antlaşmanın uygulanmasının mümkün olmadığını belirtti.[38] Antlaşmada anılan projeler bugüne dek hayata geçmedi.

İsyan Kıpırtıları

Kariyeriyle Nepal'in 1990'lardaki demokrasi deneyini temsil ettiği söylenebilecek olan tek bir kişi varsa, o kişi Girija Prasad Koirala'dır. 1947'de yirmi iki yaşındayken aktif siyasete atıldı, onlarca yıl boyunca –Nepal Kongre Partisi'nin 1982'de hayatını kaybeden fikir üretici karizmatik başkanı– kardeşi Bişweswar Prasad'ın yönlendirmesiyle bir sıra neferi ve örgütleyici olarak sıkı bir şekilde çalıştı. Girija Prasad, 1990'a gelindiğinde, Krişna Prasad Bhattarai ve Ganeş Man Singh ile beraber partinin en önemli üç önderinden biri olmuştu. G. P. Koirala, çok partili demokrasinin üstünlüğüne olan inancını kardeşinden almıştı. Zamanla kendisini bu demokrasinin ilkelerinin savunucusu olarak görmeye başlamıştı. Fakat kendisi bilge bir kişi değildi ve emin olduğu şeylerin çoğu, kafası daha fazla çalışan kardeşinin kanaatlerinin kemikleşmiş ve basitleştirilmiş versiyonlarıydı.

Yine de, Girija Prasad, 1991 seçimlerinin ardından başbakan olmayı başardı. Konumu sebebiyle kendini sayısız müzakerenin ortasında bulduğunda, artık efsaneleşen ölmüş kardeşinden çok farklı birine dönüştü; siyasi durumları kendi çıkarlarına göre uyarlayıp manipüle etme becerisine sahip olan usta bir taktisyen oldu. Böylece, 2000'lerin başlarına gelindiğinde, parti içindeki en önemli rakipleri Bhattarai ve Singh'in siyasi gücü pratikte sıfırlanmıştı. Demokrasiye olan inancına rağmen, Koirala'nın otoriter bir

yanı vardı. Aynı zamanda tutkulu bir antikomünistti. Başbakan olduktan kısa süre sonra, komünistlerle –çoğunlukla BML ile– ilişkili kamu çalışanları sendikası maaşların ve sosyal yardımların iyileştirilmesi için ajitasyon yaptığında, Koirala hemen 400 kamu personelini kovdu; çok daha fazlası da ya başka yerlere tayin edildi ya da daha düşük makamlara getirildi.

Katmandu'da gelişen mücadelelerde, Praçanda ve Bhattarai'nin üyeleri olduğu Birlik Merkezi-SJM'nin rolü çok küçüktü. Ama iki uzak tepelik bölge ili olan Rolpa ve Rukum'daki başlıca siyasi çekişme, bu partinin çekirdek kadrosuyla Nepal Kongre Partisi destekçileri arasındaki boğuşmaydı. Koirala, Nisan 1992'de bir yerel seçim kampanyası için Rolpa ilinin merkezi Libang'a gitti. Konuşma yapacağı alanda, SJM destekçilerinden oluşan büyük bir grup toplanmıştı. Başbakan ve partisi aleyhinde sloganlar attılar, siyah bayraklar salladılar ve neredeyse konuşması başlar başlamaz onu sahneden inmek zorunda bıraktılar.[39]

Bu karışıklığı örgütleyenlerden biri Şyam Kumar Budha Magar'dı. Koirala'nın Libang ziyaretinden bir gün önce haberdar olan Magar, yakındaki Gajul'un Köy Kalkındırma Komitesi'nden (KKK[40]) 150 kişiyi toplayıp ertesi günkü eylem için Libang'a getirdi. Arkadaşları da benzer şekilde Rolpa'nın çeşitli yörelerinden yüzlerce insan topladı. Yolda Nepal Kongre Partisi taraftarlarından oluşan çetelerin saldırısına uğradılar. Koirala Katmandu'ya geri döndükten sonra Rolpa'da devam eden şiddetli çatışmalarda çok sayıda aktivist ağır yaralandı.[41]

Rolpa ve Rukum illeri, Nepal'in en ihmal edilmiş kesimlerinden biri olan Orta Batı Bölgesi'nde yer alır. 1990'ların ortalarında Rolpa'nın merkezi Libang'dan Katmandu'ya ulaşmak arabayla iki tam gün sürüyor, Libang'dan Rolpa'nın pek çok köyüne de en az bir gün yürüyerek ulaşılabiliyordu. Rukum ilindeyse 2003'e kadar tek bir yol inşa edilmemişti. Her iki ilin büyük kısmı ormanlardan oluşur. İnsanların çoğu geçimini tarımdan sağlasa da toprağın an-

cak yüzde 10'u ekilebilir durumdadır. Çoğu aile küçük bir tarla eker; yetiştirdikleri buğday ve patates, kendilerini altı ay boyunca beslemeye ucu ucuna yeter. Çoğu insan, ek gelir elde etmek için mevsimlik işçi olarak Hindistan'a göçer. Geleneksel geçim kaynakları arasında koyun ve afyon yetiştiriciliği de bulunur; afyonun önemi 1980'lerden beri azalmıştır.[42]

Bu bölgedeki insanların çoğu, Nepal'deki en büyük etnik gruplardan biri olan Magarların fazlasıyla yalıtık bir kesimi olan Kham Magarlardandır. Magarları sınıflandırmakta kullanılan terimler yıllar içinde değişikliğe uğramıştır. Katmandu'daki Hindu dinine mensup Hint kökenli devlet seçkinleri, 1854 yılında Nepal'in tüm topluluklarını resmî bir kast hiyerarşisine sokmaya çalışmıştı. Buna göre, Magarlar "köleleştirilemez alkol alanlar" olarak tanımlanmıştı (on dokuzuncu yüzyıl yasalarına göre bu kategori *tagadhari*[43] üst kastlarından daha aşağıdaydı ama "köleleştirilebilir alkol alanlar"a, "temiz olmayan ama dokunulabilir kastlar"a ve "dokunulamaz kastlar"a göre üstündü).[44] Hindu yönetici kastlarının yüzlerce yıllık baskısından kurtulmayı hedefleyen grupların eylemlerinin sonucu olarak, Magarlar, 1990'larda devlet tarafından ülkenin elli dokuz "yerli milliyet"inden biri (Nepalce *Adivasi Janajati* ya da basitçe *Janajati*) olarak sınıflandırılmıştır.

Rolpa ilinin tarihine kazınan olaylardan biri 1956'ya dayanır. Komünist önder Mohan Bikram Singh ve üç yoldaşı, yakın bir ilde bir süre hapsedildikten sonra Pyuthan ilindeki evlerine giderken Thabang köyünde duraklar. Anlaşılan o ki Singh, bu ziyaret sırasında iki düşman topluluğun şeflerini barıştırır, yerli halka Marx'tan, Lenin'den ve komünist öğretiden bahseder, onları komün kurmaya teşvik eder. Ayrılmadan önce, yasaklı komünist partinin cephesi olarak çalışacak bir köylü örgütü de kurarlar.[45]

1959'da Thabang'da bir ilkokul açıldı. Mohan Bikram'ın aralarındaki anlaşmazlığı çözdüğü iki yerel şeften biri olan Barman Budha, Pyuthan'dan bir komünisti ders vermek için bu okula çağırdı. Yıllar içinde Mohan Bikram fraksiyonundan komünistlerin

Rolpa'ya gelip çocukları eğitmesi gelenek haline geldi. Böylelikle, Katmandu'daki merkezî hükümet, Nepal halkının çeşitli kesimlerine yüce Şah kraliyet ailesinin çabalarıyla elde edilen ulus çapındaki zaferleri öğretmek için örgün eğitimi yurt çapına yaymaya girişirken, başka tür bir modern eğitimle tanışan bazı kesimler, feodal baskının sebebinin devlet seçkinleri olduğunu ve bunların devrilmesi gerektiğini öğreniyordu. Bölgedeki öğretmenler, 1980'lerin başlarında komünist bir sendikada örgütlenmişti. Bu öğretmenlerin çoğu, henüz ergenlik çağındaki öğrencilerini okullarda komünist öğrenci birliği hücreleri kurmaya teşvik ettiler. Maşal partisi 1985 yılında Singh'in Masal'ından ayrıldığında bölgedeki çoğu komünist öğretmen Maşal'a katılmayı tercih etti. Öğrencileri de, bunun sonucunda, sonradan NKP (Maoist) adını alacak olan radikal komünist partinin sadık destekçileri haline geldi.[46]

1992'deki G. P. Koirala karşıtı gösteriyi örgütleyenlerden biri olan Şyam Kumar Budha Magar, erken yaşta komünist öğretmenlerden etkilendi. 1986'da Rolpa'daki Gam KKK'de ilkokulu bitirdiğinde, eğitimini devam ettirmek için il merkezi Libang'a taşınmaya hazırlandı. Henüz on iki yaşında bile değildi. Öğretmenlerinden biri, ayrılmadan önce kendisini Libang'da karşılaşacağı gizli siyasi faaliyetler hakkında bilgilendirerek, Tüm Nepal Ulusal Özgür Öğrenciler Birliği'nin yeraltı örgütünü arayıp bulmasını, buraya katılmasını öğütledi. Çünkü, diyordu öğretmeni, Pançayat otokrasisine karşı mücadele etmek, tüm eğitimli insanların sorumluluğudur. Anılarında yazıldığı kadarıyla, öğretmeni, komünistlerin kast ve etnisite ayrımcılığına son vereceğine onu inandırmış, Şyam Kumar da kendisine yol gösterecek ışığı bulduğunu hissetmişti.[47]

Dört yıl sonra, 1990 ayaklanmasının ardından, Şyam Kumar'ın siyasi faaliyetleri iyice hızlandı. Hâlâ Libang'da yaşıyor, siyasi partilerin "muson yağmurlarındaki mantarlar" gibi hızla çoğalmasına tanık oluyordu.[48] Rolpa sakinleri, kısa süre içinde, ilde en güç-

lü yapılanmalara sahip sahip üç partinin saflarına geçti. Bunlar Nepal Kongre Partisi, Ulusal Demokratik Parti (UDP) ve Şyam Kumar'ın bağlı olduğu, Birlik Merkezi'nin cephe örgütü Samyukta Jana Morça idi.

1991 genel seçimleri yaklaşıyordu. Pançayat'ın şimdi UDP'de örgütlenmiş olan eski savunucuları, iktidarda oldukları yıllarda biriktirdikleri kudreti sergileyerek seçmenleri çekmeyi hedefliyordu. Bunun yeterli olmayabileceğini fark ettiklerinde, eski sadık taraftarlarını, gerektiğinde zorlamaya ve rüşvete başvurarak oyları artırmaları için devreye soktular. Nepal Kongre Partisi adayları, liberal demokrasinin baş savunucuları olduklarını ikna edici bir şekilde savunabilir ve partilerinin son dönemde siyasi dönüşüm sürecinin baş kahramanı olduğunu olarak üstlendiği rolü öne çıkarabilirdi. Ama bölgede –başka yerlerde olduğu gibi Rolpa'da ve Rukum'da– derin kökleri olmadığından, oylarını artırmak için partiye son zamanlarda katılan eski "pança"lara[49] bel bağladılar. Sonunda, Nepal Kongre Partisi'nin seçim çalışmaları, UDP'ninkilere benzedi çıktı.

Magar'a göre seçmenler üç farklı kategoriye ayrılıyordu; daha yaşlı kuşak UDP'yi destekliyordu; iktidara yakınlıktan fayda uman düzenbazlar ve fırsatçılar Nepal Kongre Partisi'ni destekliyordu; dünyanın güncel işleyişinden haberdar olan genç, enerjik insanlarsa sol partilere, özellikle Birlik Merkezi'ne ve onun cephe örgütü Samyukta Jana Morça'ya katılıyordu.[50]

SJM, seçim kampanyası boyunca ilin her yerindeki KKK'lerde kitlesel toplantılar örgütledi, yerel komiteler kurdu ve cephenin kültürel toplulukları, yerel halkın dilini kullanarak devrimci mesajlar veren şarkılarla danslar sergiledi. Şyam Kumar, yıllar sonra, bu temsillerin "halkın acıları"nı ifade ettiğini, bu yüzden izleyicilerin gözyaşlarına boğulduğunu hatırlayacaktı. Diğer siyasi parti adayları güçleriyle hava atmak için büyük gruplarla dolaşırken, SJM adayları alçakgönüllü ve halkla iç içe görünmeye çalıştı. Bunlardan biri, Libang'da okul öğretmeni olan Krişna Bahadur Ma-

hara, yaratıcı pedagojisi ve sade yaşam biçimiyle tanınıyordu. Bir diğeri, o zaman altmış bir yaşında olan Barıman Budha, daha sonra, antropolog Anne de Sales'e, kampanya çalışmaları kapsamında köyden köye yürüyerek kast veya siyasi aidiyet ayırt etmeksizin insanların evlerinde kaldığını ve çocuk bakımı, harman savurma ve toprak sürme gibi işlere yardım ettiğini anlatacaktı.[51]

SJM taraftarları arasında agresif genç erkekler de vardı. Şyam Kumar'ın da aralarında olduğu bu gençler, yerel yetkililerle suç ortaklığı yaparak devlet kaynaklarını cebe indirdikleri iddia edilen rakip parti üyelerini ve destekçilerini ilin her yerinde "cezalandırmaya" koyulmuştu. Yüzlerine is sürüyor, boyunlarına ayakkabı asıyor, onlara zorla *uth-bas* yaptırıyorlardı (suçlunun kulaklarını tutarak defalarca çömelip kalktığı fiziksel bir ceza). İribang KKK'deki SJM destekçileri, 1992 yerel seçimlerinde, diğer partilerden kimselerin adaylık başvurusu yapmasını engellemişti. Siyasi rakiplere yönelik bu korkutma ve aşağılama kampanyası, parti önderliğinin "sınıf mücadelesi"ni yoğunlaştırma talimatlarına uygundu.[52] Kendilerini *sarvahara*'nın (daha çok "mülksüzleştirilmiş"e yakın olan daha geniş bir anlama sahip olsa da Nepalli Marksistlerin özellikle "proletarya"ya atıfta bulunmak için kullandıkları bir kavram) kurtarıcıları olarak görmek üzere yetiştirilmiş kadrolar, tüm siyasi rakiplere kolayca "sınıf düşmanı" yaftasını yapıştırıveriyordu.

SJM, 1991 genel seçimlerinde Rolpa ilindeki her iki seçim bölgesinde de kazandı. Krişna Bahadur Mahara ve Barman Budha parlamenter oldu. Parti, bir sonraki sene ildeki yerel yönetim pozisyonlarının çoğunluğunu elde etti. Yine de Nepal Kongre Partisi merkezde çok güçlüydü ve 1990'ların başı itibarıyla bürokrasinin ve kolluk kuvvetlerinin bütününe sızmıştı. Rolpa'da da, Katmandu'dan atanan yerel idare Kongre Partisi'nin ana güç kaynağı haline geldi. Kongre Partisi ile SJM arasındaki çekişme şiddetlendiğinde (Şyam Kumar'ın anlatımlarına göre, iki parti, Koirala'nın Libang ziyaretinden sonraki her türlü halka açık et-

kinlikte çatışmaya girmişti), idare, Nepal Kongre Partisi aktivistlerinin isteği üzerine SJM destekçilerini gözaltına aldı. Gözaltına alınanların çoğu seçilmiş yerel temsilcilerdi; birçoğu, cinayet ve hırsızlığın da dâhil olduğu uydurma suçlamalarla tutuklandı. Kongre Partisi aktivistleriyle aynı çizgideki polisler yerleşim yerlerini yağmaladı, kadınları taciz ettiler, keçilere ve tavuklara el koydular. Gözaltındaki SJM destekçileri, sıklıkla kötü bir şekilde dövülüyor, ellerini kesilmiş keçilerin kanına batırarak Nepal Kongre Partisi'ne bağlılık yemini etmeye zorlanıyordu. Siyasi partiler arasındaki şiddetli çatışmalar sürdü. Hem Nepal Kongre Partisi'nden hem de Maoistlerden dövülerek öldürülenler oldu.[53]

Şyam Kumar yerel seçimlerden kısa bir süre sonra Libang'daki hapishanede tutulan arkadaşlarına bakmaya gitti. İçlerinden biri, görüş penceresinden, polisten gördükleri fiziksel şiddeti ona anlatmayı başardı. Bunun üzerine Şyam Kumar, bazı yoldaşlarıyla birlikte karakola gidip memurlara bağırıp çağırarak insanlık dışı muameleyi protesto etti. Bir grup polis, saldırgan tavırlarla meydan okuyan Şyam Kumar'ı sorguya aldı, bilincini kaybetmesine kadar dövdüler; bunun sonucunda bir kulağındaki duyma yetisini kalıcı olarak yitirdi. Şyam Kumar ve yoldaşları o kadar dar bir odaya kilitlenmişlerdi ki oturarak uyumak zorunda kaldılar. Polis onları düzenli aralıklarla dışarı çıkararak dövüyordu. Gözaltındakiler (aralarında Maoist partide sonradan çok yükselecek bir SJM kurmayı, "Ananta" takma adlı Barşa Man Pun da vardı), bir yol aramaya yönelik uzun sohbetlerin sonunda baskıcı devlet otoritesini alt etmek üzere tüm güçlerini kullanmaya karar verdi. Bu da parti önderliğini silahlı isyana çağırmak –ve gerekirse sürüklemek– anlamına geliyordu. Şyam Kumar'ın aktardığına göre, "gerilla savaşı düşleri zihninde dans etmeye" o zaman başlamıştı. Otuz üç gün sonra serbest bırakıldı.[54]

Birlik Merkezi, 1991'de, "Yoldaş Mao'nun geliştirdiği kırlardan şehirleri kuşatma stratejisiyle, Halk Savaşı yolunu izleme" kararını yeniden onayladı.[55] İzleyen yıllarda, Rolpa ile Rukum'da par-

tinin Kongre Partisi'yle ve devlet yetkilileriyle çatışması giderek şiddetlenirken, parti önderleri ideoloji ve strateji üzerine hararetli bir tartışmayla meşguldü. Praçanda, Mohan Baidya, Bhattarai ve eski Maşal'dan başka kişilerin de dâhil olduğu bir fraksiyon, yasal siyasetten çekilmek, yeraltına inmek ve devlete karşı silahlı bir mücadele başlatmak istiyordu. Nirmal Lama öncülüğündeki, eski Dördüncü Kongre'deki yol arkadaşlarının desteklediği bir başka fraksiyon, böylesi bir kalkışma için "nesnel koşullar"ın henüz var olmadığına ve açık siyasete katılarak *sarvahara* için önemli kazanımların elde edilebileceğine inanıyordu. Hem Birlik Merkezi hem de partinin siyasi cephe örgütü SJM 1994'te bölündü.

SJM'nin Baburam Bhattarai'nin önderlik ettiği radikal fraksiyonu Seçim Komisyonu tarafından tanınmadı ve parti, Kasım 1994 ara seçimlerini boykot etmeye karar verdi. Bu seçimler, bir güven oylamasında çoğunluğu elde edemediğinden hükümeti çöken Girija Prasad Koirala'nın isteği üzerine aynı yılın Temmuz ayında parlamentonun feshedilmesinin ardından Kral Birendra tarafından ilan edilmişti. Tanakpur'daki duruşu, komünistleri hor görüp aşağılaması, partisindeki rakiplerinin kuyusunu kazma girişimleri gibi sebeplerle Koirala karşıtlığı o yıl giderek artmıştı. Kavgayı körükleme fırsatının ortaya çıktığını sezen Praçanda, bir makale yazarak parlamentoyu birdenbire feshedip erken seçim çağrısı yapma kararının, "faşist iktidarlarını" kalıcılaştırmak isteyen Koirala ile kralın bir komplosu olduğunu iddia etti. Yazıya göre baskı o kadar büyük bir kutuplaşmaya yol açmıştı ki, Nepal'in siyaset dünyası iki kampa ayrılmıştı: "faşist gericiler" ve "silahlı devrimciler". Praçanda, Nepal'deki siyasi kesimlerin iki taraftan birini seçmekten başka çarelerinin bulunmadığını belirtiyordu.[56]

Rolpa ile Rukum'da artan şiddetin, partinin önderlerini devlete karşı uzun soluklu bir silahlı mücadeleyi başlatmak konusunda cesaretlendirdiği ve onları bu yola ittiği açıktır. 1995'te, Birlik Merkezi'nin uzun süreli Halk Savaşı'nda kararlı olan fraksiyonu, partilerinin ismini Nepal Komünist Partisi (Maoist) olarak değiş-

tirip devrim hazırlıklarına başladı. Bu kararın alındığı toplantının siyasi raporu şöyle diyordu:

> Batıdaki tepelik bölge illerinde, özellikle Rolpa ile Rukum'daki [siyasi bakımdan] bilinçli köylülerin başlattığı sınıf mücadelesi, antifeodal ve antiemperyalist devrimci mücadelenin daha yüksek bir düzeye çıkışını temsil etmektedir. Ciddi gerici baskı ve teröre rağmen, hareket hayatta kalmayı başarmakla kalmamış, misillemeci bir biçim alarak nitel bir gelişme kaydetmiştir. Bu mücadele, Nepal komünist hareketinde yeni bir unsur doğurmuş ve bizim silahlı mücadeleye girişme konusunu her geçen gün daha da ciddiye almamıza yol açmıştır.[57]

Silahlı mücadele, gerilla eğitmeyi ve silah edinmeyi tabii ki gerektiriyordu, ama kadronun siyasi eğitimi ve partinin en etkin olduğu geniş toplum kesiminin desteğinin sağlanması da bir o kadar önemliydi. Böylece adını Rukum ile Rolpa'daki iki dağın –Sisne ve Jaljala– ilk hecelerinden alan Si-Ja kampanyası başladı. Ülkenin her yerinden parti kadroları, o illerdeki faaliyetlerden dersler çıkararak bunları kendi bölgelerinde uygulamak üzere buraya geldi. Rolpa, Rukum ve aynı zamanda Jakarjot illerindeki köylere geziler düzenleyerek yerel halkla el ele yollar, tuvaletler, çeşmeler yaptılar. Parti önderleri, kitlesel toplantılarda "gerici" devlet gücüne şiddetle karşı koymanın zorunlu olduğunu açıkladı, partinin kültür kolları da bu siyasi mesajları şarkı ve dansların duygusal gücüyle destekledi.[58]

Diğer partiler, Maoistlerin yeni dinamik siyasi faaliyetlerinden ve rakiplerine karşı uyguladıkları şiddetten giderek daha fazla endişe duyuyordu. Maoistler, 8 Ekim 1995'te, yerel bir dinsel festival vesilesiyle, Rolpa'daki Gam KKK'de devrimci şarkılar ve danslardan oluşan bir gösteri sahneledi. Bunu, çoğu Nepal Kongre Partisi destekçisi olan 160 kişinin yaralandığı şiddetli bir çatışma izledi.[59] Orada bulunan Şyam Kumar'a göre Maoistler, Kongre Partisi destekçilerinin Maoistlerle bağlantılı Jaljala kültür kolundan kızları sahnede dans ederlerken taciz etmeleri üzerine bu gruba saldır-

mıştı.[60] Çok sayıda Nepal Kongre Partisi destekçisi hırpalandığından ve Maoistlerin çoğu Rolpa'ya dışarıdan geldiğinden (siyasi bir kampanya için dışarıdan getirilen parti kadroları oldukları söyleniyordu), yetkililerin yorumuna göre bu çatışmada tek suçlu Maoistlerdi, kimse onları tahrik etmemişti.

Nepal Kongre Partisi'nden İçişleri Bakanı Khum Bahadur Khadka komutasındaki 2200 polis, bakanın "monarşi ve demokrasi karşıtı" diye adlandırdığı faaliyetleri bastırmak üzere Rolpa'ya ve Rukum'a saldırdı.[61] Evlerin altını üstüne getirdiler, polisin tahminlerine göre yaşları yirmiyle yetmiş beş arasında değişen 300'den fazla kişiyi tutukladılar. Kadınlar cinsel saldırıya uğradı; pek çoğuna tecavüz edildi. Erkekler işkence gördü. Rolpa ile Rukum'dan 6000'in üzerinde insan ya diğer illere kaçtı ya da saklandı. Bu illerdeki insanlar için devlet vahşeti yeni bir olgu değildi ama Romeo Operasyonu –hükümetin polis harekâtına verdiği isim buydu– eşi benzeri görülmemiş ölçekteydi.[62]

Nepal Kongre Partisi ve Maoist SJM arasındaki kızışan çatışma topluma nüfuz etmiş, giderek daha çok sayıda insanı yörüngesine çekmeye başlamıştı. Örneğin, bir arazi anlaşmazlığı olduğunda, taraflardan biri Nepal Kongre Partisi'nin yerel önderlerine yanaşarak yerel yönetimin desteğini almaya çalışıyordu. Haksız yere mülkünden edildiğini düşünen diğer tarafsa, durumu kendi lehine çevirmek için SJM kadrolarını devreye sokuyordu. Maoistler, Kongre Partisi'nin desteğine sahip kişiyi "sınıf düşmanı" ilan ederek fiziksel saldırıda bulunuyor, hatta bazen onu öldürüyordu. Bu yüzden kişisel anlaşmazlıklar bile zamanla siyasileşmişti.[63]

Yoğunlaşan devlet baskısıyla ve çoğunluğu bölge dışından gelen bir polis teşkilatının vahşetiyle karşı karşıya kalan Rolpa ve Rukum illerindeki Kham Magarların çoğu, devletin (ve devletin Nepal Kongre Partisi kanadının) niyetinin, bu bölgelerde yerleşik olan Magarlara ve Dalitlere savaş açmak olduğunu düşünmeye başladı. Romeo Operasyonu sırasında kaçan binlerce kişiden birçoğu köylerine dönüp Maoistlere katıldı. Maoist bir eylem-

cinin aktardığına göre parti, Romeo Operasyonu'nun ardından Libang'daki kitlesel bir toplantıda, 10.000-15.000 kişilik kitleye, yakında devlete karşı Halk Savaşı'nı başlatacağını ilan etti ve kitle bu kararı onayladı.[64]

Baburam Bhattarai ve yoldaşı Pampha Bhusal, 4 Şubat 1996'da, Başbakan Şer Bahadur Deuba'yı Singha Durbar'daki* ofisinde ziyaret ederek kırk adet talep içeren bir mektup sundu. Hükümetin bakış açısına göre (belki Maoist aktivistlere uygulanan "devlet destekli terör"ün sonlandırılması gibi birkaçı hariç) bu taleplerin karşılanması mümkün değildi. Maoistler de zaten taleplerinin kabul edilmesini beklemiyordu. Silahlı isyana çoktan karar vermişlerdi ve kırk maddelik liste, daha çok bunun nedenlerini özetleyen bir manifesto niteliğindeydi. Talepler arasında "halkın demokratik sistemini kurmak üzere seçilmiş temsilciler" eliyle yeni bir anayasa yapılması; kraliyet ailesinin sahip olduğu tüm ayrıcalıkların kaldırılması; "feodal" toprak sahiplerinin arazilerine el konularak bunların topraksız köylülere yeniden dağıtılması vardı. "Ulusal" sorun ile ilgili dokuz talep, "tüm ayrımcı antlaşmalar"ın yürürlükten kaldırılması ve "korkunç Tanakpur anlaşmasını örtbas etmek üzere tasarlanmış olan ve Nepal'in su kaynakları üzerinde Hint emperyalist tekeline izin veren" Mahakali Antlaşması'nın feshedilmesi yoluyla Nepal'deki Hint egemenliğini sonlandırmayı hedefliyordu.

Mektup şöyle sonuçlanıyordu: "Eğer hükümet 17 Şubat 1996'ya kadar bu talepler yönünde herhangi bir olumlu işaret vermezse, mevcut devlet gücüne karşı silahlı mücadele yolunu benimsemek zorunda kalacağımızı bildiririz." Hükümetten "olumlu işaret" geleceği yoktu. Maoistlere, fanatik ve önemsiz bir komünist grup gözüyle bakıyorlardı.

---

* Katmandu'da bulunan, Aslan Sarayı adlı bir saray. *–çev.*

3. BÖLÜM

Filin Gözünü Oymak

"Düşman İlerlediğinde, Geri Çekilin"

Otuz altı kişilik bir Maoist eylemci grubu, 12 Şubat 1996'da Rolpa ilindeki Holeri yakınlarında ormanlı bir tepeye tırmandı. Geceyi ve ertesi günü zirvedeki harap bir sığınakta, ormana koyunlarını otlatmaya gelen çobanlardan gizlenerek geçirdiler. Karanlık çökerken ilkel, el yapımı tüfek ve el bombalarıyla ellerindeki tek çalışan tüfekten oluşan silahlarını topladılar. Bu paslı 0,303 kalibre silah, partinin 1980 sonlarında Tibetli Khampa isyancılarından edindiği ilk iki tüfekten biriydi.[1] Kesinlikle karmaşık bir silah olmamasına rağmen o kadar vazgeçilmez görülüyordu ki hayatlarını parti davasına adamış az sayıda eylemci için kullanılan "kadrolu" lakabını almıştı.[2] Gece zifiri karanlıktı, grup, sık ormanlık alandan karakola doğru gizlice inerken yolunu kaybetti. Akşam 8'de başlaması planlanan saldırı iki saat gecikti.[3]

Holeri karakolunun iki katlı binasında görev yapan sekiz polis vardı. Maoistlerin planı, akşam yemeği saatinde onları gafil avlamaktı. Baskının ana komutanı Barşa Man Pun "Ananta"nın yönettiği bir grup savaşçı, sessizce polislerin yatakhane olarak kullandığı üst kata sızacak, kapıyı kilitleyerek yemeğini bitirip uyumaya hazırlanan kim varsa kıstıracaktı. Diğer eylemciler ise alt katta yemeğine devam edenlere saldıracaktı. Karakolda, o sıralarda gerçekleşen yerel bir festivalde Maoistlere ateş açan bir polis

de vardı. Maoistler, karakoldaki tüfeklere el koymadan önce bu polisi mutlaka dövecekti.

Fakat Maoistler oraya varıncaya kadar tüm polisler yatmak için üst kata çıkmıştı. İsyancılar polis noktasını çembere alarak ateş açtı. Baskının komutan yardımcısı Nanda Kişore Pun "Pasang", yüksek sesle Nepal *sarvahara*'sının silahlı isyanının başladığını duyurarak polislere teslim olmaları çağrısında bulundu. Karakolun üst katında gürültü koptu. Ama polisler teslim olmak yerine ateş ederek karşılık verince Maoistler binayı ele geçiremedi. Birkaç saat süren çatışmanın ardından Maoistler, giriş katından bir miktar dinamit lokumu ve lojistik malzeme ele geçirip cangıla çekildi.

Dolayısıyla, baskının özel amaçlarına (polisi cezalandırma ve tüfeklerine el koyma) ulaşılamamıştı. Yine de Maoistler bu eylemin başarılı olduğunu iddia etti. Aynı gün ülkenin farklı yerlerinde başka saldırılar da düzenlediler. Praçanda, bu saldırıların, partiyi "silahlı devrim politikasını oluşturma ve silahlı eylemi temel mücadele biçimine dönüştürme sürecini başlatma" hedefine yaklaştırdığını açıkladı.[4]

Bu, parti önderliğinin başarısız bir eylemi güzel gösterme çabasından ibaret değildi. Maoistler, askerî zayıflıklarının yeterince farkındaydı; devlet güvenlik güçlerine karşı çabucak kesin bir zafer kazanamayacaklarını biliyorlardı. İsyanlarını başlattıkları 13 Şubat 1996'da seçtikleri hedefler bundan dolayı simgesel kaygılarla belirlenmişti.

Maoistler, Rolpa'nın yanı sıra, Rukum ve Sindhuli illerinde de polis noktalarına saldırmıştı. Sindhuli'de karakolu ele geçirmiş ama önderlerinin talimatları doğrultusunda, personele zarar vermemişlerdi.[5] Praçanda, Halk Savaşı'nın birinci yılına dair incelemesinde bu insani davranışın, Maoistlerin "teröre tapan" kimselerden çok "herkesin eşit ve müreffeh olduğu yeni bir toplumun yaratıcıları" olduğunu gösterdiğini yazacaktı.[6] Maoist kadrolar, Kavre ilinde bir toprak sahibi tefecinin evini basarak, buldukları

borç senetlerini yaktı. Bu eylem, partinin, köylüleri feodal baskıdan kurtarmaya dönük kararlılığını göstermeyi hedefliyordu. Gorkha ilinde de benzer bir saldırı düzenleyerek Zirai Kalkınma Bankası'nın şubesinde tutulan borç senetlerini yaktılar. Bu eylem, "emperyalizm ile feodalizmin haramzadesi bürokratik kapitalist sınıfa"[7] yönelik saldırıyı simgeliyordu. Katmandu'da, Maoistlerin dünya görüşüne göre piyasayı ithal ürünlerle doldurarak ülke ekonomisine zarar veren yabancı kapitalistlerle dolap çeviren "simsar kapitalistler"[8] sınıfını temsil eden Pepsi fabrikasına patlayıcı attılar.

Mao Zedong'un uzun süreli Halk Savaşı stratejisine göre, devrimci partinin, halk üzerinde egemenlik kurmadan önce, devlet güçlerini şiddet yoluyla kırsal kesimden uzaklaştırması gerekiyordu. Nepalli Maoistler, Şubat 1996 ile Temmuz 2001 arasında, kırsal kesimin bazı bölümlerini üs bölgelerine dönüştürme stratejilerini özetleyen yedi plan geliştirdi. Orta Batı Nepal'deki zaten önemli mevcudiyetleri bulunan başlıca illerin yanı sıra daha doğudaki bazı bölgeleri seçtiler.[9] Kırdaki varlıklarını peyderpey genişleterek şehirleri kuşatmayı, sonunda da askerî kuvvet kullanarak bunları ele geçirmeyi planlıyorlardı.

İsyancıların, bu amaç için, giderek daha cüretli saldırılar düzenleyebilecek olan bir askerî kuvvet oluşturmaları gerekiyordu. İlk aylarda, her biri yedi ila dokuz Maoistten oluşan gevşek örgütlenmiş küçük savaşçı grupları (*ladaku dal*'lar), polis karakollarını, bankaları ve devlet dairelerini basarak yerel toprak sahiplerinin, Nepal Kongre Partisi'nden ve meclisteki diğer partilerden politikacıların mallarına el koydu. Parti, zamanla merkezî bir komuta zinciri altında işleyen, büyük ölçekli saldırıların lojistik ve askerî gereksinimlerinin altından kalkabilecek daha büyük takımlar ve bölükler oluşturmayı planlıyordu. İsyancılar bir yandan da halkı silahlı mücadelenin gerekliliğine ikna etmeye çabalıyordu. Afişler ve el ilanları bastırıp dağıtıyor, duvarlara sloganlar yazıyor ve

Maoistlerin güçlü olduğu bölgelerde köylüleri toplayarak onlara ideolojilerini öğretiyorlardı.[10]

Maoistler, gerilla savaşı ve özellikle de Çinli komünistlerin benimsediği stratejiler ve taktikler üzerinde çalışmış ve polis baskısını deneyimlemişti. Bu sebeple devlet güvenlik güçlerine yönelik saldırıları hemen artırmanın intihar demek olduğunu çok iyi anlamışlardı. Parti önderliği, aktivistlerine, "stratejik savunma" aşamasında olduklarını açıkladı (bu, Mao'nun, devlet güvenlik güçlerinin devrimci partiden çok daha güçlü olduğu durum için kullandığı kavramdı). Partiyi polisle körü körüne ve çılgınca çatışmaya kışkırtmak, devletin çıkarınaydı. Maoistler bunun yerine gizlenecek, polisleri tuzağa düşürecek, yıldırıp bezdirecek ve yalnızca uygun koşullarda saldıracaktı.[11] Polis tarafından takip edildiklerinde dağılarak ücra mezralara ve sıklıkla da cangıllarla mağaralara sığınacaklardı. Mao'nun dediği gibi: "Düşman ilerlediğinde geri çekilin, durduğunda taciz edin, yorulduğunda saldırın, geri çekildiğinde peşinden gidin." Praçanda ve Bhattarai'nin de dâhil olduğu parti tepe yönetimi, güvenliklerini sağlamak için, Batı Nepal'in tepelik bölgesinde birkaç ay yolculuk ettikten sonra kimliklerini gizleyerek sınıra yakın Kuzey Hindistan kasabalarında yaşamaya başladı. Sonraki on yılın büyük kısmında Nepal'deki isyanı Hint topraklarından yönlendireceklerdi.

Silahlı devrimin ilk aşamalarında, Maoistlerin sabit polis noktalarına gerilla saldırısı düzenleme kapasitesi yoktu ve devlete yönelik saldırıların çoğu "savunma eylemi" kategorisine giriyordu. Devlet binalarını ve tesislerini kundaklamak, polis devriyelerini pusuya düşürmek gibi eylemler yapıyorlardı. Bu aşamada genellikle Rolpa, Rukum, Jajarkot ve Salyan illerinde kurulan pusuların çoğu tamamen başarısız oldu.[12] İsyancılar, Ocak 1997'de doğudaki Rameçap ilindeki bir polis noktasına saldırıp önemsiz dört tüfeği ele geçirdiğinde, parti bunu büyük bir başarı olarak selamladı.[13]

Aslında, Rolpa'daki Maoistler polislerin silahlarını ele geçirmeyi ancak 1998 Şubat'ında başaracaktı. Bu olayda, ildeki savaş-

çıların tümü, Nimri denen bir yerde silahlandı. Grup üç gün boyunca düzenli polis devriyesinin gelmesini bekledi. "İşaretçi ekip" beyaz bir bayrak sallayarak polisin "ölüm sahası"na vardığını işaret ettiğinde, savaşçılar, mayınlar ve ev yapımı silahlarla saldırıya geçti. Devriyeden iki polis memurunu öldürdüler, birkaç polisi yaraladılar, iki tüfeğe el koydular.[14]

Teröre Karşı Terör

Hükümet, Maoist eylemlerin merkez üssüne –Rolpa, Rukum ve diğer Orta Batı illerine, ayrıca isyancıların güçlü olduğu daha doğudaki Sindhuli gibi illere– çok sayıda polis sevk etti. Polis, isyana katılma suçlamasıyla yüzlerce insanı gözaltına aldı. İnsan hakları örgütlerinin 1990'ların sonlarında yayımlanan raporları, bu insanların gözaltında gördüğü muameleyi ayrıntılarıyla belgeliyor. Gözaltına alınanlar, bambu sopalar, demir çubuklar ve PVC borularla bilinçlerini kaybedene, ağır kas hasarı veya böbrek yetmezliği çekene kadar dövüldü. Kadınlar taciz edildi, tecavüze uğradı. "Yasal usullere uyulmaması" hakkındaki endişelerini dile getiren Uluslararası Af Örgütü, "Nepal anayasasının gerektirdiği üzere alıkoyma sırasında tutuklama emrinin gösterilmesi veya yirmi dört saat içerisinde bir adli makamın önüne çıkarılma" usullerinin görüştükleri tutsakların hiçbirine uygulanmadığını bildirmişti.[15]

Maoist olduklarından şüphelenilen pek çok kişi, yakındaki bir ormana veya başka bir tenha yere götürülerek toplu halde infaz edildi. Polis, ölümlerin silahlı çatışmalar sırasında meydana geldiğini iddia etse de, görgü tanıklarının ifadeleri, kurbanların genellikle zaten polis gözetiminde ve dolayısıyla silahsız olduğu yönündeydi. Naaşlar, şüphesiz yargısız infazın izlerini taşıdıklarından, çoğu kez, yakılmak üzere ailelere teslim edilmedi.

En üst düzeylerdeki devlet yöneticileri, Maoistleri bastırmak için kullanılan yöntemleri genellikle görmezden geldi. Mart

1996'da görüşülen Gorkha ili valisi, Maoistler "mevcut anayasaya sadık olmadıklarına göre, mevcut hükümetin, onların insan haklarına [saygı duyma] zorunluluğu yoktur" görüşünü dile getirmişti.[16] Göründüğü kadarıyla, yaygın varsayım, Maoist devrimin sadece yasadışı yollarla zapt edilebileceği yönündeydi. Sindhuli ili valisinin ifadesiyle: "Maoist faaliyetleri kontrol etmek ve halkı rahatlatmak için sadece yasaya ve insan haklarına başvurmak yetmez."[17] Bütün Orta Batı bölgesinden sorumlu olan polis müdür yardımcısının sözleriyle: "Terörizmi kontrol etmek için terör estirmek zorunludur."[18]

Bu polis eylemleri hiç de alışılmışın dışında değildi. Polis vahşeti, Güney Asya'nın her tarafında uzun zamandır hayatın gerçeğiydi. Bölgedeki insanlar, bir "çarpışmada" öldüğü bildirilen birinin aslında genellikle silahsızken veya polis gözetimindeyken öldürüldüğüne inanmaya yatkındı.

Nepal polis teşkilatının, amacı sivilleri korumaktan çok İngiliz sömürgeci yönetimini devam ettirmek ve "siyasi çalkantıları ya da tarım kesimindeki karışıklıkları" bastırmak olan sömürgeci Hint polis teşkilatı örnek alınarak biçimlendirildiği bilinir.[19] Bugün bile Hint polisinin aşırılıkları ve vahşeti, genellikle sömürgecilikten miras kalan yapılara bağlanır. Nepal hiçbir zaman doğrudan sömürgeleştirilmediyse de bu miras Nepal'de belki de Hindistan'da olduğundan daha çok göze çarpar.

Pançayat döneminin büyük bölümünde, Hindistan demokrasisini sağlamlaştırmaya ve genişletmeye çalışırken, Nepal devlet seçkinlerinin başlıca kaygısı, mutlakçı monarşiyi ve onun bürokratik aygıtını tek meşru otorite haline getirmekti. Ülkenin tüm bölgelerinde valiler ve polis, enerjilerinin tamamını rejim için tehdit oluşturan siyasi faaliyetleri boğmaya harcadı. Pançayat'ın merkezileşme heveslerine uygun olarak her ilin valisi ve üst düzey polis memurları Katmandu'dan seçilerek gönderiliyordu. İl görevlileri, özellikle yerli halkın ya da alt kastların çok yoğun olduğu bölgelerdeki yerel koşullardan bihaberdi ve yerli nüfusun

halinden anlamıyordu. Her durumda, yalnızca Katmandu'daki üstlerine karşı sorumluydular; yerel halkın onları nasıl gördüğünün pek önemi yoktu. Polis teşkilatı eğitimden de yoksundu. Etkin soruşturma mekanizmalarının yokluğunda, mahkemede sanık aleyhine kanıt olarak kullanılacak itirafları elde etmek için işkenceye başvuruyorlardı.[20] 1990'da çok partili demokrasinin doğuşunun ardından, insan haklarının ve özgürlüklerin önemi vurgulansa da, Pançayat'ın idari yapıları hemen hemen aynı kalmıştı. Belki de hatırı sayılır tek değişim, polisin ve bürokrasinin, sadakatlerini monarşiden yeni seçilmiş siyasi partilere kaydırmasıydı.

Praçanda, 1997'de, "İnsanları katlederek devrimi durdurabileceği yanılgısına kapılmak, gerici sınıfın özelliğidir," diye yazmıştı. "Ama tarih, aksine, [zulmün] devrimin mayalanmasını ve büyümesini sağladığını kanıtlamıştır."[21] Fakat, vahşet ve zulmün, Maoist hareketi zapt ve hatta yok edeceğine inanmak için yeterince sebep vardı. Örneğin, Mayıs 1998'in ardından hükümetin on binlerce silahlı polisi isyanı bastırmak için yirmi ile sevk ettiği Kilo Sierra II operasyonu, Maoistlerin büyük kayıplar vermesine yol açtı. Operasyonun ilk iki ayı içinde, çoğu parti kadrolarından en az 200 kişi öldürülmüştü.[22] Rolpa'dan bir Maoist gerilla olan Surul Pun Magar, "O zaman deliklerine koşan sıçanlar gibi kaçtık," diye anlatıyordu.[23] Söylediğine göre, Maoist eylemciler, altı ay boyunca diğer illerde saklanabilecekleri nereler varsa oralara dağılmış ve partiyle tüm irtibatlarını kaybetmişti. Fakat zamanla, hükümet baskısının aslında insanların Maoistlere olan sempatisini artırarak toy silahlı devrimin dizginsiz bir isyana dönüşmesine yardımcı olduğu belirginlik kazandı. Çatışma sırasında Orta Batı illerini ziyaret eden hemen herkes, annelerin, babaların, kızların ve oğulların, daha önce harekete katılan akrabalarının öldürülmesinin veya zorla kaybolmasının öcünü almak için harekete katıldıklarını aktarır.

Maoistler, bu intikam açlığını yönlendirmeye çalıştı. Devlet güvenlik güçlerine duyulan nefretin tek başına Maoistlere sempa-

ti doğurmayacağını muhtemelen anlamışlardı; bu nefret, pekâlâ aile fertlerini devletle şiddetli bir karşılaşmaya iten isyancı grubu da hedef alabilirdi. Bu yüzden Maoistler, polis tarafından öldürülen hemen herkesi, partiyle ilişkisinden bağımsız olarak "devrim şehidi" ilan etti. Acılı aileleri onurlandırarak, onları devlete karşı mücadelenin yörüngesine çekmeyi umuyorlardı. Maoist aktivistler, sembolik olmanın ötesine geçen destekler de sundu. Ekim 1998'de polis tarafından iki oğlu öldürülen Rukum'lu bir kadın, "Artık oğlum olmasa da parti yoldaşları toprağımızı işliyor ve ev inşa etmemize yardımcı oluyor. Artık partidir benim oğlum..." diyordu.[24]

Ama Maoistlerin genel nüfusa yaklaşımı her yerde iyicil değildi. Sürekli olarak, tarafsızları, Nepal toplumunun hastalıklarının tek tedavisinin silahlı başkaldırı olduğuna ikna etmeye çalışıyorlardı, ama cinayet ve zorlama da aynı ölçüde stratejilerinin merkezinde duruyordu. 1990'ların sonlarındaki insan hakları raporları, Maoist militanların, sivilleri *khukuri*'lerle* ve çekiçlerle ölene kadar dövdükleri, esir polisleri öldürdükleri ve onur kırıcı, aşağılayıcı cezalar uyguladıkları pek çok olaya değinir.

Bu cinayetler, ilk olarak, Maoistlerin varlığının güçlü olduğu bölgelerdeki siyasi rakipleri tasfiye amacını güdüyordu. Çatışmanın ilk yıllarında Maoistler tarafından öldürülen siyasi aktivistlerin çoğu Nepal Kongre Partisi'ne bağlıydı. Rolpa ve Rukum gibi illerde, Kongre Partisi çalışanları, partilerini bırakıp Maoistlere biat etmeleri için ölümle tehdit edildi; bu uyarılar ya mektupla ya da kamu binalarının duvarlarına yapıştırılan duyurularla iletiliyordu. Özellikle isyancıların kimlikleri ya da yerleri hakkında yetkili makamları bilgilendirdiğinden şüphelenilen kimseler suikast hedefi haline geliyordu. Örneğin bir Nepal Kongre Partisi üyesi ve Rukum ilinde KKK başkanı olan Deuçan Basnet, iddialara göre birçok Maoistin sığınağı hakkında polisi bilgilendire-

* Gurka kaması, palaya benzeyen bir Nepal bıçağı. *-çev.*

rek tutuklanmalarına yol açtıktan sonra, Temmuz 1996'da öldürüldü.[25] İsyancılar, silahlı mücadeleye başlamalarından birkaç ay sonra "Filin Gözünü Oyma" harekâtına başladı; devasa ve hantal hayvan, devleti sembolize ediyordu.[26] Maoistler, kadrolarına, gücünü koruyan "fil" hâlâ yenilecek gibi olmasa da "gözleri"nin oyulabileceğini, yani yerel düzeydeki devlet muhbirlerinin görece kolay bir biçimde ortadan kaldırılabileceğini öğretti. Böylece Maoistleri aramaya gelen polisler bir anlamda kör olacak ve izlerini süremeyecekti.

Polisin aksine Maoistler, rasgele adam öldürme, işkence ve adam kaçırma eylemlerinin halkı partiden soğutmaktan başka işe yaramayacağının farkındaydı. Parti önderliği tarafından ülkenin her yanındaki kadrolara gönderilen farklı planlar, aşırı güç kullanımına karşı onları uyarıyordu. Halk Savaşı'nın ilk aşamalarında parti, yalnızca casusların ve adı çıkmış zalimlerin "fiziksel olarak imha edilmesi" talimatını almıştı. Haziran 1996'daki ikinci plan şöyle diyordu: "Eğer yerel düzeydeki asalak bir feodale saldırmak istiyorsak, kendi sınıfından ona düşmanlık besleyenlerin sevgisini kazanmalı veya bunları yansızlaştırmalı ve onun zalimliklerini halka teşhir etmeliyiz."[27] Bir başka deyişle, hedef seçilmiş bireyin rakipleri, en azından o an için kendilerini güvende hissetmeli ve rakiplerinin düşmesinden hoşnutluk duyabilmeliydi. Bu sırada nüfusun geri kalanı Maoistlerin eyleminin adil olduğuna ikna edilmeliydi.

Fakat şiddetin dozu arttıkça, böylesi ince talimatlar sıkça göz ardı edilir oldu. Cinayet ve karşı-cinayet döngüsü baş döndürücü bir intikam alma ve iktidarı pekiştirme dürtüsüyle kontrolden çıktı. Eylül 1999'a gelindiğinde önderlik, "düşmanın iç çelişkilerini artırmak yerine onların birleşmesine yardımcı olan" aşırı hoşgörüsüz ve anarşik bir tutum sergilemeye başladıkları konusunda parti üyelerini uyarıyordu.[28]

Her şeye rağmen, propaganda, hedef gözeterek öldürme ve siyasi rakiplere uygulanan diğer ceza biçimlerinin bileşimi, Mao-

istlerin gücünü giderek artırdı. Dahası, arazilere el koyup, bunları dağıtıp, borç senetlerini ortadan kaldırarak, daha yoksul köylülerin bazı kesimlerinin desteğini kazandılar. Maoistler, neredeyse tüm partilerin yerel önderlerinin aynı etnik gruba mensup olduğu Rolpa gibi bölgelerde ana akım partilerin kadrolarıyla kendi kadroları arasındaki farkları öne çıkardı. İddialarına göre, isyancılar halk için savaşırken, ötekiler sömürücü ve baskıcı devlet adına çalışıyordu.

"İktidar namlunun ucundadır" sloganına bağlı bir parti olarak Maoistler, halkın kendileriyle işbirliği yapmasını sağlamak için terörün ölçülü kullanımının değerini çok iyi anlıyordu. Örneğin Rolpa'nın bir köyündeki bir çay ocağı sahibi, polislere çay verdiği için Maoistlerin kendisini defalarca kelepçelediğini, gözlerini bağlayıp dövdüğünü bir gazeteciye anlatmıştı.[29] Adamın biri, yalnızca polis teşkilatında işe başvurduğu için ağır işkenceye maruz kalmıştı; köyünden kaçan adam birkaç hafta sonra bir insan hakları aktivistiyle görüşme yaptığında parmaklarında ve sağ kolunda hâlâ his yoktu.[30] Nepal Kongre Partisi'nin ve diğer siyasi partilerin aktivistleri Rolpa ile Rukum'un köylerinden il merkezlerine ve diğer güvenli bölgelere çekilince, geride kalanlar isyancıları desteklemeyi ya da onlara hiç olmazsa kendi hayatlarını korumalarını sağlayacak kadar yardım etmeyi öğrendi. Maoistler, bu bölgelerde halk üzerindeki hakimiyetleri güçlendikçe, gitgide meşru siyasi otorite olarak tanınır oldu. Böylece siyasi mantıkları ve ideolojileri de –sık sık gönülsüzce de olsa– kabul görmeye başladı.

Kentteki Savaş

"Köylerde çalışmayı önceleyin ama şehirlerden vazgeçmeyin." Maoist stratejinin eski formülasyonlarından biri böyleydi.

> Yasadışı mücadeleyi önceleyin ama yasal mücadeleden vazgeçmeyin. Savaşmayı önceleyin ama açık [siyasi] eylemlerden vazgeçmeyin. Askerî örgütlenmeyi önceleyin ama kitle örgütlenme-

> sinden vazgeçmeyin. Mümkün mertebe kendi örgütümüze ve kuvvetimize güvenin, ama [bize sempati duyan siyasi güçlerle] taktiksel ittifaklar kurma ve uluslararası kamuoyunun desteğini kazanma çabasından vazgeçmeyin.[31]

Dolayısıyla, Orta Batı'daki ve diğer kırsal kesimlerdeki Maoist militanların görevi askerî güçlerini artırarak bu kesimleri giderek kontrol altına almakken, Katmandu'daki militanlar propagandayı yaygınlaştırmaktan ve kamuoyunu kazanmaktan sorumluydu.

Katmandu'daki her zaman zayıf kalmış olan parti örgütü, devlete karşı resmen savaş ilan edildikten sonra daha da zayıfladı. Katmandu Vadisi'ndeki üç ilden sorumlu olan üç Maoist komiteden birinin üyesi olan Ganga Bahadur Lama, 1996 boyunca çok sayıda arkadaşının toplanıp hapse atıldığını hatırlıyor. Polis tarafından evi defalarca basılan Lama, diğer parti yoldaşlarıyla beraber şehrin çok farklı köşelerinde evler kiralamak zorunda kalmıştı. Partinin çok parası olmadığı için iş bulup çalışmak zorundaydılar. Halk Savaşı'nın ilk ayları boyunca süren bu hayatta kalma çabaları enerjilerinin çoğunu tüketmiş ve siyasi çalışmalarını, el ilanları dağıtmaktan ve şehrin her yerindeki duvarlara propaganda afişleri yapıştırmaktan ibaret kılmıştı.[32]

Kırsal kesimdeki polis baskısı arttıkça, Katmandu'daki Maoist örgüt daha fazla önem kazandı. Devletin, polise ve diğer yetkililere yönelik Maoist saldırılara şiddetle karşılık vermesi kaçınılmazdı. Maoistler bu gibi misilleme dönemlerinde silahlı faaliyetlerini askıya alarak "siyasi saldırı"ya yoğunlaşıyor, devletin aşırılıklarını ifşa ederek kamuoyunu harekete geçirmeye çalışıyordu. Böylelikle devlet savunmaya çekilmeye zorlandıktan sonra askerî eylemlere devam edilebiliyordu. Praçanda, "Bu diyalektik süreci tekrarlamak, halk içindeki nüfuzumuzu giderek genişletecek ve düşmanın gücünü zayıflatacaktır," diyordu.[33]

Bu arada, 1990'da demokrasinin kurulmasıyla, Katmandu'da yüzlerce siyasi grup ve sivil toplum grubu ortaya çıkarak hükümetten kapsamlı taleplerde bulunmaya başlamıştı. İnsan hakları

örgütleri ve medya, özellikle de hükümetin Maoistleri bastırmaya çalışırken başvurduğu vahşete ışık tutmak konusunda gitgide daha etkin hale geldi. Böylece, Katmandu'nun hırçın demokrasisi, Maoistlere mutlak monarşi döneminde hayal bile edemeyecekleri fırsatlar sunmuş oldu.

UDP ile NKP-BML'den oluşan koalisyon hükümeti, 1997'de, Maoistlerin saldırılarına cevap olarak, "Teröre ve Yıkıcı Suçlara Karşı Mücadele (Kontrol ve Cezalandırma) Tasarısı"nı yasalaştırma girişiminde bulundu.[34] Yasa tasarısı hükümlerine göre polislere yazılı emir göstermeksizin tutuklama ve ülkenin "güvenliğine, yasa ve düzenine veya yönetim sistemine" zarar veren eylemleri yaptığından ya da planladığından şüphelenilenleri doksan güne kadar gözaltında tutabilme imkânı da dâhil geniş yetkiler verilecekti. "Teröristlere" yardım veya yataklık ettiğinden şüphelenilenler de terörist sayılacaktı. Diğer hükümler, polise "kaçan veya kaçmaya çalışan ya da tutuklamayı engelleyen herkesi öldürme" hakkı veriyordu.[35] Sonraki hükümetler de 1998'de ve 1999'da benzer hükümlere sahip yasaları geçirmeye çalıştı.

Bu zalimane hükümler, Pançayat rejiminin 1980'lerdeki siyasi muhalefeti bastırmak için kullandığı yasaları andırıyordu. Çok sayıda sivil toplum aktivisti ve siyasi parti, halk arasında "kara yasalar" diye bilinen bu hükümleri diriltme çabasına derhal karşı çıktı. Bu dönemde kurulan muhalif koalisyonların önde gelenlerinden biri, Demokratik Hakları Koruma Hareketi (DHKH) idi.[36] Ağustos 1997'de kurulan hareketin başında, parlamento üyesi ve eskiden beri solcu bir aktivist olan Padma Ratna Tuladhar vardı. Önde gelen diğer pek çok insan hakları aktivisti, yazar ve aydın gibi, Nepal Kongre Partisi'nin eski meclis sözcülerinden Daman Nath Dhungana da harekete katılanlar arasındaydı. DHKH üyeleri, terörle mücadele yasasını iptal etmesi için hükümet üzerinde baskı kurma amacıyla bakanlarla ve diğer parlamenter partilerin önderleriyle görüşmeler yaptı, seminerler ve sokak eylemleri düzenledi. Koalisyonun bildirilerinden biri, "Önerilen bu yasa, Ne-

pal toplumunu çoğulcu demokrasiden despot polis devletine itme çabası olarak görülmelidir," görüşünü dile getiriyordu.[37]

Devlete yönelttikleri "siyasi saldırı"larına müttefik bulan Maoistler, koalisyonun "kara yasalar" karşıtı kampanyasına dâhil olup bunu etkilemeye çalıştı. DHKH üyelerinin en az biri –Khimlal Devkota– sonradan kadrolu bir Maoist eylemci oldu. Fakat Maoistler, asıl olarak, DHKH ile hemen hemen aynı zamanda protestolara başlayan, önerilen "kara yasalar"ın kaldırılmasını, polisin eylemlerinin durdurulmasını, aşırılıklarının soruşturulmasını ve cinayetten suçlu bulunanların kovuşturulmasını talep eden, dokuz komünist partinin oluşturduğu bir koalisyon içinde faaliyet yürüttü. Bu küçük komünist partilerin çoğu, tıpkı Maoistler gibi, Nepal'in toplumsal sorunlarının ancak Maoist bir Yeni Demokratik rejimin kurulmasıyla çözülebileceğine inanıyordu. Fakat Maoistlerin aksine, devlete yönelik silahlı bir saldırıya girişmek için koşulların henüz olgunlaşmadığı görüşündeydiler ve bu yüzden Katmandu'daki açık siyasette yer almaya devam ediyorlardı. Koalisyondaki dokuz komünist fraksiyondan biri –Bhakta Bahadur Şrestha ile Şakti Lamsal'ın önderlik ettiği Ulusal Kitle Hareketi Koordinasyon Komitesi– aslında Maoist bir cepheydi. Fraksiyonlar arasındaki sürtüşme ve bölünmelerin uzun bir tarihinin bulunmasına rağmen Nepal'in komünist partileri aynı sosyal çevreden geliyordu ve aralarında kapsamlı bağlar vardı. Maoistler, bu sebeple, sokaklarda ajitasyon yapan komünist koalisyona girmekte hiç güçlük çekmedi.[38]

Polis ve parlamenter partiler Bhakta Bahadur Şrestha'ya ve örgütüne elbette kuşkuyla bakıyordu, ama Şrestha, Maoist militan kimliğini kamuoyu önünde reddediyor, kesinlikle yasal sistem içinde kalarak çalışan diğer komünist partilerle bağları sayesinde kendini bir ölçüde korumayı başarıyordu. Polis, 1997'deki yerel seçimleri boykota çağıran bir miting örgütlediği için onu ve yoldaşlarından pek çoğunu on sekiz gün boyunca gözaltında tuttu. Fakat bazı arkadaşları Yüksek Mahkeme'ye başvurdu ve po-

lis onun Maoist olduğuna dair yeterli kanıt sunamayınca serbest kaldı.[39]

Maoist hareketin bu aşamada Nepal'in tepelik bölgesinin her tarafına hareketin önderlerinin beklediğinden de hızlı bir şekilde yayılması, Katmandu'daki Maoist militanları daha da yüreklendirdi. Şrestha'nın tutuklanmasından önce örgütledikleri *banda* (genel grev), örneklerden yalnızca biriydi. Maoist kadrolar, grevden önceki gece sokaklardan geçen araçlara molotof kokteyli atarak insanları ertesi gün evlerinde kalmaya zorlama talimatı almıştı. Ganga Bahadur Lama, Çevre Yolu'nun Jorpati ile Çabahil arasında kalan kesiminde bekledi ve geçen bir otobüse ev yapımı bomba attı. Otobüs durdu, birkaç genç öğrenci dışarı çıkarak onun peşine düştü. Olay yerinden kaçtı, duvarların üstünden atlayıp çamurlu tarlaları aşarken ayakkabılarını kaybetti. Nihayet odasına dönüp bir süre dinlendikten sonra, insanların otobüse yapılan saldırıya ne gibi bir tepki verdiğine kulak misafiri olmak için mahalledeki çay ocağına gitti. Müşteriler, heyecanla olayı tartışıyordu. Biri, bombayı fırlatan Maoistin ürkütücü göründüğünü söyledi. Bir diğeri, saldırıdan sonra buhar olup uçtuğunu söyledi. İnsanların zihninde böylesi bir etki bıraktığını gören Ganga Bahadur Lama heyecanlanmıştı.[40]

Son zamanlarda ülkenin diğer kısımlarından göçenlerle birlikte kalabalıklaşan Katmandu'nun sağladığı anonimlik olanağı, Lama'nın polis tarafından tutuklanmaktan kurtulmasını ve Şrestha'nın önderlik ettiği Maoist cephenin, dokuz komünist partinin koalisyonuna dâhil olarak yasal protestolarda yer almasını mümkün kıldı.

Hükümet, sokaklardaki geniş çaplı çalkantının ardından, 1998 Temmuz'unun sonlarında, dokuz partili koalisyonu görüşmeye davet etti. Bhakta Bahadur Şrestha, müzakere ekibinin başkanı seçildi. Koirala hükümeti, önerilen terörle mücadele tasarısını meclisten geçirmeye çalışmaktan nihayet vazgeçti ve zaman zaman masumların hayatlarını kaybetmesiyle sonuçlanan aşırı güç

kullanımından hükümetin sorumlu olabileceğini kabul etti. Aynı zamanda cinayet ve kundaklama gibi ciddi suçlamalarla karşı karşıya olanların dışındaki siyasi tutsakları serbest bırakma sözü verdi.[41] Praçanda, "hükümetin cinayet kuvvetleri"nin köylerden geri çağrılmasına ya da yasayı çiğneme suçunu işleyen polis memurları hakkında cezai işlem uygulanmasına dair herhangi bir hüküm içermemesi sebebiyle, anlaşmanın "halka ihanet" anlamına geldiğinin savunulduğu bir bildiri yayımladı.[42] Fakat Maoistler, kendi aralarında, Katmandu'daki faaliyetleri başarılı bulmuştu. Eylül 1998'de Maoist merkez komitesi tarafından yayımlanan bir belge, vadideki parti örgütünün "hem bağımsız eylemleriyle hem de düşmanın baskısına karşı mücadelede taktiksel bir birlik kurarak önemli bir rol oynadığı"nı ileri sürecekti.[43]

Polis Geri Çekiliyor

Pasang'ın önderlik ettiği 250 Maoist militan, 18 Şubat 2000 gecesi Rolpa ilindeki Ghartigaun köyünden birkaç saatlik yürüme mesafesindeki bir yerleşim yerinde kaldı. Bir sonraki gece silahlarını toplayarak Rolpa'daki daha korunaklı polis noktalarından birine saldırmak üzere Ghartigaun'a yürüyeceklerdi. Üç katlı bina, altmış bir polis memuruna, şefleri Komiser Sriram Açarya'ya ve ilin vali yardımcısına ev sahipliği yapıyordu. Bu kuvvet, Batı Rolpa'nın tümündeki operasyonlardan sorumluydu ve bulunduğu çevre Nepal Kongre Partisi'nin kalesi olarak görülüyordu.[44]

Ghartigaun'daki polisler yakın geçmişte askerî eğitim komplarını basarak on bir Maoist eylemciyi öldürmüştü. Pasang'a göre sıradaki saldırı o cinayetlerin intikamını almayı amaçlıyordu. Ayrıca, Maoistler 2 Mayıs 1999'dan beri polis noktalarına başarılı bir baskın düzenleyemedikleri için bu eylem gerekli görülüyordu. İsyancıların inancına göre bu [eylemsizlik] "halk arasında karamsarlığa, kadrolarda kafa karışıklığına" yol açmıştı.[45] Ama bu yeni saldırı, gerillaların eylem kapasitesinin son üç yılda son derece

arttığını gösteriyordu. Yalnızca birkaç yıl önce böylesi tahkim edilmiş bir ileri polis karakoluna baskın yapacak güveni kendilerinde bulamazlardı.

Ghartigaun'a saldıracak olan gerilla gücü, 1996'da Holeri'de yapılan saldırıya katılmış olan bir grup insanı da içeriyordu. O ilk baskının komutanı Ananta, bu kez siyasi komiserdi; o zamanki komutan yardımcısı Pasang ise komutandı. Fakat bu seferki kuvvetleri, Holeri'dekinden sekiz kat daha büyüktü ve çok daha iyi örgütlenmişti. Her biri dört savaşçıdan oluşan on sekiz saldırı timi, polis noktasını kuşatmakla görevliydi; sekizer kişilik iki tim (takviye gelmesini önlemek için) Ghartigaun'a bir saat uzaklıktaki başka bir polis noktasını kuşatacaktı; altışar kişilik üç tim yedek kuvvet olacak, on kişilik bir tim de yaralılara sağlık hizmeti sağlayacaktı.

1996'da, isyancılar, hem güvenlik güçlerinden hem de bölge halkından saklanmak için, geceyi bir ormanda gizlenerek, epey de zorluk çekerek geçirmişti. Bu kez, kendilerini, hedeflerine yalnızca birkaç saatlik yürüme mesafesindeki köy evlerinde geceyi geçirecek kadar güvende hissediyorlardı. İsyancılar ayrıca ilin her yerinden kayda değer sayıda insanı, Pasang'ın tahminlerine göre 250 kişiyi, baskın sırasında Maoist kuvvete eşlik etmek üzere bir araya getirmişti. Yerli halktan bazıları özgürce gönüllü olmuş, bazıları ikna edilmiş olabilirdi; ama diğerlerinin buna zorlanmış olduğu kesindi. Maoistlerin planı, polis karakolunu ele geçirip tahrip etmek, sonra da Ghartigaun'daki devlete ait tahıl ambarını yağmalamaktı. Köylüler, ambardan pirinç çuvalları alacak, bunlar köylerde dağıtılacaktı.[46]

Maoist savaş kuvveti, 19 Şubat akşamı saat 6'da, bir önceki gece kaldıkları yerde sıralandı. Komutan Pasang ve komiser Ananta, yoklamanın ardından son konuşmalarını yaptılar. Kuvvet, Ghartigaun'a doğru yola çıktı. Bir buçuk saat sonra durup keşfe çıkan öncünün dönmesini beklediler. Öncü 11.30'da döndü, her şeyin planlandığı gibi gittiği ve polisin saldırıya hazırlıklı ol-

duğuna dair hiçbir işaretin bulunmadığı haberini verdi. Kuvvet, gece yarısının ardından ilerledi. Dolunay vardı ve savaşçılar yol boyunca gizlilik içinde, çömelerek ve sürünerek hareket etmek zorundaydı.

Polis noktasını kuşatan Maoistler, gece 1 civarında ateş açtı. Baskının başlamasını bekleyen Maoist sempatizan grupları Ghartigaun'ın çevresindeki yamaçlarda toplanmıştı. Silahlar patlar patlamaz sloganlar atarak ve geleneksel boynuz çalgılarını öttürerek yanan meşalelerini havaya kaldırdılar. Polis ateşle karşılık verdi. Kaos devam ederken bazı gerillalar karakola yaklaşarak binanın çatısında bir mayın patlattı. Tahıl ambarını yağmalamak için gelenler, patlamayla açılan delikten binanın içine yanan kuru ot ve mısır saplarını attı.[47] Çatı çöküp de Maoistler el bombaları atmaya başladığında, iki saattir çatışmakta olan polisler teslim oldu.

Komiser Sriram Açarya dâhil en az on beş polis saldırıda hayatını kaybetti, yirmi sekiz polis yaralandı. Maoistler, karakolun 0,303 kalibre tüfeklerini, tabancalarını, altıpatlarlarını, cephanesini, lojistik ekipmanını ve haberleşme cihazlarını ele geçirdi. Tahıl ambarı yağmalandı ve bölge halkı planlandığı üzere oradan pirinç çuvallarıyla ayrıldı. Çatışmada bir Maoist savaşçı vurularak öldürüldü, bir diğeri yaralandı. Maoistler kuzeye doğru çekildiğinde gün doğuyordu. İki ırmağın birleştiği ve kendilerini karşılayacak olan parti eylemcilerinin beklediği bir noktada yoldaşlarının naaşını parti bayrağına sararak son görevlerini yerine getirdiler. Grup, yemeğin ardından ele geçirilen silahları paylaştı ve Rolpa ile Rukum'un çeşitli bölgelerine dağıldı.

Birkaç gün sonra, 22 Şubat'ta, otuz polis, Ghartigaun'a saldıran gerillaların saklandığını düşündükleri, Rukum'daki Khara'ya ulaştı. Evleri yakıp kül ettiler, aralarında bazı Nepal Kongre Partisi taraftarlarının da bulunduğu on beş kişiyi öldürdüler.[48] Ama bu intikam eylemi, sonuçta pek işe yaramadı. An itibarıyla, Orta Batı'nın tepelik bölge köylerindeki polis teşkilatının

morali tamamen bozulmuş, karakollardan pek çoğu boşalmaya başlamıştı. Ghartigaun'a düzenlenen saldırı, görece iyi tahkim edilmiş noktaların bile korunmasız olduğunu ortaya koydu ve Rolpa, Rukum, Salyan ve Jajarkot illerindeki karakollar kapatıldı. 2000'lerin ortalarında Rolpa'daki otuz dokuz polis karakolundan yalnızca sekizi, Rukum'daysa otuz üç karakoldan altısı duruyordu. Bir gazete, "Önceden gündüzlere polis, gecelere Maoistler hâkimdi. Artık öyle değil. Şimdi Maoistler güpegündüz köylerde dolanıyor," haberini geçti.[49] Rukum valisi, muhabire, polis memurlarının köylere sadece yöre halkının yardıma çağırdığı zamanlarda gittiğini anlatıyordu. O zaman bile "helikopterle gidiyor ve işleri biter bitmez dönüyorlar"dı.[50] Polisin geri çekilmesi, yerel idare çalışanlarını ve Nepal Kongre Partisi gibi partilerin üyelerini daha da savunmasız bıraktı, çoğu köylerini terk etmek zorunda kaldı.

Parlamentodaki Kargaşa

Sivil toplum gruplarının ve komünist partiler koalisyonunun protestoları, terörle mücadele yasasının geçmesini engellese de, kırsal kesimdeki Maoistlere yönelik şiddeti durdurmadı. G. P. Koirala hükümeti, dokuz partiyle vardığı anlaşmayı büyük ölçüde yok sayarak Maoistleri hedef alan geniş kapsamlı operasyonuna –Kilo Sierra II– sekiz ay boyunca devam etti. (Ertesi yıl, öldürülen polislerin sayısı azaldı. Bu sayı 1999'da 328 iken 2000'de 180'e inmişti.[51] Fakat bu, muhtemelen, hükümet politikasının değişmesinden çok, Maoistlerin etkisi altındaki bölgelerde polis teşkilatının zayıflamasının ve moral bozukluğunun sonucuydu.) Komünist koalisyon, anlaşmanın yaşama geçirilmesi için tekrar sokağa çıktı ama gösterileri işe yaramadı. Zaten o zamanki hükümet, ismen komünist olsa da küçük komünist fraksiyonlar koalisyonunun parçası olmayan BML başta olmak üzere, daha güçlü muhalif grupların talepleriyle uğraşıyordu.

Meclisteki partiler arasındaki düşmanlık, BML'nin en çok sandalyeyi kazanmasına rağmen meclis çoğunluğunu elde edemediği 1994 seçimlerinden sonra iyice kızışmıştı. BML'nin dokuz ay boyunca yönettiği azınlık hükümeti parlamento çoğunluğu tarafından düşürülmüş ve yerine Kongre Partisi ile UDP'yi de kapsayan bir hükümet gelmişti. Böylece koalisyonlar dönemi başlamış oldu. O andan itibaren, parlamentodaki muhalefetin ana görevi hükümetin altını oymak ve yerine geçmekti. Muhalefet bu amaçla hükümetin tüm faaliyetlerini hararetli bir biçimde topa tutacak, koalisyon ortaklarını hükümeti destekleme kararından döndürmeye ve monarşi ile Hint ileri gelenlerini de kapsayan güçlü çıkar gruplarıyla dostluk kurmaya çalışacaktı. İktidardan düşen BML, Maoistler meselesine, hükümeti yerden yere vurmak için kullanılabilecek pek çok konudan biri olarak yaklaştı. BML, örneğin Kasım 1998'deki Kongre Partisi'nin önderlik ettiği hükümete karşı düzenlediği protesto eylemlerinde, Maoistlere yönelik "devlet terörü"ne, yolsuzluğa, zamlara ve bürokrasinin siyasileştirilmesine son verilmesini talep etti.[52] 1994 ile 1999 seçimleri arasındaki beş yıllık dönemde tam yedi koalisyon iktidara geldi, iktidardan düşürüldü.

Parlamentodaki tüm partiler ittifakları bozup yeni ittifaklar kurmaya odaklandığından, tıpkı Maoistleri kontrol altına alıp etkisiz hale getirme girişiminde olduğu gibi, ülkeyi yönetme işinde de sıkıntıların yaşanması doğaldı. İnsan hakları örgütü INSEC'in* bir raporunda dikkat çektiği üzere, hükümetteki ve muhalefetteki siyasi partilerin işbirliği yapmaması, silahlı hareketin kontrol altına alınamamasının ana sebeplerinden biriydi. Partiler, muhalefetteyken, "Maoistlerin siyasi bir sorunu temsil ettiğini iddia ediyor ve [isyancıları] korumaya çalışıyor," fakat iktidara gelince, "terör ve

* INSEC (Informal Sector Service Center, Gayriresmî İşkolları Hizmet Merkezi), gayriresmî işkollarındaki insanların haklarını koruma amacıyla 1988'de kurulup sonradan neredeyse tüm işkollarındaki insanların temel haklarını da korumaya başlayan Nepalli bir insan hakları örgütü. *-çev.*

şiddet konusunda Maoistleri suçluyor ve onları kuvvet yoluyla bastırmaya çalışıyorlardı."[53] Devlet, parlamentodaki partiler arasındaki uyuşmazlık sebebiyle felç olmuştu. İsyancıların gücünü artıran şey, Maoistlerin hükümete yönelik "siyasi saldırı" girişimlerinden çok bu durumdu.

Çelişkilerden Faydalanmak

Eylül 2000'de, yine Pasang'ın önderlik ettiği 566 Maoist gerilla, Rukum'daki Maikot'tan Tibet sınırındaki uzak bir dağlık bölge ili olan Dolpa'nın merkezi Dunai'ye doğru, tehlikeli dağ geçitlerini aşarak günlerce yürüdü. Dunai'deki kışlanın askerî personeli hareketliliği fark etti ve bir saldırıdan şüphelenen Dolpa valisi Parsuram Aryal, Katmandu'dan destek kuvvetleri talebinde bulundu. 23 Eylül'de kırk sekiz kişilik bir polis birliği uçakla Katmandu'dan geldi.[54] Yerel casusları, Maoistlere fark edildiklerini bildirdi. Bu, Maoistlerde bir tereddüt doğursa da, bu kadar hazırlıktan sonra geri dönmemeye karar verdiler. 24 Eylül sabahının erken saatlerinde, Dolpa'nın siyasi ve idari merkezine şiddetli bir saldırı başlattılar.

Altı saatlik çatışmada on dört polis memuru hayatını kaybederken kırk biri yaralandı. Maoistler, polis noktalarını, yerel yönetim bürolarını ve hapishaneyi ele geçirdi. Nepal Bankası şubesinin müdürünü kasaları açmaya zorlayarak 50 milyon rupi değerindeki nakit paraları, altınları ve gümüşleri aldılar.[55] Pasang'ın anlatımına göre, hasta ve yaralı yoldaşlarını taşıyarak sabah saat 6 sularında geri çekildiler. Akşam saat 5'te aç ve yorgun halde kamplarına vardılar, ele geçirdikleri silahları, cephaneyi ve nakit paraları saydılar. Altınları ve gümüşleri, borçlarını ödemeleri için bölge halkına dağıtılmak üzere partinin Dolpa il komitesine bıraktılar. Birlik, bir sonraki gün komşu Jajarkot ve Rukum illerine dönerek dağıldı.[56]

Bundan önceki Maoist saldırıların tümü, il merkezlerine belli mesafelerdeki köylerde gerçekleşmişti. Fakat Dunai'nin kendisi

bir il merkeziydi ve Nepal'in yetmiş beş idari kontrol merkezinden biriydi. Bu yüzden, yenilgiye uğratılması ve geçici olarak işgal edilmesi Katmandu'da dehşetle karşılandı. Herkes birbirini suçluyordu; muhalefetteki BML ve Şer Bahadur Deuba –Girija Prasad Koirala'nın Nepal Kongre Partisi'ndeki baş rakibi– hükümetin becerisizliğiyle alay ediyor, derhal istifasını talep ediyordu. Hükümetse orduya kızıyordu. Başka Kongre Partisi önderlerinin yanı sıra İçişleri Bakanı Govinda Raj Joşi, Nepal Kraliyet Ordusu'nu (NKO) suçluyordu. İddiaya göre, saldırı yapılacağını duyan hükümet ordunun yardımını talep etmiş, (130-150 kişilik) NKO bölüğü Dunai pazarına kırk beş dakikalık yürüme mesafesindeki bir kışlada konuşlu olduğu halde polise yardıma gelmeyi reddetmişti.[57] Birkaç gün sonra, Polis Genel Müdürü Açyut Krişna Kharel ve içişleri bakanlığının en üst bürokratı Padma Prasad Pokharel ile birlikte Joşi de istifa etmek zorunda kaldı.

Kral ile ordu arasındaki iletişimden sorumlu olan sarayın askerî sekreteri Vivek Şah, 26 Eylül günü, Dunai'de yeterli güvenliği sağlayamadıkları gerekçesiyle Başbakan Girija Prasad Koirala'nın bu üç kişinin istifasını istemeye karar verdiğini günlüğüne not düşmüş. Şah, bu kişilerin eleştirilerinden incinen ordunun da kovulmaları için kulis yaptığını eklemiş.[58] Her durumda, içişleri bakanının, içişleri müsteşarının ve polis genel müdürünün, Dunai'deki başarısızlıklarından çok sarayı ve orduyu kızdırdıkları için istifaya zorlandıkları inancı yaygındı. Joşi'nin istifa ettiği gün olan 29 Eylül'de yaptığı savaş ilanı niteliğindeki açıklama bu algıyı kuvvetlendirdi. Joşi açıklamasında NKO'yu bir kez daha Maoistler polisleri katlederken seyirci kalmakla suçluyordu. Aynı zamanda, hükümetin polisi eğitmesi ve sofistike silahlarla donatması için orduya kaynak sağlamış olmasına rağmen NKO'nun bu görevi reddettiğini hatırlatıyordu.[59]

Ordu subayları, savunmalarında içişleri bakanlığının "resmî" bir yardım talebinde bulunmadığını, ayrıca Maoistler kışladan Dunai pazarına giden yol üstündeki köprüyü yıktığı için ordu

bölüğünün yardıma gelemeyecek durumda olduğunu iddia etti. Maoistlerin tarafında, bu iddiayı destekleyen birtakım kanıtlara rastlamak mümkün: Pasang, Maoistlerin ordunun çatışmaya katılmasını engelleme planı yaptığını anlatır.[60] Bu, Maoistlerin titizlikle izlediği, daha zayıf düşmana saldırırken daha güçlü düşmanı kışkırtmamaya özen gösterme stratejisiyle uyumluydu. Örneğin, Maoistler, 2000 yılında polise muazzam kayıplar verdirirken, kendi merkezleri olan Salyan ve Rukum'da ordunun bir yol inşa etmesine izin verdi; böylece ordunun, yerel halktan puan toplamasına olanak tanıdılar.[61]

Pasang'a bakılırsa, Dunai baskını sırasında bir gerilla birliği gerçekten de ordu kışlasına giden yoldaki köprüyü yıkmak üzere Bheri Nehri kıyısına sevk edilmişti. Ordu isyancılara ateş etmiş ama Maoistler uyarı ateşiyle karşılık verince durmuştu. Fakat emekli tuğgeneral Keşar Bhandari gibi farklı kaynaklar, böyle bir çarpışmanın gerçekleşmediğini, genelkurmaydan harekât emri almayan ordunun Maoistler Dunai'yi perişan ederken seyirci kaldığını öne sürer.[62] Pasang'ın aktardıkları doğru olsa bile, bu, ordunun zaten polisin yardımına gitme niyetlisi olmadığını, silahlarını sadece kendini savunmak için ateşlediğini ve askerlerin polis noktalarına düzenlenen altı saatlik saldırı boyunca sessiz kaldığını gösteriyor. Bu aktarım, aynı zamanda, ordunun, Maoistlerin saldıracağından haberdar olmasına rağmen, yalnızca birkaç dakika ötede bulunan ve en yakın kente tek bağlantısını oluşturan köprüyü korumak için hiçbir çaba göstermediğini düşündürüyor.[63]

Daha önemlisi, Dunai'deki bozgun, bir taraftaki seçilmiş hükümet ile diğer taraftaki saray ve ordu arasındaki tarihsel gerginliklerin açık çatışmaya dönüşeceği bir dönemi başlattı. 1990 siyasi uzlaşmasında, 1950'lere kadar uzanan bu gerginlikler ancak kısmen ve gönülsüzce aşılmıştı.

NKO'nun kökleri, on sekizinci yüzyılın ortalarında Birendra'nın doğrudan atası Kral Prithvi Narayan Şah tarafından

örgütlenen savaş gücüne dayanır. Bu güç, Prithvi Narayan Şah komutasında, pek çok prenslik bölgesini ele geçirip bir araya getirerek bugünkü Nepal'i yarattı. Ordu, izleyen iki yüzyıl boyunca devletin omurgasını oluşturdu. Üst rütbelilerin neredeyse tamamı, Nepal aristokrasisini oluşturan –kraliyetin de dâhil olduğu– Thakuri kastının saray mensubu birkaç ailesinden seçilirdi. Kral Mahendra, 1960'ta partisiz Pançayat sistemini kurmadan önce B. P. Koirala'yı ve Nepal Kongre Partisi'nin seçilmiş diğer siyasi önderlerini tutuklamak için orduyu kullanmıştı. Mahendra izleyen yıllarda ayrıcalıklar ve modernizasyon çalışmalarıyla orduyu önemli bir güç aygıtı haline getirirken, bir yandan da onun bağımsız bir siyasi güç olarak ortaya çıkmasının önüne geçmişti.[64]

1990'daki halk ayaklanmasının, mutlak monarşinin genel meşruiyetini kaybettiğini ortaya koymasından sonra bile, ordu bu kuruma sadık kaldı. Ordunun tepesindeki generaller, 1990 Anayasası'nın yansıttığı güç dengesinin saray lehine olmasını sağlamak için ellerinden geleni yaptı. Anayasa Tavsiye Komitesi'ne, hem ordunun hem de polisin doğrudan doğruya kralın kontrolü altında kalması yönünde tavsiye vermesi için baskı uyguladılar.[65] Fakat bu, ülkeyi kasıp kavuran demokrasi rüzgârlarının ortasında sürdürülebilir bir konumlanış değildi. Polis, seçilmiş hükümetlerin kontrolü altına sokuldu, ama ordu hakkındaki hükümler daha muğlaktı. 1990 Anayasası'nın 118. maddesi, başbakan, savunma bakanı ve genelkurmay başkanından oluşan üç üyeli bir kurul olan "Ulusal Güvenlik Konseyi'nin (UGK) tavsiyesiyle" kralın orduyu yönetmesine ve seferber etmesine olanak tanıyordu.[66] Bir sonraki fıkra ise şöyledir: "Majesteleri, Nepal Kraliyet Ordusu'nun Yüksek Komutanı'dır."[67]

Bu hükümler, Avrupa'nın anayasal monarşilerinin oluşturduğu örnekler doğrultusunda,, ordunun kontrolünün tamamen seçilmiş hükümette olduğu şeklinde yorumlanabilirdi. Ne de olsa UGK'nin üç üyesinden ikisi seçimle göreve geliyordu. Kralın, "Yüksek Komutan" olma konumunun yalnızca unvandan, kararlarınınsa

konseyin tavsiyelerinin otomatik olarak onaylanmasından ibaret olduğu düşünülebilirdi. Ama saray ile ordunun eskiden kalma ilişkileri 1990'larda hâlâ sapasağlamdı. Kral, 1959'daki askerî mevzuat uyarınca üst düzey atamaların ve terfilerin kontrolünü elinde tutmaya devam etti.[68] Genelkurmay başkanları da, benzer şekilde, hükümetten çok krala bağlı olmayı sürdürdü. Bunu açıklamak için 1969 tarihli başka bir yasaya başvurdular: "Başkomutan, hükümetten çok Majesteleri'ne karşı sorumludur."[69] Siyasi yorumcular, anayasal monarşi dönemi boyunca, savunma bakanlığını, yalnızca genelkurmay başkanlığı ile saraydaki ordu sekreteri arasında mesaj taşımaktan sorumlu olan bir "postane" olarak tarif etmişti. Ordunun parlamenter partilere yönelik geleneksel düşmanlığı devam etti. NKO 2001'de bile Nepal Kongre Partisi'nin önderlik ettiği tarihsel demokrasi mücadelesinin meşruiyetini kabul etmemişti; o yıl çıkan bir NKO yayınına göre, Nepal Kongre Partisi'nin 1960 kraliyet darbesi sonrasındaki başarısızlığa uğramış silahlı mücadele girişimi, "gayrimilli unsurlar"ın işiydi.[70]

Girija Prasad Koirala, daha Dunai'ye yapılan saldırıdan önce, orduyu isyancılarla savaşta görevlendirme olasılığını araştırmaya başladığı için, NKO'yla sorun yaşamaya başlamıştı. Saray destekli ordu yönetimi, bunun gerçekleşmesi için hükümetin bir dizi ön koşulu yerine getirmesi gerektiği konusunda onu bilgilendirmişti. İlkin, herhangi bir görevlendirme kararı üç üyeli UGK'den çıkmalı ve "anayasal hükümler uyarınca" kral tarafından onaylanmalı; ikinci olarak hem hükümetteki hem de muhalefetteki tüm siyasi partiler, görevlendirme konusunda oybirliği sağlamalı; üçüncüsü, Maoistler terörist kuvvet ilan edilmeli, tüm kardeş örgütleri yasaklanmalı, bir terörle mücadele yasası yürürlüğe konmalı ve ordunun seferberlik yapacağı, Maoistlerin etkisi altında kalmış illerde olağanüstü hal ilan edilmeliydi.[71]

Bu koşullar, ordunun siyasi partilere güvensizliğini yansıtıyordu; hiç bitmeyen partiler arası çekişmelerin yol açtığı istikrarsızlığa 1990'lar boyunca tanık olan orduda bu his iyice kuvvetlen-

mişti. İktidar mücadelesi yürüten ordu subayları, Nepal'in siyasetçilerinin, daha geniş ulusal çıkarlar hakkında hiçbir kaygılarının bulunmadığını savunuyordu. Güvenlik alanını ilgilendiren kararların genelkurmay başkanını da kapsayan UGK tarafından alınmasında ısrar eden NKO, kurumu etkileyen siyasi kararlar üzerinde daha çok yetki sahibi olma peşindeydi. Ordunun hükümet ile muhalefet arasındaki siyasi oyunlara bulaştırılmayacağından emin olmak için oybirliği ile görevlendirilmek istiyorlardı.[72]

Ancak hükümetin, ordunun koşullarına uyması zordu. Çekişmeli siyasi iklim, görevlendirme konusunda tüm partilerin oybirliğine varmasını ve olağanüstü hal ilan edilmesini fiilen olanaksız kılıyordu. G. P. Koirala ve Kongre Partisi'nden başka siyasetçiler, kararı UGK aracılığıyla almanın, ordunun ve ordu aracılığıyla sarayın hükümet politikaları üzerinde çok fazla etkide bulunmasına olanak tanıyacağına inanıyordu. Aslına bakılırsa, UGK ile ilgili hüküm, parlamento partileri ile saray arasındaki bir anlaşma sonucunda anayasaya konulmuştu.[73] Parlamenter partiler demokratik bir sistemde ordu üzerindeki tek otoritenin bakanlar kurulundaki seçilmiş temsilciler olması gerektiğine inanıyordu ve bu hükme hiçbir zaman tam olarak ısınmamışlardı.[74]

Kongre Partisi önderi B. P. Koirala, bir ordugâhta geçen sekiz yıllık tutsaklığının ardından 1968'de şöyle yazmıştı: "Saray muhafızları [ve dolaylı olarak tüm NKO], ülkedeki en büyük gerici güçtür. Halka zulmederek yalnızca otoriter rejime hizmet etmiştir."[75] Kongre Partisi hükümetinin orduyu sivil denetim altına almaya çalışmayarak hata yaptığı konusunda uyarıda bulunmuş ve "Bu hata sebebiyle tüm çabalarımız ve başarılarımız boşa çıkmıştır," diye eklemişti.[76] B. P.'nin görüşü, Nepal Kongre Partisi'nin ordu hakkındaki gayriresmi duruşunun özeti gibidir.

Ancak Girija Prasad Koirala, başbakan olduğunda, ölmüş kardeşinin uyarısına kulak asmadı. G. P. Koirala, belki başka siyasi çekişmelere kendini kaptırdığı, belki de ordunun kontrolünü ele almaya çalışırsa karşılaşacağı tepkilerden endişe duyduğu için, bu

konuyla pek ilgilenmedi. Daha çok bürokrasi ve polis üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırmaya odaklanarak buraları taraftarlarıyla doldurdu. Koirala, Maoist hareketin büyümesine, polise muazzam kaynaklar ayırarak karşılık verdi; polis bütçesi, 1990-2000 yıllarında yüzde 800 artırıldı.[77] Bu süre boyunca, sarayın ve ordunun, parlamenter düzene zarar vererek kralcı düzenin yeniden kurulmasına olanak tanıyacağı umuduyla Maoist isyanın yayılmasını en azından üstü kapalı olarak teşvik ettiğine inanmaya devam etti (bugün de Kongre Partisi'ndeki pek çok kişi buna inanıyor).[78]

Dunai'deki fiyasko polis teşkilatının ayaklanmayı kontrol altına alamayacağını ortaya çıkarınca, G. P. Koirala, orduyu işe dâhil etmek için yeni çabalara girişti. Fakat Genelkurmay Başkanı Prajwal Şamşer Rana, hükümete dayatılan önceki koşullardan hiçbir şekilde vazgeçmedi ve ordunun direnişi devam etti. Rana, orduyu, Maoistlerle vuruşacak bir savaş gücü olarak değil, kendi İç Güvenlik ve Kalkınma Planı (İGKP) çerçevesinde görevlendirmeyi tercih edeceğini dile getirdi. Plana göre ordu, Maoist etki altında kalmış olan illerde yollar yapmaya ve diğer kalkınma faaliyetlerinde bulunmaya yönelik 400 milyon rupilik bir projenin hayata geçirilmesi sürecinde güvenlik sağlayacaktı. Bu olasılığı tartışmak üzere 11 Nisan 2000'de sarayda bir toplantı düzenlendi; katılımcılar arasında başbakan ve kabineden pek çok çalışma arkadaşı, kral, genelkurmay başkanı ve diğer güvenlik teşkilatlarının yetkilileri bulunuyordu. İlk etapta Gorkha'da, ardından da Rukum, Rolpa, Jajarkot ve Pyuthan'da İGKP'nin uygulanmasına karar verildi.[79] Sarayın askerî sekreteri Vivek Şah, "Bunun, hükümet ile ordu arasındaki ilişkileri bir nebze düzelteceği umuluyordu," diye yazmıştı.[80]

Öyle olmadı. Saraydaki toplantıdan bir hafta sonra, 20 Nisan'da, Genelkurmay Başkanı Prajwal Şamşer, "insani değerlerin ve kurumların yozlaşması"ndan dolayı üstü kapalı olarak siyasi partileri suçlayan bir konuşma yaptı.[81] NKO'nun ancak ve ancak tüm partiler kesinkes ve oybirliğiyle plana bağlı oldukları

takdirde İGKP çerçevesinde harekete geçeceğini söyledi. Ordunun hükümete açıkça meydan okuması başbakanı dehşete düşürmüştü tabii ki. Genelkurmay başkanının bu yeni koşulu ileri sürmesi onu özellikle güç durumda bırakmıştı, çünkü muhalefette bulunan BML, İGKP'ye karşı çıkıyordu. Vivek Şah'ın günlüklerine göre, Başbakan Koirala, 15 Mayıs'ta genelkurmay başkanını istişare toplantısına çağırdı. Prajwal Şamşer, kendi gitmek yerine başbakana hiçbir taahhütte bulunmama emri almış bir temsilcisini yolladı; temsilci, İGKP'nin diğer illerde değil ama Gorkha'da başlatıldığı bilgisini vermekle yetindi ve planın UGK tarafından onaylamasını talep etti.[82]

Maoistler, hükümetle ordu arasındaki mücadelenin sertleştiği, polisin moralinin giderek bozulduğu böylesi bir ortamda Holeri'ye ikinci kez saldırdı. Polis, 1996'daki başarısız ilk saldırının ardından, Rolpa'daki diğer bölgelerden çekilirken bu yerdeki varlığını önemli ölçüde artırmıştı. Fakat 11 Temmuz 2001'de Maoistlerin 800 kişilik güçlü bir birliği Holeri karakolunu tamamıyla ele geçirdi. Gafil avlanan polis, cılız bir direnişin ardından teslim oldu. Yine Pasang'ın komuta ettiği Maoist gerillalar, yaklaşık yetmiş polisi rehin alarak yakındaki Nuwagaun'a götürdü ve geceyi orada geçirdiler.

Zaten sıkışmış durumdaki G. P. Koirala, Holeri'deki bozgunun hükümeti daha da zayıflatacağının farkındaydı. Olayın haberinin Katmandu'ya ulaşmasından kısa süre sonra, 12 Temmuz'da genelkurmay başkanıyla buluşarak ona bir kurtarma görevi örgütleme talimatı verdi. NKO, 13 Temmuz'da Nuwagaun'a üç helikopter gönderdi. Bildirildiğine göre, Maoistler, yüzlerce gerillanın ortasına indiklerini fark ettiklerinde korkuya kapılmış görünen askerî birliği bırakan helikopterlere ateş açmıştı. Yine de, zorluklara ve kötü hava şartlarına rağmen askerlerin Maoist gücün etrafını sardığı haberleri geldi. Devlete ait Nepal Radyosu'ndaki yayınlarda, ordunun destek kuvveti yolladığı ve isyancıların etrafındaki çemberin daraldığı öne sürülüyordu. Haberlere göre istese isyan-

cılara ağır zarar verebilecek durumdaki ordu, "itidalli davranma konusunda büyük baskı" altındaydı. Bir yandan polislerin serbest bırakılmasına ve Maoistleri silahsızlandırmaya, bir yandan da kayıpların en alt düzeyde tutulmasına çalışıyordu.[83]

Bu, ordunun medya tarafından yayılan açıklamasıydı. Maoistlerin açıklamasında ise tam tersi söyleniyordu; isyancılar, ordu birliğinin etrafını sarmıştı. Bir haber metni şöyle sonlanıyordu: "Gazetecilerin girmesine izin verilmediğinden, Nepallilerin çoğu, kayıpları önlemeye çalışan disiplinli bir ordudan bahseden resmî açıklama ile orduya ne isterlese yapabileceklerini ve kaçıp gitmesini tavsiye ettiklerini söyleyen Maoistlerin açıklaması arasında tercih yapmak zorunda."[84] İsyancıları pek tanımayan, onlara şüpheyle yaklaşmaya alışkın olan Katmandu medyası ilkini seçti.

Gerçekte, ordu büyük sorunlarla karşı karşıyaydı. Sarayın ordu sekreteri Vivek Şah, 15 Temmuz'da, günlüğüne, Dang ilindeki kışladan kalkan üç helikopterin Maoistlerin ateş açması yüzünden yere inmek zorunda kaldığını yazmıştı. İsyancılar Nuwagaun'a inmeyi başaran birliğin etrafını çevirmiş, saldırıya geçmişti. Askerler, polisleri kurtarmak şöyle dursun, kendileri kurtarılmaya muhtaç hale gelmişti. NKO, yakındaki Salyan ilinden başka bir bölüğü bu amaçla görevlendirmiş, ama görünüşe göre bu bölük Nuwagaun'a hiç ulaşmamıştı. Ertesi gün günlüğe yazılanlar, Şah'ın tahta yalnızca bir ay önce çıkmış olan yeni kral Gyanendra'ya durumu açıkladığını, operasyonun zayıf ve aceleci bir planlama ve yerel ordu komutanları ile genelkurmay arasındaki iletişimsizlik yüzünden başarısızlığa uğradığını aktardığını kayda geçer. Ordu operasyondan vazgeçmeye karar vermişti ve Şah, krala, birlik geri çağrılırken durumun son derece gizli tutulmasını tavsiye etmişti, çünkü olanlar gün yüzüne çıkarsa partilerin ve halkın acımasız eleştirilerine uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardı.[85]

Şah'ın günlükleri, Pasang'ın aktardıklarının, olası eksikliklerine ve süslemelerine rağmen belirli bir gerçeklik payı taşıdığı his-

sini verir. Pasang, gerillaların Nuwagaun semalarında üç askerî helikopter gördüklerinde şaşırdıklarını iddia eder. Ordunun peşlerinden gelmesini akılları almamıştır. Pasang'a göre, helikopterlere ateş açan gerillalar, ordu birliğini kuşatmış ve bir haberciyle şu notu göndermişti: "Şu anda size [orduya] saldırma politikamız yok. Burada ne arıyorsunuz? Savaşmaya geldiyseniz, biz de karşılık vermek zorunda kalırız. Etrafınız tamamen sarıldı. Kaçmanız mümkün değil."[86] Bu çarpışmanın Maoist siyasi komiseri Ananta'nın iddialarına göre, askerler müzakerenin ön koşulu olarak polislerin serbest bırakılmasını talep etmiş, bu reddedilince silahsız iki mensuplarını iki isyancıyla müzakereye yollamayı kabul etmiştir.[87] Pasang bu ayrıntıdan bahsetmese de müzakerelere dair anlattıkları, Ananta'nın anlattıkları ile uyumludur. Anlaşılan, NKO sözcüsü, isyancılara onlarla savaşma niyetinde olmadıklarını söyler ve bölgeden ayrılma izni ister. İsyancılar bunun ardından geri çekilir. Sonra, "onlar kendi yoluna gitti, biz kendi yolumuza."[88]

Her durumda, ordu ile gerillalar arasındaki "pat durumu" ile ilgili müzakerelere yardımcı olmak amacıyla birkaç gün sonra Katmandu'dan Nuwagaun'a varan bir grup insan hakları aktivisti, hem ordu birliğinin hem de Holeri'deki polis karakolunu basan Maoist gücün kayıplara karıştığını görerek şaşkına döndü; ortalıkta yalnızca birkaç düzine Maoist milis vardı.[89]

Anlaşılıyor ki, Girija Prasad Koirala, askerî operasyonun ayrıntıları hakkında bilgilendirilmemişti. Ordunun Maoistlerle çatışmamasını ve polisleri kurtarmayı başaramamasını, NKO komutanlarının açık itaatsizliği şeklinde yorumladı. Yetmiş sekiz yaşındaki başbakan, 20 Temmuz 2001'de istifasını sundu. Dunai'nin tekerrür ettiğini öne sürüyordu; ordu yine onun emirlerine uymamıştı.

Ordu, bu suçlamaya karşı çıktı. Seçilmiş hükümeti, kendisini birdenbire çatışmanın ortasına iterek yeterli bir strateji oluşturup uygulama imkânı bırakmamakla suçladı. Dahası, ordu, başbaka-

nın Holeri'ye müdahale etme emrinin, Ulusal Güvenlik Konseyi kararıyla verilmediği ve kral tarafından onaylanmadığı için anayasaya aykırı olduğunu ileri sürdü. Ordu, "Holeri vakası vesilesiyle adına leke sürülmesi"nden sorumlu tuttuğu Nepal Kongre Partisi'ne karşı kinini yıllar sonra bile korumaya devam edecekti.[90]

Maoist önderlik, uyuşmazlığın ilk aşamalarında kadrolarına şu talimatı vermişti: "Düşmanların arasındaki karşıtlıklardan bilinçli bir şekilde faydalanmalı, bir seferde yalnızca tek bir düşmana saldırırken, diğer düşmanı hareketsiz kılmaya çalışmalıyız."[91] Maoistlerin sadece polise saldırıp orduyla çatışmaktan kaçınması, o andaki esas düşmanın kral değil, Nepal Kongre Partisi ve parlamenter sistem olduğunun göstergesiydi. İsyancıların en üst önderleri de sarayla örtülü ilişkiler içindeydi. Praçanda uzun yıllar sonra şöyle açıkladı: "Birendra'nın en genç kardeşi Dhirendra bizimle irtibat halindeydi ve doğrudan [kralla] görüşmelere başlamak üzereydik."[92]

Hatta, Maoistler, gelecekteki iktidar paylaşımını düzenlemek üzere Dhirendra ile ön görüşmelere başlamıştı. Saray, Maoistlerin siyasi partilerin altını oymasından memnundu ve ordunun gerekirse isyancıları hızla kontrol altına alabileceğinden emindi.[93] Maoistlerin orduyla çatışmaktan kaçınma taktiği sarayı kayıtsızlığa sürükledi ve Nepal Kongre Partisi'nde sarayın isyancılarla suç ortaklığı içinde olduğu şüphesini uyandırdı. Polise yönelik şiddetli saldırıların sürmesi, sivil ve askerî makamlar arasındaki düşmanlığı derinleştirdi. 1990 Anayasası'nda hasıraltı edilen temel çelişkiler yavaş yavaş açığa çıkıyordu. 2001'e gelindiğinde, isyancıların bu yarıkları kendi yararlarına kullanmayı başardığı açıktı.

4. BÖLÜM

Devlet Savaşa Giriyor

Yeni Kral İş Başında

Devlet, Holeri'deki bozgundan birkaç hafta önce bir başka büyük krizle karşı karşıyaydı. 1 Haziran 2001'de, Kral Birendra ve tüm birinci derece akrabaları, kraliyet ailesinden beş başka akrabalarıyla beraber Narayanhiti Sarayı'ndaki bir ziyafet sırasında katledilmişti. Birendra'nın hayatta kalan tek erkek kardeşi Gyanendra tahta geçti, onun emriyle bir soruşturma kurulu katliamla ilgili bir inceleme yaptı. Hazırladıkları rapor, kendi seçtiği kadınla evlenmesine izin vermedikleri için bir süredir ebeveynlerine öfkeli olan Veliaht Prens Dipendra'yı suçlu olarak tespit etti. Kraliyet ailesi 1 Haziran'da bir araya geldiğinde viskiyle sarhoş olan Dipendra kardeşleri tarafından odasına götürülmüştü. Ardından esrarla ve "bilinmeyen siyah bir madde"yle dolu bir sigara içmiş ve telefonda kız arkadaşıyla konuşmuştu. Akşam saat 9 sıralarında askerî kıyafetlerini giymiş, anlaşılan hep yatağının başucunda bulundurduğu iki tüfek ve bir tabancasını alarak ailesinin akşam yemeğini yemekte olduğu salona girmişti. Annesini, babasını, iki kardeşini ve ayrıca sekiz akrabasını vurmuştu; bunlardan yalnızca üçü hayatta kalmıştı. Dipendra, ardından kendisini vurmuş, dört gün komada kaldıktan sonra yaşamını yitirmişti.[1]

Yeni kral Gyanendra, hem mizacı hem de kamuoyundaki algı bakımından ölen kardeşinden çok farklıydı. Birendra, çocukluğundan beri tahta hazırlanmış, Eton ve Harvard'a gitmişti.* Buna karşılık, Gyanendra'nın eğitim hayatı pek uzakta geçmemişti; ortaokulu Hindistan'ın tepe üzerine kurulu şehri Darjeeling'de bitirmiş, lisans eğitimini Katmandu'daki Tribhuvan Üniversitesi'nde görmüştü. Birendra, 1990 ayaklanması sırasında göstericilerin taleplerine bir nebze sempati beslediği için, halk arasında liberal eğilimli bir kral olarak görülüyordu. Gyanendra'nınsa saraydaki, tüm demokratik reformları reddeden sertlik yanlısı "yeraltı kliği"nin (*bhumigat giroha*) bir üyesi olduğu düşünülüyordu. Birendra halk arasında rahat ve şenken, Gyanendra gülümsemeden, kaskatı dururdu.

Hayattayken de görece popüler biri olsa da, Birendra'nın imajı, ölümünün ardından daha da iyileşti; yeni demokratik yapıları destekleyen ve kendi rolünün azalmasını kabul eden bilge ve iyicil bir kral olarak anımsanıyordu çoğunlukla. Bunun nedeni, kısmen katliamın dehşet verici koşullarının yarattığı yaygın sempati, kısmen de Nepal'in seçilmiş önderlerinin yetersiz performansı nedeniyle halkın yaşadığı hayal kırıklığıydı. Aslında Birendra zayıf biriydi ve Maoistlerle ilgili durumu acemi demokratik sistemi rayından çıkarma seferberliğinin parçası olarak kullanmak isteyen saraylıların işini kolaylaştırmıştı. Yine de onun genellikle tartışmanın dışında kaldığı düşünülürdü.

Buna karşılık, Gyanendra ve ailesi hiç sevilmezdi. Ağustos 2000'de Gyanendra'nın uçarı yaşam tarzıyla meşhur oğlu Paras, gece geç saatlerde muhtemelen zilzurna sarhoş olduktan sonra evine giderken sevilen bir müzisyene çarparak ölümüne sebep olmuştu. Bu olay medyada geniş yer buldu ve halkta büyük bir tepkiye yol

* Eton Koleji, 1441 yılında Kral VI. Henry tarafından kurulan, yalnızca 13-18 yaş arası erkekleri yatılı kabul eden, İngiltere'nin en eski ve elit özel okullarından biri. Harvard Üniversitesi, 1636 yılında ABD'nin Boston şehrinde kurulan, dünyanın en önde gelen üniversitelerinden biri olarak tanınan özel bir yükseköğrenim kurumu. *–çev.*

açtı. Ardından, Gyanendra'nın böylesi dramatik koşullar altında tahta çıkması da şüpheye yol açtı. Kraliyet ailesinin katledilmesini izleyen ilk günlerde, olay hakkında yalnızca bulanık ayrıntılar aktaran yetkililer fazla ketum görünüyordu. Soruşturma alelacele yürütülmüş ve önemli sorulara yanıt getirememişti. Odasına bile güçbela çıkabilen sarhoş prensin, o ağır silahları taşıyacak gücü kendinde bulup da o kadar insanı isabetle öldürmesi ne kadar inandırıcıydı? Gyanendra neden o ziyafette değildi? Birendra'nın tüm aile fertleri kurşun yağmuruna tutulmuşken neden onun eşiyle çocuğunun canları bağışlanmıştı? Soruşturmanın üstünkörülüğü, her tür dedikoduyu körükledi. Halkın büyük bir kesimi, olayların resmî aktarımını reddederek Gyanendra'nın tahtı gasp etmek için kardeşinin ailesini katlettiğini düşündü.[2]

Dolayısıyla, Gyanendra, hiç de elverişli olmayan koşullarda kral oldu. Yine de, kısa süre içinde, devlet meselelerinde kardeşinden daha çok rol oynama niyetini açığa vurdu. Eylül 2001 tarihli bir yazıda belirtildiği gibi, "Kral, iddialı basın açıklamaları [yapmakta], kendisi ve Kraliçe Komal'ı halkın gözünde daha görünür kılmakta ve yıpranmış monarşinin imajını alttan alta yeniden inşa etmektedir." Haberlere göre Kral Gyanendra bir gazeteciye şunları söylemişti: "Kardeşimin aksine ben, ülkenin ve halkın [böylesi korkunç bir] duruma sürüklenmesini oturduğum yerden izleyemem."[3]

Narayanhiti Sarayı'nın sır küpü olmak gibi kötü bir ünü vardı. Gazetecilerin, orada olup bitenleri anlayabilmek için sıklıkla dedikodulara, duyumlara ve yetkililerin yaptığı esrarengiz açıklamalara başvurması gerekiyordu. Bu yüzden, Kral Gyanendra'nın kardeşine göre çok daha etkin davranacağı açık olsa da, seçilmiş siyasi önderler üzerindeki etkisinin niteliği ve nihai niyetlerinin ne olduğu pek belli değildi. Kraliyet katliamının hemen ardından sarayda yaşananlar hâlâ sır perdesi altında. Ne var ki, o vahim olaydan on yıl sonra, 2010'da, sarayın baş askerî sekreteri Vivek Şah, günlüklerini yayımladı.[4]

Şah'ın günlükleri, Narayanhiti içerisindeki havayı ve kralın Nisan 2000 ile Kasım 2003 arasındaki siyasi hedeflerini açıklığa kavuşturdu. Sarayın, siyasi parti liderlerini, iktidar mücadeleleriyle devlet kurumlarını mahveden, ulusal egemenliği tehlikeye atan, rüşvet alan yoz adamlar olarak gördüğünü ortaya çıkardı. Sarayın daha 2000 yılında, partilerin Maoist tehdidi ortadan kaldırmak için amaç veya irade birliği oluşturabileceklerine hiç inanmadığı anlaşılıyor. Saraya göre polis, siyasi müdahalelerle korkunç biçimde zayıflatılmıştı ve yalnızca iki kurum –monarşi ve ordu– bu oyuna gelmeyerek bütünlüklerini korumuştu. Saray, halkın siyasi partilere yönelik hayal kırıklığını, kralın doğrudan siyasi rol üstlenmesine çağrı olarak yorumladı. 27 Temmuz 2000'de Birendra henüz kralken, Şah günlüğüne şunları yazmıştı: "Partiler iyi bir yönetişim kurmayı başaramazken, sarayda monarşinin rolü hakkında tartışmalar var... Sarayın siyasi partilerle doğrudan çatışmaya girmeden halkın çıkarı doğrultusunda nasıl hareket edebileceği hakkında kamuya açık tartışmalar yapılmalı."[5] Birendra, böylesi bir baskı altında bile doğrudan doğruya siyasi bir rol üstlenmekten çekiniyordu.

Gyanendra ise, neredeyse kral olur olmaz daha fazla güç elde etme isteklisi görünüyordu. Bu, gizlilik ve kurnazlık gerektiriyordu; aksi halde kralın yürütme gücünü ele geçirmeye ve anayasanın altını oymaya çalıştığı açığa çıkardı. Gyanendra, ünlü bir Nepal atasözüne gönderme yaparak, Şah'a, "Fil, uzun sivri dişlerini gösterir ama çiğneme dişlerini gizler," demişti. "Benzer şekilde saray da kendini son derece demokratik bir kurum gibi yansıtırken gizliden gizliye kendi stratejisini uygulamalıdır."[6]

Gyanendra'nın stratejisi için seçilen araç, Koirala'nın Nepal Kongre Partisi'ndeki baş rakibi Şer Bahadur Deuba'ydı. Deuba, 2000 ve 2001 boyunca –isyancıları kuvvet yoluyla bastırmaya çalışan Girija Prasad'ın aksine– kendisini, Maoistler meselesini müzakere yoluyla çözebilecek bir önder olarak konumlandırmaya çalışmıştı. Deuba, Koirala daha başbakanken Maoist önder-

lerle iletişime geçmişti. Bu ön turlar, herhangi bir somut sonuç doğurmamıştı. Girija Prasad'ın, çabalarını sabote ettiğine inanan Deuba, belli ki Koirala'ya duyduğu hıncın da etkisiyle krala yönelmişti. Şah, o sırada şunları yazmıştı: "Anladığıma göre kral, Şer Bahadur'u kolaylıkla etkileyebileceğini düşünüyor."[7]

Kral, Koirala'nın istifasının ardından tüm güvenlik kurumlarının şeflerine, Deuba'nın başbakan olmasına yardım etmek için ellerindeki tüm imkânları kullanmaları talimatını verdi. Başarı ufukta görünür görünmez, aynı kurumlardan onu yakından izlemelerini istedi. Kral, kesin destek vermeden önce, Deuba'nın monarşi hakkındaki görüşlerini öğrenmek istiyordu.[8]

Maoistlerle bir çözüme ulaşma kararlılığı Deuba'ya hem sarayın hem de partisinin önemli bir kısmının desteğini getirdi. Muhalif BML bile bu yaklaşımı destekledi. Deuba, Temmuz ayında göreve gelir gelmez ateşkes ilan etti. Maoistler de çatışmaları askıya aldı ve önderlerinden bazıları görüşmeler için Katmandu'ya geldi. Fakat iki taraf arasında bir görüş birliği yoktu ve müzakereyle hiçbir sonucun elde edilemeyeceği gitgide daha açık hale geldi. 21 Kasım'da Praçanda bir açıklama yaptı: "Barışı tesis etme teklifimiz, gerici ve faşist güçlerce başarısızlığa uğratılmıştır."[9] Maoistler iki gün sonra bir dizi saldırı başlattı; en dikkat çekeni, on dört askerî görevli ile yedi polis memurunu öldürdükleri, Ghorahi'deki (Dang) bir askerî noktaya yapılan saldırıydı. 25 Kasım'da gerillalar Doğu Nepal'deki Solukhumbu ilinin idari merkezi olan Salleri'ye saldırarak on biri asker otuz dört kişiyi öldürdü.[10]

Maoist saldırıların gitgide artan sayısı ve cüreti, kırsal kesimdeki devlet yapılarının çözülmesi ve isyancıların etki alanının ve gücünün genişlemesi, Katmandu burjuvazisinde kuşatılma duygusu yarattı. Bir de üstüne gelen kraliyet katliamı, ülkeyi ulusal afet durumuna sokmuştu. Ateşkesin ve barış görüşmelerinin yaşattığı kısa rahatlama döneminden de eser kalmamıştı artık. Dang'daki kışlaya saldıran bir grup çapulcu gerilla, ulusal güvenliğin son kalesi Nepal Kraliyet Ordusu'na meydan okumuştu.

Deuba hükümeti sonunda etkili adımlar atmaya karar verdi: Orduyu Maoistlere karşı görevlendir, olağanüstü hal ilan et, Maoistleri resmen terörist ilan ederek terörle mücadele yasasını çıkar. Bu önlemler tabii ki parlamenter partilerin elde etmek için uzun süre mücadele verdiği anayasal özgürlükleri ciddi ölçüde kısıtlıyordu. Fakat son yaşananlar siyasetçileri ve Katmandu'nun kanaat önderlerini o kadar korkutmuştu ki, başka çare göremiyorlardı. *Nepali Times*'ın başyazısı, "Eğri oturalım doğru konuşalım: Maoistler, bu derdi kendi başlarına kendileri açtı. Birkaç başka seçenek daha olsa bile seçilmiş hükümetin neden olağanüstü hal ilan etmeye karar verdiği açıktır," diyordu.[11]

Böylece, Nisan ayında, parlamento çoğunluğu olağanüstü hali onayladı, "Terörist ve Yıkıcı Faaliyetlere Karşı Mücadele (Kontrol ve Cezalandırma) Tasarısı"nı geçirdi. Fakat aylar geçtikçe, kahramanlık ve disipliniyle ünlü Nepal Kraliyet Ordusu'nun, isyanı kontrol altına almanın yanına bile yaklaşamayacağı ortaya çıktı. Bu, bir başka huzursuzluk ve fikir ayrılığı dalgasına sebep oldu. Olağanüstü hal altı ay sonra bitecek, uzatılması.Mayıs 2002'de parlamento onayına sunulacaktı. Şer Bahadur Deuba, ordunun ve sarayın yönlendirmesiyle hem kendi partisinin hem de muhalefetin olağanüstü hali uzatma konusunda işbirliği yapmasını sağlamayı kendine görev edinse de, bunlar bu kez pek de kabul havasında değildi. Kısıtlamalardan rahatsız olan BML, orduyu görevlendirmek için olağanüstü halin gerekli olmadığını ileri sürdü. Girija Prasad Koirala, Deuba'yı, sarayın demokratik kurumların altını oymak için kurduğu bir komploya suç ortaklığı yapmakla suçladı. Koirala'nın partisi, olağanüstü halin uzatılmasını desteklememeye karar vererek Deuba'yı koltuktan indirmeye yönelik bir kampanya yürütmeye başladı.

Bu sırada kral, halktan habersiz, hükümet ile partiler arasındaki ayrılıklardan faydalanma planları yapıyordu. Vivek Şah'ın günlükleri, Şubat sonlarında, Gyanendra'nın genelkurmay başkanına, siyasi açmazdan çıkmak için parlamentoyu feshedip yeniden se-

çime gitmesi konusunda Deuba'ya açık ve net tavsiyeler vermesini söylediğini anlatıyor. Genelkurmay başkanından, başbakana, ordunun onun seçimden galip çıkmasını sağlamak için elinden geleni yapacağı yönünde güvence vermesi de isteniyordu.[12]

22 Mayıs 2002 gecesi, sıkışık durumdaki Şer Bahadur Deuba saraya gitti. Koirala'nın kendisine karşı yürüttüğü amansız kampanya sebebiyle parlamentodan olağanüstü hali uzatma onayını çıkarmayı başaramamıştı. Kralla gerçekleştirdikleri uzun sohbetin ardından parlamentoyu hemen feshetmeye karar verdi. Deuba'nın Gyanendra'ya verdiği mektubu Vivek Şah'ın da aralarında bulunduğu saray yetkilileri kaleme aldı; mektup, krala, devlet başkanı sıfatıyla parlamentonun feshini ilan etmesini tavsiye ediyordu. Deuba'nın bakanlar kurulu bu karar hakkında bilgilendirilmedi. Duyuruyu yapmak için en elverişli saati belirlemek üzere saray müneccimi çağrıldı ve kral, gece saat 11'de parlamentonun feshedildiğini ve Kasım'da yeni seçimlerin yapılacağını ilan etti.[13] Başbakan iki gün sonra olağanüstü hali uzatan bir kararname yayımladı. Hâlâ Nepal Kongre Partisi'nin başkanı olan Girija Prasad Koirala, Deuba'yı partiden attı; Deuba, kendisine sadık olanları toplayarak Nepal Kongre Partisi (Demokratik) adlı başka bir parti kurduğunu ilan etti.

Ağustos'ta yerel yönetimlerin beş yıllık görev süreleri doluyordu. Deuba, yine kralın isteği doğrultusunda, görev sürelerini yenilememeye karar verdi. Böylesi siyasi bir iklimde bu organlar için yeni seçimler yapmak tabii ki imkânsızdı. Parlamentonun ve yerel yönetimlerin feshi, yurttaşların siyasi sürece katılım yollarını tümüyle ortadan kaldırmıştı; başbakan ve hükümeti, yalnızca saraya karşı sorumlu hale geldi.

Kendi partisinden bütünüyle kopan Deuba, siyasi itibarını ancak seçimlerin zamanında yapılmasını sağlayarak kurtarabileceğini anlamıştı. Fakat Maoistler, belirlenen tarihten iki ay önce iki büyük saldırı gerçekleştirdi. Arghakhançi ilinin merkezine yapılan ilk saldırı kırk yedi güvenlik görevlisinin hayatını kaybetme-

siyle sonuçlandı. Diğer saldırı Sindhuli'deki bir polis karakoluna yapıldı. Saldırıların hayret verici çapı, Deuba'yı seçime gitme kararını yeniden değerlendirmeye yöneltti ve Ekim başında, krala, seçimleri bir sonraki yıla kadar ertelemesi tavsiyesini iletti.

Kral Gyanendra, 4 Ekim'de bir karar daha ilan etti. Şer Bahadur Deuba'nın seçimleri gerçekleştiremeyeceği anlaşılınca kral, Deuba'nın başbakanlık görevini sonlandırmaya ve bakanlar kurulunu feshetmeye karar verdi. Belli bir tarihte yapılması gereken seçimleri süresiz erteleyerek yürütme gücünü kendi üzerine almayı kafasına koymuştu. 1990 Anayasası'nın 127. maddesinin "milliyetçiliği, ulusal birliği ve egemenliği kurtarmak [ve] ülkede barış ve güvenliği tesis etmek için" ifadelerine atıfta bulunarak yaptığı şeyin meşruiyetini savundu ve böyle hareket etmek zorunda olduğunu ifade etti. Bulanık bir dille yazılan madde, krala birtakım acil durum yetkileri verdiği izlenimini uyandırıyordu.[14] Bir hafta sonra, monarşiye yanaşmaya hevesli bir Pançayat dönemi siyasetçisi olan Lokendra Bahadur Çand'ı boş başbakanlık makamına atadı. Demokrasinin kurumları dağıtılmıştı. Yeni kralın tahta çıkmasıyla yetkilerini sınırsız hale getirmesi arasında yalnızca on yedi aylık bir süre geçmişti.

Olağanüstü hal, yurttaşların temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına gerekçe olarak kullanılıyordu. İfade özgürlüğü, barışçıl toplanma, seyahat ve ikamet özgürlükleri, ayrıca bilgi edinme ve özel hayatın gizliliği hakları askıya alınmıştı.[15] Ordu ve diğer güvenlik teşkilatlarına arama, gözaltına alma ve "terörist" faaliyetlerinden şüphelenilenlere karşı "gerekli gücü" kullanma konusunda azımsanmayacak yetkiler tanınmıştı. Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler Yasası, vahim insan hakları ihlalleri için bile güvenlik güçlerine dokunulmazlık zırhı veriyordu. "İyi niyetle yapılan veya yapılmaya çalışılan her türlü eylem ya da çalışma" yasal işlemlerden muaf tutulacaktı.[16] Bazı illerde, orduya ve polise, bir sokağa çıkma yasağını çiğnediği görülen herkesi vurma emri verilmişti.

Bu koşullar altında, en aşırı ya da en keyfî eylemin bile "iyi niyetli" olduğu söylenebilirdi. Uluslararası Af Örgütü, endişelerini dile getirmek üzere başbakana yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Bu, güvenlik güçlerinin yargısız infazda bulunmasına resmen izin verildiği izlenimini uyandırıyor."[17]

Nepal Kraliyet Ordusu, izleyen yıllarda ülkenin yaşamında belirgin bir yer işgal etti. Ordu, beceriksiz siyasetçi sürüsü olarak gördüğü seçilmiş liderlerin kendisini hiçe saymasına on yıldan uzun süredir öfkeliydi. O liderlerin yerini, nihayet, halk desteği bulunmayan ve tamamıyla krala itaat eden bir bakanlar kurulu almıştı. NKO, artık siyasi partiler, medya ve insan hakları savunucuları gibi dertlerle uğraşmadan isyancılara karşı bir temizlik harekâtı başlatabileceğini düşünüyordu. 2000'de 3,8 milyar rupi olan savunma bütçesi, 2004'e gelindiğinde 8 milyar rupiye yükseldi. NKO, devasa ölçüde asker alımına başladı: 2001'de 47.000 olan personel sayısı 2005'e gelindiğinde 96.000 civarındaydı.[18]

Siyasi analist Hari Roka şöyle yazıyordu: "Militarizasyon, yalnızca silahlı güçlerin kamusal alandaki varlığının artması değildir. Ulusal enerjinin ve kaynakların, savaşın sürdürülmesi için kapsamlı biçimde yeniden yönlendirilmesidir."[19] Kalkınma veya sosyal hizmetler için ayrılan kaynakların güvenlik güçlerine aktarılması yetmezmiş gibi, siyaset ve sivil toplum önderleri dâhil tüm ulusun, orduyla tam bir uyum içinde davranması ve kontrgerilla operasyonlarına dört elle yardımcı olması bekleniyordu. Ordu, mutlak sadakat talep ediyordu. Genelkurmay Başkanı Prajwal Şamşer Rana, "ulusal güvenlik" için orduyu desteklemek yerine "bencil bir hizipçilik oyunu" oynadıklarını söylediği siyasi partilere açıkça ateş püskürdü.[20]

Siyasi partilerin, Kral Gyanendra'nın onları kenara itip demokratik kurumları çökertmesine seyirci kalması isteniyordu. Medyanın, yalnızca ordunun Maoistlere karşı harekâtını destekleyici haberler geçmesi bekleniyordu. Yazı işleri müdürlerinden, hiçbir Maoist açıklamayı yayımlamamaları, ordunun aşırılıkları-

nı ve isyancılara karşı yürüttüğü savaşta karşılaştığı başarısızlıkları haber yapmamaları istenmişti. Ayrıca haberleri, fotoğrafları ve yorumları yayımlamadan önce, "doğruluklarını" orduya kontrol ettirmeleri gerekiyordu.[21] Olağanüstü hal ilan edildikten kısa süre sonra ordu, gazetecileri taciz etmeye ve gözaltına almaya başladı. Genelkurmay başkanı, "Nepal Kraliyet Ordusu askerleri hayatlarını tehlikeye atarken, sizlerden [gazetecilerden] gerçekleri ortaya çıkarmanızın ve ordunun moralini yükseltmeye yardımcı olmanızın beklenmesi doğaldır," diyordu. Ayrıca yanlış ve yanıltıcı haberlerin, ne kadar önemsiz olurlarsa olsunlar, "Nepal halkının bize [orduya] yönelik inanç ve güven duygusuna" zarar verebileceği hakkında da uyarıyordu.[22]

Ordu seferberliğinin, İkiz Kuleler'e yapılan 11 Eylül saldırısının sonrasına denk gelmesi, Nepal'in kendi "terörle mücadele"si için Amerika Birleşik Devletleri'nden askerî teçhizat ve eğitim talep etmesi için fırsat sunmuştu. Nepal devletinin karşı karşıya kaldığı tehdit siyasal İslam değil Maoizmdi, ama ordu iki hareket arasında bir benzerlik kurmaya çalıştı. İddiaya göre her ikisi de eskimiş ideolojilere bağlıydı, halkı ayrım gözetmeksizin terörize ediyor, uygar yönetişimin temelini dinamitlemeyi hedefliyorlardı.

Bu kampanya ustalıkla yürütüldü ve hatırı sayılır derecede yarar sağladı. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Ocak 2002'deki Nepal ziyaretinde ordu karargâhında ağırlandı, iyi izlenimlerle ayrıldı. Nepalli gazetecilere, "Hükümeti devirmeye çalışan Maoist bir ayaklanma söz konusu ve dünyanın her yerinde karşısında savaştığımız şey tam olarak bu," açıklamasını yaptı.[23] ABD, izleyen yıllarda Nepal'e M-16 tüfekleri ve gece görüş cihazları gibi malzemelerin yanı sıra askerî danışmanlar da yolladı. ABD, 2002 başlarından 2005 başlarına kadar 1716 milyon rupi (22 milyon ABD doları) değerinde askerî yardım sağladı.[24] ABD'nin Nepal büyükelçilerinin –2004'e kadar Michael Malinowski, ardından James Moriarty– halkın gözü önünde generallerle ahbaplık edip kışlaları sık sık ziyaret etmeleri, sivil hükümetin altının oyulmasına

katkıda bulundu. Amerikan yönetimi, Maoist isyanın ancak saray ile ordunun ortak çabasıyla bastırılabileceği görüşündeydi ve ülkedeki siyasi partileri onları desteklemeye çağırdı. Başta Hindistan ve Birleşik Krallık olmak üzere Nepal'de etki sahibi olan diğer ülkeler, gitgide demokrasiden uzaklaşan rejim hakkında biraz kararsız görünüyordu; ama azgın komünist isyan tehdidi karşısında onlar da NKO'ya silah, cephane, taşıt yardımı yaptı, helikopter ve gözcü uçak alımı için para sağladı.

Kral Gyanendra, gücünü bu şekilde peyderpey pekiştirirken Nepal Kraliyet Ordusu da Nepal'in bütün devlet aygıtını sistemli biçimde denetim altında tutarak hedeflerine doğru ilerlemeye devam etti. Olağanüstü hal Ağustos 2002'de sona erse de ordunun egemenliği sürdü. Terörle mücadele yasasıyla verilen yetkilerle yetinmeyen NKO, polisin de dâhil olduğu tüm güvenlik teşkilatlarını doğrudan kontrolü altındaki tek bir çatıda toplayacak olan bir Birleşik Komutanlık önerdi. Bu, NKO'ya göre, daha tutarlı bir savaş planı yapmaya olanak tanıyacaktı. Kasım 2003'te başbakan, siyasi, iktisadi, istihbari ve diplomatik işlerle ilgili tüm devlet organlarını kapsayan bir Birleşik Komutanlık yapısının kurulduğunu duyurdu.[25] Hari Roka, "Birleşik Komutanlık, askerî yönetim için daha saygın bir isimden başka bir şey değil," diye yazıyordu.[26]

Ordu ve saray, Maoistlere kesin bir darbe indirildiğinde ve müzakere masasına gelmek ve barışçıl siyasete katılmak zorunda bırakıldıklarında seçimlerin yapılacağını ve devlet gücünün siyasi partilere geri verileceğini ileri sürüyordu. Fakat ordunun artırılmış yetkilerinin, yalnızca isyancıları yenmek için bir araç değil, başlı başına amaç olduğuna dair işaretler mevcuttu. Örneğin Ağustos 2004'te NKO, ülkenin hem içinde hem dışında ticari girişimlere bağımsız bir şekilde yatırım yapma iznini hükümetten kopardı. Bu, NKO'nun banka ve ticari şirket kurmasını yasaklayan 2001 tarihli bir hükümet kararının tümüyle etkisiz kılınması anlamına geliyordu.[27] Sivil yönetime geri dönüş, ordunun dizginlenmesini de beraberinde getirecekti ve Maoist isyan kontrol al-

tına alınsa bile NKO'nun mutlak gücü sivil yetkililere kendi rızasıyla geri vereceği şüpheli görünüyordu.

Ordu yetkilileri, demokrasinin prensiplerine büsbütün bağlı oldukları ve seferberliğin amacının tam da o prensipleri savunmak olduğu iddialarını sıklıkla dile getiriyordu. Fakat demokratik partileri sürekli kötülemeleri ve ordunun en üst kademesinin fırsat buldukça yaptığı açıklamalar, bu iddiaları yalanlıyordu. Gyanendra'nın Şer Bahadur Deuba'yı görevden almasından bir ay önce, Ajay P. Nath takma adını kullanan General Rukmangud Katawal, devlete ait günlük gazete *Rising Nepal*'de bir makale yayımladı. İddiası şuydu: "Pek çok Üçüncü Dünya ülkesinde, aydınlanmış despotluğun kaotik demokrasiye tercih edildiğini hisseden [metinde aynen böyle] siyasi bir kavrayış gelişiyor: Kitleler, kendilerinden korunmaya ihtiyaç duyuyor."[28]

Ordunun, demokrasinin savunulmasından çok daha önemli gördüğü siyasi bir hedefinin bulunduğu gün gibi açıktı: monarşi kurumunun korunması ve güçlendirilmesi. Genelkurmay Başkanı Pyar Jung Thapa, Mayıs 2004'teki mezuniyet töreninde okulu bitiren subaylık öğrencilerine şunları söyledi:

> Taht, kimliğimizin sembolüdür; krallık, [hem] Nepal Kraliyet Ordusu'nun atası ve koruyucusu [hem de] Nepal milliyetçiliğinin ve milli birliğinin değiştirilemez sembolüdür. Halkın Taht'a duyduğu inanç, bağlılık ve güven, çok eski zamanlardan beri Nepal milliyetçiliğinin özü olmuştur. Bu yüzden ulusal çıkarlarımızın temelleriyle beraber kimliğimizin sembolünü de korumak üzere tüm Nepalliler birlik olmalıdır.[29]

Yani, ordunun nihai hedefi, Maoistlere karşı gerçekleştirdiği harekât aracılığıyla iktidarını pekiştirip krallığa Nepal toplumundaki ve siyasetindeki yüksek konumunu geri vermekti. Ordunun, mutlak güce sahip bir kralın himayesi altında, hayli ayrıcalıklı bir konumu yeniden elde edeceği umuluyordu.

Savaş ve Müzakere

Maoistler, Şubat 2001'de Hindistan'ın Pencap eyaletindeki Bhatinda kentinde İkinci Ulusal Kongre'lerini düzenledi. Değerlendirmelerine göre, devletle, karşılıklı olarak bir tarafın diğerine karşı mutlak zafer elde edemediği bir "stratejik denge" aşamasına girmişlerdi. Maoistler, askerî güçlerini büyütme gerekliliğinin altını çizerken, yalnızca askerî güçle elde edebileceklerinin sınırlı olduğunun da farkındaydı. Katmandu'daki siyasi, iktisadi ve askerî güç yoğunlaşması nedeniyle, tüm kırsal bölge Maoistlerin kontrolü altına girse bile, başkente yönelik "belirleyici bir askerî saldırı" gerçekleştirmek imkânsız olacaktı. Bu sebeple "silahlı ayaklanma stratejilerini uzun süreli Halk Savaşı'nda eritmek" gerekiyordu.[30] Bu, pratikte, Maoistlerin, rejimi devireceklerse, şehirlerde, 1990'daki halk hareketine benzeyen bir kitlesel ayaklanma başlatmak zorunda oldukları anlamına geliyordu.

Maoistler, kitlelerin, sırf devlet gücünü ele geçirmelerine yardımcı olmak için ayaklanmayacağını bildiklerinden, daha geniş bir siyasi gündemi de ortaya koymaya karar verdiler. Maoistlerin de dâhil olduğu tüm ulusal güçleri bir araya getirecek bir konferansın ardından seçimlere gidilmesini ve seçilmiş hükümet öncülüğünde yeni bir anayasanın yazılmasını önerdiler.[31]

Kraliyet katliamı karşısında ilk başta şaşkınlığa uğramış olsalar da, Maoist önderler, çok geçmeden, krizi kendi lehlerine kullanabileceklerini fark etti. Saldırılarının hedefi, parlamenter partilerden monarşiye doğru kaydı. Maoist önder Baburam Bhattarai, katliamın üzerinden bir hafta geçmeden, Nepal'in en çok satan günlük gazetesi *Kantipur*'da bir makale yayımladı. Yeni kralın, Hint istihbarat teşkilatı Araştırma ve Çözümleme Kanadı'nın (AÇK) teşvikiyle ve Nepal'i ilhak etmeye yönelik daha geniş çaplı bir Hint tezgâhının parçası olarak, kardeşi Birendra'nın öldürülmesini planladığını yazdı. Halk, Gyanendra'nın meşruiyetini reddetmeli ve ordu, "gücünü yayılmacı güçlerce kontrol edilen saray-

daki kukla ile birleştireceğine ülkenin dört bir yanındaki küçük kulübelerde doğmuş yurtsever Nepallilerle [Maoistlerle] elbirliği etmelidir," diyordu.[32] Bhattarai'nin makalesi epey ses getirse de yeni krala karşı halk tepkisi yaratmayı başaramadı.

Gyanendra devlet üzerindeki iktidarını pekiştirirken, Maoistler monarşiye yönelik söylemlerini değiştirdi. Bhattarai, anayasada, bakanlar kurulunca tavsiye edilmediği sürece kralın herhangi bir karar almasını mümkün kılan hiçbir hükmün bulunmadığını, bu sebeple de Ekim 2002'de kralın Şer Bahadur Deuba'yı görevden alarak yürütme yetkilerini üstlenmesinin anayasaya aykırı olduğunu ileri sürdü. Bhattarai, "bunun bir kraliyet darbesi olmadığı yanılgısına düşülmemesi" gerektiğini ifade etti.[33] Bu olay, aynı zamanda, 1990 Anayasası'nın, egemenliği (*sarvabhaumsatta*) halka fakat "devlet otoritesi"ni (*rajakiya satta*) kralın şahsına dayandırmak gibi bir kusurunun bulunduğunu da açığa çıkarmıştı.[34] Dolayısıyla monarşi teknik olarak anayasanın üzerindeydi. Gyanendra'nın anayasa dışı yetkiler kullanarak başbakanı görevden almasına olanak tanıyan da işte bu yasal boşluktu.[35]

Bhattarai, parlamenter partilerin monarşiye karşı Maoistlerle birleşme zamanının geldiğini söyledi. Birlikte, bütün ayrıcalıklarıyla birlikte feodalizmin bu kalesini kesin olarak yok edebilirlerdi. Bhattarai, diğer Maoist önderlerle birlikte, ayrıntılı bir geçici hükümet ve yeni anayasa önerisi açıkladı. Çok partili sisteme geçildikten sonra bile, ayrıcalıklı kastlar devlet üzerindeki kontrollerini devam ettirdiğinden ve tarihsel olarak ezilen sınıflar ile milliyetler (Maoistler, kastlar ve etnik gruplar için bu kavramı yeğliyordu) fazlasıyla yetersiz bir şekilde temsil edildiğinden, 1990 demokrasisinin içi boş yapısının açığa çıktığını ileri sürdü. Nepal toplumunu yönetmek için yeni bir siyasi sözleşme yapmanın zamanı çoktan gelmişti.[36]

Maoist önderler, sınıra yakın Hint kentlerinde gizlice Nepal Kongre Partisi ve BML önderleriyle buluştu. Praçanda ve Bhattarai, geçici anayasayı kaleme almak üzere Nepal'in tüm siyasi

partilerine ve "demokrat, yurtsever ve sol güçlerine"[37] yer verecek bir yuvarlak masa konferansı önerisini kabul etmeleri için ısrar etti. Bunun ardından bir geçici hükümet kurularak tüm siyasi güçler ile "çeşitli sınıf, milliyet, bölge, toplumsal cinsiyet ve topluluklar"ın[38] temsilcilerini içerecek olan Kurucu Meclis için seçimler düzenlenecekti. Bu şekilde seçilmiş bir organca kaleme alınmış yeni anayasa, 1990'dan beri yürürlükte olana göre daha derin bir demokrasi kurabilirdi. Ülkenin yönetim şekli cumhuriyet olacaktı. Parlamentodaki partilerin Maoistlerin nihai hedeflerine dair korkularını gidermek için Maoist önderler ellerinden geleni yaptı; yeni rejimin liberal bir demokraside bulunan tüm hak ve özgürlükleri güvence altına alacağını, tüm partilerin serbestçe örgütlenip rekabet edeceğini, Maoistlerin de o partilerden yalnızca biri olacağını açıkladılar.

Maoistler, böylece, 1950'lerde ortaya çıkan ve 1990 ayaklanmasında bazı az bilinen komünist fraksiyonların talebi olarak kısa süreliğine alevlenen eski Kurucu Meclis hülyasını yeniden canlandırmış oluyordu. Bu, Maoist parti içinde, Nepal tarihi ve Maoistlerin bu tarihteki rolü hakkındaki azınlık görüşünün –Baburam Bhattarai ve destekçilerinin görüşünün– baskın çıkarak partinin resmî öğretisi haline geldiği anlamına geliyordu. Maoistler, eğer bu stratejiyi, diğer siyasi güçleri kandırmak üzere kısa süreli bir tezgâh olarak kullanmıyor da ciddiye alıyorlarsa, Nepal'deki temel siyasi mücadelenin feodalizme karşı savaş olduğunu kabul etmek zorundaydılar. Bu arada, kendi başkaldırıları da, önceki yarım yüzyılın 1940'larda Nepal Kongre Partisi öncülüğündeki mücadeleyle başlayan ve ancak kısmen başarıya ulaşan tüm monarşi karşıtı ve demokrasi yanlısı hareketlerinin başarılı bir zirvesi olurdu.

Bhattarai için Maoistlerin çok partili rekabeti kabul etmesi siyasi bir zorunluluktu. Yirminci yüzyıldaki komünist rejim deneyimleri, tek parti devletlerinin baskıcı diktatörlüklere dönüşebileceğini göstermişti. Bu sebeple, yirmi birinci yüzyıl Marksistleri-

nin, kendi devlet modellerine liberal demokrasinin belli yönlerini dâhil etmek zorunda olduklarına inanıyordu.

Arkadaşları diğer partileri yeni stratejinin uygunluğuna ikna etmeye çalışırken bile, daha ortodoks Maoist önderlerin yeni strateji hakkında kuşkuları vardı. Partinin resmî görüşü, monarşinin de parlamenter grupların da Nepal toplumuna aynı ölçüde zararlı olduğu yönündeydi. Monarşi, baskıcı feodal düzenin bekçisiydi; diğeri ise, 1990'larda gözler önüne serildiği gibi, Hint "yayılmacıları"nın Nepal üzerindeki siyasi ve iktisadi denetimlerini artırmasını sağlamıştı. Tabii, zaman zaman birine karşı diğeriyle taktiksel ittifak kurmak gerekliydi. Fakat Kurucu Meclis stratejisi, monarşiye karşı parlamenter partiler lehine kalıcı bir ayrılık getirecek gibi görünüyordu. Bu durumda, Maoistlerin, tüm enerjilerini, ulusal özerklik mücadeleleri pahasına, feodalizme yöneltmesi gerekecekti.[39] Ek olarak, Mohan Baidya, C. P. Gajurel ve Ram Bahadur Thapa "Badal" gibi önderler, "milliyetçilik sorunu"nu daha öncelikli görüyorlardı ve aslında, parlamenter partileri dize getirmek için hükümdarla güç birliği yapmak istiyorlardı. Temmuz 2001'de, Hindistan'ın Haryana eyaletinin Sonipat kentindeki bir Maoist politbüro toplantısında, Baidya ve Gajurel, *Kantipur*'daki makaleyi yayımlamadan önce kendilerini haberdar etmediği için Bhattarai'ye saldırdı. Enerjilerini monarşiye karşı kullanmalarının zamanının henüz gelmediğinde ısrarcıydılar.[40]

Bununla birlikte, Maoistlerin siyasi müzakere konusunda daha iyi bir stratejisi yoktu. Partilerinin resmî öğretisine göre, "gerçek komünist siyaset devlet gücünü eline geçirmiş, halkı doğrudan doğruya sömürmekte ve sindirmekte olan güce karşı mücadeleyi taktiksel olarak yoğunlaştırmalıydı."[41] Bhattarai ve Praçanda'ya göre, savaşın ilk aşamasında, Nepal Kongre Partisi ile iktidardaki diğer parlamenter partiler hedef alınmıştı. Yönetimi kral ele geçirdiğine göre, mücadele de onun aleyhine dönmeliydi. Baidya ve Gajurel gibi önderler, bu değişiklikten hoşnut olmasa-

lar da buna engel olamadı. Her durumda, bunun yalnızca geçici bir aşama olduğuna inanıyorlardı. Kralın üstesinden gelindikten sonra, partinin, Maoistler devlet gücünü ele geçirene kadar diğer siyasi partilere karşı mücadelesine devam edeceğini düşünüyorlardı. 2003 tarihli bir parti içi yazışma bunu şöyle ifade ediyor: "Monarşi yanlısı gruplarla da parlamenter gruplarla da, belirli bir durumdaki çelişkileri yönetmek için kurulabilecek olan ilişkiler dışında, hiçbir zaman ideolojik ve siyasi ilişkiler kuramayız."[42]

Maoistlerin yeni gündemleri hakkında hükümetle yaptıkları ilk görüşme, Şer Bahadur Deuba'nın başbakan olduğu 2001 ateşkesi sırasında gerçekleşmişti. Ama bata çıka ilerleyen müzakereleri, isyancılar ile NKO arasındaki kanlı çatışmalarla geçen bir yıl izlemişti. Gyanendra, Deuba'yı görevden alarak Lokendra Bahadur Çand'ı başbakanlığa atadıktan kısa süre sonra, en dikkat çekeni eski bir albay ve Çand hükümeti bakanı Narayan Singh Pun olan haberciler aracılığıyla Maoist önderliğe yaklaşmaya çalıştı. 2003 Ocak'ının sonlarında isyancılar ateşkesi ve müzakereleri kabul etti, hükümet de bunun karşılığında üzerlerindeki terörist etiketini kaldırdı.

Mart'a gelindiğinde iki taraf ateşkes koşullarında anlaştı. İsyancılar, tüm şiddet ve baskı biçimlerinden vazgeçeceklerinin, hükümet de siyasi tutsakların serbest bırakılmasını ve Maoistlerin serbestçe dolaşmasını kabul edeceğinin sözünü verdi.[43] İsyancılar bunun ardından Baburam Bhattarai, Ram Bahadur Thapa ve Krişna Bahadur Mahara gibi kıdemli Maoistleri içeren müzakere ekibini duyurdu.

Katmandu halkı, savaş başladığından beri bu isyancı önderleri yalnızca basın açıklamalarından ve eski fotoğraflardan tanıyordu. Şimdi birdenbire toplumun gözü önündeydiler. Sakalı ve gözlüğüyle tipik bir Leninist devrimciyi andıran Baburam Bhattarai'yi radyoda dinlemek, gazetelerde ve televizyonda görmek mümkündü. O ve arkadaşları ülkenin her yanındaki büyük kentlerde kitle-

lere hitap etti. Başkentte, sivil toplumdan kimselerle birlikte daha küçük etkinliklere katıldılar. Bhattarai, nüfuzlu ülkelerin diplomatik temsilcilerinden yardım istedi ve kendisini davet etmek isteyen herkesle buluştu. Siyasi yelpazedeki yerinden bağımsız olarak pek çok parlamenter siyasetçinin misafir kabul odasında bulundu. Her yere aynı mesajı taşıdı: "Maoistler, çatışmayı barışçıl yollarla çözme hedefine bütünüyle bağlıdır." Fakat, kabul edebilecekleri olmazsa olmaz barış şartları, bir yuvarlak masa konferansı, geçici hükümetin kurulması ve Kurucu Meclis seçimleriydi. Zaman zaman geçici hükümete Maoist isyancıların öncülük etmesi gerektiğini söylüyordu. Başka sohbetlerde, parlamenter partilerin liderlerine, Kurucu Meclis'in onlara zarar vermeyeceğine, yalnızca monarşiye son verip orduyu sivillerin kontrolü altına sokacağına dair güvenceler verdi.[44]

Parlamenter partilerin liderlerinin çoğu, Maoistlerin yeni önerisine şüpheyle bakıyordu. Ne de olsa, kadroları beş yıldan uzun süredir Maoistlerin saldırılarına, cinayetlerine ve kovma eylemlerine hedef oluyordu. Onlara göre, Maoistler demokratik kurumlara zarar vermiş ve monarşinin yeniden canlanmasının koşullarını yaratmıştı. Dahası, Maoistler, saray tarafından kontrol edilen bir hükümetle müzakereye gelmişti. Ateşkes, saray temsilcileriyle isyancılar arasında gizlice görüşülmüş, parlamenter partiler bilgilendirilmemişti. Nepal Kongre Partisi ve BML liderleri, kralla Maoistler arasında, ana akım partileri kalıcı olarak bir kenara atacak gizli bir iktidar paylaşımı anlaşması yapıldığından kuşkulanıyordu. Bir Nepal Kongre Partisi üyesi, "Kralın konumunu sağlamlaştırmaya çalışır göründüğü bir zamanda, Kurucu Meclis'in 1990 Anayasası'ndan kurtulmak için kurulmuş bir tuzak olmasından şüpheleniyoruz," demişti.[45] 1990 Anayasası, Nepal Kongre Partisi ile BML'nin monarşiye karşı yürüttükleri uzun mücadele boyunca edindikleri kazanımların ete kemiğe bürünmüş haliydi. Bu partiler, bu belgeyi, siyasi düzendeki konumlarını meşrulaştıran siyasi bir sözleşme olarak görüyordu.

Kral, yürütme gücünü üzerine alarak bu sözleşmeyi zaten bir kez baltalamıştı. Şimdi de Maoistler önerdikleri yeni anayasayla parlamentonun meşruiyetinin temelini yok etmek ister gibi görünüyordu.

Bu sebeple, Nepal Kongre Partisi Başkanı Girija Prasad Koirala, bunun yerine, 1999'da seçilmiş ama 2001'de Kral Gyanendra tarafından görevden alınmış olan son parlamentonun yeniden açılması talebinde bulundu. Sarayla Maoistler arasında sıkışan, Kongre Partisi ile BML'nin de aralarında bulunduğu beş büyük parlamenter parti bu kez ittifak kurmayı başardı. Hükümetin isyancılarla müzakere etme yetkisinin bulunmadığını öne sürerek, öğrenci kollarını ve diğer kardeş örgütlerini gürültülü protestolar düzenlemeleri için Katmandu'nun ve diğer kentlerin sokaklarına çıkardılar. Büyük parlamenter partilerin hükümeti yönetmesine izin verilmeden ve dağıtılan parlamento görevine iade edilmeden hiçbir müzakerenin yapılamayacağını savunuyorlardı. Kurucu Meclis'e ihtiyaç yoktu. Gyanendra, anayasal hükümdar olarak kalıcı bir yer elde etmek istiyorsa, iktidarı partilere geri vermek zorundaydı. Fakat Maoistlerin orduyu bütünüyle sivillerin kontrolü altına sokmak gibi bazı hedefleri ileride ele alınabilirdi.

Parlamenter partiler, Maoistlerin Kurucu Meclis talebini nasıl kabul edemediyse, Maoistler de partilerin parlamentonun göreve iadesi talebini kabul edemedi. Baburam Bhattarai, "1990 Anayasası ve onun oluşturduğu parlamenter sistem ölmüştür," beyanında bulundu. "Bunu diriltmek artık imkânsızdır."[46] Gerçekte, saray ile partiler arasındaki çatlak, isyancıların yararınaydı. Kral iktidara ne kadar çok yapışırsa, parlamenter partileri o kadar aleyhine çeviriyor, Maoistlerin kendi gündemlerine destek bulma şansı o kadar artıyordu. Dolayısıyla kralın özel temsilcisi Narayan Singh Pun, Çand hükümetinin yerine önde gelen parlamenter partileri içeren bir hükümet getirme fikrini ortaya attığında, Maoistler şiddetle itiraz etti ve bunun gerçekleşmesi durumunda savaşa geri dönecekleri tehdidinde bulundu.[47] Böylesi bir düzenlemenin kral

ile partileri Maoistlere zarar verecek şekilde yakınlaştıracağını çok iyi anlıyorlardı.

Bu sırada tahtına kurulan ve yalnızca özel temsilciler aracılığıyla hareket eden Kral Gyanendra, hem Maoistlerin hem de parlamenter partilerin taleplerine karşı çıkıyordu. Ateşkesin duyurulmasından iki gün sonra, Vivek Şah'a, Maoistlerle girilecek herhangi bir diyaloğun, yalnızca çatışmanın "insani" yönlerine ve her iki tarafın ateşkes sırasındaki rollerine ve kısıtlarına odaklanması gerektiğini söyledi. Maoistlerin temel talepleriyle ilgili siyasi konular ancak en sonda ele alınmalıydı.[48]

ABD Büyükelçisi Malinowski, Washington'la yaptığı bir yazışmada şunları söylüyordu: "Hükümet, ateşkesi uzatmanın içeride bir dinamik yaratacağını ve halkın barış beklentisini güçlendireceğini, bunun da Maoistlerin saflarını şiddete dönüş için seferber etmelerini son derece zorlaştıracağını düşünüyor."[49] Kral, müzakereleri olabildiğince uzatarak Maoistleri meşgul ederken, kırsal kesimde yönetişimi yeniden tesis edip altyapıyı iyileştirerek onları zayıflatmayı ve iş karşılığı yemek programları gibi teşviklerle Maoist eylemcileri kandırarak partiden uzaklaştırmayı umuyordu.[50] Ordu, yerel nüfus için sağlık kampları kurmak üzere Maoistlerin merkezi olan Orta Batı tepelerine gönderildi. Baburam Bhattarai, ateşkes koşullarının ihlali olduğu gerekçesiyle buna şiddetle karşı çıktı. Silahlı Maoist gerillalar, diye sordu, Singha Durbar'ın ve Khula Manç'ın* önünde sağlık kampları kurmak için muharebe üniformalarıyla Katmandu'ya gelse, hükümet nasıl karşılık verirdi?[51]

Kral, bu müzakereler sürerken, parlamenter partilerin önderlerine çağrıda bulunarak iktidarını güçlendirme girişimlerinde de bulunuyordu. Başbakan Lokendra Bahadur Çand, parti liderleriyle buluşarak onları hükümetine katılmaya ikna etmeye çalıştı. Partiler bu yaklaşma çabalarına olumsuz karşılık verdi. Böylesi bir

* Katmandu'daki açık hava tiyatrosu. *-çev.*

hükümete katılmanın, kararları üzerinde hiçbir etkiye sahip olmayacakları bir rejime meşruiyet kazandırmasından korkuyorlardı. Başbakanlığa Çand'ın yerine BML önderi Madhav Kumar Nepal getirilmediği sürece ne gösterilerini durduracaklarını ne de hükümete katılacaklarını söylediler.

Bu, kral açısından, son iki yıldır elinde topladığı güçten vazgeçmek anlamına geliyordu ki buna izin vermeye hiç niyeti yoktu. Partilerle, sadece, rejimine daha geniş destek bulmak için bağlantı kurmuştu. Şah'ın günlüklerinin gösterdiğine göre, saray, parlamenter parti örgütlerinin, tüm hatalarına rağmen, toplumda derin köklere sahip olduğunun farkına varmıştı. Başbakan Lokendra Bahadur Çand'ın dâhil olduğu kralcı tutucuların partisi UDP içinse böyle bir şey söz konusu değildi. Bu yüzden de kral, rejimine meşruiyet sağlamak için, Nepal Kongre Partisi ile BML'nin bir miktar destek vermesini istiyordu.

Bu partilerin üst yönetimlerini ikna edemeyen saray, hiç olmazsa orta seviyedeki liderlerin bazılarını kralı desteklemeye ikna etmeyi umdu. Babası Mahendra'nın Pançayat rejimi sırasında geliştirdiği bir tekniği kullanan Gyanendra, Şah'ı, "partilere sızmakla ve onları içeriden zayıflatmakla" görevlendirdi.[52] Saray temsilcileri, parasal ve başka teşvikler karşılığında partilerini bırakıp monarşiyi destekleyebileceklerini düşündükleri pek çok Nepal Kongre Partisi ve BML önderiyle bir araya geldi. Şah, 16 Nisan 2003 tarihinde günlüğüne, "[BML'den] Bamdev Gautam ve Radhakrişna Mainali ve [Nepal Kongre Partisi'nden] Bijay Kumar Gacçhedar ve Şailaja Açarya gibi halk desteğine ve milliyetçi inançlara sahip liderleri bir araya getirebilirsek, rahatlıkla alternatif bir güç kaynağı yaratabiliriz," diye yazmıştı.[53]

Maoistler, hükümetle yapılan müzakereleri bezdirici derecede yavaş buluyordu. İsyancılar, 27 Nisan'da Hotel Şankar'da düzenlenen ilk tur görüşmelerinde, Narayan Singh Pun öncülüğündeki müzakere ekibine siyasi önerilerini sundu. Fakat hükümet, kralın istekleri doğrultusunda, isyancıların temel taleplerini ele almayı

reddetti. Bhattarai, birkaç gün sonra bir gösteride bundan şikâyet ediyordu: "Eski düzen, perde arkasından dümen çevirmeyi bırakmalıdır Görüşmelere kral katılmalıdır."[54] Gyanendra'nın temsilcileriyle dışa kapalı görüşmeler yapmakla görevlendirilen iki Maoist önder Krişna Bahadur Mahara ve Ram Bahadur Thapa, Narayan Singh Pun'dan Gyanendra ile bir toplantı ayarlamasını defalarca talep etti. Vivek Şah, krala ne söylemek istediklerini anlamak için 30 Nisan'da iki Maoistle buluştu. Ram Bahadur Thapa, Bhattarai'ye kıyasla daha uzlaşmacı görünüyordu: Kurucu Meclis seçimleri talebinde ısrar etse de Maoistlerin monarşiyi feshetme hevesini açığa vurmamıştı. Şah'a, Maoistlerin, kralın seçimlerden sonra bile siyasi düzenin koruyucusu olarak kalmasını arzu ettiğini söylemişti.[55]

Gyanendra, ülkeye en uygun çıkarların tarafsız bir belirleyicisi ve koruyucusu rolünü üstlenmek için sahne arkasında kaldı. Maoistler, görüşlerini açıklamak zorunda kalması için onu görüşmelerin doğrudan tarafı yapmak istiyordu. Kral, Vivek Şah'a, "Anayasal monarşiyi ve çok partili demokrasiyi kabul etmeye açıkça söz vermedikleri sürece Maoistlerle görüşmeyeceğiz," demişti.[56] Gyanendra'nın, ateşkes ve müzakereler konusunda kararsızlık yaşadığına dair göstergeler mevcuttu. Maoistlerle parlamenter parti önderleri arasındaki görüşme haberleri sebebiyle kaygılıydı ve isyancıların halktan destek almaya çalıştıklarını ve kitlesel toplantılarda monarşiye verip veriştirdiklerini biliyordu.

Dolayısıyla, üç aktörün her biri, kendilerini içermeyen bir ittifakın var olabileceği şüphesini taşıyordu. Nepal Kongre Partisi ve BML, isyancılarla saray temsilcileri arasındaki bağlardan korkarken, Maoistler, kral ile parlamenter partilerin uzlaşmaya varmasını önlemeye çalışıyordu. Kralsa, isyancılarla parlamenter partiler arasındaki olası bir ittifak sebebiyle endişeliydi.

Görüldüğü kadarıyla, sarayın müzakerelere yönelik tutumundaki dönüm noktası Mayıs başlarına denk geldi. Krişna Bahadur Mahara, Hotel Şankar'daki ikinci tur müzakerelerin ardından

–hükümet temsilcilerinin katıldığı bir basın toplantısında– Nepal Kraliyet Ordusu'nun hareketlerini, kışlaları merkez alan beş kilometrelik bir yarıçapla sınırlandırmak konusunda iki tarafın anlaştığını açıkladı. Ordu hemen Çand hükümeti ile Pun'un önderlik ettiği müzakere ekibinin bu şartı kendi bilgileri dışında kabul ettiğinden yakındı ve hareketlerinin kısıtlanmasını kabul etmeyeceklerini ekledi.

Lokendra Bahadur Çand, çok geçmeden, büyük olasılıkla kralın baskısıyla istifa etti; kral, rejimine olan desteği genişletemediği için hükümeti, Maoistlerin atılgan bir biçimde kamuoyuna hitap edişini kontrol altına alamadığı için de müzakere ekibini suçluyordu. Kralın BML'den Madhav Nepal'i başbakan olarak atayacağı dedikoduları kısa bir süre ortalıkta dolaştı. Onun yerine Pançayat döneminin bir başka ağır topu Surya Bahadur Thapa'yı atadı. Ayrıca Narayan Singh Pun'un önderlik ettiği müzakere ekibini dağıtarak Prakaş Çandra Lohani ile Kamal Thapa'nın da içinde bulunduğu yeni bir ekip kurdu. Uluslararası Kriz Grubu'nun görüştüğü bir "diplomatik gözlemci"ye göre, "yeni müzakereciler, Başbakan Çand'ın öncülük ettiği güven artırıcı önlemleri, Maoistlerin cinayetlerini cezasız bırakan 'tek taraflı' tavizler olarak görüyordu."[57] Yeni ekip Maoistlere karşı daha sert bir tavır almak konusunda kararlıydı.

Müzakerelerde herhangi bir ilerleme kaydedilmedi ve görünüşe göre Maoistler savaşa geri dönmeye hazırlanıyordu. Fakat yeni hükümet, ateşkese bağlı olduğunu vurguladı ve Maoist önderleri, Maoistlerin Orta Batı'daki merkezinin yakınlarındaki Nepalgunj kasabasında 17 Ağustos'ta başlayan üçüncü tur müzakerelere katılmaya ikna etti. Hükümetin müzakere ekibi Maoistlerin siyasi önerisine ilk kez ayrıntılı bir yanıt verdi; ötekileştirilmiş grupların devlet yapısında daha geniş temsili gibi bazı Maoist kaygılar üzerinde durulacaktı. Fakat Kurucu Meclis fikri reddedildi. Hükümet bunun yerine Maoistler dahil tüm partilerin katılacağı bir yuvarlak masa konferansı örgütlemeyi ve bir Temsilciler Meclisi

için seçimlere gitmeyi önerdi. Sonrasında 1990 Anayasası'nda seçilmiş değişiklikler yapılabilirdi.

Hükümetin önerisi, çok partili demokrasi ilkelerini sözde destekliyordu. Söylenene göre, hükümet siyasi partilerce yönetilecek ve kral da yalnızca anayasal hükümdar olarak varlığını devam ettirecekti. Fakat savaşı sona erdirme sürecine dair önerileri, kralın temel yetkileri elinde tutacağına işaret ediyordu. Her şeyden önce, tüm partilerin konferansı, onun himayesinde toplanacaktı. Maoistlerle parlamenter partiler öneriyi kabul ederse, iç savaşı bitirme onuru bütünüyle krala ve kralın hükümetine ait olacaktı. Gyanendra'nın yeni siyasi düzendeki resmî konumu, 1990 Anayasası'ndakiyle aynı, belki de daha üst bir düzeyde olacaktı. Hükümet müzakerecileri, anayasa ne şekilde değiştirilirse değiştirilsin monarşinin konumunun tartışmaya kapalı olduğunu kesin bir şekilde belirtmişti.[58] Hükümet, "müzakerelerin sonuçlarının uygulanabileceği bir ortam yaratmak için" Maoistlerin ellerindeki silahları ve cephaneyi teslim etmesini de talep etti.[59] Nepal Kraliyet Ordusu'nun yeni devlet yapısındaki konumuna değinilmemişti. Muhtemelen tamamen krala bağlı kalmaya devam edecekti.

Maoistler bu koşulları reddetti. Müzakere ekibindekiler, Hindistan'daki gizli üslerine döndü. Praçanda 27 Ağustos'ta bir açıklama yaptı:

> Konsept belgesini sunma şekli göstermektedir ki, düzen, mevcut temel problemleri görmezden gelmekle kalmayarak 4 Ekim [2002] feodal gericiliğini güçlendirmek üzere, şeker niyetine reformlar eklenmiş bir komplo peşindedir. Konsept belgesi silahlarımızı bırakarak bizden siyaseten teslim olmamızı talep ederek görüşmeleri bütünüyle anlamsız hale getirmiştir. ... Partimiz, ateşkesin, davranış kurallarının ve eski rejim ile yürütülen barış sürecinin geçerliliklerinin son bulduğunu duyurur.

Yani, hiçbir sonuca varmadan sürüp giden müzakerelerin ardından, ülke yeniden iç savaşa dönmeye hazırlanıyor gibi görünüyordu. Müzakerelerin çökmesinin ardından, Katmandu'da

sıkıntı büyüktü. Amerikan büyükelçisi, Washington'a ilettiği bir mesajda, tarafların müzakere süreci sırasındaki davranışlarını "neredeyse komedi düzeyinde" bir katılık şeklinde tarif ediyordu.[60] Müzakere dinamiklerini daha incelikli bir şekilde kavrayan Uluslararası Kriz Grubu bile, Baburam Bhattarai'ye, uzlaşma anlayışından yoksun olma eleştirisini yöneltti.[61]

Maoistlerin önerilen koşulları kabul etmek için pek bir nedenlerinin bulunmadığı kavranamıyordu. Parti merkez komitesinin Haziran 2003'te kabul ettiği bir karar, askerî yöntemlere çok fazla önem veren ve "ateşkesi ve müzakereleri gereksiz ve yersiz" gören parti içindeki bazı uzlaşmaz eğilimlerin "sol maceracılığı"na karşı uyarı niteliğindeydi.[62] İsyancılar için müzakereyi kabul etmek bile başlı başına bir esneklik göstergesiydi. Aynı belge, "müzakereleri, düşmanla savaşmak için bir başka cephe ... olarak değil de ne pahasına olursa olsun bir orta yol bulma süreci" olarak gören "tavizci sağ sapma"ya karşı da uyarıda bulunuyordu.[63] Maoistler müzakerelere hazırlanırken Kurucu Meclis seçimlerinden azını hiçbir şekilde kabul edemeyeceklerine karar vermişlerdi. Müzakereler sonucunda varılacak bir anlaşma, ancak güçlerini artırır ve monarşinin konumuna önemli bir zarar verirse kabul edilebilirdi.

Maoistler yedi aylık ateşkes süresince zaten birtakım kazançlar sağlamıştı. Ordu tarafından büyük ölçüde kendi hallerine bırakıldıklarından, askerî örgütlerini genişletip güçlendirdiler. Durmaksızın –hem Nepal'de hem de uluslararası arenada– kamuoyuna ulaşma çabaları, onlara, kayda değer siyasi taleplere sahip sağlam bir isyancı güç olarak yaygın tanınırlık sağladı.

Savaşın Sürdürülmesi

Nepal Kraliyet Ordusu, ateşkes anlaşmasını ve uluslararası insani hukuku bariz şekilde ihlal ederek ani bir harekât başlatmasaydı, Maoistler görüşmelere kısa bir süre daha devam edebilirdi. 17 Ağustos 2003'te bir grup silahsız Maoist, Rameçhap

ilindeki Doramba köyünde bir öğretmenin evinde toplanmıştı. Orada bir yerel komite toplantısı yapmış ve iki yoldaşlarının evliliğini kutlamışlardı. Bir sonraki sabah, muhtemelen bir ihbarı değerlendiren seksen civarı askerî personel yürüyerek Doramba'ya geldi, öğretmenin evini üç yandan kuşattı. Maoist kadrolardan bazıları kaçmaya çalıştı, ama askerler ateş açtı ve birini öldürdüler. Ardından eve giren ordu personeli, on yedi Maoist ile iki sivili –ev sahibi ile oğlunu– dışarı çıkararak ellerini arkadan bağladı. Gözaltındakiler, nispeten gözden uzak bir yere gelene kadar üç saat boyunca yürütüldü. Bunu takiben askerler onları önce sıraya, sonra kurşuna dizdi ve cesetlerini bir tepeden aşağı yuvarladı.[64]

Bu olayı kasıtlı bir kışkırtma olarak algılayan Praçanda, on gün sonra Maoistlerin müzakere sürecinden çekildiğini duyurdu. "Kraliyet Ordusu'nun Doramba'da on dokuz kişiyi katletmesi, barış görüşmelerinin bittiğinin fiilen ilan edilmesiydi," dedi.

Doramba'daki vahşet şok edici olsa da, ordu bunu ilk kez yapıyor değildi. İnsan hakları örgütleri, gözaltındaki Maoist şüphelilerin yargısız infazı (silahlı "çatışmalarda" öldürülmüş oluyordu bunlar) gibi ordu aşırılıklarına dair ayrıntılı raporları daha önce de açıklamıştı. Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'nun yürüttüğü bir soruşturma, Doramba katliamının ayrıntılarını gün yüzüne çıkardı. Rapor, Katmandu'da çalkantıya ve uluslararası camianın tavrında değişikliğe yol açtı. Devletin bu savaşı son derece hatalı bir şekilde yürüttüğü bu sefer geniş kesimlerce kabul edildi. Aynı zamanda, NKO reddetse de, ordunun barış görüşmelerini sabote etmek için bu saldırıyı kasten ve önceden planlayarak yaptığı düşüncesi de yaygındı. Uluslararası Kriz Grubu, "NKO, sorumluluğu yalnızca komutanlık yapan binbaşıya yüklese de, bu kişinin eylemlerinin üstleri tarafından onaylandığı açıktır: Eğer gerçekten görüşmeleri sabote eden haydut bir subay olsaydı, hızla ve ağır biçimde cezalandırılırdı," diyordu.[65]

Nepal Kraliyet Ordusu, 2001 sonlarında Maoistlere karşı harekete geçtiğinde, yetmiş beş ilin merkezlerinde karakollar kurarak ülkenin dört bir yanında şehirleri ve kolay erişilebilir bölgeleri kontrolü altına aldı. Kışlalardaki birlikler, çevre bölgelerdeki Maoistleri temizlemek, örgütlerini çökertmek üzere düzenli olarak devriye geziyordu.

Askerî zayıflıkları sebebiyle uzak köylerde ve ormanlarda saklanan, düşmanlarını gafil avlayınca saldırıya geçen gerillalarla mücadele yürüten devlet güçleri genelde bu yöntemi takip eder. Konvansiyonel savaş için eğitilmiş pek çok ordu gibi Nepal Kraliyet Ordusu da gayrinizami harbe zorlandığında –belirgin cephelerin yokluğu, isyancıları sivillerden ayırt etme zorluğu, kırsal kesimdeki yetersiz devlet varlığı ve isyancıların daha iyi bildiği sert ve yanıltıcı arazi gibi– sayısız sorunla karşı karşıya kalıyordu.

Nepal Kraliyet Ordusu, bu zorluklar karşısında kontrgerilla harekâtlarında yaygın olarak karşılaşılan hatalar yaptı. Bilmedikleri bölgelerde devriye gezen gergin birlikler, herhangi bir hareket veya kıpırtıdan şüphelenerek ateş açıyordu. Hükümetin 2001'de olağanüstü hal ilan etmesinden kısa süre sonra, Maoistleri arayan büyük bir askerî birlik, Rukum ilindeki Nakhar köyüne girdi.[66] İlerlerken Kami (demirci) kastından dört genç kıza rastladılar. Askerden kaçıyorlarsa Maoistlerdir, diye düşünen askerler, korkarak kaçan kızlara ateş etti. On yedi yaşındaki Pharki Kamini yaralanarak yere düştü. Askerlerden biri, anlaşıldığı kadarıyla acısına son vermek için onu öldürdü. İnsan hakları savunucuları ve antropologlar, ordunun kazayla insan öldürdüğü pek çok örneği listeledi. Ülkenin merkez bölgesinin tepelerindeki bir köyde, sağır ve dilsiz bir adam askerlerden kaçarken, bir kadınsa ormanda mandasına ot toplarken vurularak öldürülmüştü.[67] Askerler, 2004 Şubat'ında, Muglin-Naryanghat otoyolundan geçenlerden bağış toplayan bir grup gence ateş açarak üçünü öldürmüştü.[68]

Rolpa'dan bazı Maoist savaşçılara göre, ordudan sakınmak belli açılardan polisten sakınmaktan daha kolaydı.[69] Polis birlikleri,

Maoistler tarafından kırsal kesimden sürülmeden önce yerel idarenin bir parçası olarak görev yapıyordu ve yerel şartlara ordudan daha iyi uyum sağlamışlardı. Polis personeli, yerel coğrafi yapıya ve topluluğa neredeyse isyancılar kadar aşinaydı. Orduya hâkim olan kurallar ve stratejik doktrinler tarafından engellenmedikleri için sık sık aldatma ve kamuflaj gibi gerilla taktiklerini kullanıyor ve Maoist şüphelileri köylerin içlerine kadar takip edebiliyorlardı. Onları hüsrana uğratan, modern silahlara sahip olmayışlarıydı. Bir Maoist savaşçının dile getirdiği gibi, polisin kullandığı coplar ve tek atımlık tüfekler, isyancıların kullandığı el yapımı silahlardan daha etkili değildi.[70]

Öte yandan, çok daha sofistike silahlara sahip olan Nepal Kraliyet Ordusu, devriye gezdiği bölgeler hakkında çok daha az bilgiye sahipti. Ordu kırsal kesime sevk edilinceye kadar isyancılar, askerî istihbarat sağlayabilecek olan devlet kurumlarının pek çoğunu yerinden etmişti. Maoist bir komutanın görüşüne göre, daha ücra bölgelerdeki ordu devriyeleri "kör gibi" el yordamıyla ilerliyordu.[71] Ordu, isyancıları yakalayabildiğinde, toplu infaz yapmadığında ağır işkenceler yaparak vahşice cezalandırıyordu. Fakat Maoistler genellikle ordu devriyelerinin geldiğinden haberdar olup askerler köylere ulaşmadan bölgeden uzaklaşıyordu ve ordunun öfkesinin en şiddetli kısmına yerel halk maruz kalıyordu.

2002 başlarındaki bir olay, savaş sırasında sivillerin ne tür bir vahşete maruz kaldığını gözler önüne serdi.[72] Birkaç Maoist, Nepal'in merkez bölgesinin tepelerindeki bir köyde bir subayı öldürdü. Zanlıları arayan askerler, köye vardıklarında, her yaştan insanı toplayarak onları tüfekleriyle dövdü. Ordu, birkaç gün sonra, cinayeti işleyen isyancıların yakın bir köydeki bir evde saklandığı bilgisini aldı. Ama ordu eve ulaştığında Maoistler çoktan ayrılmıştı. Askerler, ailenin yeni evli kızını ve Suudi Arabistan'da çalışan ve tatil için evine gelmiş olan kocasını vurarak öldürdü.

Konvansiyonel savaş kuramıyla eğitilen NKO, görevinin alan üzerindeki kontrolünü yavaş yavaş artırıp azami hasara yol açarak

düşmanın savaşma iradesini zayıflatmak olduğunu düşünüyordu.[73] Pek çok açıklamaya göre, ordu, başarısını çoğu zaman düşmana verdiği zararın niceliğiyle ölçüyordu. Bu durum, ya gerçekten sevdikleri ya da korktukları için isyancılara yardım ve yataklık yapanlarla Maoistler arasında ayrım yapmayı beceremememelerinin başlıca nedenlerinden biriydi kuşkusuz. Görevi mümkün olduğunca çok kafa derisi toplamak olan ordu, genellikle ilgisiz köylülere işkence yaparak elde edilmiş çok zayıf kanıtlara dayanarak, isyancı olmasından şüphelendiği kişileri gözaltına alırdı.

Bazen de devlet güvenlik güçleri belirli toplulukları, Maoistlerle bağlantılı olduklarının düşünülmesi sebebiyle hedef alıyordu. Bunlar, genellikle toplumun en ötekileştirilmiş kesimleriydi. Ordu personeli, örneğin Bardiya ilinde köylere gider, evlere girer, Maoist olduğunu düşündüğü kimseleri alıp götürürdü. Yüzlerce insan bu yöntemle gözaltına alınmıştı; çoğu ordu kışlalarında tutuluyordu. Bunlardan iki yüzünün nerede olduğu savaşın sonuna kadar öğrenilemedi. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (İHYK), bu olayların pek çoğunu soruşturarak ordunun o ildeki operasyon tarzını belgeleyen bir raporda bulgularını yayımladı.[74]

2001 sayımına göre, Bardiya nüfusunun yüzde 52'si, Nepal'in en "ötekileştirilmiş yerli halklarından" biri olarak sınıflandırılan Tharulardan oluşuyordu. Aslen Batı düzlüklerindeki sıtmalı ormanlarda yaşayan Tharuların sıtmaya karşı bağışık oldukları gibi bir düşünce yaygındı. Hükümet, 1950'lerde, sıtmanın kökünü kurutma programı başlatarak bu ormanları yok etmiş, başka bölgelerden insanları buraya yerleşmeye teşvik etmişti. Ağırlıklı olarak tepelik bölgedeki üst kastlardan insanlar olan yerleşimcilerin bölgedeki toprakların çoğunun mülkiyetini yavaş yavaş ele geçirmesi, çok sayıda Tharu'nun yerinden olmasına yol açtı. Nepal devletinin yapılarından ve mekanizmalarından dışlanan Tharular, topraklarını kaybetmekle kalmadı, aynı zamanda sahtekâr tefecilerin kurbanları olarak borçlarını üst kastlardan yerleşimci ailelere işçilik yaparak ödemek zorunda bırakıldılar.[75]

1990'da demokratik alanın açılmasının ardından toprak haklarının verilmesi ve borç karşılığı işçiliğin sonlanması için mücadele etmek isteyen Tharu aktivistleri kendi topluluklarını örgütleme çalışmaları yapmaya başladı. Maoistler, kısa sürede, radikal toplumsal dönüşüm çağrısına yanıt vermeye hazır olan bu topluluğun farkına vardı ve 1996'da, isyanın başlangıcından hemen sonra Tharuları örgütlemek için özel bir çaba harcadı. Bölgedeki Maoist eylemciler, baskı yoluyla toprak sahiplerini arazilerini terk etmeye zorluyor, bazen de öldürüyordu. Ardından, aralarında Tharuların da bulunduğu topraksız köylüleri bu topraklara yerleştiriyorlardı. Toprak sahibi kastlar, Tharuların giderek iddialı hale gelen mücadelesinden ve Maoistlerden korkuyordu. Bu iki korku birleşerek, Tharular ile Maoistler arasındaki çizgiyi bulanıklaştırdı. Çoğu üst kastlardan olan yerel idare yetkilileri ve güvenlik personeli de bu tutuma sahipti. Öyle anlaşılıyor ki, ordu 2001'de bu bölgeye sevk edildiğinde, yerel yetkililer, tüm Tharuların ve onların hakları için mücadele eden tüm örgütlerin Maoistlerle bağlantılı olduğuna inanıyordu.[76]

Bu sebeple Tharular tacizlerin ve tutuklamaların hedefi oldu. Eski tutsakların ifadelerine dayanan 2009 İHYK raporu, Bardiya'da gözaltı merkezi olarak kullanılan Çisapani kışlasında savaş zamanı işlenen insan hakları ihlallerinin ayrıntılı bir resmini sundu. Çisapani'deki tutsakların çoğu Tharu kökenliydi. Elleri arkadan bağlı, gözleri kapalı şekilde tutuluyorlardı. Yemekler ve tuvalet ziyaretleri dışında hareket edemiyorlardı. Pek çoğu, sorgu sırasında, genellikle de birlik komutanının önünde ağır işkencelere maruz kalmıştı. Bazıları, kışlanın etrafındaki çamurlu siperlerde tutulmuş ve orada yemek yemeye, tuvalete çıkmaya ve uyumaya zorlanmıştı; sürekli suya batırıldıkları için vücutları şişmişti.[77]

Çisapani kışlasındaki tutsaklar, sürekli ölüm korkusuyla yaşıyordu. Askerler, onlara gözaltında ölen diğerlerinin hikâyelerini anlatıyordu. Çoğuna her an öldürülebilecekleri söyleniyordu. Bazıları ormana götürülmüş, isyancılar hakkında bilgi talep eden

askerler onları yere yatırarak silah doğrultmuş ya da ağızlarına namlu sokmuştu.[78] İki eski tutsak, sıraya dizilmiş, gözleri bağlı, elleri kelepçeli tutsakların askerlerce yakın mesafeden ateş edilerek öldürülmesini izlemek zorunda bırakıldıklarını aktardı. Bazıları da, tutsakların gecenin köründe uyandırılarak askerî araçlarla etraftaki ağaçlık alanlara götürüldüğünü anımsıyordu. Bazen kısa süre sonra karanlıkta silah sesleri çınlıyor ve araçlar boş dönüyordu.[79]

Tutsakların çoğu sonunda serbest kaldı. Bazıları, askerî personel onların aktardıklarından tatmin olduğu için bırakıldı; diğerleri, kurbanların akrabaları adına araya giren yerel yetkililer sayesinde serbest kaldı. Ordu yetkilileri, bu iyilik karşılığında genelde nakit para talep ediyordu. Tarihsel olarak ötekileştirilmiş olan Tharuların yerel yetkililere hiç sözü geçmiyordu; akrabaları hakkında bilgi edinmek için ne aracıları ne de paraları vardı. Tharular bu nedenle gözaltına alınmış aile fertlerini bulmaya ve serbest kalmalarını sağlamaya çalışırken çok çetin engellerle karşılaştı. Bir vakada, sekiz kişi tutuklanarak kışlaya getirilmişti; biri daha üst kastlardan birine mensuptu, gerisi Tharu idi. Tharu olmayan adamın annesi, üst düzey bir ordu yetkilisiyle konuşmasının ardından oğlunun serbest kalmasını sağlamayı başardı. Sonradan şunları söylediği haberlerde yer aldı: "[Oğlum] serbest kaldı çünkü akıllıca davrandım, bahçe kapısında durup yalvaran o Tharu kadınların aksine, komutanla görüşmeyi başardım."[80]

İHYK, Bardiya'da tutuklandıktan sonra akıbetleri belli olmayan 156 kişinin durumları hakkında bir soruşturma yaptı; muhtemelen hepsi gözaltında öldürülmüştü. 135'i, bir başka deyişle yüzde 85'i, Tharu kökenliydi.[81] Yalnızca 23'ü Maoistlerle doğrudan bağlantılıydı. Geri kalanların çoğu sivildi; bazıları Maoistlere sempati duyuyordu, bazıları isyancılara şu ya da bu zamanda yemek veya kalacak yer sağlamış ya da toplu gösterilere katılmıştı, diğerleri de yalnızca "işkence yoluyla edinilmiş ve kişisel kan davalarından doğan" yanlış bilgilere dayanarak tutuklanan

kişilerdi.[82] Kaybolanların bir bölümü, kendi örgütleri bulunan ve Maoistlerle işbirliği yapmayı reddeden Tharu aktivistleriydi. Hükümeti Tharu halkının koşullarını iyileştirmeye çağırma, toplulukları içerisinde farkındalık yaratma ve dillerini geliştirme çabalarının asilerle suç ortaklığının kanıtları olarak değerlendirildiği görülüyordu.

Bardiya'daki kitlesel tutuklamaların ve işkencenin amacı, muhtemelen Maoistlerin ildeki varlığına son vermekti. Daha önce değinildiği üzere, NKO, yerli halktan isyancılar hakkında bilgi elde etmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu. Ordu yetkilileri, alınan bilgilerin güvenilmez olduğunu fark etmiş olmalıydı; ancak isyancılarla yerel halk arasında ayrım yapmanın zor olması nedeniyle, tek seçeneklerinin kusurlu bilgilere dayanarak hareket etmek olduğuna karar verdiler. Dünyanın başka yerlerinde iç isyanlara karşı savaşan diğer askerî güçler gibi onlar da rasgele şiddetin bir yere kadar yararlı olabileceğini düşünmüş olmalıydı. Böylece, Maoist ideolojiyi çekici bulan bazı kimseleri, isyancılara katılmaktan ya da yataklık etmekten caydırmak mümkün olabilirdi.

Ama isyancılarla işbirliği yapılmasını engellemek isteyen bir devlet, bunu, ancak seçici bir şiddet uygulayarak başarabilir. Başka bir deyişle, halk, isyancılardan uzak durduğu sürece hedef alınmayacağından emin olmalıdır.[83] Tharuların sadece özel bir topluluğa ait oldukları için kuşku uyandırıp hedef alındıklarını hissettikleri Bardiya'da durum, şüphesiz böyle değildi. Dahası, ordu her ne kadar Maoistleri saklandıkları yerlerden çıkarmak için kıyameti koparsa da, alan hakimiyeti sağlayamamıştı. İnsanların evlerine sığınan, siyasi derslerini veren ve ev sahiplerini hükümetle işbirliğine karşı uyaran isyancılar, askerler köylerden ayrılır ayrılmaz geri geliyordu. Bu sebeple, NKO, tehditlere ve şiddete başvursa da yerel halkı Maoistlerden uzak tutacak koşulları oluşturamamıştı.

Maoistlerin de sık sık acımasız davrandıkları doğru olsa da, onların şiddeti çok daha seçiciydi. Genelde yalnızca devlet güvenlik güçleriyle işbirliği yaptığı yönünde bir algı yaratanları hedef alıyorlardı. Tharular ve diğer ötekileştirilmiş gruplarla ilişkileri de gözdağı vermekten ya da zorlamaktan çok daha derin bir şeye dayanıyordu. İsyancılar, radikal bir toplumsal dönüşüm hayali sunuyordu: Tharuların hem sürdükleri toprakların sahipleri olmalarını hem de yerel yönetimi kontrol altına almalarını onların hareketi sağlayacaktı. Yerel yetkililerin ve güvenlik güçlerinin elinde tacizden ve kötü muameleden başka bir şey görmeyen pek çok Tharu, Maoistlerin vaadinde bir umut ışıltısı görmüştü.[84]

Ayrım yapmaksızın acımasız olan bir ordu ile işbirliği yapılmamasını cezalandıran ama işbirliği karşılığında avantajlar sağlayan isyancılar arasında sıkışmış olan yerlilerin çoğu ikincisine meyletti. Tharuların Maoist harekete katılımı çatışma yılları boyunca arttı ve bu topluluk, Maoistlerin çekirdek bir destekçi kitlesini oluşturur hale geldi.[85] Devlet seçkinlerinin kültürüyle sıkıca biçimlendirilmiş olan Nepal Kraliyet Ordusu, Tharulara, savaşmaya elverişsiz, uysal ve ödlek bir halk gözüyle bakıyordu. Fakat hem Maoistlerin ve bağımsız araştırmacıların aktardıklarına göre, ordu yetkilerinin de zamanla kabulleneceği üzere, ordu mevzilerine saldırı düzenleyen Maoist savaşçıların önemli bir kısmı Tharu kökenliydi.[86]

Tabii ki güvenlik güçlerinin hepsi acımasız değildi ve ötekileştirilmiş her grup Maoistleri desteklemiyordu. Fakat köylüler, genellikle, isyancılarla daha rahat ilişkiler kurma eğilimindeydi. Bu, halkın onlardan çok korktuğu ve iki cephe arasında tarafsız kalmaya çalıştığı köylerde bile geçerliydi. Nepal'in merkez bölgesinin tepelerindeki görece varlıklı bir köyde yapılan etnografik bir araştırmayı aktaran yazarlar, halkın güvenlik güçlerini mesafeli ve öngörülemez bulduğundan söz eder. "Onlarla konuşmak imkânsız," demişti bir köylü, "yalnızca soru soruyor ve emir veriyorlar."[87] O halde yerel sivillerin, ordu için muhbir olmaya gö-

nülsüz olması hiç de şaşırtıcı değildi. Dolakha ilinden bir esnafın 2004'te dediği gibi, "Burada hiç kimse, orduya Maoist faaliyetler hakkında bir şey anlatmaz. Fakat ordu faaliyetlerini Maoistlere haber verenler çıkacaktır."[88]

Ordu, elinde kullanılabilir istihbarat olmadığının farkındaydı. Fakat bu sorun genellikle Ulusal İstihbarat Dairesi'nin (UİD) kusurlarına bağlanıyordu. Ordu yetkililerine göre, UİD, Pançayat rejimi sırasında ziyadesiyle kabiliyetli bir kurumdu; onu partizanca emelleri uğruna kullanan, saflarını yetkin bireyler yerine eş dostla dolduran parlamenter partilerin iktidara gelmesinden sonra kurumun kapasitesi erozyona uğramıştı.[89] Ordunun toplumun büyük kesimlerini yabancılaştırdığı, isyancılar hakkında bilgi edinmekte bu yüzden bu kadar zorlandığı, ordunun ayaklanma karşıtı harekâtını gönülden destekleyenlerce bile kabul görmüşken, ordu bu duruma stratejik hesaplamalarında yer vermişe pek benzemiyor. Amerikan büyükelçiliğindeki bir yetkili şöyle yazıyordu: "[NKO] subayları, Maoistlerin etkisi altındaki bölgelerde çoğunlukta olan alt kastlardan ... etnik azınlıklardan uzak durma ... eğiliminde; bu da onların halk desteği kazanmasını veya yerel istihbarat kaynaklarından faydalanmasını güçleştiriyor."[90]

Ordunun büyük insan hakları ihlallerinden suçlu olduğu meydana çıkınca, uluslararası destekçileri –özellikle ABD ve Birleşik Krallık hükümetleri– uluslararası insan hakları standartlarına uyması için baskı uygulamaya ve Maoist şüphelilere dönük davranışlar konusunda askerleri eğitmesine yardımcı olmaya başladı. Ordu, bildirilen ihlalleri soruşturmak üzere Temmuz 2002'de bir insan hakları birimi kurdu. Katmandu'daki Amerikalı diplomatlar bunun olumlu bir işaret olduğunu düşünüyordu. Bu diplomatlardan biri, 2002'de, "NKO'nun üst yönetimi, insan hakları ihlallerinin, ... kendi güçlerinin düzenine ve disiplinine olumsuz yansıyacağının bilincindedir,"[91] diyordu. İki yıl sonra büyükelçi şunları yazdı: "NKO'nun insan hakları biriminin kuruluşundan itibaren soruşturma, ihlalde bulunanlara dava açma ve hatta

onları mahkûm etme ihtiyaçları hakkındaki farkındalığın yavaş yavaş geliştiğini teşhis edebiliyoruz."[92]

Fakat ordunun "yavaş yavaş gelişen farkındalığı" eylemlerine yansımıyordu. Polisin elindeki bilgilerden faydalanabilecekleri umuduyla, Birleşik Komuta mekanizması kapsamında polisle ortak harekâtlara giriştikleri doğruydu. Ayrıca insan haklarını ihlal edenlere karşı yasal işlem başlatmak ve halkla ilişkileri geliştirmek üzere, 2003 ateşkesi sırasında ordunun köylere sağlık kampları götürmesi örneğindeki gibi kesintili girişimler de vardı. Ama genel olarak stratejileri ve davranışları aynı kaldı. Halkta sempati yaratmak için harcadıkları kısa ömürlü çabalar, insanlardaki algıyı pek değiştirmedi. Zaten halkla ilişkilerinin kötü olmasını pek de önemli bir sorun olarak görmüyorlardı. Ordu yönetimi, temel zayıflıklarından bahsederken, bunu değil, personel, silah ve diğer askerî teçhizat yetersizliklerini vurguluyordu. Düşüncelerinin ve enerjilerinin çoğunu bu tür meseleler için kullanıyorlardı.

Ordu, insan hakları aktivistlerine şüphe ve hınçla bakmayı sürdürdü. Ordunun bakış açısına göre onlar isyancılara fazla sempatik davranıyordu. Ordunun gözaltına aldığı kişileri yargı gözetimi altına sokmaya çalışanlar, Maoistlere karşı sürdürülen savaşa zarar veriyordu. Bu yüzden de ordu, artan eleştirilere rağmen, şüphelileri rasgele tutuklamaya, gizli yerlerde gözaltında tutmaya ve işkenceden geçirmeye devam etti.[93] Bir İHYK raporu, Katmandu'daki kraliyet sarayına ve önemli diplomatik misyonlara yürüme mesafesindeki seçkin bir semtte bulunan askerî kışlada benzer vakaların yaşandığını belgeledi. 2004'teki bir vakada, Ulusal İnsan Hakları Komisyonu (UİHK) yetkililerinin bile kışlaya girişi engellenmişti. UİHK yetkilileri, ilerleyen aylarda Uluslararası Kızılhaç Komitesi temsilcileriyle birlikte kışlaya girebildiğinde de NKO, tutsakları onların gözünden uzak tutmayı başarmıştı.[94]

Zaten, Nepal Kraliyet Ordusu üzerindeki baskılar muğlak, hatta çelişkiliydi. Bir yandan yabancı ülkeler, insan hakları aktivistle-

ri ve parlamenter partiler, ordunun insan haklarına ve güçlendirilmiş parlamenter demokrasiye bağlılığını sergilemesi yönünde baskı yapıyordu. Öte yandan ordu, kendini tamamıyla monarşiye bağlı hissediyor, siyasi partilerin, insan hakları örgütlerinin ve medyanın uysallaştırılması ve Maoistlerin zayıflatılması gerektiğine inanıyordu.[95] Subaylarının çoğunu aristokrat Thakuri-Çhetri kastlarından seçen kurum, bütünüyle eski kralcı-feodal inanca bağlıydı. Bu da, üstünlüğü hak gören tutumlarında ve Nepal toplumundaki çözülemeyen siyasi sıkıntıları kavrayamamalarında kendini gösteriyordu. Bu, inatçı askerî stratejileriyle birlikte, Tharular gibi ötekileştirilmiş gruplara karşı sergiledikleri katı ve insanlık dışı muamelenin altında yatan can alıcı bir etmendi.[96] Nepal'in dört bir yanında, savaştan zarar gören köylerdeki halk, bu nedenle, NKO'yu, kralın siyasi çalkantıları bastırmak, tarihi tersine çevirmek ve ulusu tekrar mutlak monarşi çağına sokmak için kullandığı bir araç olarak görür oldu.

5. BÖLÜM

Taraftarlar Arasında

İki Rejim

Uluslararası medya, kraliyet katliamını bildirmek üzere Nepal'e akın ettiğinde öfkeli bir ayaklanmayla karşılaştı. O andan itibaren, egzotik, anakronik bir isyan olarak algıladıkları şeyi keşfetmek isteyen gazeteciler bölgeye düzenli olarak gelmeye başladı. 2004 sonlarında hem yerli hem yabancı basındaki haberlerde, sıklıkla, Nepal'in kırsal kesiminin yüzde 70'inin isyancıların kontrolünde olduğu belirtiliyordu. Durumu anlatmaya yeten bir özetti bu: Maoistler, ülkenin neredeyse her yerinde mevcuttu ve etkiliydi. Fakat denetim düzeyleri ilden ile gözle görülür şekilde değişiyordu. Kaleleri saydıkları Orta ve Uzak Batı bölgelerinin tepelerinde ve dağlarında bile mutlak güce sahip değildiler. Devlet, neredeyse bütünüyle isyancıların kontrolünde olan illerde bile, bunların merkezlerindeki varlığını sürdürüyordu. Maoistler, Doğu Bölgesi'ndeki tepeler gibi bazı yerlerde hüküm sürse de, devlet güvenlik güçlerinin sık sık yaptığı harekâtlar nedeniyle halk üzerinde denetim kurma kabiliyetleri daha sınırlıydı.

Maoistler, yine de sağlam bir paralel rejim inşa etmeyi başarmıştı ve iki taraf da kontrollerindeki bölgelere düşmanı sokmamaya çabalıyordu. Ordu, hassas tesislere barikat kuruyor, hava kararınca da sokağa çıkma yasağı başlatıyordu. Örneğin Rukum ilinin

merkezi Musikot'ta, devlet daireleri ve okullar, dikenli tellerle ve mayınlarla çevrilmişti.[1] Maoistlerin kontrolü altındaki köylerden gelenler şüpheyle karşılanıyor ve sıklıkla sorgudan geçiriliyordu. Bajura ilinin merkezindeki yetkililer, devletin sağladığı erzağı almaya gelen köylülere sataşıyordu: "Sen Maoist yürüyüşlere katılacaksın, biz de sana pirinç vereceğiz, öyle mi? Sen öyle san."[2] İnsanlar, seyahatlerinin gerekçesini açıklamak zorunda kaldıkları çok sayıda kontrol noktasından geçmek zorunda olduğundan, il merkezlerinin ötesine seyahat etmek de güçtü. Baglung'lu bir tüccar, işinin batma noktasına geldiğinden yakınıyordu: "[Köylere] kuru gıda, pil ve diğer ürünleri sağlamak için yerel idarelerden özel izin almamız gerekiyor."[3]

Bu arada, Maoistler, ordunun saldırılarına karşı önlem almak için üs bölgelerine nöbetçiler dikmişti. Bu bölgelere girmek isteyen yabancıların isyancılardan önceden izin alması gerekiyordu. Öte yandan, hassas bilgileri devlet güvenlik güçlerine sızdırabilecekleri için, köyden çıkmak isteyen yerel sakinleri caydırmaya çalışıyorlardı. Çok fazla insan köyleri terk ederse, Maoistler fikirlerini kime aşılayacak, ihtiyaçlarını sağlamak için kime güvenecekti? Bu sebeple şehirlere gitmek isteyen köylülerin isyancılardan seyahat belgesi edinmesi gerekiyordu. Çalışmak için Hindistan'a ya da Körfez ülkelerine gitmek isterlerse, bir seyahat belgesi almaları *ve* bir vergi ödemeleri gerekiyordu. Seyahat, bazı durumlarda toptan yasaktı. Bu önlemler her zaman etkili olmuyordu. Çok sayıda insan, çatışma yılları boyunca, isyancılardan yakayı kurtararak, iş ve barınacak yer aramak için Nepal'in köylerinden şehirlere veya Hindistan'a kaçmayı başardı. Maoistler bu sebeple hareketliliğe engel olmak için bazen daha sert önlemlere başvuruyordu. Örneğin Kalikot ilinde Karnali Nehri üzerindeki bir köprüyü yıkarak 15 KKK'nin (Köy Kalkındırma Komitesi) dış dünya ile ilişkisini kesmişlerdi.[4]

Taraftarlar Arasında

Bazıları, aile fertleri güvenlik güçlerince öldürüldüğü ya da kendilerini korumak için başvuracakları başka yer kalmadığı için, mecburiyetten ya da çaresizlikten Maoistlere katıldı. Bazıları partiye katılmaya zorlandı; bunların bir bölümü isyancıların dünya görüşüne inanmaya başlarken diğerleri ilk fırsatta kaçtı.[5] Ayrıca, savaş sırasında partiye katılan binlerce genç arasında, hareketi, toplumsal yaşamlarının ve fırsatlarının kısıtlılığından kaçış yeri olarak görenler de vardı. Maoistler, onlara kişisel olarak ilerleyebilecekleri bir yol açıyor, topluma yönelik öfkelerini ifade edecekleri bir ortam sunuyordu.

Sindhupalçok'lu Devi Prasad Dhakal, ikinci kategoriye giriyor. Zor koşullar altında dünyaya geldi, yedi yaşına geldiğinde evlerde hizmetçi olarak çalışması için Katmandu'ya yollandı. Sadece iki sene sonra köyüne dönüp ilkokula başladı. Öğrenimi sürdürmenin de kendine göre güçlükleri vardı. Kaydolduğu ortaokul, evine bir saatten fazla yürüme mesafesindeydi. Evden ancak sığırlar için kuru ot toplayıp aile tanrılarına ibadetini yaptıktan sonra çıkabiliyordu. Bu durum babasına ve dinsel ritüellere kin duymasına yol açıyordu. Cep harçlığını çıkarmak için evden tahıl çalıp satmaya başladı. Destekleyici, yüreklendirici bir çevre de olmayınca, mezuniyet sınavında başarısız oldu. Bu yüzden başka bir yere gitmesi de olanaksızdı artık; köyde kalarak kardeşiyle birlikte ufak bir toprak parçasını işlemeye başladı.[6]

Ama Dhakal, hayatta köylü atalarından fazlasını başarmak istiyordu. Ailesinden ve onların yaşam tarzından giderek soğudu ve macera ve bağımsızlık özlemi çekmeye başladı. 1998 sonlarında Nepal'in tepelik bölgesindeki ikinci büyük şehir olan Pokhara'ya kaçtı. Sokaklarda uyuduğu bir dönemin ardından, şehrin hareketli turistik bölgesindeki bir lokantada komi ve bulaşıkçı olarak iş buldu. Burada, Maoistlerin gizli destekçisi olan bir üniversite öğrencisinin etkisi altına girdi. Dhakal, istekli bir öğrenciydi;

sonunda dar varoluşunu genişletmenin bir yolunu bulduğunu hissediyordu. Siyasete hep ilgi duymuştu. Okulda komünistlerin yoksulları savunduğunu duymuş, ailesinin karşı çıkmasına rağmen BML'nin öğrenci kanadına katılmıştı. İktidarın acımasızlığını ilk elden görmesinin üzerinden çok geçmemişti. Pokhara'da birkaç çocuk dilenciyle birlikte sokakta yattığı ilk gecelerin birinde, bir grup polis onları taciz etmiş, dayak atmış ve tüm paralarını almıştı. Daha sonra, Nepal Kongre Partisi'nin önde gelen siyasetçilerinden birinin oğlu, bir grup arkadaşıyla birlikte Devi Prasad'ın çalıştığı lokantaya çıkageldi. Kaba ve gürültücü insanlardı; Dhakal, kendi kendine siyasetçinin oğlunun hayvana benzediğini, yerinin hayvanat bahçesi olması gerektiğini mırıldandı. Gruptakilerden biri söylediklerini duyunca polisi aradılar. Dhakal yine dayak yedi, sabaha kadar içeride kaldı. Böyle böyle, otoriteye karşı şiddet kullanma fikrini benimsedi.

Dhakal, başlangıçta, el ilanları dağıtmakla, gece afiş asmakla, hapisteki isyancılara yiyecek ve başka şeyler ulaştırmakla görevliydi. Sorumlulukları peyderpey arttı ve 31 Temmuz 2000'de lokantadaki işinden istifa ederek tam zamanlı bir Maoist eylemci olarak yeraltına indi.

Devi Prasad Dhakal, böylece, üyeleri sürekli hareket halinde olan, gizli, hiyerarşik ve birbirine sıkı bağlarla bağlı bir gruba katılmak üzere ailelerini ve evlerini terk eden pek çok kişiden biri oldu. Devlet güvenlik güçlerinin yaklaştığını duyduklarında köylerden kaçmak zorunda kalıyorlardı. Maoist orduda görevli olanlar, planlanan saldırı yerlerine ulaşmak için, genellikle karanlığın koruması altında, tepelerdeki ve dağlardaki zorlu geçitlerden geçmek zorundaydı. Siyasi görevleri olanların, köy köy gezerek partilerinin ideolojisini halka taşımaları gerekiyordu. Önderlerine mesaj iletmek, ülkenin dört bir yanından yoldaşlarıyla buluşmak ve yeni bölgelerde parti komiteleri kurmak üzere uzun mesafeleri yürümek zorundaydılar.

Zorluklar çetindi. Sık sık aç kalıyor, açıkta uyuyorlardı. Güvenlik güçlerinin elinde zarar görme, işkenceye uğrama veya ölme korkusu hep vardı. İlk heves dalgasıyla isyancılara katılanların birçoğu, misilleme olasılığını göze alarak evlerine kaçtı.[7] Fakat pek çokları da, ilk kez belirli bir amaca sahip olan bir bütünün parçası oluyordu ve bu, bir tür tatmin ve özgürleşme olanağı sunuyordu. Parti onların güce duydukları arzuyu tatmin ederken rahatsızlık ve huzursuzluklarını kontrol altına alıyordu. Ayrıca genellikle benzer sosyal çevrelerden gelen yoldaş isyancılar arasında samimiyet ve dostluk kolayca kuruluyordu.

Kendilerini, parti iktidara gelip Maoist Yeni Demokrasi'yi (*Naya Janabad*) kurduktan sonra tüm ulusu kapsayacak olan, oluşum aşamasındaki yeni bir *janabadi* kültürün örnekleri olarak görmeleri yönünde eğitim alıyorlardı. *Janabad*, Nepalli komünistlerin sıkça demokrasi yerine kullandığı bir kavramdır ve siyasi eşitlikten ziyade sosyoekonomik eşitliği vurgular. (Buna karşılık liberal demokrasi değerlerini önceleyen siyasi sistemleri betimlemek üzere *prajatantra* ve daha sonra *loktantra* gibi kelimeler kullanılmıştır.) *Janabadi* sıfatı genellikle "demokratik" diye çevrilse de "proleter" sözcüğü anlamını daha iyi aktarır.

Maoistler, kastlarla dolu ve boş inançlara dayalı olduğunu düşündükleri hâkim kırsal kültüre karşı, kendi *janabadi* kültürlerini tanımlamıştı. Eylemciler, geleneksel normları kasıtlı olarak ihlal etmeye teşvik ediliyordu. Örneğin, güçlü Hindu tabusunu kırarak sıklıkla sığır eti yiyorlardı. *Janabadi* kültür, kentli Nepal orta sınıfının, bireyciliğin hüküm sürdüğü ve Hint filmleriyle Batı tipi tüketim çılgınlığı imgelerinin arzuları şekillendirdiği "burjuva" kültürüne de karşıydı. Maoist eylemcilere, ateşli bir kolektivizmi sahiplenmeleri, içe dönüklüğü reddetmeleri öğretilirdi. Maoist önder Jayapuri Gharti'nin genç bir gazeteciye yazdığı bir mektupta söylediği üzere, "Görevini layıkıyla yerine getiriyorsun fakat bunun yetersiz olduğu görüşündeyim Oldukça içine kapanık görünüyorsun. Açılmalı, görüşmelere ve tartışmalara daha etkin

bir biçimde katılmalısın. Dünyanın toplumsal formalitelerinden kendini kurtarmalı, ilişkilerini genişletmelisin."[8]

Bu eylemciler, çoğunlukla kırsal sosyal çevrelerden geliyordu ve savaş sırasında ülkenin dört bir yanındaki köyler arasında yoğun bir şekilde yolculuk ediyorlardı. Bu sırada devlet güvenlik güçleri, büyük nüfusları Maoist davaya çoğunlukla soğuk bakan kentsel alanlardaki güçlü varlıklarını koruyordu. İsyancılar ne zaman kırsal bölgelerden kentlere gelseler, kendilerini kaybolmuş ve yalnız hissediyorlardı. Görev yeri Katmandu olarak belirlenen bir eylemci, sıkıntılı bir anında, farklı bir bölgedeki bir yoldaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Umarım vadideki durumdan haberdarsındır. Ordu, tüm sorumlu yoldaşlarımızı yakaladı. Birkaç kişi kaldık. Sorumlu kıdemli yoldaşların hiçbiriyle iletişimde değiliz. Ne yapmalıyız? Ne yapmamalıyız? Kafamız çok karışık."[9] Bu mektup, ikinci ateşkesin çökmesi sonrasında, ordunun kentteki Maoist örgütü adeta kırıp geçirdiği dönemde kaleme alınmıştı.

Bu gibi gergin ve zor anlarında, okudukları kitaplar ve önderlerin verdikleri dersler ideolojik olarak genç Maoist eylemcilerin imdadına yetişecekti. Önderlik, *janabadi* değerleri kadrolarına aşılamak için gençliklerinde kendilerini etkilemiş olan devrimci romanları okumalarını teşvik ediyordu. Kısa Çin romanı *Parlak Kızıl Yıldız*'ın Nepalce çevirisi, özellikle daha genç Maoist eylemciler arasında seviliyordu.[10] Şehirde yabancılık çekenler, kendilerini *Parlak Kızıl Yıldız*'ın kahramanı Tung-Tzu ile özdeşleştirmiş olabilir.

Romanda anlatılan hikâye 1930'larda başlar. Tung-Tzu'nun babası Çinli devrimcilere katılmak için evden ayrılır ve ardından yerli bir toprak sahibi, çocuğun annesini öldürür. Çocukluğunu (istisnasız hepsi güvenilir, cesur, ülkelerinin özgürlük davası için canını vermeye hazır insanlar olarak betimlenen) komünist gerillalar arasında geçirir. Fakat daha sonra, güvenlik gerekçeleriyle şehirdeki bir pirinç dükkânında çalışmaya gönderilir. Tung-Tzu,

kimliğini gizlemek, parti yoldaşlarından kopmak zorundadır ve işvereninden kötü muamele görür.

Pirinç dükkânının sahibi, taşlı pirinç satan, paragöz, ahlaksız bir adamdır. Bütün şehir açlıktan kırılırken bile daha pahalıya satmak için pirinç istifler. Tung-Tzu, pirinççinin polise rüşvet vermesine tanık olur ve çok geçmeden hem annesini öldüren toprak sahibiyle arkadaş olduğunu hem de Japon emperyalistlerle işbirliği yaptığını öğrenir. Tung-Tzu, "Zalim yerli toprak sahibinin, şehirdeki vurguncu esnafın, polis komiserinin, Beyaz Ordu güçlerinin ve Japon emperyalistlerin hepsinin aynı soydan olduğunu açık bir biçimde anlamaya başladım," der.[11]

Bu sözler, yolu şehre düşen Maoist eylemcide yankı bulmuş olmalı. Tung-Tzu gibi o da toplumun düşmanca davranan tüm unsurlarını, tek bir baskıcı iktidarın dalları olarak görüyordu. Kendini romandaki genç Çinli devrimciye benzetiyor, Maoist davaya inancını tazeliyordu. Tung-Tzu'nun sonunda gerillalara döndüğünü, annesinin intikamını aldığını ve komünistlerin Pekin'i ele geçirmesinde rol oynadığını görünce, o da Maoist bir zaferin, üstlerinin ısrarla söylediği gibi, tarihsel açıdan kaçınılmaz olduğunu düşünmüş olmalı.

Eylemci Khil Bahadur Bhandari'nin kaleme aldığı bir yazı, Tung-Tzu'nun kent-kır ayrımı hakkındaki hislerini hatırlatır. Ordunun eline düşme korkusu içinde Hetauda kentinde geçirdiği iki gece sırasında şunları yazmıştı:

> Kentteki insanlar, son derece sınırlı bir yaşam sürüyor. Statükocular ve fırsatçılar. Empatiden yoksunlar; diğer insanlar yaşıyor mu ölüyor mu umurlarında değil. Yalnızca kendi mutlulukları ile ilgililer ... Fakat köylerdeki insanlar, statükocu da değiller fırsatçı da. Bir kişinin acısı herkesçe paylaşılıyor. Yeni bir ideoloji, yeni bir güç köyleri kasıp kavuruyor; [siyasi] harekette kentlerin çok daha önünde gidiyorlar.[12]

Nepalli Maoistler de kendi isyanlarını yücelten romanlar yazdı. Maoistlerin öğrenci kanadına 2001'de 18 yaşındayken

katılan Manju Bam'ın yazdığı *Sangharshako Goreto* (Mücadele Yolu), türün az çok tipik bir örneğidir.[13] Bir kadının Maoist hareket içindeki ilerleyişini idealleştirilmiş biçimde aktaran bu roman, bir kadın tarafından yazılmış olması bakımından da benzersizdir. Partide en üst düzeydeki iki kadından biri ve Baburam Bhattarai'nin karısı olan Hisila Yami'ye göre, kadınlar Maoist ordunun yüzde 30 ila 50'sini oluşturuyordu ve siyasi roller üstlenen başka yüzlerce kadın vardı.[14] Maoist önderlik, baskıcı koşullardan kaçarak partide yeni yaşamlar bulan çok sayıda kadını haberleştirmeleri için gazetecileri teşvik etti. Yine de Maoist külliyatın çok büyük bölümü erkekler tarafından yazılmıştır ve kadın bakış açısını nadiren kapsar.

Mücadele Yolu'nun kahramanı Alina, toplumsal dünyasına derin bir hoşnutsuzlukla bakar. Mezuniyet sınavını geçtikten sonra ülkenin Güneybatı düzlüklerindeki köyüne yakın bir üniversiteye yazılır. Fakat diğer pek çok Nepalli ebeveyn gibi onun anne babası da kızlarının yumuşak başlı ve itaatkâr bir ev kadını olmasını istemektedir. Geleceğini güvence altına almak için kızlarını Delhi'de düzgün bir işi bulunan bir adamla evlendirmeye karar verirler. Hiç tanımadığı bir adamla evlenmek için üniversiteyi bırakma düşüncesi Alina'yı korkutur. Katmandu'da okumakta olan Yogeş adlı bir sevgilisi vardır. Bir sevgilisinin olmasına rağmen başkasıyla evlenmeye zorlandığı için canına kıyan teyzesini hatırlar. Alina yine de ailesine Yogeş'ten söz etmeyi göze alamaz.

Alina'nın babası, muhafazakâr toplumsal inançlarına rağmen Maoistlere sempati duymaktadır. İki Maoist eylemci –Yoldaş Manoj ile Yoldaş Basu– düzenli olarak evlerinde kalmaktadır. Alina bir gün onlarla uzun bir sohbete girer. Niçin devlete karşı silahlı mücadeleye giriştiklerini Alina'ya anlatırlar ve onu örgün eğitimin beyhudeliğine ikna ederler. "Metinsiz kitaplar okuman gerekiyor artık," derler. "Köyleri ve yoksulların kulübelerini incelemelisin."[15] Alina için bu, vahiy gelmesi gibi bir şeydir.

Alina, evlilik tehdidi yaklaştıkça kendini gitgide daha çaresiz hisseder. Bir gün, pazarda Yoldaş Manoj ile karşılaşır ve içinde bulunduğu açmazı anlatır. Manoj, cesaretini toplayarak ailesine Yogeş'ten bahsetmesini önerir. Bir kadın kaderinin dizginlerini ele alacaksa, der, kiminle ne zaman evleneceğine kendisi karar verebilmelidir.

Çok geçmeden, ailesini şok ve dehşet içinde bırakan Alina evi terk edip isyancılara katılır, kendini Maoist kolektivist kültüre ve görevlerine adar. Yogeş, nerede olduğunu öğrenerek onu görmeye gelir. Katmandu'ya birlikte dönmelerini ve evlenmelerini ister. Alina reddederek uğruna mücadele ettiği davaya onun da katılmasını ister: "Yıllardır birbirimize hasret kaldık, şimdi neden aynı yolda yürüyemeyelim? Gerçek aşk, iki insanın, ortak hedefe giden bir yolculuğa çıkmayı düşünceleriyle ve duygularıyla göze almasıdır."[16] Yogeş, düşünmek için zamana ihtiyaç duyduğunu söyleyerek ayrılır. Ama Alina'ya çılgınca âşık olduğundan sonunda geri döner, Maoist partinin tam zamanlı bir eylemcisi olur.

Alina ve Yogeş, 2003 ateşkesi sırasında kitlesel bir miting düzenlemekle görevlidir. Kızıl bayraklarla ve flamalarla bezenmiş büyük bir sahnenin kurulmasına ve insanları köylerden toplanma yerine taşıyacak araçların ayarlanmasına yardımcı olurlar. Büyük bir kalabalık toplanır, sahneye kıdemli bir Maoist çıkar. "Savaş istemiyoruz," der, "ama savaşmaya mecburuz."[17] Bu önder, belli ki, komünistlerin "tüm savaşları ortadan kaldırma arzuları"[18] nedeniyle savaştığını söyleyen Mao'nun yazıları hakkında bilgi sahibidir ve Nepalli isyancı önder, "komünistler, dünyanın en barışsever insanlarıdır" diye iddia ederken bu düşünceyi yansıtır. Savaşın bitmesi için, hükümet, Maoistlerin yuvarlak masa konferansı, geçici hükümet ve Kurucu Meclis seçimleri taleplerini kabul etmelidir, diye açıklar. "Barış için silaha sarıldık," der. "Bu hükümet halka yiyecek, barınak ve giyecek güvencesi sağlar sağlamaz silahlarımızı denize dökmeye hazırız."[19]

Bu sözler, belli ki, Manju Bam'ın ikinci ateşkes sırasında bir mitingde dinlediği bir konuşmadan alınmaydı. Maoistlerin aslında barış yanlısı olduğu ve siyasi talepleri karşılanırsa "halka yiyecek, barınak ve giyecek" sağlanacağı fikri, oradaki dinleyicilerin en azından bazılarının kafasını karıştırmış olmalı. Fakat romanda böyle bir şey görmeyiz; izleyiciler, adeta tüm şüphelerini, şüpheciliklerini anın coşkusu içinde bir kenara bırakarak hep birlikte el çırpar ve slogan atar. Sonra, eskiden Alina'nın evine gidip gelen iki Maoist militandan biri olan Yoldaş Basu, sahneye çıkarak bir "kızıl çift"in evliliğini duyurur:

> Değerli dinleyiciler, eski, boş gelenek ve görenekleri parçalayan yeni bir *janabadi* kültür toplumumuzda kök salmaktadır. Saygıdeğer halkımız, Alina ve Yogeş yoldaşlar ... son *paisa*'larını [paralarını] düğünde çarçur edip borçlarını ödemek için Hindistan sokaklarında çalışıp didinme geleneğine bir son verdiler. Onların evlilikleri, devrimci düşünce, işbirliği, sınıf bilinci ve güven üzerine kurulmuştur.[20]

Bunun ardından, Yoldaş Basu, çiftin evlenmek için partinin il komitesinin iznini istediği mektubu yüksek sesle okur. Artık sahnede olan Alina ve Yogeş, birbirlerinin yüzüne narçiçeği tozu sürer, boyunlarına çelenkler takıp sıkıca el sıkışır. Kültür kolu, tezahürat ve alkışlar arasında bir şarkı söyler. Artık yeni evlilerin, devrime ömür boyu bağlılık yemini etmelerinin vakti gelmiştir. Çift, bir ağızdan şunları söyler: "Birimiz partiden ayrılırsa ilişkimiz sona erecek. Böyle olmadığı sürece aynı amaçlara ve hedefe sahip olacağız. Her zaman, ufuktaki yıldız gibi, partiyi ve devrimi izleyeceğiz."[21]

Binlerce genç Maoist militan savaş sırasında yoldaşlarıyla tanıştı ve onlara âşık oldu. Alina ve Yogeş'inki kadar siyaset yüklü olan ve bu kadar büyük bir topluluğun önünde gerçekleşen evlilikler nadirdir. Fakat romandaki ayrıntılar –evliliğin bir yönetici tarafından duyurulması, talep ve onay mektuplarının yüksek sesle

okunması, partiye ebedi bağlılık yemini– özellikle de savaşın son yıllarındaki Maoist evlilik ritüellerini gerçeğe uygun olarak betimlemektedir.

Yoldaş Basu'nun iddia ettiği gibi, bu yaklaşım, savurgan harcamalar gerektiren ve kadınları hizmetçi hayatına mahkûm eden evliliklerin reddedilmesi anlamına geliyordu. Maoist düşüncede *janabadi* evlilik, iki kişinin tamamen özgür biçimde birleşerek eşit bir hayat arkadaşlığı sürdürmesini sağlar. Boşanma fikrinin kusurlu görüldüğü, kadınların sevgisiz ve baskıcı ilişkilerde kapana kısıldığı geleneksel evliliklerin aksine *janabadi* evlilikler kolaylıkla sonlandırılabiliyordu. Maoistler, kast ayrımcılığını zayıflatmak amacıyla kastlar arası ve etnik gruplar arası evlilikleri teşvik ediyordu. Aynı zamanda dul kadınların hayatlarının geri kalanını gözlerden uzakta ve kanaatkârlık içinde geçirmesini öngören geleneksel Hindu töresinin aksine, dulların yeniden evlenmesini destekliyorlardı.[22]

Fakat parti, aşk ve evlilik konularında tam özgürlüğe izin vermenin çok uzağındaydı. Asgari evlilik yaşı, erkek kadrolarda yirmi iki, kadınlarda yirmiydi. Yaş sınırının altındakiler, evliliğe ait sorumlulukları üstlenmek için fazla deneyimsiz sayılıyordu. Maoist önderler, devrime bağlılıklarını ve enerjilerini artıracağına inandıkları için kadrolar arası evlilikleri teşvik ediyordu. Pek çok genç, harekete, ideolojik bağlılıktan çok macera arzusu nedeniyle katılıyordu. Yöneticiler, çok fazla romantik ilişkinin veya cinsel özgürlüğün, saflarda aşırılığa ve anarşiye yol açacağını düşünüyordu. Hisila Yami'nin belirttiği gibi: "Tarih, silahla yıkılmayan pek çok cesur savaşçının şehvetle yıkıldığını gösteriyor."[23]

Maoist eylemcilere, bu sebeple, iç gıcıklayıcı edebiyattan ve filmlerden uzak durmaları talimatı verilmişti. Uzun süre aylak kalmamaları gerekiyordu. Koşullar zorunlu kılmadığı sürece karşı cinsten birisiyle baş başa vakit geçirmeyeceklerdi. Evlilik öncesi seks yapmayacaklardı. Gruplar halindeyken şakalar ve hoşbeşle vakit kaybetmek yerine "bilgiyi artırmak için ciddi meseleleri"

tartışacaklardı.[24] Aşk ilişkileri de dâhil yaşamlarının her yönü hakkında en yakın üstlerini bilgilendireceklerdi. Buradan hareketle, kadroların, ömürlerini fedakârlıkla, azla yetinerek geçirmesi ve her şeyden önce partinin ihtiyaçlarını kişisel arzularının önüne koyması bekleniyordu.

Evlilik dışı cinsel ilişkiler, parti için özellikle sakıncalı sayılıyordu. "Kültürel sapmalar" (*sanskritik biçalan*) adıyla anılan böylesi ihlaller acımasız cezalara tabiydi ve yüksek konumdaki önderler bile bundan muaf değildi. En ünlü örnek, "Alok" adıyla bilinen Yan Prasad Guam olayıdır. İsyanın ilk günlerinden beri merkez komitesi üyesi olan Alok, vaktiyle parti başkanı Praçanda'ya çok yakındı. 2000'de, bir Maoist il komitesi sekreteriyle yasak bir ilişki yaşamakla ve uzun bir liste oluşturan başka bir dizi "sapma"nın yanında karısına "köle" gibi davranmakla suçlandı. Halktan topladığı paraları parti için değil kendi lüks merakını gidermek için kullandığı da ortaya çıkmıştı. Altındaki kadrolara tahakküm uyguluyor, onları istismar ediyordu. Şiddet düşkünlüğü yüzünden üst komutanlıktan izin almadan bir sivili katletmişti. Parti önderlerinin eleştirilerini dinlememiş, kendi postunu kurtarmak için komploya ve şantaja başvurmuştu.

Alok, partiden usulünce azledilerek Rolpa'da Maoistlerin yönettiği bir çalışma kampına yollandı. Daha sonra, anlaşıldığı kadarıyla askerî bir operasyon sırasında öldürüldü. Fakat namı yürümeye devam etti. "Alok'luk eğilimi", "sol kisvesine bürünmüş sağ oportünizm" olarak tanımlanıyor ve saflarda bulunan herkes için bir uyarı niteliğini taşıyordu.[25]

Maoistlerin dayattığı kısıtlamalar, biraz çelişkili bir duruma yol açtı. Bir yandan, parti liderleri kadrolar arasında evlilik birlikleri kurulmasını arzuluyordu. Öte yandan, güçlü bağlar kurmak için gereken rahat bir flört ortamının önüne geçiliyordu. Yöneticiler, romantik bir ilişkinin daha ilk emareleri ortaya çıktığında evlenmeleri yönünde astlarına baskı yapıyordu. Yaş sınırlamaları sıklıkla göz ardı ediliyordu. Maoist yöneticiler, evlenmek için yaş-

ları hakkında yalan söyleyen kadrolarından yakınsalar da yaşlarını kontrol etme zahmetine pek girmiyorlardı. Militanlar arasındaki evliliklerin onları partiye daha da bağlayacağına inandıklarından, yaş unsurunu çoğunlukla bilerek görmezden geliyorlardı.

Boşanmış ya da eşleri çatışmada hayatını kaybetmiş nispeten kıdemli militanlara da yeniden evlenmeleri için ısrar ediliyordu. Maoist öğrenci hareketinin başkanı, "Nirmal" adıyla bilinen Lekhnath Neupane, "Samikşya" adıyla bilinen karısı Urmila Adhikari NKO tarafından öldürüldükten kısa süre sonra şu mektubu aldı:

> Bizler komünistiz, tüm neşemiz ve acımız halka aittir. Evliliğimiz, bireysel mutluluk için değil, tüm partinin ve devrimin çıkarınadır. Nirmal *dai* [kardeş], "Samikşya'nın sorumlulukları artık benim omzuma binmiştir," demiştin. Fakat seni böyle acı içinde gördükten sonra, Samikşya'nın sorumlulukları bir yana, kendi sorumluluklarını bile yerine getirmekte sıkıntı yaşadığını hissediyorum. Bu yüzden, parti ve devrim için, Samikşya-ji'nin yerini alabilecek bir yoldaş bularak yaşama azmini ve şevkini yeniden canlandırmalısın. Eninde sonunda her insan yaşamı paylaşacak birini ister. Umarım Samikşya yoldaşın boşluğunu doldurmak için çok beklemez, partinin ve devrimin gerilemesine neden olmazsın. Samikşya-ji'nin ruhu ancak sen mutlu olduğunda ve biri, onun parti için tamamlayamadığı görevleri yerine getirdiğinde huzur bulacaktır.[26]

Neupane'nin Samikşya ile olan evliliği de parti yöneticileri tarafından teşvik edilmiş ve kolaylaştırılmıştı. Yaklaşık iki hafta süren flört aşamasının ardından evlendiklerinde birbirlerini çok az tanıyorlardı. Samikşya altı aylık bir evliliğin ardından devlet güvenlik güçlerince öldürüldüğünde, çift, iki ayı bile birlikte geçirmiş değildi.[27] Bu durum yaygındı; evlilikler, eşler birbirini pek tanıyamadan aceleyle yapılır ve evlendikten sonra bile ülkenin farklı yerlerinde görev alabilirlerdi. Aralarındaki iletişim, yeraltı ağında elden ele iletilen, hedefine ulaşması aylar olmasa bile haftalar süren mektuplarla sınırlıydı.

Dolayısıyla, Maoistlerin seçme özgürlüğüne ve eksiksiz farkındalığa dayalı ideal evlilik ilkesi, uygulamada genellikle ihlal ediliyordu. *Janabadi* evliliğin, geleneksel evliliğin baskılarının ve yükümlülüklerinin yerine partininkileri koyduğu söylenebilir. Ama Maoistler, muhtemelen, tüm bireylerin daha büyük bir davayı kişisel çıkarlarına öncelemesini gerektiren her tür sisteme şüpheyle yaklaşan burjuva bireyciliğine dayandığını söyleyerek, bu eleştiriye karşı çıkacaktır. Yeni evlenmiş bir militan, partiye hizmet etmek dışında ne gibi bir arzusunun olduğu sorulduğunda şöyle demişti: "Temel insani ihtiyaçlarımızı karşılamanın ötesinde bir arzumuz yok. Bizler komünistiz, kardeşim."[28]

Alina ile Yogeş'in *Mücadele Yolu*'ndaki evlilikleri mutlu olmanın çok uzağındadır. Alina, partiye ve ideolojisine bütünüyle bağlı kalarak istikrarlı bir şekilde yükselir. Bu sırada Yogeş inancını bu kadar güçlü tutamaz. Dağlardaki ücra bir bölgeye gönderildiğinde, Alina'sız yaşamanın zor geleceğinden yakınır. Daha sonra çocukları olduğunda evde ailesiyle kalmak ister. Alina'ya, Maoist harekette hayatlarını heba ettiklerini söyler. Alina, ideolojiden çok duygularıyla hareket ettiğini düşündüğü Yogeş'i zayıflığı sebebiyle azarlar. "Zengin bir burjuva gibi konuşma," der. "Yalnızca lüks ve rahat peşinde koşup buna hayat der onlar."[29]

Ücra ileri karakoldaki koşullarından hoşnut olmayan Yogeş, çok içmeye başlar ve bir sevgili edinir. Sonunda partiden para çalar ve sevgilisiyle kaçar. Alina, kocasının ihanetini bölgenin parti şefinden öğrenir. İlk tepkisi yoğun öfkedir: Yogeş'ten intikam alacağına yemin ettiğinde, yöneticisi ona sakinleşmesini söyler. Sonra, eşlerini istismar eden veya terk eden diğer partili erkekleri düşünür ve öfkesi pekişerek, arzu ve şehvetle hareket eden erkeklerin, doğaları gereği güvenilmez olduklarına dair bir inanca dönüşür. Alina, kadınların devrim için daha fazla fedakârlıkta bulunma ve devrime daha çok bağlılık gösterme becerisine sahip olduklarını düşünür.

Manju Bam, romanın bu bölümlerinde, parti içinde süren erkek egemenliğinden yılgınlığını dolambaçlı biçimde ifade etmektedir. Kadın kahramanın kocasını geçerek parti hiyerarşisinde daha yukarı tırmanmasına olanak tanıyan romanda bir hayal gücü unsuru da vardır. Sonunda rezil olan kahraman, erkektir.

Maoist isyanda yer almanın pek çok kadına amaç ve kendine güven duygusu aşıladığına şüphe yoktur. Biraz eğitim görmüş ve yazma, konuşma ya da şarkı söyleme becerisi olan kadınlar azımsanamayacak sorumluluklara sahipti. Yazar Manju Bam da Maoist öğrenci örgütünün bir il komitesi üyesi olarak başlamış, kısa zamanda bir kültür grubunun yöneticisi olmuş ve Seti-Mahakali bölge bürosunun üyeliğine gelmişti. Maoistler 2006'da çok partili demokrasiye katılmak üzere silahlı isyanı bıraktığında yirmi dört yaşında olan Bam, ülkenin geçici parlamentosuna aday gösterilmişti.

Fakat hareket bir boşlukta yaşamıyordu ve parti üyeleri, toplumun geniş kesimlerinde yaygın olan önyargılardan bütünüyle kaçamıyordu. Yerel halkla ilişki kurmak üzere evleri ve aileleri ziyaret eden kadın Maoistler sık sık sorun yaşıyordu. Jumla ilindeki Maoist harekette kadın katılımı eğitimi alan Satya Şrestha-Şhipper, geçici olarak evlerine dönen erkeklerin sorunsuz biçimde toplumsal hayata dönebildiklerini keşfetti. Öte yandan kadınlar, eski arkadaşlarıyla irtibat kurmaktan kaçınıyor, bunun yerine ya evde kalmayı ya da yalnızca yoldaşlarıyla ilişki kurmayı seçiyordu. Bu kadınlardan çoğu, genç yaşta, zorlu koşullar altında partiye katılmıştı; dünyanın geri kalanı hakkında deneyimleri yoktu. Maoistlerle kalmalarının sebebi davaya gönülden bağlılıkları değil, dışarıda olup bitenler hakkındaki korkularıydı.[30]

Maoistlerin *janabadi* kültürü egemen kılma çabalarına rağmen, kadroların yerleşik önyargılarının kökünü kazımak kolay değildi. Şyam Kumar Budha Magar, 2000'de Rolpa ilindeki Nuwagaon'da Maoistlerin bölge sorumlusu olan yoldaşıyla birlikteyken yerli bir kadının yanlarına geldiğini anlatır.[31] Kadınların

hayatlarını sürdürmek için geleneksel olarak fuhuş yaptığı bir Dalit kastı olan Badilerdendir kadın. Hizmetlerinden defalarca ücret ödemeden yararlanan bir adamın kendisine olan borcunu kapatması için Maoistlerden yardım ister. Genç isyancılar, bu talebe çok şaşırarak kadını azarlarlar ama sorunu çözmek için bir şey yapmazlarsa köydeki saygınlıkları zedeleneceğinden adamı çağırarak olayı bir de ondan dinlerler.

Adam, Maositlerin ve bazı köylülerin huzurunda Badi kadının iddiasını kabul eder. Bu, Maoistleri çıkmaza sokar. Adaletin yerini bulması için kadının zararının giderilmesi gerektiğinin farkında olmakla birlikte, adamı borcunu ödemeye zorlarlarsa, büyük bir toplumsal hastalık olarak gördükleri fuhşu özendirmiş olacaklarını da düşünürler. Anlaşılıyor ki kadının duygularını düşünmeden, adamı Badi kadınla evlenmeye zorlarlar. Adam bunu şiddetle reddeder. Sonunda adama borcunu ödeterek mevzuyu kapatırlar. Gelecekte böyle bir "hata"yı tekrarlarsa, Maoistler onu cezalandıracaktır; tam olarak nasıl bir ceza verileceği hususu belirsiz bırakılır. Kadınaysa, parayı alıp köyü terk etmesi, bir daha da dönmemesi talimatı verilir. Eğer bir daha köye gelirse, Maoistlerin –ağır dayaktan infaza kadar değişen cezalar anlamında örtük bir deyim olan– "fiziksel eylem"e (*bhautik karbahi*) başvuracakları söylenir.

Beni Muharebesi

Maoistler, giderek büyüyen askerî güçlerini belli aralıklarla yeniden düzenledi. Eylül 2001'de birinci ateşkesin sağladığı rahatlama sırasında, tabur düzeyinde örgütlendiler. Gevşek bir biçimde örgütlenmiş olan gerilla çeteleri böylece Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) adlı merkezi bir askerî gücün altında toplandı.[32] Haziran 2003'te, ikinci ateşkes sırasında, tümen düzeyinde iki birlik örgütlediler. 1996'da Holeri polis karakoluna düzenlenen saldırıdan beri önemleri gittikçe artan çok sayıda saldırıya bir-

likte katılan Rolpa'lı iki yoldaş, Nanda Kişore Pun "Pasang" ve Barşa Man Pun "Ananta", Batı Tümeni ve Doğu Tümeni komutanlıklarına atandı.[33]

2003 ortalarında, Baburam Bhattarai ve ekibi Katmandu'daki hükümetle müzakere ederken, Maoistler de ordularını görüşmelerin başarısızlığa uğrayıp savaşın devam edeceği döneme hazırlıyordu. Polisi yenilgiye uğratarak NKO ile başabaş savaştıklarını iddia ettikleri 2001'den bu yana, devletle "stratejik denge" konumlarını korumuşlardı. İkinci ateşkes sırasındaki sloganları şuydu: "Tüm güçlerimizi birleştirelim ve taarruz planlarını geliştirmek için çelişkilerden etkin biçimde faydalanalım."[34] Bu, isyancıların saldırı, devletin savunma pozisyonunda olacağı, Maoist gerilla savaşının son aşaması "stratejik taarruz"la sonuçlanacaktı. Görev, şüphesiz çok zordu. Sloganlarının da belirttiği gibi, *tüm* güçler, yalnızca taarruza *hazırlanmak* için mevzilendirilecekti.

Maoistler, 2003 ateşkesi sona erdiğinde, yeni stratejileri doğrultusunda hem (pusular ve suikastlar gibi ufak çaplı gerilla eylemleri olan) "dağınık saldırılar", hem de (çok sayıda HKO mensubunun katılımıyla sabit noktalara yönelik) "yarı merkezî" ve "merkezî saldırılar" düzenlemeye karar verdi.[35] Ekim 2003'te, Banke ve Dang'daki Zırhlı Polis Kuvveti (ZPK) noktalarına merkezî saldırılar düzenlediler. Her iki eylem de başarısız oldu.[36] Bu, aynı zamanda NKO'nun Maoistlere muazzam zararlar vermeyi başardığı bir dönemdi. İsyancılar, bu sebeple, bir yandan büyük taarruza hazırlanırken, küçük ölçekli saldırılara yoğunlaşmaya karar verdi.[37]

Maoistler, 2004 başlarında, büyük ölçekli askerî saldırılar düzenleme ve büyük taarruza geçme konusundaki yetersizliklerini dert edinmeye başlamıştı. Son kez bir il merkezine saldırmalarının üzerinden bir yıl geçmişti bile. Bazı önemli Maoist askerî komutanlar devlet güvenlik güçlerine teslim olmuştu. Pasang, partinin bu sırada karşı karşıya kaldığı birden çok zorluğa dikkat çekti. "Emperyalistlerin de aralarında bulunduğu, dünyanın geri-

ci güçleri"nin, isyan ordusunun NKO tarafından neredeyse tamamen yok edildiği iddiasıyla halkı Maoist hareketten koparmaya çalıştıklarını söylüyordu. Hem Nepal'deki hem de dünyadaki pek çok kişi, Maoistlerin gerçekten de savunmaya çekilmek zorunda kalıp kalmadığını merak ediyordu.[38]

Pasang, kendi komutasındaki isyancılara, "Bu noktada, dünyaya Maoistlerin daha da güçlendiğini, HKO'nun tükenmediğini ve dünyadaki hiçbir gücün onu alt edemeyeceğini kanıtlamak için ya gerici devletin il yönetim merkezlerine ya da Kraliyet Ordusu'nun bir taburuna saldırı düzenlemeliyiz," dedi.[39]

HKO'nun Doğu Tümeni, bu hedef kapsamında, Bhojpur ilinin idari merkezine saldıracaktı. Ananta'nın yönettiği isyancı askerler 2 Mart 2004'te Bhojpur'daki telefon kulesine, il polis karakoluna ve bankaya saldırarak yirmi polisi ve on iki askerî personeli öldürdü.[40] Doğu Tümeni'nden çok daha güçlü olan Batı Tümeni, Myagdi ilinin, Pokhara'nın elli kilometre batısında bulunan merkezi Beni'ye saldırmayı planladı. NKO'nun Şri Kali Prasad Taburu 5000 nüfuslu bu kasabada konuşlanmıştı. Şimdiye dek yalnızca bölük düzeyindeki birlikleri hedef almış olan Maoistler, bir tabura saldırı düzenleyerek işi ciddiye bindirmişti.[41] Pasang'a göre, isyancılar Beni'deki tüm devlet dairelerini ele geçirip NKO mevzilerini tahrip ettikten sonra geri çekilmeyi planlamıştı.[42]

Beni saldırısı, görülmemiş ölçeğine rağmen, doğrudan hedefleri göz önüne alındığında, önceki saldırılardan çok da farklı değildi. Maoistler, Beni'yi ele geçirip kalıcı olarak kontrol altına alamayacaklarını biliyordu. Daha çok, devlet güvenlik güçlerinin moralini bozarak stratejik taarruz başlatmak için gerekli olan koşulları yaratma sürecini desteklemeye çalışıyorlardı. Başka bir deyişle Beni saldırısı, isyancıların daha yüksek dereceli askerî yeteneklere erişmesi yolundaki bir tatbikat işlevi görecekti.

Mao'nun askerî stratejisine göre, uzun süreli Halk Savaşı veren isyancılar, düşman devriyelerini pusuya düşürmek üzere küçük, düzensiz gruplar oluşturarak gerilla savaşı konumunda savaşma-

ya başlar, sonra yavaş yavaş büyük, düzenli bir ordu oluşturarak hareketli savaş konumuna geçer. Hareketli savaş, standart konvansiyonel savaşın aksine, "geniş çaplı savaş alanlarında yüksek dereceli bir hareketlilik, süratli ilerleme ve geri çekilme, [ve] süratli toplanma ve dağılma" gerektirir.[43] Hareketli savaşın, nihayetinde, "derin siperlere ... ve arka arkaya savunma hatlarına sahip olan savunma tahkimatı" gerektiren mevzi savaşına dönüşmesi amaçlanır.[44] Nepalli Maoistler, hareketli savaşta halihazırda epey ustalaştıklarına inanıyordu. Beni muharebesi, bazı mevzi savaşı taktiklerini de içeren bir hareketli savaş örneği olacaktı.

Ayrıca, stratejik taarruza geçmek için daha fazla halk desteği gerekiyordu. Maoistler, Şubat 2004'te "Özel Halk Askerî Harekâtı"nı (*vişeş jana sainya abhiyan*) başlattı. Hedefi, "tüm halkı militarize etmek ve bir direniş zihniyeti yaratmak"tı; böylece insanları, devlete karşı "silahlı halk ayaklanması"nda (*am saşastra vidroha*) yer almaya yönlendireceklerdi.[45] Maoist militanlar, Şubat ile Haziran arasında tüm Batı Nepal'i dolaşarak sivilleri kendilerine katılmaya ikna etmeye çalıştı. Epeyce zor kullanımı da söz konusuydu ve okullardan büyük öğrenci gruplarını kaçırarak kendi öğretilerini telkin ettikleri de oldu.[46]

Beni saldırısı, Özel Halk Askerî Harekâtı'nın parçasıydı. Pasang buna hazırlanırken askerlerine şunları söyledi: "Kararsız orta sınıf, şu anda dikkatle bizi izliyor."[47] Maoist dünya görüşüne göre "kararsız orta sınıf", kazanacak görünen tarafı destekler. Pasang bu sebeple Beni'ye yapılacak başarılı bir saldırının şimdiye kadar tarafsız kalmış olan bir kesimin desteğini isyancılara kazandıracağını düşünüyordu.

HKO'nun Batı Tümeni'nden savaşçılar, Mart başında Maoistlerin kalesi konumundaki Rukum ilindeki Lukum köyüne gitti. (Rolpa, Rukum ve diğer dokuz ili kapsayan Maoist "Özel Bölge"de konuşlu) Mangalsen Birinci Tugayı'ndan 1200; (Bheri-Karnali bölgesinde konuşlu) Satbariya İkinci Tugayı'ndan

1000; (Seti-Mahakali bölgesinde konuşlu) Lisne-Gam Üçüncü Tugayı'ndan 1080 ve (Gandaki bölgesinde konuşlu) Basu-Smriti Dördüncü Tugayı'ndan 300 savaşçı vardı. Devlet güvenlik güçlerinden ele geçirdikleri 81 mın'lik ve 2 inçlik havan topları, roketatarları, genel amaçlı uzun ve kısa menzilli makineli tüfekleri, sınır ötesinden satın aldıkları az sayıda AK-47'leri ve el yapımı bombaları, hafif silahları ve mayınları vardı. Ek olarak, gıda ve silahların taşınmasından, yaralıları bölgeden uzaklaştırıp tıbbi yardım vermekten sorumlu olan –Maoist partinin muharip olmayan unsurlarının yanı sıra sivillerden oluşan– yaklaşık 1700 "gönüllü" de vardı.[48]

İsyancılar, muharebeye hazırlanmak için bir hafta geçirdi. Tümen komutanı Pasang, tugay komutanlarına kentlerin yerleşimini, kullanacakları rotaları ve saldıracakları pozisyonları tanıtmak üzere Beni kasabasının kumdan yapılmış detaylı bir maketiyle birlikte videolar kullandı. Askerler, muharebe manevralarının eğitimini almak ve bunların alıştırmalarını yapmak için yerel ilkokulun sahasını kullandı.[49]

Bu sırada, batıdaki tepelik bölge illerindeki parti komiteleri başka hazırlıklarla meşguldü. Ülkenin yarısındaki parti organlarını yöneten Orta Batı Komutanlığı'nın tüm mekanizmaları, askerlerin gıda, kıyafet ve lojistik ihtiyaçlarını karşılamak üzere seferber edilmişti. Batı ve Orta Batı bölgelerindeki parti komiteleri, Maoistlerin Rolpa ve Rukum'daki merkezine gıda ulaştırmak için at ve katırların yanı sıra erkek, kadın ve çocuklardan oluşan uzun kervanlar oluşturmuştu. İsyancılar, savaşçıları beslemek için binlerce manda, inek ve keçi satın almıştı. Büyük miktarlarda tıbbi malzeme de Hindistan sınırından geçirilmişti.[50]

Sayıları 4000'i aşan isyancı askerler Beni'ye ulaşmak için sık sık halk desteği olmayan köylerden de geçerek yaklaşık bir hafta yürüyecekti.[51] Güzergâhları üzerindeki bölgelerde bulunan parti komiteleri askerlere gıda ve barınak sağlamakla görevliydi. Myagdi ve Baglung illerinin Beni yakınlarındaki köylerinde oturanlar,

Mart'ın ilk haftasından sonra il merkezine gitmemeleri yönünde uyarılmıştı; isyancılar, hareketlerini izlemek için gözetleme noktaları kurmuştu. İsyancılara yemek pişirmeleri ve muharebe sırasında "gönüllü" olarak çalışmaları için kaçırılan köylüler vardı.[52]

Askerler, 13 Mart günü öğleden sonra Lukum'daki ilkokulda toplandı. Pratirodh Kültür Grubu şarkılar söyledi ve dans gösterileri yaptı. Tümen komutanı Pasang, Maoist Başkan Praçanda dâhil üst yöneticilerden gelen kutlama mesajlarını okudu. Daha sonra Pasang ve muharebenin siyasi komiseri Netra Bikram Çand, "Biplab", konuşmalarını yaptı.[53]

Pasang, "Yoldaşlar, gerici alçaklara olan yoğun nefret ve öfkemizden hareketle, tarihsel bir görevi tamamlamak üzere bir araya geldik. *Janabadi* bir devlete, ancak yüce Halk Kurtuluş Ordusu'nun çabalarıyla erişilebilir," diye duyurdu.[54] Önceki askerî baskın tecrübeleri, isyancılara "fedakârlık olmadan zaferin imkânsız olduğunu" öğretmişti. Zaferler, kurşun yağmuru altında bile düşmanın elinden silah kapan ve yaralandıktan sonra bile savaşmayı sürdüren korkusuz savaşçılar sayesinde kazanılıyordu. "Sınıf düşmanlarımızdan yeterince nefret edersek, onlarla çıplak ellerimizle bile çarpışırız."[55]

Pasang konuşmasına, "Eylem planımızın esas hedefi, bedeli ister ölüm ister tüm tümenimizi kaybetmek olsun, ne pahasına olursa olsun, şanlı zafere ulaşmaktır. Savaştan galip çıkmak için her biriniz şahsi bir sorumluluk hissetmelidir," diye devam etti.[56] Savaşta cesaret sergileyenlerin ödüllendireceğini de belirtti. Sergilemeyenlerse cezalandırılacaktı.

Komutanlar birbirlerine çiçek verdi, el sıkıştılar ve HKO'nun Batı Tümeni Beni'ye doğru yola koyuldu. Günlerce tarlaların, ormanların içinden, dik yamaçlardan, karların içinden yürüdüler. Açlıkla başa çıkmak için suya katılmış *satu* (toz tahıl) yiyerek, gecelerini çok ilkel barınaklarda geçirerek, karanlık bastıktan sonra bile ilerlediler. Yürüyenler, bazen gruptan koparak yollarını kaybediyordu. Yaralananlar oldu. Yüksek rakımlara alışkın olmayan,

güneydeki ovalardan gelen pek çok kişi hastalandı; bazıları geri gönderilirken diğerleri yoldaşlarının yardımıyla yola devam etti.[57]

Yürüyüşe katılan Pyuthan'lı bir Maoist eylemci olan Dhaneşwar Pokhrel, günlüğüne, "Ne kadar güzel bir savaşçı alayı!" diye yazmıştı. "Bu görüntünün, Yoldaş Mao'nun önderlik ettiği Çin devriminin Uzun Yürüyüş'ünden farkı var mı?"[58] Tarlalardaki çiftçiler işlerini bırakıp Maoist savaşçı seline hayranlıkla bakakaldığında, pek çok yoldaşı gibi Pokhrel'in de göğsü kabarıyordu.

Maoist askerler, Rukum, Rolpa ve Baglung'daki köylerden ve tepelerden geçerek 19 Mart'ta Myagdi ilinin Beni'ye üç saatlik yürüme mesafesindeki Darbang köyüne vardı. Bölgenin farklı yerlerindeki çeşitli yerleşimlerde kamp kurdular; yiyecek ve barınak ihtiyaçları için ayarlamalar yapılmıştı. İsyancılar o gece Beni'deki bir NKO taburunun yakındaki bir tepede devriye gezdiği bilgisini aldı. Önderleri, bölgedeki evlere saklanmalarını emretti. HKO'nun Birinci Tugay'ının bir kesimi saldırı için hazırlıklara başladı. Fakat NKO birliği, yakınlarında binlerce isyancının saklandığından bihaber, geçip gitti. Bu olay Maoist komutanları endişelendirdi. Beni'ye saldırmak için 22 Mart gecesini belirlemişlerdi ama şimdi çok beklerlerse NKO'nun planlarını ve bulundukları yerleri öğreneceğinden korkarak eylemi iki gün öne çekmeyi kararlaştırdılar.[59]

Bölgedeki resmî kurumlar, Beni pazarının güneyinde, Myagdi Nehri'ne bakan bir sıra halinde dizilmişti. Sıranın en sonlarında İl Polis Müdürlüğü (İPM) ve İl Kalkınma Komitesi'nin (İKK) bürosu, bunların arasında il valisinin konutu, il mahkemesi ve diğer daireler bulunuyordu. Polis müdürlüğü ve İKK binalarının çatılarında yirmişer askerî personel nöbet tutuyordu. Ayrıca İPM'nin içinde 90 polis memuru, İKK bürosunun arkasındaki konferans salonunda da 120 askerî personel konuşluydu. Şri Kali Prasad Taburu'nun kışlası, bu binaların 300 metre uzağındaydı.[60] Kışlada Pasang'ın tahminlerine göre 450[61], NKO taburu komutanının sonradan ileri sürdüğüne göreyse sadece 250 askerî personel var-

dı.[62] Nehrin öte yanında, Beni pazarının karşısında, yaklaşık yirmi polis tarafından korunan il hapishanesi bulunuyordu.[63]

Maoist askerler, 20 Mart 2004 gecesi saat 10 olmak üzereyken Beni etrafındaki tepelerden inip kente sızarak ordu kışlasını, devlet dairelerini ve il hapishanesini kuşattı.[64] Yakındaki Baglung ile Parbat illerinden ve Beni'nin üç kilometre kuzeyindeki ordugâhtan gelebilecek güvenlik güçlerini durdurmak için silahlı birlikler gönderilmişti bile. Bazı savaşçılar devlet dairelerine bakan evlere dalarak üst katlardaki pencerelere mevzilendi.[65] Hapishaneye saldırmakla görevli olanlar, polislerin kaçmış olduğunu fark etti. Maoistler otuz üç tutsağı serbest bırakarak binayı yaktı.

Havan topları gece 10.30 sularında kışlayı dövmeye başlayana kadar Şri Kali Prasad Tugayı'nın komutanı Yarbay Raju Nepali'nin saldırıdan haberi olmadı.[66]

Pasang, topçu gruplarına havan topları, el bombaları, roketatarlar ve makineli tüfeklerle dış duvarlardaki seçilmiş noktaları tahrip etme emrini verdi. Saldırı grupları, bunun ardından kesintisiz ateş ederek taarruza geçecek, tahkimatı yararak yerleşkeye girecekti. Geri kalan askerler, onların ardından kışlayı, polis müdürlüğünü ve devlet dairelerini ele geçirecekti. İlk yerleşkeye sızma girişimleri başarısız olursa, saldırı grupları geri çekilerek topçuların tahkimatı top ateşine tutmasını bekleyecek, sonra yeniden girmeyi deneyecekti. İsyancılar, büyük bir direnişle karşılaşır ve birçok denemeye rağmen tahkimatı yaramazlarsa, duvarları yakın mesafeden bombalayacak ve tek bir birim halinde ilerleyecekti.[67]

Pasang, eğitim sırasında askerlerine, "Tüm gün tüm gece savaşmak zorunda kalsak bile, ne pahasına olursa olsun ilerlemeliyiz," talimatını vermişti.[68] Uzun bir muharebe olacağından, zihinsel ve bedensel tükenmenin önüne geçmek gerekiyordu. Bu sebeple, isyancı savaşçılar dönüşümlü olarak faaliyet gösterecekti. Yaklaşık on kişilik bir saldırı grubu belli bir süre savaştıktan sonra yerine başka bir grup geçecekti. İsyancılar, bu muharebe

aracılığıyla mevzi savaşına geçiş yapacağından, "savunma savaşına özgü gerilla zihniyeti"ni aşmaları, yakın muharebelerde ve güpegündüz bile "tahkimat içinde savaşmaya zihnen hazır" olmaları gerekiyordu.[69]

Kanıtlar, isyancıların Pasang'ın talimatlarına harfiyen uyduklarını gösteriyor. Maoist savaşçılar muharebe başlar başlamaz, ön cepheye barikat kurmak için evlerden, dükkânlardan masalar ve pirinç çuvalları çıkardı. Kışlaya bitişik Mangalaghat pazarındaki bir kadın, isyancıların arasında "boyları kısa olduğu için silahları yere değen birçok kadının ve çocuğun" da bulunduğunu, gece 11'den sonra pek çok isyancının dükkânına girerek geceyi orada geçirdiklerini anlatacaktı.[70] "Ön saflara gidip savaştılar, sonra buraya döndüler, yemek yiyip dinlendiler. Biri geliyor öteki gidiyordu ... Kendilerini hiç sakınmıyorlardı,"[71] demişti.

Muharebede işler Maoistlerin beklediğinden daha fazla karıştı. Saatler süren çatışmanın ardından ne askerî kışlayı ne de devlet dairelerini ele geçirebildiler. Ordu direndi ve bir savaşçının anlattığına göre Maoistler, bu can pazarının ortasında kendi ölü ve yaralılarını güçlükle tanıyabiliyordu.[72]

Muhtemelen Pokhara'daki NKO garnizonundan yollanmış bir askerî helikopter, sabah 5 sularında Beni üzerinde uçmaya başladı. Maoist *Junastha* gazetesinin görevli muhabiri Mana Rişi Dhital, helikopterin bomba atıp uzaklaştığını gördü. Muharebe kısa süreliğine durdu, ardından bir sessizlik geldi, ateşin tamamen durduğu bir andı bu.[73] Ortalık aydınlanmıştı.

Sonra isyancılar daha güçlü bir saldırı başlattı. Yarbay Raju Nepali, "Yerleşkeye girdiler, ama biz karşılık verir vermez geri çekildiler," demişti. "Peşpeşe dalgalar halinde geldiler. Kadın bir Maoistin, on beş on altı kurşun yedikten sonra bile ağaca tırmanmaya çalıştığını gördüm."[74]

Sonunda, sabah 8'e doğru, isyancılar Beni'nin güneyindeki polis yerleşkesine ve devlet dairelerine girmeyi başardı. Polis ve ordu personeli teslim oldu. İsyancılar, il valisi Sagar Mani Parajuli'yi, il

polis sekreterini (Beni'deki en üst düzeyli polis), otuz dört polis memurunu ve iki askeri kontrolleri altına aldı.[75] Silahları, cephaneyi ve paraları aldıktan sonra, il polis müdürlüğünü ve diğer binaları ateşe verdiler. Zafer sarhoşu isyancılar, şarkılar söyleyip dans ederek sokaklara döküldü. Muharebenin zaferle sonuçlanmak üzere olduğunu düşünerek, kentin içinde kutlama yürüyüşü yapmaya hazırlanıyorlardı.[76]

Oysa bu arada ordu kışlasına saldıran isyancı güçler hâlâ yerleşkeye girmeye çalışıyordu. 09.30 sularında, tepelerinde NKO helikopterlerinin uçmakta olduğunu gördüler. Kışladaki güvenlik güçlerine cephane bırakan helikopterler kenti bombalamaya başladı. Bu arada, Maoistler, Parbat iline gönderilen birliğin NKO askerlerinin Beni'ye ilerleyişini durduramadığı haberini aldı.[77] Savaşı yakındaki bir tepeden yöneten Pasang, 10.30 sularında askerlerine geri çekilmelerini emretti.[78]

Böylece, 21 Mart'ta Maoist askerler Beni'den çekilmeye başladı. Yakaladıkları il valisini, polis sekreterini ve diğer güvenlik personelini de yanlarına alarak aynı yoldan geri döndüler. Maoist "gönüllüler", sedyeler ve *doko*'lar (büyük sepetler) kullanarak yaralıları ve ele geçirdikleri silahları ve cephaneyi taşıdı. NKO helikopterleri, geri çekilen Maoistleri takip ederek üzerlerine düzenli aralıklarla ateş açtı. Bunun sonucunda, pek çok kişi yaralanırken altı Maoist ve yakalanan polislerden biri ilk gün hayatını kaybetti. Bir dizi köylü, inek ve manda da öldü ve bazı evler yerle bir oldu.[79]

Bir sonraki sabah erken saatlerde, geri çekilmekte olan Maoistleri pusuya düşürmek için gönderilmiş bir NKO birliği, Darbang yakınlarındaki bir köyde isyancılara ateş açtı. Yedi Maoist öldürüldü. İsyancı kuvvetlerin ana grubu, NKO'dan kurtulmak için Baglung ilinden geçen dolambaçlı bir yol izledi. Geri çekilme sırasında orduyla Maoistler arasında en az bir çatışma daha yaşandı. İsyancılar, NKO peşlerinde olduğu için Myagdi'deki köylerde yemek molası verme planlarından vazgeçti. Bu kaçış yürüyüşü sırasında, çok sayıda savaşçı avuç avuç pişmemiş pirinç yerken

görülmüştü.[80] Maoistler, Mart sonlarına doğru, halktan muazzam destek gördükleri Rolpa'daki üs bölgelerinin tam göbeğindeki bir köy olan Thabang'a ulaştı. Yerel Maoistler tarafından coşkuyla karşılandılar, hayatını kaybetmiş yoldaşlarının anısına yapılan törenlere katıldılar, gerginliklerle ve zorluklarla geçen haftaların ardından sonunda biraz dinlendiler.[81] Beni'de esir alınan devlet görevlileriyle polis memurları da Thabang'a getirilmişti. Maoistlerin tutsakları teslim almak için davet etmiş olduğu Uluslararası Kızılhaç Komitesi (UKK) delegelerinin huzurunda düzenlenen bir törenle 6 Nisan'da serbest bırakıldılar.

Maoistler, Beni'nin ardından NKO tesislerine başka saldırılar da düzenleyerek Halk Kurtuluş Ordusu'nu büyütmeye devam etti. Fakat Maoistler, daha önce hiç bu kadar büyük bir isyancı gücü tek bir hedefe yönlendirmemişti. Muharebe, onlar için askerî yeteneklerinin gelişimindeki çok yüksek bir zirveyi temsil ediyordu. Muharebenin ardından sevinçten havalara uçan Maoist eylemci Dhaneşwar Pokhrel, günlüğüne, "[Beni], Vietnam Savaşı'ndan sonra dünya proleter sınıfının emperyalist gangsterlere attığı muhtemelen en büyük yumruktu," diye yazmıştı.[82] Bu, fazla abartılıydı. Ama Maoistlerin bazı yönlerden başarılı olduğu açıktı.

Binlerce kadroyu ve sivili, bir aydan uzun bir süre boyunca, gıda, lojistik ve silah nakli için seferber etmişlerdi. Sivilleri örgütleyerek Rukum ile Myagdi arasındaki uzun yürüyüş boyunca çeşitli noktalarda yiyecek ve barınak ayarlamışlardı. Bu, Maoistlerin Nepal'in kırsal nüfusu üzerindeki güçlerini pekiştirmek ve onları parti için harekete geçirmek konularındaki başarısını açıkça göstermişti. Öte yandan, yukarıda da belirtildiği üzere, Beni'den sadece birkaç saat uzaktaki köylüler isyancıların bölgedeki büyük hârekâtı hakkında haftalar öncesinden uyarılmışken, devlet güvenlik güçleri bu muazzam hazırlıklardan neredeyse bihaberdi. Bu durum, devlet ordusunun istihbarat alanındaki başarısızlığını ve yerel topluluklarla ilişkilerinin zayıflığını yansıtıyor.

Beni'ye yapılan saldırı, Maoistler için aynı zamanda önemli bir propaganda zaferiydi. Muharebe, isyancıların devleti savunmaya geçmeye zorlayacak güce sahip olacağı "stratejik taarruz" aşamasına geçişi sağlamasa da, hükümetin, NKO'nun Maoist orduyu neredeyse tamamıyla dağıtmış olduğu yönündeki iddiasını çürüttü. İsyancıların yayımladıkları bir bildiride dendiği gibi, "Üç hafta içerisinde Bhojpur ve Beni'de gerçekleşen iki başarılı askerî saldırı, hükümranlığını meşrulaştırmaya çalışan kraliyetin askerî diktatörlüğüne ölümcül bir darbe vurmuştur."[83]

Maoistlerin Özel Halk Askerî Harekâtı kapsamında Beni'ye düzenledikleri saldırının Batı Nepal halkına devlete karşı ayaklanmak için esin vermesi de bekleniyordu. Fakat halkın büyük bölümü, esinden çok baskı hissetti. Darbang'daki köylülerin harekât hakkındaki yorumu şöyleydi: "[Maoistlere] parası olanlar nakit, yiyeceği olanlar pirinç, kıyafetleri olanlar kıyafet, hiçbir şeyleri olmayanlar da bir aile fertlerini vermek zorunda."[84] Beni sakinleri de isyancıların istilası karşısında terörize olmuştu. Yas da vardı; muharebe sırasında (sekizi iki ateş arasında kalarak, diğer sekizi de hava saldırısı sonucu) on altı sivil hayatını kaybetmişti.[85] Ama saldırı, kasaba sakinlerinde korkuyla karışık bir saygı da uyandırdı. Saldırıyı izleyen günlerde, isyancıların savaş sırasındaki korkusuzluğu, şaşırtıcı sayıda kadın savaşçının olması ve savaşçıların helikopter ateşi altında sakin bir biçimde geri çekilmesi hakkında hararetli sohbetler yapılıyordu. İsyancıların, askerlerini desteklemek, yaralıları bölgeden uzaklaştırmak ve tedavi etmek üzere tıbbi ekipleri ve lojistik ekiplerini özenle örgütlemiş olması da birçok insanı derinden etkilemişti. Buna karşılık, pek çok kişi, beceriksiz gördükleri hükümet ve devlet güvenlik güçleriyle alay ediyordu.[86] İçişleri Bakanı Kamal Thapa 22 Mart'ta Beni'yi ziyaret ettiğinde kasaba sakinleri onu soğuk karşıladı.[87]

Fakat Beni'nin Maoistler için kesin bir zafer olmadığı açıktı. Beni muharebesi, isyancıların gücünü ve azmini ortaya koyarken, askerî kapasitelerinin sınırlarını da göstermişti.

Maoistler, tek bir NKO taburunun koruduğu kasabaya saldırmak için, 3000'in üzerinde silahlı savaşçıyı, neredeyse tüm Batı Tümeni'ni bir araya getirmişti. En iyi tahminlere göre, o gece kasabada yaklaşık 400 askerî personel ile 100 polis memuru bulunuyordu; ülkedeki güvenlik güçlerinin toplam sayısının yanında devede kulaktı bu. Şri Kali Prasad Taburu'nun yarbayı, bir ziyaretçiye, Maoistlerin "yüzde 85'in üzerinde kayıp vermeye hazır" olduğunu söylemişti.[88] NKO taburuna polisi ve devlet kurumlarını savunma emri verilemeyeceğini, çünkü bu yapılsa mevcut kuvvetin neredeyse yarısının kaybedileceğini anlatmıştı. Ilımlı tahminlere göre saldırı sırasında (aralarında iki tugay komutanı yardımcısının, bir tabur komutanının ve bir tabur komutan yardımcısının bulunduğu) yetmiş sekiz Maoist öldürülmüş, 400'ün üzerinde Maoist yaralanmıştı. Buna karşılık, otuz üç ordu ve polis personeli hayatını kaybetmişti. Bu sayılar, muharebenin Maoistlere pahalıya mal olduğunu gösteriyor.[89]

İsyancılar, sayılarının çokluğuna ve yüksek adanmışlıklarına rağmen, on iki saat süren çatışmanın ardından bile ordu kışlasını ele geçirememişti. Hiçbir zaman, bir ilin merkezini birkaç saatten uzun bir süre boyunca altüst ederek ellerinde tututmayı başaramamışlardı. Geniş çaplı mevzi savaşı yapma kapasitesine de hiçbir zaman ulaşamadılar.[90] Dolayısıyla, Beni'ye düzenlenen saldırı, Amerika Birleşik Devletleri gibi büyük küresel güçlerin eğitip ağır silahlarla donattığı bir devlet ordusuna karşı savaşırken asıl olarak sayısına, gizliliğine ve yüksek moraline güvenen bir isyancı grubunun askerî kapasitesinin sınırlarını da ortaya koymaktadır.

6. BÖLÜM

Suda Balık: Anlatılar

Halk Siyaseti

Yazar Govinda Bartaman, 2003 ateşkesi sırasında Rolpa'yı ziyaret ettiğinde, Amerikan emperyalizminin şöhretli baş düşmanına saygı göstergesi olarak "Saddam Yoldaş" takma ismini benimseyen bir Maoist eylemciyle buluştu. "Savaş zamanında büyük karışıklıklar oluyor," diyen Saddam Yoldaş, çatışmanın, üretimi ve ticareti nasıl durma noktasına getirdiğini, okulların ve sağlık tesislerinin mecburen kapalı olduğunu anlattı. "Ama siyaset, savaşın yaralarını sarabilir," diye sürdürdü. "Halk siyasetinin rolü budur."[1] Maoistler için siyasetin asıl amacı, tabii ki, çatışmanın acılarını hafifletmek değildi. Onların siyaseti, Nepal devletindeki ve toplumundaki çelişkileri ikna edici biçimde çözümlemeyi ve bunlar hakkında alternatif bir vizyon sunmayı amaçlıyordu. Bu sayede, toplumun geniş kesimlerinin, partinin mücadelesini etkin şekilde desteklemesini umuyorlardı.

Marksizm ile erken dönemlerdeki karşılaşmaları, Maoist önderleri, mücadelelerini geleneksel Marksist-Leninist terimlerle kavramsallaştırmaya yöneltmişti. Potansiyel müttefiklerini ve destekçilerini sınıflarına dayalı olarak belirlediler: Proletarya, köylülük, küçük burjuvazi ve ulusal sanayiciler.[2] İsyancılar, elbette, sınıfsal kökenlerine hitap ederek, köylülüğün ve çalışan sınıfların bazı kesimlerinin desteğini kazanabilmişti. Fakat genel olarak bakıldığında, devrimin "itici güçleri"nin sınıflara dayalı olarak

kategorize edilmesi, geniş kesimlere hitap edemeyecek kadar kadar soyuttu. Sınıf, insanların kendilerini tanımlarken kullandıkları pek çok mercekten yalnızca biriydi. Sınıf çizgileri bulanıktı ve başka kimlik biçimleri sınıfa üstünlük kuruyordu. Maoistler, isyanlarını başlattıklarında, etnik kökenin ve kastın sınıftan daha güçlü kimlik biçimleri olduğunu ve dolayısıyla siyasi seferberlik için de güçlü bir zemin sunduklarını anlamıştı.

Nepal devleti, on sekizinci yüzyıl sonlarından beri, bir üst kast oluşturan Pahadi (tepe) kökenli Hinduların kontrolü altındaydı. Bunlar, Nepal'in tüm etnik ve dilsel gruplarını katı bir kast hiyerarşisinde sınıflandırarak her birinin haklarını ve işlevlerini belirlemişti.

Kral Mahendra, 1960'ta Pançayat sistemini kurduğunda, kast ayrımcılığını resmî olarak yasakladı. Ne var ki, Mahendra için modernleşme, homojen bir kültüre sahip olan bir ulus kurmak anlamına geliyordu. Neredeyse iki yüzyıldır Nepal'e hükmeden seçkinlerin kültürü, ulusal kültür olarak tanımlanmıştı. Devlet, yüzden fazla dil konuşan bir halka bu kültürü dayatmaya çalışıyordu. Hinduizm, devlet dini olmaya devam ediyordu. Eğitim sistemi, yönetici kastların dilini ve monarşiyi yücelten bir ulusal tarih anlatısını yayıyordu.[3] Üst kastlar, devlet kurumlarına hâkim olmayı sürdürdü. Diğer grupların kültürleri ve tarihleri, resmî anlatıya dâhil edilmemekle kalmamış, etkin biçimde bastırılmıştı.

Devlete ve yönetici kastlara yönelik öfke, Pançayat yıllarında büyüdü. Fakat ifade ve örgütlenme özgürlüğü üzerindeki kısıtlamalar nedeniyle, ötekileştirilmiş etnik grupların şikâyetlerini dile getirmelerinin pek az kanalı vardı. Üst kasttan erkeklerin önderlik ettiği büyük siyasi partilerin, bu öfkenin ne denli derin olduğu konusunda hiçbir fikirleri yoktu. 1990 ayaklanması sırasında etnik-dilsel grupların talepleri bu partilerin programlarında hiçbir yer bulmamıştı. O yıl hazırlanan anayasa taslağı, Nepal'in "birden çok etnik kökene dayanan" ve "çok dilli" karakterini kabul ederken, bir yandan da onu bir Hindu devleti olarak tanımlayarak

Nepalceyi diğer dillere göre ayrıcalıklı kıldı. Anayasayı yazanlar, etnik gruplara ve kastlara kolektif haklar tanımanın, toplumsal anlaşmazlıklara ve şiddete yol açacağından korkuyordu. Bu yüzden, Hindistan'ın aksine, tarihsel olarak ötekileştirilmiş toplumsal gruplar için pozitif ayrımcılık yönünde herhangi bir hüküm getirmekten bilerek kaçındılar. Ayrıca "din, cemaat, kast, kabile ya da bölge" temeline dayanan siyasi partileri yasakladılar.[4]

Kast ve etnik köken sorunları, Nepal komünistleri için her zaman bir tür açmaz anlamına gelmişti. Devletin belli topluluklara ayrımcı yaklaştığını kabul ediyorlardı. Ama Marksistler olarak, etnik köken veya kasttan çok sınıfı vurguluyorlardı. NKP-BML, 1990'larda, etnik aktivistlerin kendi bölgeleri için ileri sürdükleri özerk yönetişim ve dillerinin korunarak teşvik edilmesi taleplerini reddetti. Parti, böylesi önlemlerin, yalnızca, geçmişe ait ve gerçeklikle ilgisi kalmamış kimlik biçimlerini öne çıkaracağını düşünüyordu. İçinde bulunulan kapitalizm ve ulus devlet çağında, farklı etnik gruplar arasında gerçekleşen alışverişlerin, kaçınılmaz olarak ve isteneceği üzere, homojen bir ulusal kültürün yaratılmasına yol açacağını savunuyorlardı.[5] Dolayısıyla, bu konudaki görüşleri, Pançayat'ın resmî öğretisine bir parça yakındı.

Yerli gruplardan gelen ve bu durumdan dolayı düş kırıklığına uğrayan bazı komünistler, kendi topluluklarının hakları için mücadele eden örgütleri kurmak veya var olanlara katılmak üzere ana partiden ayrıldı. 1990'larda, etnik hareketlenmede bir yükseliş söz konusuydu. Maoistler, partilerini savaş boyunca ötekileştirilmiş kastların ve etnik kökenlerin taleplerini temsil eden devasa bir şemsiye örgüt olarak sunarak bu aktivistleri kazanmaya çalıştı.

Maoistler, etnik kökenin ulusal dokudaki yeri hakkında, Nepal komünistlerinin geleneksel konumlarından ciddi bir uzaklaşma anlamına gelen bir kuram geliştirdi. Etnik grupların, ilkel kalıntılar olmaktan çok, Nepal'in eşitsiz gelişim sürecinde evrimleştiğini savunuyorlardı. Devlet, çok az sayıda seçkinin yararına

halkın kaynaklarına el koyarken, ezilen topluluklar, ortak dillerine, kültürlerine ve yörelerine dayalı dayanışma bağları geliştirmişti. Maoistlerin Leninist kurama uyarak "milliyetler" dediği etnik gruplar Nepal'de bu şekilde ortaya çıkmıştı.[6]

Diğer komünistler gibi Maoistler de çeşitli etnik grupların tarihsel zorunluluk gereği eninde sonunda geniş Nepal ulusu içinde birleşeceğini savunuyordu. Fakat diğer komünistlerin aksine, aradaki zamanda, ezilen milliyetlerin özyönetişim haklarından yararlanmasına izin verilmesi ve dilleriyle kültürlerinin korunması gerektiğini düşünüyorlardı. Nepal devleti, halkı etnik kökene ve kasta dayanarak ezdiğinden, devlete karşı girişilen her tür siyasi hak arama eyleminin de etnik kökene ve kasta dayanması gerekiyordu. Bir kişinin sınıfı, büyük ölçüde etnik kökenine ve kastına göre belirlendiğinden, etnik köken ve kast mücadelesi, sınıf mücadelesinin ayrılmaz bir parçası sayılmalıydı.

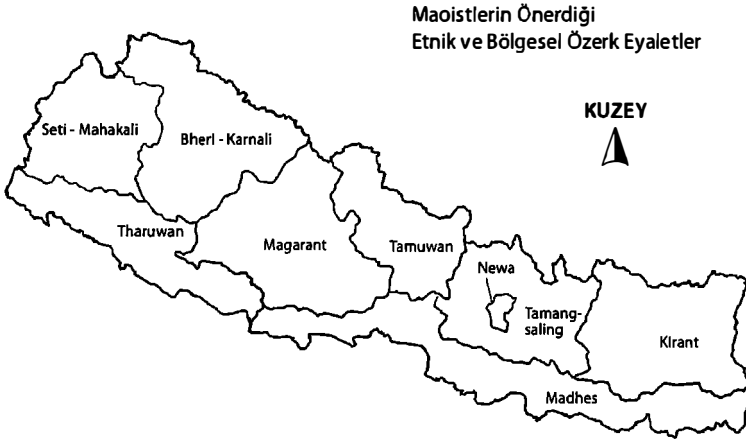
Fakat Maoistler, etnik hak taleplerinin ölçüsüz biçimde dile getirilmesinden de sakınıyordu. Etnik köken ve kast, sınıfla örtüşüyordu fakat eşdeğer değillerdi. İlkini aşırı vurgulamak, ikincisini ihmale yol açabilirdi. Etnik şovenizme, özellikle de etnik önderlerin, kendi gruplarına sabit ve değişmez gözüyle bakma ve diğer gruplara yönelik nefreti körükleme eğilimine karşı önlem almak gerekliydi. Etnik hak iddiaları, "proletarya"nın güçlü ellerinin kontrolünde kalmalıydı. Başka bir deyişle, Maoistler, etnik talepleri etkili bir şekilde yönetmeyi yalnızca kendi partilerinin başarabileceğine inanıyordu.

Maoistler, Eylül 2001'de Birleşik Devrimci Halk Konseyi'nin (BDHK) kurulduğunu duyurdu. Bu kurum, partinin yerel "halk hükümetleri"ni (*jana sarkar*) ve partinin ideolojisini ve politikalarını halka yayarak (Lenin'in ifadesiyle) "volan kayışı" işlevi gören kitle örgütlerini kapsayan parti denetimindeki birleşik cephenin başını çekecekti. BDHK'nin politikaları ve programları, partinin devlet gücünü ele geçirdiğinde inşa etmek istediği devlet yapısı-

nın görece ayrıntılı bir resmini sunuyordu. Bu plana göre, Halkın Temsilciler Meclisleri (TM), eksiksiz seçme hakkına sahip yetişkinlerin oylarıyla dört kademeli olarak seçilecekti: merkez, özerk bölgeler, iller ve köyler/kasabalar. Yeni rejimdeki Temsilciler Meclisleri, burjuva demokrasilerindeki, Maoistlerin "sadece ... dişsiz tartışma kulü[pleri]" olduklarını ileri sürdüğü[7] parlamentolardan farklı olarak, tüm yürütme ve yasama haklarını kullanacaktı. Tüm kademelerdeki Halk Hükümetlerini bu kurumlar seçecekti.

Maoistlerin öngördüğü dört yönetişim kademesinden merkez, il ve köy/kasaba düzeyindekileri, zaten var olan kurumlarla örtüşüyordu. Ama ikinci kademe olan "özerk bölgeler", Nepal devletinin idari-bölgesel sınırlarından radikal bir uzaklaşmaya işaret ediyordu. Pançayat devleti, ülkeyi, birbirine paralel olan beş düşey kalkınma bölgesine ayırmıştı ve şeritlerin her biri kuzeydeki dağların, orta bölgedeki tepelerin ve güneydeki düzlüklerin bir kısmını kapsıyordu. Bu bölgeler farklı etnik kökenlerden insanları kapsıyordu ve aynı etnik kökenin mensupları farklı bölgelere bölünmüştü. Pek çok etnik aktivist, sınırların bu şekilde çizilmesinin, etnik güçlenmeyi ve siyasi hak taleplerini engellemeye yönelik olduğunu düşünüyordu.[8]

Buna karşılık Maoistler, –2002 yılında Nepal devletinin resmen Janajatiler (yerli milliyetler) olarak sınıflandırdığı[9]– belirli etnik grupların tarihsel yurtları olduğunu düşündükleri bölgelerin arasına sınır çizgileri çekmeye çalıştı. Maoistlerin önerdiği dokuz özerk bölgeden altısı buna göre tanımlanmıştı.[10] İsyancılar devlet gücünü ele geçirdiğinde, bu bölgelerin her birindeki baskın etnik grup, kendi kaderini tayin ve özerk yönetişim haklarından faydalanacaktı. Merkezî hükümet tarafından karara bağlanması gereken ulusal savunma, dış ilişkiler ve uluslararası ticaret ile ilgili konular dışındaki tüm başlıklar özerk bölgelerin yetki alanına girecekti.[11]

Fakat büyük bir sorun vardı: Maoistlerin önerdiği tüm özerk bölgelerde çok çeşitli etnik gruplar yaşıyordu. Bazı bölgelerde, tarihsel iddiası en büyük olan grup, çoğunlukta bile değildi. Ama Maoistler bunun konu dışı olduğunu savundular. Eğer bazı milliyetler atalarına ait yurtlarında artık çoğunluğu oluşturmuyorsa, bunun sebebi Nepal'in egemen gruplarının bu alanlarda yaşamaya başlayarak asıl sakinleri yerlerinden etmiş olmasıydı. Bu da baskının bir parçasıydı ve komşularına kıyasla bu milliyetlere özel haklar vermek için iyi bir gerekçe sunuyordu.[12]

Kalan üç eyaletin sınırları etnik kökene dayanarak çizilmemişti. Bunların ikisi –Seti-Mahakali ve Bheri-Karnali– ülkenin, Katmandu tarafından tarih boyunca ihmal edilmiş batı kısmındaki çok yoksul bölgelere denk geliyordu. Güneydoğudaki Madhes'te ise ağırlıklı olarak sınırın öte yakasındaki Hint eyaletleri olan Uttar Pradeş ile Bihar'ın halklarıyla kültür, dil ve akrabalık bağları taşıyan insanlar yaşıyordu. Madhesliler kendi içlerinde çeşitlilik barındırıyordu ve kendilerine ait karmaşık bir kast sistemleri vardı. Nepal devleti onların ülkeye bağlılıklarından hep şüphe duymuş ve onlara karşı ayrımcılık yapmıştı.[13] Hindu kast sisteminin dibinde yer alan ve Nepal topluluklarının en ezilmişi olan Dalitlere ayrılmış özerk bir bölge yoktu, çünkü bunlar ülkenin her yanı-

na dağılmıştı. Ama Maoistler, "bu grup diğerleriyle uygulamada eşit hale gelinceye kadar devletin onlara özel haklar tanımak için gerekli koşul[ları] yaratacağını" belirtiyordu.[14]

Maoistlerin, savaş devam ettiği sürece, merkezî bir Temsilciler Meclisi (TM) seçmeyi de ötekileştirilmiş etnik gruplar ve bölgeler için özyönetimi uygulamaya sokmayı da başaramayacakları açıktı. Bu tür düşünceler, büyük ölçüde, kendini Nepal devleti tarafından dışlanmış hisseden halk kesimlerinin desteğini kazanmaya yönelik propagandanın parçasıydı. Bununla birlikte, "Birleşik Devrimci Halk Konseyinin Ortak Asgari Politikası ve Programı", Maoistlerin devlet kurumlarını kovduğu bölgelerdeki idareler için birtakım yönlendirici ilkeler saptıyordu. Maoistler, seçimle gelen merkezî bir Temsilciler Meclisi yerine, başında Baburam Bhattarai'nin bulunduğu, otuz altı üst düzey önderden oluşan ve idari görevler üstlenen parti kadrolarını izlemekten ve yönlendirmekten sorumlu olan bir "Merkezî Halk Hükümeti" kurdu.

Parti kadrolarından oluşan gruplar, alan komiteleri (bunlar bir grup köyden sorumluydu) ve il komiteleri örgütlemekle görevlendirildi. Zaman içinde yerel halk, ikna ya da zor yoluyla, köy, kasaba veya il düzeyinde "halk hükümetleri"ne (*jana sarkar*'lar) katılmaya ikna edildi. İsyancılar, bölge üzerindeki egemenliklerini sağlamlaştırdıktan sonra, yerel Temsilciler Meclisi için seçimler düzenleyecekti. Seçilen vekiller arasında, parti üyeleri, Maoistlere ait olan Halk Kurtuluş Ordusu'nun (HKO) üyeleri ve ayrıca halkın çeşitli kesimlerini temsil eden siviller bulunacaktı. Köy ve kasaba düzeyindeki TM'ler il TM'lerinin üyelerini, il TM'leri de özerk bölge düzeyindeki TM'leri seçecekti.

Bu uygulamanın amacı, öncelikle, tüm nüfus üzerinde sıkı denetim sağlamak ve partiyi aktif olarak destekleyip desteklemediklerinden bağımsız olarak insanları harekete geçirmekti . Parti komiteleri ve *jana sarkar*'lar halkın etkinliklerini izleyecek, vergi ve harç toplayacaktı (örneğin öğretmenler her ay Maoistlere bir

günlük maaşlarını vermek zorundaydı). *Jana sarkar*'lar, ayrıca, özerklik ve kendi kaderini elinde tutma duygusunu halkta daha güçlü bir biçimde yaşatmak için insanları yerel yönetime katmaya çalışacak ve böylece onlara, partiye şükran ve sadakat duyguları aşılayacaktı. Maoistler bu amaç doğrultusunda, yol ve başka altyapıları unsurları inşa etmeleri, kooperatifler ve küçük ölçekli ev sanayileri oluşturmaları için halkı harekete geçirdi.

Çatışma devam ederken yerel nüfusları *jana sarkar*'lara dâhil etmek kolay değildi. Maoistler, yalnızca birkaç bölgede Temsilciler Meclisi seçimleri düzenleyebilmişti. Çoğu zaman yerel halkın oy vermeye zorlanması gerekmişti. Pek çok yerde parti komiteleri *jana sarkar*'lara göre çok daha güçlüydü.[15]

Baburam Bhattarai, "Halk Savaşı'nın daha ileri aşamalara ulaştığı ve halk hükümetlerinin daha açık bir tarzda çalışabildiği alanlarda daha çok demokrasi olacaktır," diye yazmıştı. "[Halk Savaşı'nın ve halk hükümetlerinin] daha zayıf olduğu yerlerde ise daha çok merkeziyetçilik olacaktır. Ama merkeziyetçilik, savaş sırasında demokrasiden daha önemli olacaktır."[16]

"Merkeziyetçilik"i "demokrasi"nin üzerine yerleştiren Bhattarai, partinin ihtiyaçlarının devasa boyutlar taşıdığını ve Maoistlerin paralel hükümetinin başlıca amacının, halkı savaş için harcanan çabalara yardımcı olmaya yönlendirmek olduğunu vurguluyordu. Halkın kendi iradesiyle destek vermesi arzu edilen bir şeydi. Bunun için de Maoist militanların halka karşı olabildiğince nazik davranması lazımdı. Mao'nun dediği gibi, "Gerillalar halkın içinde, suda balık gibi hareket etmelidir." Fakat bu, iyi niyetli yaklaşımların partinin ihtiyaçlarının önüne geçmesi gerektiği anlamına gelmiyordu. Parti için emek, para veya barınak sağlamayı reddeden olursa, isyancılar hedeflerine ulaşmak için göz korkutmaya, hatta şiddete başvuracaktı. Başlıca hedef, halkın kaynaklarını Maoist dava uğruna kullanmaktı; partiyi canıgönülden destekleyip desteklemedikleri sorunu ikincildi.

Devrimin Kalesi

Partinin, halkı kendi ihtiyaçları doğrultusunda harekete geçirmede en başarılı olduğu yerler, doğal olarak Rolpa ile Rukum'du. İsyancılar, burada (yedisi Doğu Rukum, altısı Kuzey Rolpa'da olmak üzere) on üç KKK'de neredeyse mutlak denetim sağlamıştı ve yerel halktan tam destek bekleyebiliyorlardı. Nisan 2002'de, Maoistler bu on üç KKK'yi bir "özel il" (*bişeş jilla*) olarak yeniden düzenlediklerini duyurdu. Kuzey Rolpa'daki bir köy olan Thabang, "özel il"in merkezi ilan edildi.

Thabang, Libang ilinin idari merkezine iki günlük yürüme mesafesindeki, neredeyse tümü Magar etnik grubuna ait olan 830 haneden oluşan bir yerleşimdi.[17] Pek az yabancının geldiği, saklı, tanınmamış bir yerdi. Ama Maoistlerin 2002 tarihli bildirisinden sonra köy bir miktar ün kazandı ve aralarında diğer bölgelerden Maoistlerin, ayaklanmaya sempati duyan yabancıların ve gazetecilerin bulunduğu yolcular düzenli olarak buraya gelip gitmeye başladı. İsyancıların başını çektiği canlı toplumsal ve siyasi örgütlenme gelenlerin çoğunu etkiliyordu. Thabang'ın taş ve çamurdan yapılmış evlerinden birinin duvarına resmedilmiş olan Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Mao portreleri, köye giren her ziyaretçiyi selamlıyordu. Başka bir duvarda Praçanda'nın büyük bir portresi vardı. Her yere kızıl bayraklar asılmıştı. Neredeyse her evin duvarları partiyi destekleyen ve monarşiyi, Amerika Birleşik Devletleri'ni ve Nepal Kraliyet Ordusu'nu hedef alan sloganlarla donatılmıştı.[18]

Köy, düpedüz kolektifleştirilmişti. Askerî giysiler içindeki Maoist savaşçılar, kooperatif şeklinde işletilen lokantalarda çay içip sohbet ederken ya da bir şeyler atıştırırken görülebiliyordu. Partinin işlettiği dükkânlarda da onlar vardı; buralarda satılan şal, kep, mendil, çanta gibi ürünler muhtemelen Maoistlerin yürüttüğü Jaljala ev sanayisi kooperatifi gibi projelerin birinden geliyordu.[19] Alacakaranlık çöktüğünde, köy tellalının (*katuwal*), bir sonraki gün için, belli bir semtin sakinlerine tahsis edilmiş bir toprak parçasını sürme ya da yakacak odun toplama benzeri görevleri duyurduğu

işitilebilirdi. Ortaklaşa üretilen mahsulün yarısı partiye veriliyordu.[20] Thabang yerlilerinden, özel il içerisinde bir yerden diğerine mesaj veya mal iletmeleri, diğer illerden gelen Maoistler için gıda ve barınak sağlamaları ve Thabang'ı diğer KKK'lere bağlayan patikalar açmaları isteniyordu. Parti, çatışmada önemli bir ferdini kaybetmiş ailelerden oluşan bir komün kurmuştu. Komün, böyle ailelerin beraber yaşamasına, kolektif çiftçilik yapmasına ve bir destek ağı kurmasına olanak sağlıyordu. Burayı ziyarete gelen bir Maoist eylemci 2005 Ocak'ında günlüğüne, "Thabang'daki tek tek herkesin partiyle bütünleşmiş olması karşısındaki" şaşkınlığını not düşmüştü.[21]

Maoistler, Thabang'ı "Maoist başkent", "Nepal'in Yan'an'ı"*, "devrimin kalesi" ve "ideoloji ve inanç merkezi" olarak yüceltiyordu. Maoist gazete *Janadeş*'teki bir makale, "Burada herkes, kendini diğerleri için feda etmeye hazır. Kast ayrımcılığı ortadan kaldırılmış. Erkekle kadın arasında eşitsizlik söz konusu değil ... Burada yeni bir uygarlığın doğmakta olduğunu görebilirsiniz," diyerek hayranlığını dile getiriyordu.[22]

İsyancılar Thabang'da mutlak meşruiyet kazandıkça, Nepal'in Orta Batı tepelerindeki ücra köyün diğer yerlere göre radikal komünist ideolojiye daha açık olmasının nedenini açıklamak için, Maoist ideoloji, yerel anlatılarla birleşti. Bir anlatıya göre, Thabang'lı Magarlar doğuştan isyankâr bir halktı ve özerkliklerine karşı herhangi bir baskıya veya ihlale tahammül edemiyorlardı. Köyün yaşlılarına göre, uzak geçmişteki kayda geçirilmemiş bir dönemde, Thabang ve çevresine gelerek hakimiyet kurmayı hedefleyen Rukum'lu yerel bir raca** varmış. Köylüler, çok geçmeden, bu hükümdarın Magarları ve topraklarını sömürmeyi ve güzel kızlarının "şerefine leke sürmeyi" hedeflediğini anlamış. Bu yüzden racanın topraklarını süren bir çiftçiyle gizlice anlaşıp tohumları ekmeden önce kavur-

* Yan'an, Çinli komünistlerin meşhur Uzun Yürüyüş'ün ardından 1935'te varıp 1937'den itibaren komünist hükümet merkezi haline getirerek Kızıl Başkent ilan ettiği yerleşim. *–çev.*

** Raca, Hint alt kıtası ve Güneydoğu Asya'da, kral ya da soylu bir hükümdar için kullanılan unvan. *–çev.*

muşlar. Ekinleri büyümeyen raca, geldiği yere dönmüş, Thabang halkı da böylece özgürlüğünü geri kazanmış.[23]

Thabang sakinlerinin hafızasında yer eden, daha yakın tarihte yaşamış bir önder de Barınan Budha idi. Maoist torunlarının anlattığına göre, Budha, komünistlerin geniş siyasi vizyonu ile Thabang halkının isyankâr karakteri arasındaki kaynaşmanın ete kemiğe bürünmüş haliydi. Budha, çeşitli halk hareketlerinin ön saflarında bulunmuştu. Örneğin 1975'te, bir başka yerel önder olan Ram Kumar, yerel Pançayat yönetiminin desteğiyle alkol satışını tekeline almaya çalıştığında, Barman Budha ve o sırada Thabang'ı ziyaret eden geleceğin Maoist önderi Mohan Baidya, köy kadınlarını bu girişime karşı harekete geçirmişti.[24] Thabang köylüleri, 1980 referandumunda monarşiye ezici bir çoğunlukla karşı çıktığında ve 1981'de Pançayat yönetiminin seçimlerini boykot ettiğinde onlara yine Budha öncülük ediyordu. Budha, 1991 genel seçimlerine katılarak Maoistlerin parlamenter cephesi SJM'nin listesinden parlamentoya da girmişti.[25]

Maoistler, Thabang halkının (ve dolayısıyla Rolpa ve Rukum'daki Kham Magarların tümünün) yaşam tarzının, onları doğal olarak komünizme uygun hale getirdiğini de ileri sürüyordu. Magarlar, üst kastların sıkı sıkıya korunmuş hiyerarşilerinden farklı olarak, yüzyıllardır eşitlikçi ve kolektivist bir kültür geliştirmişti. Şimdi, Maoist partinin yönetimi altında kaynaklarını ortak bir havuzda topluyor ve devrim uğruna ellerinden geleni yapıyorlardı. İsyancılar, halkın bu şekilde, Nepal'in her yerindeki yoksulların ve mazlumların davasına hizmet etmekle kalmayıp, aynı zamanda, yükselen proleter kültür vizyonunu tüm dünyaya gösterdiğini söylüyordu. O zamana dek kimsenin tanımadığı yoksul Kham Magarlar, yirmi birinci yüzyılın dünya devriminin merkezinde duruyordu.

Thabang halkına, devletin bir gün kesinlikle Maoistlerin eline geçeceği söyleniyordu. O gün geldiğinde üst kastların egemenliğinden kurtulacaklardı. Rolpa ile Rukum, bölgenin asıl sakinleri

olan Magarların kendi siyaset ve yaşam biçimleri üzerinde mutlak kontrol sahibi olacağı Magarat Özerk Bölgesi'ne dâhil edilecekti. Maoistler, Magar davasına bağlılıklarını göstermek için 9 Ağustos 2004'te kitlesel bir miting düzenledi. Parti, binlerce (Maoist medyaya göre 75.000) izleyicinin huzurunda Magarat Özerk Bölgesi Halk Hükümeti'nin kurulduğunu duyurdu. Köyün eski tüfeklerinden Maoist aktivist Santoş Budha Magar, bu hükümetin başkanı ilan edildi.[26]

Rolpa'lı ve Rukum'lu pek çok Magar, Maoist anlatıyı kendi anlatıları olarak benimsedi ve yeni bir saygınlık ve güç hissetmeye başladı. Yüzlerce genç Magar erkek ve kadının Maoist davaya tam zamanlı eylemciler olarak katılmasıyla, toplulukları da görülmemiş bir tanınırlığa kavuştu. Thabang yerlileri, ziyaretçilerin kendilerine gösterdiği ilgiden gurur duyuyordu. Bir adam, ülkenin başka bir kısmından gelen kendisi gibi bir Maoist eylemciye şöyle söylemişti: "Pek çok yerli ve yabancı konuk Thabang'ı ziyaret ediyor. Burada, kendileri için dersler çıkarabilecekleri bir model bulmayı umuyorlar. Ama Thabang'ın ününü korumak hiç de kolay bir iş değil. Onların buradan olumsuz izlenimlerle ayrılmamaları için hep diken üstündeyiz."[27] Yani, dışarıdan gelenlerin ilgisi, Thabang sakinlerinin komünist davaya bağlılığını ve dava için özveride bulunma iradesini pekiştirmişti.

Fakat Orta Batı tepelerinin öbür bölgelerinde olduğu gibi Thabang'da da Maoist yönetimin yaslandığı asıl temel, devlet şiddeti ve terörüydü. Maoist davaya hizmet için kurulan dayanışma bağlarının, Magarların çoktandır devam eden direniş kültürü ve komüniter yaşam tarzı ile ilgisi olabilirdi, ama çok daha derinlerdeki bir neden, bölgedeki baskının tarihinde yatıyordu. 2003'te, Rolpa'da genç bir öğrenciye Maoistlerle ordunun neden savaştığını soran Govinda Bartaman şu yanıtı almıştı: "Eskiden polis gelir, köyümüzün kadınlarına tecavüz eder, tavuklarımızı yer, evlerimizi yağmalardı. Maoistler polisle işte bu yüzden savaşmıştı. Polis Maoistleri yenemeyince devreye ordu girdi."[28]

Thabang'daki herkesin, devlet güvenlik güçleri tarafından öldürülmüş bir akrabası ya da bir komşusu vardı. İl merkezindeki yetkililer, Maoistlerce yönetilen bir köyde yaşayan herkesi isyancı kabul ediyordu. Ordu, hâlâ ara sıra Rolpa ve Rukum'daki köylere baskınlar düzenleyerek köylüleri taciz ediyor, işkenceden geçiriyor ve öldürüyordu. Hayatta kalanlar için kendilerini korumanın ve yitirilen sevdiklerinin intikamını almanın tek yolu Maoist harekete katılmaktı.

Her durumda, eğer Maoistlerin denetimindeki bir köyde, arkadaşlarınız ve ailenizle birlikte yaşamaya devam etmek istiyorsanız, isyancıları desteklemekten başka seçeneğiniz yoktu; rakip siyasi partileri destekleyen herkes sürülüp atılmıştı. Duvarlara yazılmış sloganlar olası muhbirleri "yok edilme"yle tehdit ediyordu. İsyancılar, Thabang'da, 1996'dan sonraki kısa bir dönem içinde, dört kişiyi düşmana casusluk yapma suçlamasıyla infaz etmişti. Köyü ziyaret eden Kiyoko Ogura'nın gözlemi şöyleydi: "Maoist olmayan ve Maoistlere yardım etmeyen birinin Thabang'da yaşamasının mümkün olmadığı açıktı."[29]

Govinda Bartaman'a böyle net bir dille cevap veren delikanlı da zaman zaman Maoist dava hakkında karışık duygulara kapılmış olabilir. Kendisi ya da arkadaşları, Maoistlerin yerel öğrenci birliğine zorla alınıp bu yüzden de ordu tarafından dövülerek sorgulanırken, isyancıların böyle bir çatışmayı kışkırtmadaki rolünün ne olduğunu merak etmiş olabilir. Cüzi gelirlerinin büyük bir kısmını partiye vermek veya yol inşaatında çalışmak için tarlalarındaki işlerini bırakmak zorunda kalmaları gibi pek çok durumda, Rolpa ve Rukum köylüleri partiye içerlemiş olabilir. Yakın bir kente gitmeleri yasakladığında ya da çalışmak için Hindistan'a gitmek isteyenlerden binlerce rupilik vergiler istendiğinde, isyancılara karşı kötü hisler geliştirmiş olmaları mümkündür. Böylesi anlarda, Rolpa ve Rukum'da yaşayanlar, gelecek kaygısına kapılmış, Maoistlerin, "Magarat'ı özgürleştirme" sözünü bir gün gerçekten yerine getirip getirmeyeceklerinden şüphe etmiş olsa gerek.

Yerliler, korkularını ve kuşkularını Maoistlere pek söylemiyordu.[30] Fakat isyancıların kendi anlattıklarında yaşadıkları sıkıntılardan izler görebiliriz. Maoist eylemci Uttam Kandel, Ocak 2005'te Thabang'a yakın bir KKK olan Gam'dayken günlüğüne şunları yazmıştı: "[Köyün yaşlıları] arasında belirgin bir umutsuzluk hâkim Bize, 'Savaş ne kadar sürecek? Evlatlarımızdan daha kaçı ölecek?' diye soruyorlar. Onlara, 'Paniğe kapılmayın, yakında zafere ulaşacağız,' diyerek güven vermeye çalıştık ama ikna olmuş gözükmediler."[31]

Kandel, birkaç gün sonra, çok sayıda (tahminine göre binlerce) insanın yol inşa etmekte olduğunu görmüştü. Bu, Thabang'ı Nuwagaon köyüne bağlayan doksan bir kilometrelik bir yoldu ve sonradan Şehitler Yolu adıyla meşhur olacaktı. Maoist propaganda çalışmalarında, isyancıların tek derdinin bir şeyleri yıkmak olmadığını, denetimleri altındaki bölgelerdeki halkın yaşamını iyileştirmek için canıgönülden çabaladıklarını kanıtlamak için, isyancıların yönetiminde yürütülen en iddialı projelerden biri olan Şehitler Yolu'ndan sık sık bahsediliyordu.

Yol inşasına nezaret eden yerel *jana sarkar* (halk hükümeti) mensupları, civar bölgelerden zorla işçi topladıklarını Kandel'e anlatmıştı. Her işçi on gün boyunca günde sekiz saat çalışmak zorundaydı. Bu süre boyunca yol kenarındaki çadırlarda uyuyorlardı. Maoist kültür kolları akşamları onlar için şarkı söyleyip dans ediyor, parti önderleri de zaman zaman onlara siyaset ve ideoloji dersleri veriyordu. Bunlar, çalışanların ortak bir amaç, yani despot krala karşı mücadele ve halk cumhuriyetinin kurulması uğruna emeklerini bağışladıklarını anlamaları için yapılıyordu. Yerel *jana sarkar* önderlerinin anlattığına göre, pek çok insan ücretsiz çalışmak zorunda kaldıkları için başta şikâyet etse de zamanla isyancıların siyasi hedeflerinden etkilenecek, davada üzerlerine düşeni yapmanın mutluluğuyla evlerine dönecekti. Pek çoğu, on günlük zorunlu süre bittikten sonra da bir süre daha çalışmaya

devam etmişti. Hatta yol inşaatında çalışan gençlerin bir kısmı Maoist orduya katılmıştı.[32]

Kandel, Maoist ustabaşıyla konuştuktan kısa süre sonra, yakınlardaki Dang ilinden "gönüllü çalışmak üzere" getirilen bir grupla karşılaşmıştı. İsyancıların onları böylesi yıpratıcı bir işe zorlamış olmalarına karşı duydukları büyük öfke onu şaşırtmıştı. Kandel, günlüğüne klasik bir Maoist mecazı yazarak zorla çalıştırmayı haklı çıkarma girişiminde bulunmuştu: "Çocuk doğuran anne acı çeker. Çocuğu doğduktan sonra yaşayacağı sevinci önceden nasıl bilebilir?"[33]

Şehitler Yolu'nun inşası, daha yaşlı Maoistlerin bazılarına, Çinlilerin 1960'larda Nepal'in tepelerine yol inşa etmeye gelmesini hatırlatıyordu. Çinliler, o zamanlar kültürel gösteriler yoluyla Nepalli işçilere doktrinlerini aşılamaya çalışmıştı. Şimdi de Rolpa'lı genç Maoist eylemciler, zorla çalıştırılan işçilerin desteğini kazanmak için aynı yöntemleri uyguluyordu. Tıpkı Kültür Devrimi sırasındaki Çinli işçiler gibi isyancılar da ateşli devrimcilerdi. Yalnızca yeni bir yol değil yeni bir dünya inşa ettiklerini hissediyorlardı.

Fakat Şehitler Yolu'nda zorla çalıştırılan Dang'lılar, Thabang'lıların tarihini bilselerdi akıllarına başka bir olay gelirdi. 1981'de, Rolpa il hükümeti, Dang ile Rolpa'nın başkenti Libang arasında bir katır yolu açmaya karar vermişti. Yönetenlerin sıradan insanların kaynaklarını ve emeklerini dilediği zaman zorla kullandığı 1950'lerden beri Nepal çok yol kat etmişti ama devletin bazı eski alışkanlıkları sürüyordu. Yerel hükümet bu yüzden katır yolunu açmak üzere Rolpa halkını işe koşmayı kararlaştırdı. Thabang halkı bu karara karşı ayaklanarak, yalnızca emeklerinin bedelinin ödenmesi, yerel okul için kaynak sağlanması ve kendi köylerinin de yola bağlanması koşuluyla işçi göndereceklerini açıkladı. Barman Budha, bu taleplerle Libang yönetiminin karşısına çıkınca, yirmi yedi aylığına hapse atılmıştı.[34]

Sınıf Mücadelesi mi Etnik Özerklik mi?

Magar aktivistler, Rolpa ve Rukum halkı üzerinde etkili olabilmek için Maoistlerle rekabet etmeye çalıştı. Ama Maoistler bu bölgelere o kadar derinlemesine nüfuz etmişti ki halkı sadece etnik köken temelinde harekete geçirmek zordu.

Fakat ülkenin diğer pek çok kısmında durum böyle değildi. Doğu tepelerindeki halk, büyük çoğunlukla, geniş Kirati grubu içerisinde yer alan, yakından akraba iki etnik grup olan Rai (veya Khambu) ve Limbu kökenliydi.[35] Magarlar gibi bu gruplar da Nepal'in yerli milliyetleri (Adivasi Janajati) arasında sayılır. Bu insanlar, Kral Prithvi Narayan Şah'ın on sekizinci yüzyılda bölgelerini fethetmesiyle başlayan dışlanma süreçlerine dair açık bir anlatıya sahiptir. İsyanlarını başlatmaları öncesinde Maoistlerin bölgedeki gücü çok sınırlıydı. İsyancılar, zamanla, Rai ve Limbu önderlerini kazanmak ve etnik özgürleşme hayallerini gerçekleştirmek için Maoist harekete katılmaları gerektiğine onları ikna etmek için ciddi çabalar harcadı. Maoistler bu şekilde radikal Kirati aktivistleri arasında yavaş yavaş destek bulmaya başladı. Fakat aradaki ilişkiler hep kırılgandı ve zaman zaman gerginlikler yüzünden bozuluyordu.

Rajan Mukarung'un *Hetçhakuppa* romanı, Doğu tepelerindeki Bhojpur ilindeki bir Rai delikanlısı olan Sangen Kirati'nin aşağılanma deneyimine ışık tutar.[36] Sangen'in topluluğundaki erkekler, kuşaklar boyunca, başta Britanya ve Hindistan orduları, ayrıca Singapur, Hong Kong ve Brunei polis teşkilatları olmak üzere yabancı ülkelerin güvenlik güçlerinde iş bulmaya çalışmıştır. Yükselmek için başka pek seçeneği bulunmayan Railer ile Limbuların müreffeh bir yaşam güvencesi sağlayan bu gibi işlere gıpta ile baktığı bilinmektedir. Ama yabancı bir orduya katılma fikri Sangen'e çekici gelmez. Yabancı savaşlarda Britanyalı subayların emrinde paralı asker olarak hizmet etme düşüncesi onu irkiltir. Sangen, bu yüzden, akranlarının çoğunun aksine mezuniyet sınavına girer ve yüksek öğrenim görmek üzere Katmandu'ya gider.

Sangen, başkentte ilk andan itibaren kendini yabancı hisseder. Nepal dili ve Hindu dininin baskın olduğu üst kast kültüründen kopuktur. Bir gün bir şiir buluşmasında sahneye çıkarak yazdığı bir şiiri okur. Programın sonunda, tanınmış romancı ve edebiyat eleştirmeni Profesör Şarma, kapanış konuşmasını yapmak üzere ayağa kalkar. İsmi ve Hint-Aryan hatları, onun bir Brahmin olduğunu açıkça göstermektedir. Profesör, Sangen'in ismini yanlış söyledikten sonra bir "Janajati gencin Nepalce böylesine etkileyici bir şiir yazabilmesi" karşısında duyduğu şaşkınlığı dile getirir. Profesör, (Sangen'in Moğol yüz hatlarına atıfta bulunarak) şunları söyler: "Görünüşüne bakınca onun *lahure* [gündelik dilde yabancı güvenlik güçlerinde çalışan adamlar için kullanılan terim] olduğunu sandım Nepal edebiyatımıza girişi, bizim için mutlu bir olay."[37] Bu üsttenci sözler Sangen'i incitir.

Sangen, üniversiteden mezun olduktan sonra, Britanya hesabına çalışmış emekli Gurkaların oluşturduğu bir kuruluş tarafından fonlanan *Aawaaj* (Ses) adlı küçük derginin editörü olur. Nadiren zamanında ödenen, acınası bir maaşı vardır. Ay sonunu getirmekte zorlanır. Konumunun ironisine anlatıcı da değinir: "Zalim kader ... [Sangen], karşı çıktığı sistemi temsil eden emekli *lahure*'ler için tam dört yıl çalışmak zorunda kaldı."[38]

Sangen yine de, *Aawaaj*'da çalışmanın, Katmandu'daki, Brahminlerin hâkim olduğu ve üst kast Hindu kültürünün değerlerinin damgasını taşıyan büyük medya kuruluşlarından birinde çalışmaktan daha iyi olduğunu düşünür. Tibet-Burma kökenli ötekileştirilmiş bir etnik gruba mensup olan Sangen, böyle bir ortamda kendini çok daha yabancı hissedecektir. Görünüşü farklıdır, şivesi farklıdır ve topluma başka bir açıdan bakar. En azından *Aawaaj*'da kendi gibiler –Railer, Limbular ve geleneksel olarak *lahure* olarak çalışan diğer etnik gruplar– arasındadır. İşi, hiç olmazsa, kendi topluluğunun hak mücadelesini desteklemesine olanak tanır. Çalıştığı derginin misyonu, Gurkaların Britanyalı askerlerle aynı ücretlere, emeklilik maaşlarına ve ayrıcalıklara sahip olabilmeleri-

ne yönelik kampanya yürütmekle sınırlıdır. Fakat bunun için bile daha geniş bir siyasi desteğe ihtiyaç duyarlar ki bunu da bulması zordur; çünkü çoğu politikacı, egemen Brahmin ve Çhetri kastlarına mensuptur ve *lahure*'lerin taleplerine kayıtsızdır. Bir keresinde, BML'den bir siyasetçi, yaşadıkları sorunları parlamentoda dile getirme sözü vermiş, ama bundan bir şey çıkmamıştır.

Sangen, diğer etnik aktivistlerle tanışır ve Nepal devletinin, topluluğunun kültürünü tarih boyunca nasıl bastırdığını öğrenir. "Ulusal dil" ve devlet okullarındaki eğitim dili Nepalce olduğundan, topluluğunun çocukları, nesiller boyunca, anadillerini unutup Nepalceyi öğrenmek zorunda kalmıştır. Sangen, devletin, on dokuzuncu yüzyıldan beri, Kiratileri (animist ata tapınışı içeren) geleneksel dinlerinden vazgeçerek Hindu adetlerini ve bayramlarını benimsemeye zorladığına inanır. Kimliklerinin izleri peyderpey silinmiştir. Örneğin Sangen'in Bhojpur'daki köyü, başlangıçta Dilungpa veya Dilpa adını taşıyordu ve bu adların kökleri Bantawa Rai dilindeydi. Ama Pançayat rejimi Nepal'in idari sınırlarını yeniden şekillendirirken köy iki ayrı birime ayrılmıştı. Birine Nagi, diğerine Annapurna isimleri verilmişti; her iki isim de egemen üst kastların dilindeydi. Özgün isimleri gitgide unutulmaya yüz tutmuştu. Köyünün asıl ismini kaybetmesi Sangen'i üzüyordu.

Sangen ve diğer etnik aktivistler, geçmişteki mutlak hükümdarlar ile şimdiki parlamenter partilerin liderleri arasında pek fark görmez. Janajati toplulukları, söz konusu partilerin kraliyetin mutlakçılığına karşı savaş çağrısına güçlü bir biçimde yanıt vermişti. Örneğin Ram Prasad Rai, 1950'de Rana oligarşisine karşı Nepal Kongre Partisi öncülüğündeki silahlı mücadelede yer almış Kirati erkeklerindendi. Ratna Kumar Bantawa, (daha sonra NKP-BML'yi oluşturacak olan) Jhapali komünistlerine katılarak Doğu tepelerinde sınıf mücadelesi yürütmüştü. Ama Kongre Partisi ve NKP-BML iktidara geldiğinde, üst kastlardan siyasetçiler Kirati arkadaşlarını unutarak onları küçük köy önderleri olarak unutulmaya terk etti.

Sangen, "Uzun burunlular, çoktandır bodur, pis ve ahmak yabaniler dedikleri yassı burunluları küçümsüyor," der. "Onlara hükmettiler, onları sömürdüler."[39] Sangen, açıkça Brahmin âlim Rammani Açarya Dixit'in 1952 tarihli bir şiirini anıştırmaktadır. Etnik aktivistler, üst kastların Tibet-Burma kökenli etnik gruplara karşı kibrinin kanıtı olarak bu şiiri sık sık alıntılar:

Yabanilerin, aptalların, hödüklerin
Bodur ve pis yük taşıyıcılarının vatanıdır Nepal
Tanrım, bu insanlar hep böyle kalmasını sağla.
Nasıl kalır yüceliğimiz hayatta
Onlar bilinçlenir ve uygarlaşırlarsa?
Sadece en üst tabakadan Brahminleri ve Çhetrileri
Atamalıyız bakanlar kuruluna
Ve izin vermemeliyiz Matwalilere.[40]

Sangen, topluluğunun saygınlığını yeniden kazanması için kültürlerine ait simgeleri kurtarmaları gerektiğine inanır. Kirati mitolojisinden böyle simgeleri bulup çıkarmayı kendine görev edinir. Çok genel hatlarıyla Kirati halkının efsanevi atası Hetçhakuppa'nın yaşamına dayanan bir roman yazmaya başlar. Efsaneye göre, Hetçhakuppa çok küçükken öksüz kalır ve iki ablası tarafından büyütülür. Ablaları bir gün, hiç dönmemek üzere evden ayrılır; Hetçhakuppa o andan itibaren başının çaresine bakmak zorunda kalır. Sangen, Hetçhakuppa'nın hikâyesini, çağdaş Kirati erkeğinin verdiği mücadelelerin bir alegorisi olarak yeniden anlatmak istemektedir.

Sangen'in çocukluk arkadaşlarının bazıları Maoistlere katılmıştır. Maoistlerin özerk etnik eyaletler kurma istekleri onun da ilgisini çeker. Bir gün, memleketi olan Bhojpur ilinde Maoistlerle NKO güçleri arasında gerçekleşen bir muharebeden haberdar olur. Kendi etnik grubundan bir isyancı olan Şibahang Khambu, çatışmada ölmüştür. Sangen'in aklına hemen on dokuzuncu yüzyıl başlarında Kiratilerin egemen klanından olan Atal Singh Rai gelir. Atal Singh Rai, Şah monarşisinin güçleri Kirati halkının yaşadığı bölgeleri iş-

gal ettikten sonra yeni hükümdarlara karşı uzun bir gerilla mücadelesi yürütmüştür. Nihayetinde mücadele bastırılır. Katmandu'daki hükümet, Atal Singh'i ve onu destekleyen isyancıları tutuklayarak hepsini ölüm cezasına çarptırır ve mallarına el koyar.

Mukarung, romanın önsözünde, kahramanını kendi yazınsal alter egosu olarak tarif eder. Daha genel olarak, Sangen Kirati karakteri, 1990'daki demokratik geçişin ardından yetişkinliğe adım atan çok sayıda Rai ve Limbu erkeğinin deneyimlerini yansıtır. Roman, onların etnik bilinçlerini keskinleştiren ve Maoistlerin davasına sempati duymalarını sağlayan tarihsel koşulları betimler. Böylece, Nepal'de sınıf mücadelesinin kimlik siyasetiyle kesiştiği yerleri gösterir.

Gopal Kirati, Maoistlerin ısrarlı çabalar sonucu dostluğunu kazandığı Janajati önderlerinden biriydi. 1955 yılında Doğu Nepal'deki Solukhumbu dağlık ilinde, Khambu topluluğunda doğmuştu. Anılarında, Pançayat rejimi sırasında kırsal kesimde maruz kalınan baskının ve mağduriyetin tanıdık bir solcu anlatısı vardır. Kirati, ailesinin, köyündeki *pradhan pança* (yerel şef) yüzünden nasıl acı çektiğini anımsar.[41] Babası ölüp de annesi *pradhan pança*'ya olan borçlarını ödemek için ailenin topraklarını, besi hayvanlarını, takılarını ve değer verdiği radyoyu satmak zorunda kaldığında, henüz delikanlılık çağlarının başındaydı. Kirati, yedinci sınıftan sonra okulu bıraktı ve altı yıl boyunca Nepal'in dağlarında doğa yürüyüşü yapan turistlerin yüklerini taşıyan bir hamal olarak çalıştı. İşinin zorluklarına rağmen, gezmek, ülkenin dört bir yanındaki çeşitli insanları ve kültürleri gözlemlemek Kirati'nin hoşuna gidiyordu.

Sonradan Maoist harekete katılacak olan pek çok kişi gibi Gopal Kirati de komünist harekete bir akrabası aracılığıyla dâhil olmuştu. Kayınbiraderi Hari Narayan Thulung, komünist fraksiyonlardan birine bağlı bir öğretmendi. 1983'te yirmi sekiz yaşında olan Kirati, Britanya Ordusu'na katılmayı düşünüyordu. Thulung,

popüler bir solcu şair ve müzisyen olan Rayan'ın *Seema* adlı oyununun bir nüshasını vererek onu fikrinden caydırmaya çalıştı. Oyun, Britanya ordusuna alınmış Nepallilerin çilesini anlatıyordu. Kirati, oyunu okuduktan sonra kayınbiraderine şunları söyledi: "Biz sahiden sefil bir yığınız. Hayatımın bir işe yaraması lazım. Yabancıların ordusuna katılmayıp da ne yapayım?" Hari Narayan ise şöyle yanıtladı: "Ülke ve halk adına bir devrim başlatmalıyız."[42]

Fakat izleyen yıllarda, Kirati'nin etnik mücadeleye dönük giderek artan empatisi, komünizme ilgisinin yerini altı. Kirati, seyahatleri sırasında Katmandu'ya gittiğinde, Kirati kültürünü koruyup geliştirmek için çalışan çeşitli örgütlere katıldı. Turizm ve halıcılık işletmelerinde işçi olarak çalışan akranı Janajatiler ile arkadaş oldu. Yokwa, Çasok ve Sakewa gibi önemli Kirati festivallerinin örgütlenmesine yardım etti. Çocukluğunda annesinden duyduğu, kendisinin de köydeki çocukluk arkadaşlarına anlattığı Kirati halk masallarını arkadaşlarına aktardı. Gopal, "Geriye dönüp baktığımda," diye yazacaktı yıllar sonra, "galiba hikâye anlata anlata önderlik yapmaya başlamışım."[43]

Gopal Kirati, 1990 demokrasi hareketinde yer alsa da büyük partilerden herhangi birini desteklemeyi reddetti. Birkaç arkadaşıyla birlikte, demokrasi davasını desteklerken bir yandan da etnik iddialara öncelik veren el ilanları bastırıp dağıttı. Mesajları şuydu: "Brahmincilik değil, demokrasi olmalıdır (*Bahunbad hoina, prajatantra hunuparça*). Etnik haklar güvence altına alınmalı, devlet laikleştirilmelidir." Kirati, 6 Nisan'da kraliyet sarayının önündeki Durbar Marg Caddesi'ndeki gösterilere katıldı. Polisten dayak yedi, kafasına sekiz dikiş atıldı. Kralın Pançayat sistemini kaldırıp çok partili demokrasiyi yeniden kurmayı kabul ettiği haberini aldığında hâlâ hastanedeydi. Haberler büyük bir coşku yaratsa da Kirati sakindi. Artık yalnızca şiddet içeren mücadelenin gerçek bir toplumsal dönüşüm yaratabileceğine canıgönülden inanır olmuştu: "Yeni bir siyasi sistemin, ancak binlerce şehidin fedakârlığıyla kurulabileceğine inanıyordum."[44]

Parlamenter demokrasinin kuruluşundan kısa bir süre sonra, pek çok diğer etnik aktivist gibi Kirati de kendi örgütünü, Khambuwan Ulusal Cephesi'ni (KUC) kurdu. KUC, diğer etnik örgütlere kıyasla daha militan bir duruş oluşturmayı amaçlıyordu. "1990 Anayasası, bastırılmış milliyetlerin ayağa kalkmasına olanak tanıdı," diye yazmıştı Kirati; "ama onlara haklarını vermedi."[45] Anayasa etnik temellere dayanan partilerin kurulmasına izin vermezken, etnik grupların yaşadığı acılar gözardı edilmeye devam etmişti. Kirati'ye göre, kendisini silahlı mücadele yolunu seçmeye yönlendiren de buydu.

Maoistlerin 1996'da Halk Savaşı ilan etmesi, Gopal Kirati'yi yüreklendirdi. Maoistlere "nitelikli destek" anlamına gelen bir basın açıklaması yaptı. KUC, 22 Temmuz 1997'de, Bhojpur ve Solukhumbu illerindeki üç ayrı noktaya bombalı saldırılar düzenledi. Hedeflerin üçü de –üst kast kültürünün ve geleneğinin kuvvetli birer simgesi olan– Sanskrit okullarıydı. Kirati, etnik özerklik mücadelesini böyle başlatmıştı.

Kirati açıklamayı yaptığında Maoistleri açıkça destekleyen pek az insan vardı. Örgütü görece az tanınmış olsa da, Maoist önderlerin dikkatini çekti. Kirati ile ittifakın kendilerine doğuda destek kazandırabileceğini düşünen Maoistler, onunla buluşması için Sureş Ale Magar'ı yolladı. Daha sonra, Baburam Bhattarai onu Kuzey Hindistan'daki Gorakhpur kentine davet etti.[46] İki önder, müzakerelerin ardından Nisan 1998'de ittifak kurduklarını ilan etti.

Fakat ittifak yedi ay sonra dağıldı. Kirati bu konuda Maoistleri suçladı ve silahlı mücadelesini bağımsız olarak sürdürmeye devam eti. Maoistler onun gönlünü almayı başardı, ama ardından yine karşı karşıya geleceklerdi. Bu, ilişkilerinin örüntüsü haline geldi. Her iki taraf da devlete karşı savaşmanın tehlikelerine maruz kaldığından ve müttefiklerinin sayısı az olduğundan, belirli aralıklarla birbirilerine yardım eli uzatıyorlardı. Çok geçmeden çekişmeler patlak veriyor, Kirati yine Maoistlerle yollarını ayırdıklarını duyuruyordu.[47]

Sürtüşmelerin sebebi, Maoistlerin Kirati'nin dostluğunu kazanmakla yetinmeyip onu eğitmeye çalışmasıydı. Bhattarai, Mayıs 1998'te KUC hakkındaki bir yazısında, etnik baskıya karşı öfkeyi dile getirdiği ve silahlı mücadeleye bağlı olduğu için Kirati'nin yazdıklarını övdü. Ona göre, KUC'nin Maoistlerle ittifak kurma arzusu övgüye değerdi ama Kirati'ye mantıktan ziyade tutku kılavuzluk ediyor gibi görünüyordu. "Devrimciler hem zekâya hem duyguya ihtiyaç duyar," diyordu Bhattarai'nin yazısı. "İlk aşamada duygular hâkim olsa da mantığın eninde sonunda ağır basması gerekir."[48]

Bhattarai'ye göre KUC'nin tek başına etnik kökene odaklanması yanlıştı. Kirati'nin, etnik grupların üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte geliştiğini anlamadığını yazmıştı. Farklı etnik gruplar arasında doğalarından kaynaklanan farklar yoktu. Bilakis, her etnik grubun özellikleri, değişen üretim ilişkilerindeki konumlarınca belirleniyordu. KUC bunu düzgün bir şekilde kavrayamadığından, üyeleri, tek düşmanın ve özgürlüklerinin önündeki tek engelin tepelik bölgedeki üst kastlar olduğunu sanıyordu. Özerklik talepleri, ülkenin pek çok ufak prensliğe bölünmüş olduğu eski dönemlerin kabileciliğini çağrıştırıyordu. Fakat kendi kendine yeten ve kendi kendini yöneten etnik birim günlerine dönüş artık ne mümkün ne de cazipti. KUC'nin mücadelesinin hedefinde yalnızca üst kastlar değil, tüm kastların ve etnik grupların içerisinde bulunan "feodal düşünce ve davranışlar" olmalıydı.[49] KUC üyeleri sınıf bilinci geliştirmeli ve tüm gruplardan yoksullarla ve ezilmişlerle ittifak kurmalıydı.

Gopal Kirati, ilke olarak bu Maoist inançlara karşı olmasa da, bunlar hakkında derin kuşkular taşıyordu. Sonradan BML'yi kuracak olan komünist önderler, 1970'ler ve 1980'ler boyunca Doğu tepelerinde sınıfın önceliği öğretisini yaymıştı. Partiyi destekleyen Kiratilere geleneklerinin geri olduğu söylenerek bunlardan kurtulmaları öğütleniyordu. Ama BML'nin parlamenter bir partiye dönüşmesinin ardından, ezici çoğunluğu üst kastlardan olan

önderler Kirati kadroları yalnız bıraktı. "BML, etnik baskı dâhil tüm adaletsizliklere karşı savaşmak gerektiğini vurgulayan Marksizmi sınıfsal kurtuluş gibi basmakalıp bir slogana indirgedi," diye yazmıştı Kirati. "Bugün de iyice yozlaşarak Brahmin kökenli karşı devrimcilerin partisine dönüştü."[50] Kirati, sınıfı vurgulayıp etnik kökenin önemini yok sayan üst kastlardan komünist önderlerin asıl amacının ötekileştirilmiş etnik gruplar üzerindeki hakimiyetlerini sürdürmek olduğuna inanıyordu.

Maoistler, Gopal Kirati'yi disipline etme ve eğitme çabaları kapsamında, Khambuwan Ulusal Cephesi'ni kendi örgütlerine katmaya çalıştı. KUC, müzakerelerin ardından, Ekim 2001'de Maoistlere bağlı Limbuwan Kurtuluş Cephesi ile birleşerek Kirat Ulusal Cephesi'ni oluşturdu. Kirati ayrı bir silahlı gücün başına geçmek istese de Maoist önderler bu fikri geri çevirdi. Khambuwan kadrolarının disiplinsiz olduklarına, halkla ilişkilerinde gereksiz şiddet uyguladıklarına ve dizginlenmeleri gerektiğine inanıyorlardı. Ayrıca silahlı mücadelenin başarısı için merkezi bir askerî yapının gerekliliğinde ısrarcıydılar. KUC kadrolarının Halk Kurtuluş Ordusu'na katılmasını talep ettiler. Bunu Maoistlerin zorbalığı olarak algılayan Kirati ve destekçileri, Maoistler ile bağları bir kez daha kopardı. Bazı yerlerde iki örgütün kadroları birbirini dövdü, hatta öldürülenler oldu.

Fakat sonunda Kirati kazanıldı. Örgütü, 15 Temmuz 2003'te kalıcı olarak Maoistlere katıldı. Bağımsız bir silahlı mücadele yürütemeyecekleri ortaya çıkmıştı. Kirati'nin örgütü küçük ve önemsiz kalırken Maoistler fazlasıyla güçlenmişti. Doğu dağlarında bile hatırı sayılır bir nüfuza sahiplerdi. Dahası, Kirati, Maoistlerin, üst düzey önderleri ağırlıklı olarak üst kastlardan gelse de etnik taleplere gerçekten bağlı olduklarına ikna olmuştu. Maoist Başkan Praçanda, Maoistlerin iyi niyetine inandırmak istediği Kirati'yle birçok kez baş başa buluşmuştu. Kirati'ye Maoist merkez komitesinde ve Maoistlerin paralel hükümeti olan Birleşik Devrimci Halk Konseyi'nde (BDHK) üyelik verildi.

Kirati'nin Maoist bakış açısını nasıl içselleştirdiği, Ocak 2004'te Khotang ilinde yaptığı bir konuşmada görülüyordu. Maoistlerin, Kirat Özerk Bölge Halk Hükümeti'nin kurulduğunu ve başına Kirati'yi atadıklarını duyurdukları kitlesel bir mitingdi bu. Geçmişte, dedi Gopal Kirati, Kirati halkı yalnızca etnik bir mücadele verdi. Ama Kiratiler, Maoistlerin önderlik ettiği paralel hükümetin başına geçtiklerinden, diğer kastların ve etnik grupların bölgede yaşayan üyeleri üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmamalıdır. Aksi halde feodal yöneticilerden farkları kalmayacaktır. Tersine, şimdi sınıf, etnik taleplerin önüne geçmelidir. Maoistler, *jana sarkar*'ların bölgedeki tüm kastları ve etnik grupları temsil etmesini sağlamak için çaba gösterecektir. Bu siyaseti kabul etmeyenler, etnik şovenizm suçu işlemiş olacaktır.[51]

Rajan Mukarung'un romanının kahramanı Sangen Kirati'nin karakteri, Nepal'in komünist ve etnik hareketleri ile birlikte evrimleşir. Delikanlılık çağlarında, gelenekleri reddederek bilinçli biçimde modernist bir ulus inşası projesiyle ilgilenen eski kuşak Kirati komünistlerinden etkilenir. Sangen, yirmili yaşlarının başlarında, annesinin şiddetle karşı çıkmasına rağmen bir Brahmin kızı olan Savitra ile evlenir. Yıllar sonra, etnik kökeninin dışından biriyle evlenmesinin kısmen komünistlerin etkisiyle olduğunu düşünecektir.

Fakat Katmandu'da karşılaştığı aşağılanmalar ve etnik aktivistlerle yakınlaşması, ayrımcılığı sona erdirerek güçlü bir ulusal kültürün kurulması için etnik grupların ve kastların birbiriyle kaynaşması gerektiği düşüncesine yöneltir onu. Gergin bir evliliği vardır. Eşi, sürekli parasızlıktan yakınır; siyasete karşı şüphecidir, hem parlamenter siyasetçilerden hem de Maoistlerden küçümseyerek söz eder. Hindu dinsel tören ve adetlerine bağlılığını sürdürmektedir ve bu durum Sangen'i rahatsız eder. Zaman zaman evliliğinden pişmanlık duyarak, keşke ortak kültürel değerlere ve duyarlılıklara sahip olan bir Janajati kadınla evlenseydim, diye düşünür.

Sangen, Marksizme yine de bütünüyle karşı çıkmaz. Maoist hareketin yükselişiyle, etnik iddiaların sosyoekonomik dönüşüm talepleriyle uyumlu olduğunu öne sürmek mümkün hale gelmiştir. Maoistler gibi Sangen de, Lenin'in, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına sahip olması gerektiği düşüncesine başvurur. Mao'nun "yüz çiçek açsın"* politikasını savunur. Etnik şoven olduğu suçlamalarını reddeder. O, ne kirlenmemiş, hayalî bir geçmiş özlemi çekmektedir ne de kendi topluluğunun diğerleri üzerinde egemen olmasını dilemektedir. Ayrımcılığın sona ermesini, ülkenin dört bir yanındaki çeşitli etnik gruplarla kastların barış içinde bir arada yaşamasını istemektedir, o kadar.

Ama böylesi ulvi ilkeleri eyleme dökmek zordu. Maoistler, tüm etnik gruplarla kastların eşit olduğu kuramını savunmuş olsa da, bir gruba verilen etnik özgürleşme ve bölgesel özerklik sözü, kaçınılmaz olarak, aynı bölgede yaşayan diğerlerinin yaşamlarını güvensiz hale getiriyordu. Ayrıca, savaş sürüyordu ve hem isyancılardan hem de ordudan yaygın şekilde korkuluyordu. Köylerin sakinleri yabancılara kuşkuyla bakmaya başlamıştı. Böyle bir ortamda kastlar ve etnik gruplar arasındaki uyumu ve iyi niyeti geliştirmek hiç kolay değildi.

Sangen, uzun yıllar sonra Bhojpur'a döndüğünde bu acı gerçeğin farkına varır. Köyünü kasvetli bir sessizlik kaplamıştır. Yerel banka, polis karakolu ve postane kapatılmıştır. KKK bürosu kilitlidir. Tüm parlamenter partiler köyden kaçmıştır; siyasi tek güç Maoistlerdir. Köylüler halka açık yerlerde toplanmaktan çekinmektedir. Topluluğun dokusu bozulmuştur. Her etnik grubun mensupları sadece kendi aralarında ilişki kurmaktadır. Sangen'in aklında sorular belirir: "Marksizm, hiçbir zaman etnik grupların ve kastların bölünmesi gerektiğini söylemedi İnsanlar tek bir cephede birleşerek asıl düşmana karşı savaşmaları gerektiğini nasıl unutmuş olabilir?

---

* Yüz Çiçek Seferberliği, Çin Komünist Partisi'nin, 1956'da "sanatın ve bilimin zenginleşmesi" amacıyla yurttaşlarını komünist rejime dair fikirlerini açıkça ifade etmeye çağırdığı dönem. Bu kısa özgürleşmenin ardından, komünist rejime meydan okuyanları güç kullanarak bastırmak için kullanılmıştır. *–çev.*

Neden etnik özgürleşmenin diğer etnisiteleri bitirmek anlamına geldiğini düşünüyorlar?"[52]

Maoistler, bu sorunu, Halk Savaşı'nın istenmeyen bir sonucu olarak görmüş olabilir. Ama gerçekte, Maoistlerin etnik köken hakkındaki konumu içsel çelişkiler barındırıyordu. Maoist önderler, etnik özerkliği savunuyor, devlet politikası sonucunda zarar görmüş olan kültürleri ve gelenekleri koruma ihtiyacını vurguluyordu. Ama tepedeki Maoist önderler bu kültürlerle geleneklere pek değer vermiyordu. Marksist oldukları için tüm gelenekleri gerici buluyorlardı. Hatta bazıları, etnik hakları ve özerkliği öne çıkarmanın, ulusu parçalayıp zayıflatmasından korkuyordu.

Pek çok etnik aktivist, Maoistlerin etnik iddialara ilişkin ikircikliğinden şüphe duymayı sürdürdü. *Hetçhakuppa*'da, açıkça Katmandu'nun önde gelen bir Janajati eylemcisini model alan Bhattaçan Sir karakteri, "Komünist arkadaşlarımız yeraltına indiğinde endişeleniyorum," der.[53] Üst kastlara dair klişeyi tekrarlayan Bhattaçan Sir'e göre birçok Maoist aktivist, dalavereci Brahminlar ve Çhetrilerdir. Bu aktivistler, diye devam eder, devlet güvenlik güçlerinden kaçmak için Janajati evlerine sığınıyor. Doğaları gereği eli açık olan Janajati aileler, onları içtenlikle karşılayarak onlara yemek ve barınma yeri sağlıyor. Eğer bu evlerde güzel genç kadınlar varsa, Maoistler kendilerine partner bile bulabiliyor. Ama üst kastlardan hiçbir komünist, yoksul, çekici olmayan veya eğitimsiz bir Janajati kızla evlenmeye tenezzül etmez.

Bhattaçan'ın yorumu küstahça bulunabilir ve kendi topluluğundan kadınlara yönelik ataerkil tutumunu sergilediği düşünülebilir. Ama bu yorum, Maoistlerin etnik gruplar arası evlilikler yoluyla kast ayrımcılığını sona erdirme hedefi hakkındaki derin endişesini de yansıtmaktadır. Khambuwan aktivistiyken Maoist olan Gopal Kirati de bu endişeyi paylaşıyordu. Maoist partiye katıldıktan sonra bile etnik kökenler arası evliliklerin fazla öne çıkarılmasına hararetli bir şekilde karşı çıkmıştı. Romandaki Bhattaçan gibi o da, üst kastlardan erkeklerle evlenen Janajati kadınların genellik-

le topluluklarının en eğitimlileri ve en yeteneklileri olduğunu savunmuştu. Ancak kadınların kocalarının kültürünü özümsemesi kaçınılmaz olacaktı. Bu yüzden etnik gruplar arası evliliklere vurgu yapmak, üst kastların, halihazırda ötekileştirilmiş olan Janajati grupların "kültürel özelliklerine, kimliğine ve saygınlığına" zarar vermeye devam etmesine olanak tanıyacaktır.[54]

Yeni Bir Kültür Devrimi

Maoistler, üyeleri arasında yeni bir *janabadi* kültürü yaratmanın yanı sıra, denetledikleri bölgelerdeki halk arasında bir "kültür devrimi" yapmayı da amaçlıyordu.[55] Bu, gerici inançlarla adetleri bertaraf etmeyi gerektiriyordu. Dinsel bayramlar, kast ayrımcılığı ve alkol tüketimi gibi topluma zararlı alışkanlıklar yasaklanacaktı.

Bu gibi kararlar, Nepal'in kırsal kesiminin dört bir yanındaki bölgelere farklı katılık düzeyleriyle dayatılıyordu. Bunlar çoğu zaman öfke ve düşmanlık uyandırdı. Halkı karşıya almanın davaya zarar vereceğini bilen Maoist önderlik, parti kadrolarını makul bir esnekliğe çağırdı. Örneğin Rolpa'daki bir köyde gerçekleşen öfkeli protestolar, partiyi, yerel bir tanrıya her yıl kurban sunulmasına getirdiği yasağı geri çekmek zorunda bıraktı.[56]

Ne var ki, kültür devriminin, partinin destekçi kazanmasına, rakiplerini zayıflatmasına ve egemenliğini pekiştirmesine yardım ettiği durumlar da vardı. Bu, özellikle, göze batan toplumsal eşitliksizlerden bıkıp usanmış köyler için geçerliydi. Maoistler, bu gibi yerlerde, daha güçlü bir gruba karşı, boyun eğdirilmiş bir grubu savunabiliyordu. İsyancılar Hindu kast hiyerarşisinin en altındaki Dalitlere yönelik olarak yoğun çalışmalar yürüttü. Hisila Yami, "Tüm ezilmişlerin en ezilmişi [olan] Dalitler, arkaik Orta Çağ baskısını uygulamaya devam eden gerici güçlere karşı kullanılacak olan diktatörlük aygıtına acilen ihtiyaç duymaktadır," diye yazmıştı.[57]

Maoistler, geleneksel toplumsal normları tepetaklak edip onlara tutunanları cezalandırmak için yürüttükleri harekete Dalitleri aktif bir şekilde dâhil etti. Parti kadrolarından cesaret alan

Dalitler, zorla üst kastlardan komşularının evlerine girerek onların kutsal nesnelerine ve mutfak malzemelerine dokunuyordu. Maoistler, üst kastlardan insanların Dalitlerin pişirdiği yemekleri yemeye zorlandığı etkinlikler düzenliyordu. Çoğu zaman özenle hazırlanmış törenler şeklinde gerçekleşen bu etkinlikler, örgütleyicilerinin hem hayal gücünü hem de gaddarlığını yansıtıyordu. Pustak Ghimire, Khotang ilinde Maoistlerin uyarılarına rağmen Vedik* ayinleri yapmayı sürdüren bir Brahmin panditin** hikâyesini anlatır. Tüm köy, din adamının kendi evinin etrafında yedi kere döndüğü geleneksel bir Hindu ayinini izlemeye çağrılmıştı. Ama bu olayda, pandit, tavaf sırasında, hayvanların en aşağılığı olarak görülen bir domuz yavrusunu omuzlarında taşımak zorunda bırakılmıştı. Domuz yavrusu sonrasında adamın evinin içine salınmıştı. Ardından Maoistler ve onları destekleyen Dalitler hayvanı kesmiş, Brahmin'in mutfağında pişirmiş ve yemişti.[58]

Bu gibi olaylar, ayinlerin saflığına ve kirliliğine dair kalıplaşmış görüşleri bulunan üst kast mensupları için son derece sarsıcıydı. Pek çok Dalit de, başlangıçta, çok eskilere dayanan toplumsal tabuların yıkılmasına karşı bir miktar direnç hissetti. Ama kuşkularını bir kez yendikten sonra, pek çoğu, kast sınırlarını çiğneyebilme olanağı karşısında heyecana kapıldı ve Maoist isyancılara karşı şükran değilse bile sempati duyar oldu. Kami alt kastından bir Dalit'in açıkladığı gibi, "Brahminler ile birlikte yemek yemek istiyorum, çünkü yemeği paylaştığımız zaman ben Brahmin oluyorum, [ve] onlar benim gibi Dalit oluyor. Ancak aynı çatı altında aynı sofraya oturabilirsek eşit ve aynı olduğumuzu söyleyebiliriz."[59]

Maoistlerin yürüttüğü kampanya, yalnızca kast ayrımcılığını sonlandırmayı değil, aynı zamanda Dalitlerin kültürünü dönüş-

---

* Sanskritçe *veda*, Türkçede bilgi anlamına gelir. Antik Hindistan'dan çıkagelen büyük bir dinîselmetin yığını olan Vedalar, Sanskrit edebiyatının ve Hindu kutsal yazılarının en eski örneklerini teşkil eder. Vedik, ayinin Vedalar doğrultusunda yapıldığını belirtir. *–çev.*

** Panditler: Hindu din adamları. *–çev.*

türmeyi amaçlıyordu. Maoist önderler, Dalitlerin baskın toplumsal önyargıları içselleştirdiklerini ve türlü Dalit alt kastları arasında haksız bir hiyerarşinin bulunduğunu gözlemlemişti: Alt bir kasta mensup Dalitler, kendilerinden aşağı gördükleri bir diğer alt kastın üyelerini toplum dışına itme eğilimindeydi. Bu, onların, asıl ezenlere karşı toplu siyasi eyleme girişmelerini zorlaştırıyordu. Dahası, temizlikçilik, demircilik, terzilik, müzisyenlik gibi geleneksel meslekleri yoluyla topluma vazgeçilmez katkılar sunmalarına rağmen, Dalitlere saygı duyulmuyordu. Bunun sonucunda, çalışmalarıyla pek fazla gurur duyamıyorlardı ve atalet ile kadercilik onları eziyordu.

O zaman, Maoistlerin görevi, tüm Dalitleri yaşadıkları bu kötü durum hakkında bilinçlendirmek, alt kastlar arası sınırları silerek onları birleştirmek ve zalimlere karşı şiddet içeren kolektif eyleme cesaretlendirmekti. "Halk Savaşı", diye yazmıştı Hisila Yami, Dalitlere devrimci ideoloji ve cephane sağladı."[60] İsterlerse harekete katılabiliyor, partinin devrimci mesajını yaymak veya NKO ile çarpışmak üzere ülkeyi baştan başa dolaşabiliyorlardı. Hareket aktif biçimde katılmayı arzulamayanlar, geleneksel becerilerini partiyi desteklemek için kullanabilirdi. Demirciler ev yapımı silahları yapıp tamir edebilir, terziler isyancılara üniforma ve çanta dikebilir, müzisyenler devrimci şarkılar söyleyebilirdi. Geleneksel becerilerini devrimci amaçlara yönelik olarak kullanmaları, onlarda onur duyma ve bir amaca sahip olma duygularını uyandıracaktı.

Maoistlerin kast ayrımcılığına karşı aldıkları kararlar, daha geleneksel üst kastların önyargılarını pek sarsmamış olsa da, üst kastlardan pek çok insan, misilleme korkusuyla, en azından bariz ayrımcılık biçimlerinden sakınmaya başladı. Maoistlerin sözleri ve eylemleri, Nepal'in dört bir yanındaki kalabalık Dalit yığınlarına bu sebeple çekici geldi. Magarlar ve Tharular ile birlikte Dalitler, silahlı isyanın en sıkı destekçileri arasındaydı.

Ama Dalitlerin savaşta seferber olmasının bir sonucu güçlendirilmeleri olsa da diğeri şüphesiz daha fazla mülksüzleşmeleriy-

di. Maoistler, Dalitlerin becerilerini davaya isteyerek bağışladığını ileri sürse de emeklerine çoğu kez zorla el konuyordu. Dang'daki demirciler, çatışmanın ilk günlerinden itibaren isyancılar için tabanca, bıçak ve başka silahlar yapmak zorunda kalmıştı. Devlet güvenlik güçleri bunu öğrendiğinde, tüm topluluğu taciz ve tehdit ettiler. "Silahları yapmazsak, Maoistler bize rahat vermez," diyordu Dang'daki Purandhara KKK'den Bir Man Bişwokarma. "Yaparsak da ordu bizi öldürebilir."[61] Pek çok Dalit, korkuları yüzünden geleneksel geçim kaynaklarından vazgeçti. Purandhara KKK'de yer alan bir köydeki 160 demirci hanenin 100'den fazlası, 2001 sonlarında tarım ve ev aletleri üretmeyi bıraktı. Bazıları Hindistan'a göçtü. Başkaları, geçimlerini sağlamak için ne iş bulduysalar yaptılar. Örneğin, Asare Biswokarma'nın ailesi, çiçeklerden çelenk, yapraklardan tabak yaparak günde elli ila altmış rupi kazanmaya başladı.[62]

Gazeteci Kişore Nepal, ücra ve dağlık Mugu ilinde gezerken tanıştığı bir hamalın hikâyesini aktarır. Hamal, silahlı bir grup genç Maoistin köyüne gelip Kami köylülerine soyadlarını Bişwokarma'ya çevirmelerini emredene kadar isminin Dan Singh Kami olduğunu söyler.[63] Bu, şüphesiz, Maoistlerin Dalitler arasında daha sıkı bir birlik oluşturma kampanyasının bir parçasıydı. Demirci anlamına gelen "Kami" kelimesi, Dalitler arasında geleneksel olarak metallerle çalışan belirli bir kastı belirtirken, "Bişwokarma" çeşitli alt kastları kapsayan daha genel bir soyadıdır. Fakat görünen o ki Dan Singh, bu Maoist ilkeden pek etkilenmemiş, sadece kaderine razı olduğu için ismini değiştirmişti.

Dan Singh'in gazeteci Kişore Nepal'e kıyafetleri hakkında söyledikleri, bazı Dalitler arasındaki aşırı yoksulluğun boyutunu gösterir. "Bu tek kıyafetim," demişti, üzerindeki eski püskü giyecekleri göstererek. "Yıkarsam yıpranırlar. Bir süre önceye dek biraz param vardı ve temiz kalabiliyordum ama şiddet yüzünden işimi kaybettim."[64] Mesleği kuyumculuk olan Dan Singh, köyünde altın takılara gücü yeten kimseler Maoistlerin isteklerinden bezip

kentlere kaçınca müşterisiz kalmıştı. Bunun ardından düzenli aralıklarla Kuzey Hindistan'da ücretli işçi olarak çalışarak kıt kanaat geçinmişti. Ama Maoistler yurt dışında çalışmayı yasaklayınca o seçenekten de vazgeçmek zorunda kalmıştı. Gazeteci Nepal kendisiyle görüştüğünde, Dan Singh, Mugu ilinin idare merkezindeki havaalanında yük taşıyordu.

"Maoistlerin iyi mi kötü mü olduğunu bilmiyorum," demişti Dan Singh. "Kast ayrımcılığına karşılar, alkol ve kumar alışkanlıklarımdan [kurtulmama yardımcı oldular]. Kooperatif çiftçiliğini teşvik ediyorlar. Ama aynı zamanda insanları öldürüyor, okullarda eğitimi sekteye uğratıyor ve haraç kesiyorlar. [Önemli yerel] önderler bile ... olup bitenlere bir anlam veremezken, en iyi yolun ne olduğunu ben nereden bileyim?"[65]

Dailekh'teki İntikam Saldırısı

Maoistler, bir noktada, Dailekh ilinin tepelerindeki nispeten ücra Dullu köyünün halkında "isyancı içgüdüler" yaratıp kullanabileceklerini düşünmüş olmalı. 2000'e gelindiğinde, illerdeki polis karakollarının çoğu, Maoist saldırılar sonucunda kapanmıştı. Fakat Dullu'nun merkezindeki pazar yerinde –yaklaşık elli personelin koruduğu– büyük bir karakol varlığını sürdürüyordu. Yerel halk, polisin dayattığı sokağa çıkma yasaklarına ve diğer kısıtlamalara çok öfkeliydi. Antropolog Marie Lecomte-Tilouine'in 2000 yılındaki Dullu ziyareti sırasında bir sabah, bir polisin yerel bir kadını ayarttığı, evlenme vaadiyle il merkezine götürdüğü ve onu terk ettiği haberi geldi. Kıyamet koptu, köylüler o gece (o sırada boş olan) karakolu ateşe verdi. Ertesi gün, çoğunluğu kadınlardan oluşan yaklaşık yüz kişilik bir yürüyüş kolu, polis aleyhine sloganlar atarak bölgede yürüdü.[66]

Dullu o sırada Nepal Kongre Partisi'nin bir kalesi olsa da sakinleri Maoistlere pek düşmanlık beslemiyordu. Az sayıdaki yerel Maoiste, okulu bırakan ve son çare olarak isyancılara katılan tembel serseriler gözüyle bakılıyordu.[67]

Bu, izleyen yıllarda değişecekti. Yerel halk kendilerine karşı durmayı sürdürüp yiyecek satmayı bile reddedince, polis 2000'de Dullu'yu terk etti. 2001'de, Maoistler komşu köy Naumule'deki karakola saldırarak binayı kullanılmaz hale getirdi. Naumule'deki karakolun Dullu'dakinden de büyük olması nedeniyle, bu önemli bir güç gösterisiydi. O andan itibaren, Maoistler, ilin kırsal bölgelerinde mutlak bir egemenlik tesis etti.

Maoistler, dinsel ibadetlere ciddi kısıtlamalar getirdi. Bölgedeki beş tapınağı da kapattılar, bunlardan birini yeniden açmaya çalışan yirmi bir yaşındaki bir keşişin bacaklarını kırdılar. Halkın rağbet gösterdiği festivaller ve müzik yasaklandı. Maoistler, ortaya çıkan boşluğu kendi devrimci kültürleriyle doldurmaya çalıştı. Yerel halkın, kitlesel toplantılarına ve müzik ve dans gösterilerine katılımını zorunlu hale getirdiler. Ama bunlar, hedef kitleyi pek heyecanlandırmadı. Yerel halk asık yüzlü ve içine kapanıktı; Maoistlerle muhatap olmamak için evden tarlaya tarladan eve gidip geliyorlardı. Ekim 2004'te isyancılar, Dailekh'teki her evin, bir ferdini parti için çalışmak üzere göndermesini istedi. İsyancıların halka sunduğu alternatifler, evlerini bırakıp gitmeleri ya da kollarının ve bacaklarının kırılmasıydı.[68] Bu yüzden çoğu insan isyancıların taleplerine boyun eğmek zorunda kaldı. Ancak köy, bir sonraki ay, üstü örtülen sorunların açığa çıkmasına yol açarak Maoistlere karşı en büyük halk ayaklanmasını ateşleyen bir olaya tanık oldu.

6 Kasım 2004 sabahı, bir NKO müfrezesi Dullu'ya girdi. Onları gören Raju Bajraçarya (eskiden Nepal Kongre Partisi destekçisiydi ve semt düzeyindeki bir *jana sarkar*'a zorla üye yapılmıştı) paniğe kapılarak kaçmaya başladı. Birlikler ateş ederek onu oracıkta öldürdü. Askerler köyden ayrılmadan önce, cesedi hareket ettirmemeleri yönünde yerlileri uyardı, çünkü cesede, dokunulduğu an patlayacak bir bomba düzeneği kurmuşlardı.[69]

Köylüler cesedin etrafına toplandı. Yakmak üzere götürmek istiyorlardı ama dokunmaya da korkuyorlardı. Bazıları, kurban yerel *jana sarkar* üyesi olduğu için cesedi ortadan kaldırmanın isyancı-

ların sorumluluğu olduğunu söyledi. Gün ilerlediyse de Maoistlerden ses seda çıkmadı. Sonunda yerel halktan bazıları, uzun bir bambu çubuk yardımıyla sözde bombayı cesetten ayırmaya çalıştı. Patlama olmadı, bomba falan yoktu. Ceset, Raju Bajraçarya'nın evine taşındı. Geleneklere göre aynı gün yakılmalıydı. Ancak Maoistler geleneksel cenaze törenlerini yasaklamış ve alternatif düzenlemeler üzerine de kesin bir şey söylememişlerdi. Köylülerin kafası karışıktı. Raju Bajraçarya bir *jana sarkar* üyesi olduğuna göre, parti üyesi arkadaşlarının her durumda ona saygı göstermelerini ve resmî bir cenaze töreni düzenlemelerini bekliyorlardı.

Sabah oldu. Maoistler ortada yoktu. Ertesi sabah köylüde huzursuzluk arttı, kendi kadrolarını umursamayan isyancıları eleştirmeye başladılar. Maoistlerin talimatlarını umursamayarak cesedi geleneksel usullerle yakmaya karar verdiler. Erkek, kadın ve çocuklardan oluşan bir alay, cesedin peşinden yakılacağı yere gidiyordu. Yolda iki Maoist onlara yaklaştı. Partilerinin "şehit"ine saygı göstergesi olarak yanlarında getirdikleri komünistlerin kızıl bayrağını cesedin üzerine örtmek için ısrar ettiler. Köylüler, isyancıların bütün gün boyunca görmezden geldikleri ölüye sahip çıkmaya kalkmasına öfkelendi. "Adamın cesedi bütün bir gün boyunca çamur içinde yatarken neredeydiniz, partiniz neredeydi?" diye sordular. "Kadronuzun bedenini alıp ailesine başsağlığı dilemeye neden gelmediniz?"[70] Tartışma kızıştı; bazıları bayrağı taşıyan Maoisti itip kaktı. İkili ayrılınca, köylüler yakma yerine doğru ilerleyerek ölüyü geleneksel törenle yaktı.

Bu direniş eylemi, Dullu'daki pek çok kişi için, isyancıların şimdiye dek onlardan talep ettiği her şeyin reddini simgeliyordu. Keder, öfke ve çaresizlik, onları pervasızlaştırmıştı. Bölgenin en üst düzeydeki yöneticisi de dâhil altı *jana sarkar* yetkilisi, bir sonraki gün olan 8 Kasım'da köylülerle görüşüp gerginliği azaltmak üzere Dullu'ya geldi. Köylüler, yetkilileri çubuk ve sopalarla karşıladı. Kadınlar Maoistlere, "Kocalarımızı öldürüyorsunuz, oğullarımızı evden kaçmaya zorlayıp elimizden alıyorsunuz. Bizi

şuracıkta öldürün gitsin," diye bağırıyordu.[71] Maoistler, düzen ve disiplin çağrısında bulundu. Ama köylüler itaat edecek havada değildi. Yerli halktan birinin tahta bir sopayla bir Maoist yetkilinin kafasına vurması iki taraf arasında arbedeye yol açtı. Sayıca az olan Maoistler kaçtı.

"Anneler" olarak bilinen, gevşek örgütlenmiş kadın ağları, bir sonraki gün Maoistlere karşı bir yürüyüş düzenledi. "Kahrolsun Maoistler! (*Maobadi murdabad*!)", "Köyümüzde katilleri istemiyoruz!" diye bağırıyorlardı.[72] Onların pervasızlığından cesaret alan komşu köy halkları da gelip onlara katıldı. İzleyen haftalarda Maoist karşıtı hareketlere binlerce köylü katıldı. Kendi bölgelerindeki Maoistleri yakalayıp onları partiden ayrılmaya ve gösterilere katılmaya zorladılar. Bir köyün *jana sarkar* başkanı, bombalarla birlikte 1,6 milyon rupiyi köylülere teslim etti. Köylüler, bazı yerlerde yakaladıkları Maoist kadroları il merkezindeki ordu garnizonuna teslim etti. Bunların en azından biri gözaltında öldürüldü.

Maoistler acımasız bir karşılık verdi. 16 Kasım'da Salleri KKK'sinden üç köylüyü öldürüp pek çoğunu kaçırdılar. Başka bir yerdeki yürüyüşe attıkları el bombası, bir kişiyi öldürdü, on altı kişiyi yaraladı. Salleri ve Naumule KKK'lerinden –Maoist intikam saldırısının en şiddetli darbesini alan bölgelerden– yaklaşık 2000 kişi evlerini terk edip Dullu'ya sığındı.

Ancak bu önlemler ne isyanın bastırılmasını ne de Maoist egemenliğin yeniden kurulmasını sağladı. Maoist karşıtı ayaklanma, Katmandu'daki hükümetin dikkatini çekti. Aralarında bakanların da bulunduğu üst düzey hükümet yetkilileri, bunun propaganda değerini fark ederek Dullu'ya gitti. 23 Kasım'da yerel halktan binlerce kişinin katılımıyla düzenlenen kitlesel bir mitingde İçişleri Bakanı Purna Bahadur Khadka, bölge halkının "terörizme" karşı savaştaki cesaretini övdü ve hükümetin arkalarında duracağı sözünü verdi. Hükümet, bundam kısa bir süre sonra, Maoistlerce köylerinden ayrılmaya zorlananlar için 30 milyon rupi sağladı. Dullu'da bir ordu garnizonu kuruldu. Ma-

oistlerin paralel hükümeti yok oldu ve halktan neredeyse hiçbir şey talep edemez hale geldiler. Resmî daireler –bir postane, bir banka şubesi, bir sağlık ocağı ve tarımsal destek sunan bir büro– peyderpey yeniden açıldı.

Maoistlerin egemenliği altındaki o kadar çok sayıda yer arasında, neden yalnızca Dailekh'te Maoistlere karşı tam anlamıyla bir isyan gerçekleşmişti? Buradaki olumsal sebep, tabii ki *jana sarkar* üyesi Raju Bajraçarya'nın ölümüydü. Subhagya Şah'a göre, çektikleri acılara ve kızgınlıklarına rağmen, köylülerin yeni yöneticilerden bazı beklentileri vardı. Söz konusu durumda, cenaze törenini parti yetkililerinin gerçekleştirmesini bekliyorlardı. Ölüyü neredeyse iki gün boyunca görmezden gelen isyancılar, halk arasındaki meşruiyetlerini kaybetmişti. Halkı, daha önce hiç akla gelmeyen bu karşı koyma eylemlerine iten, bu olayla dizginlerinden boşalan öfke ve yastı.

Temsilcisi olma iddiasında bulundukları halkın onlara açıkça düşmanca tavır almasından enikonu utanan Maoistler, düşmanlarını ayaklanmayı kışkırtmakla suçladı. "Ordu, muhbirler ve diğer siyasi partilerin önderleri," diye bildiriyordu Maoist gazete *Janadeş*'teki bir haber, "Dullu ve etrafından kadın, çocuk ve tarafsız köylüleri toplayarak, onları Maoist faaliyetleri ve Halk Savaşı'nı protesto etmeye zorladı."[73] Fakat bunun kurgu olduğu besbelliydi. Kendiliğinden bir isyandı bu; hükümet durumdan faydalanmak için harekete geçtiğinde isyan çoktan başlamıştı.

Maoistler bile, Dullu ayaklanmasına halkın hatırı sayılır kısmının katıldığı gerçeğini tümüyle göz ardı edemedi. Aslında parti, Dailekh İl Komitesi adına yapılan bir açıklamayla, halkı öfkelendiren bazı aşırılıklara bulaşmış olduğunu itiraf etti. Bu belge, Maoistlerin pek çok "hatası ve zaafı" olduğunu ifade ediyordu. Bunların arasında, her haneden bir kişinin parti için tam zamanlı çalışması talebi ve yerel geleneklerle bayramların yasaklanması da vardı. Maoistler, benzer biçimde, gazeteci Dekendra Raj Thapa'nın yerel içme suyu projesinden zimmetine para geçirme ve monar-

şiyi destekleme suçlamalarıyla Ağustos 2004'te parti kadrolarınca öldürülmesinin yanlış olduğunu da ifade ediyordu.[74] Belgeye göre, bu aşırılıklar parti politikasına aykırıydı. Çünkü, partiye insan kazanmak ve boş inançların kökünü kurutmak gerekli olsa bile, parti üyelerinin kamuoyunu gözetmesi de önemliydi.

Genel olarak bakıldığında, Maoistler, parti komitelerinin ve *jana sarkar*'ların başında halkla güçlü bağları olan yöre sakinlerinin bulunduğu bölgelerde halkın şikâyetlerine daha duyarlı olma eğilimindeydi. Örneğin Thabang'da parti onlarca yıldır faaldi; yerel benlik algısının ve tarihin ayrılmaz parçasıydı. Dullu'da durum böyle değildi. Görünüşe göre orada yaşayanların çoğu, Maoistler bölgede egemenlik kurduktan sonra bile Nepal Kongre Partisi'ni desteklemeyi sürdürmüştü. Raju Bajraçarya, isteği dışında Maoist *jana sarkar*'a katılmış bir Nepal Kongre Partisi taraftarıydı. Bölgede ağırlıklı olarak Brahminler ve Çhetriler yaşıyordu ve isyancılar, ekonomik bakımdan ötekileştirilmiş olmalarına dayanarak onların desteğini kazanmaya çalışıyordu. Ancak Maoistlerin ezilmiş yerli gruplara özerklik politikası, bu Hindu üst kast mensupları arasında pek yankı uyandıramadı. Bölgedeki Maoistler, bir kurtuluş düşü uyandırmayı başaramadı; adaletsiz bir tiranlık gücü olarak algılandılar.

Halkın İnsafına Kalmak

18 Mart 2004 gecesi, Ganga Bahadur Lama, yirmi iki Maoist kadrodan oluşan bir grubun siyasi komiseri olarak Lamjung ilindeki Çhailung KKK'sine geldi. Militanlar, partiye destek kazandırma kampanyaları kapsamında köyleri geziyor, duvarlara sloganlar yazıp afişler asıyor, partinin politikaları ve ideolojisi hakkında yerel halkı bilgilendiriyor ve onları Maoistler aleyhine hareket etmenin sonuçlarına karşı uyarıyordu.[75]

Lamjung, Katmandu'nun da bulunduğu Bagmati bölgesinin hemen batısındaki tepelik bir alan olan Gandaki bölgesindedir. Yöre, tarih boyunca, Katmandu'ya yakın olmasının faydasını gör-

müştür. Örneğin, burada daha batıdaki illere göre daha çok yol vardır. Bu yüzden Maoistlerin burada egemenliklerini pekiştirmesi, Rolpa gibi uzak ve ihmal edilmiş illerde olduğundan daha zor olmuştur. Gandaki bölgesinin dört bir yanında parti komiteleri ve halk hükümetleri kurmayı başarmış olsalar da devlet varlığını bütünüyle bertaraf etmeyi başaramamışlardır. İsyancıların bu bölgede açık şekilde seyahat etmeleri veya bir yerde fazla uzun kalmaları pek akıllıca olmazdı.

Ganga Bahadur Lama ve ekibi, Lamjung'a gelmeden önce komşu Gorkha ilinin köylerinden geçerek partinin mesajını yaymıştı. Köylerden birinde devriye görevindeki çok sayıda asker olduğundan isyancılar beş gün boyunca ormandaki bir mağarada gizlenmek zorunda kalmıştı. Yanlarındaki erzağı ilk gün bitirince yiyecek peşine düşmeleri gerekmişti. Bir seferinde ormandan topladıkları ısırganları kaynatıp yemiş; başka birinde köyün çeperindeki bir evden biraz pirinçle keçi eti almayı başarmışlardı. Ama çoğu zaman aç kalmışlardı. Ganga Bahadur Lama, anılarında, can sıkıntısı ve açlık yüzünden çılgına dönen bu genç Maoistlerin, "kâh ağlayıp kâh gülerek, kâh çığlık atıp kâh şarkı söyleyerek vakit geçirdiğini" hatırlar. Ordu nihayet bölgeden ayrıldığında, Maoistler köye inerek oraya "zaferi simgeleyen" bir tak yapmıştı.[76]

Lamjung ilinde seyahat eden isyancıların çok daha dikkatli olması gerekiyordu. Yerel parti komitesindeki yoldaşları, Nepal Kraliyet Ordusu'nun ilin merkezinden en uzak köşelerine dört saatten kısa bir sürede ulaşabildiğini onlara aktarmıştı. Üstelik, Halk Kurtuluş Ordusu'nun normalde Lamjung'un bir köyünde konuşlu bulunan bir taburu, o sıralarda Beni'ye düzenlenen ve burada daha önce anlatılan saldırıya katılmak üzere batıya gitmişti. Bu, propagandacıların kendilerini koruyacak askerî güçten bile yoksun olduğu anlamına geliyordu.

Lamjung halkı da Maoistlere karşı özel bir sevgi beslemiyordu. Çhailung sakinleri, ağırlıklı olarak, kendisine Tamu diyen Gurung etnik grubundandı. Lama'nın tahminlerine göre köyde elli-altmış

hane bulunuyordu. Maoistler, devlet iktidarını ele geçirdiklerinde Gandaki Bölgesi'ni Tamuwan Özerk Eyaleti'ne dönüştürecekleri sözünü vermişti. Maoistler bu sebeple, Gandaki bölgesindeki başlıca destekçilerinin Tamular olacağını varsayıyordu. Etnik özerklik vaadi Çhailung sakinlerinin bazılarında yankı uyandırmış olabilir; ama çoğu Maoistlerden korkuyordu.

Judith Pettigrew'un Çhailung'a yakın bir Tamu köyünde yaptığı etnografik çalışma, yerel halkın, yiyecek ve barınak arayan Maoistlerin çat kapı girmesine ne kadar kızdığını gösteriyor.[77] Ayrıca Maoistlerin yerel meselelere müdahale etmesini de hiç istemiyorlardı. Köylüler arasındaki ihtilaflara geleneksel olarak KKK yetkilileri, ciddi durumlarda da polis arabuluculuk ederdi. Maoistler hükümet yetkililerini ve polis mensuplarını kovduktan sonra, yerel halk, kendi aralarındaki ihtilafları çözmek için komiteler oluşturdu. Bu komitelerin bir otoritesi yoktu, toplantıları kaotik bir şekilde geçiyordu, genelde de sorunlara çözüm bulmaktan acizlerdi. Pettigrew, iki kardeş arasındaki ihtilafı çözmek üzere yapılan bir toplantıya tanıklık etmişti. Gelişigüzel ve sonuçsuz bir soruşturma yapılmıştı, ama bir araya gelen tüm köylüler, karar gayet hızlı çıkacak olsa bile, bu davanın Maoist "halk mahkemesi"ne götürülmemesi gerektiğinde hemfikirdi. Bazıları, yerel Maoist komutanın çıkagelmesinden korkuyordu. Şayet gelirse, kısıtlı bilgisine ve muhtemelen köylülerinkinden çok farklı olacak adalet anlayışına dayanarak bir karara varacaktı. Pettigrew şöyle diyordu: "Verilecek cezanın ağır bir dayağın ardından aşağılama içermesi (kişinin suratının ise bulanması ve boynuna ipe dizilmiş ayakkabılar asılması) kaçınılmazdı."[78]

Ganga Bahadur ve ekibi Çhailung'a vardıktan bir gün sonra, Maoist aktivistler köylüleri topladı, silahlı isyanın gerekliliği hakkında konuşmalar yaptı, devrimci şarkılar söyledi, dans etti. Ganga Bahadur, bölge halkının tepkisinden hoşnut kalmıştı. Sonradan, "Tüm köyün, şarkılardan ve müzikten alabildiğine etkilendiğini hissettik," diye yazacaktı.[79]

Fotoğraflar

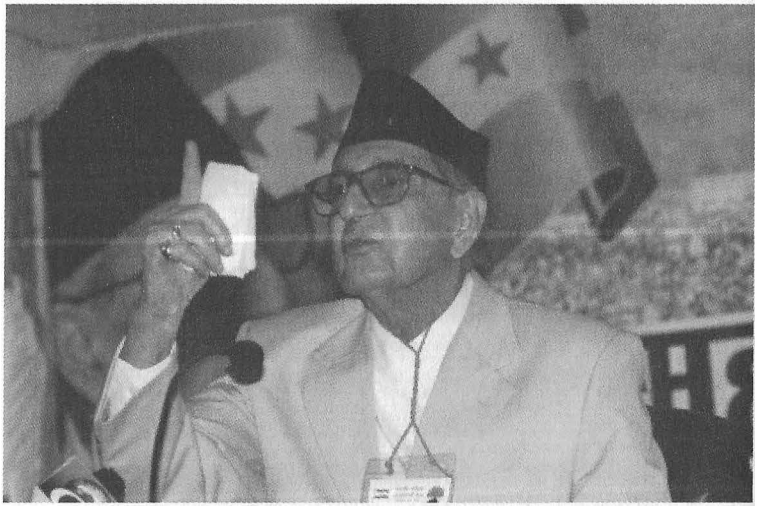
Janadeş
Maoist savaşçılar ve bu arada Barşa Man Pun "Ananta" (sağda), hayatını kaybetmiş bir yoldaşı selamlıyor.

Sagar Şrestha
Polis, Rukumkot'taki bir Maoist saldırıda hayatını kaybeden personelin cenazelerini kaldırıyor, Rukum ili, 3 Nisan 2001.

Janadeş
Puşpa Kamal Dahal "Praçanda", Rolpa'ya bağlı Kureli'deki bir toplantıda HKO'nun kuruluşunu duyuruyor, Eylül 2001.

Sagar Şrestha
Nepal Kongre Partisi Başkanı Girija Prasad Koirala, 2005.

Sagar Şrestha
Kral Birendra Şah (önde), Kraliçe Aişwarya ve dönemin başbakanı Girija Prasad Koirala (arkada), 2000.

Sagar Şrestha
Kral Gyanendra Şah, 2005.

Sagar Şrestha
Maoistler Banke ilinde bir nehri geçiyor, Ekim 2005.

Janadeş

Maoist ordunun Batı Tümeni Komutanı Nanda Kişore Pun "Pasang", Beni'ye yürüyüşten önce birliklere sesleniyor, 13 Mart 2004.

Subel Bhandari

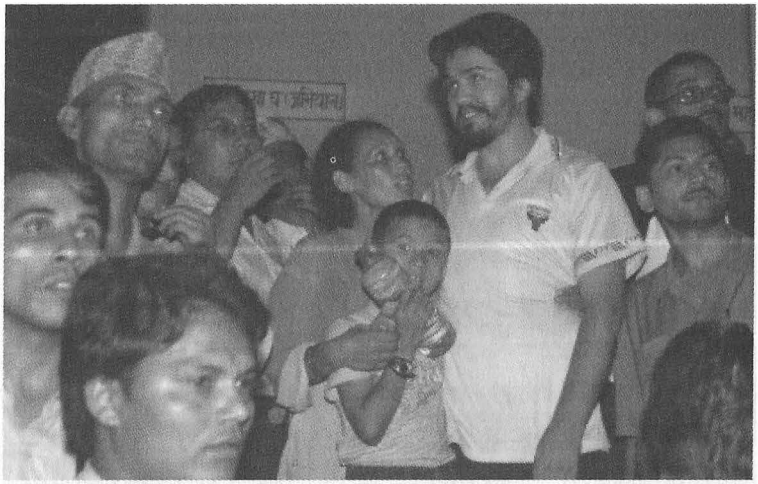
Thabang'daki (Rolpa) bir binada Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Mao portreleri, 2005. Slogan: "Proletaryanın zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yok, kazanacağı bir dünya var."

Subel Bhandari
Şehit Anıtı Okulu'nda öğrenciler, Thabang, Rolpa, 2005. Maoistlerce yönetilen okul, özellikle savaşta hayatını kaybetmiş isyancıların çocukları için kuruldu. Müfredatı Marksizm-Leninizm-Maoizm eğitimini kapsıyordu.

Sagar Şrestha
Khara'daki (Rukum) Nepal Kraliyet Ordusu kışlasına saldırı sırasında hayatını kaybetmiş Maoist savaşçıların naaşları, 17 Nisan 2005.

Sagar Şrestha
Maoist eylemci Krişna K. C., 22 Eylül 2005'te Katmandu'daki Yüksek Mahkeme'de ailesine kavuşuyor. K. C., Eylül 2003'ten beri ordunun elindeydi ve hâkim önüne çıkarılması için eşinin bir dizi dilekçe vermesinin ardından nihayet Yüksek Mahkeme'ye çıkarılmıştı. Mahkeme serbest bırakılmasını kararlaştırdı ama polisler mahkeme yerleşkesinin dışına adım atar atmaz onu yeniden tutukladı.

Sagar Şrestha
2006 ayaklanması sırasında Katmandu'nun Çevre Yolu'nda bir yürüyüş.

Sagar Şrestha
Praçanda Katmandu'da kitleye hitap ediyor, 2007.

Sagar Şrestha
Maoist önderler Kirtipur'da (Katmandu) seçim kampanyasında, 23 Şubat 2008. Ön sıra, soldan sağa: Ananta, Praçanda, Baburam Bhattarai ve Hisila Yami.

Kaşiş Das Şrestha
Maoist kültür kolu, Katmandu'daki bir kitlesel toplantıda sahnede, Mayıs 2010. Sahnede, savaşın ardından Maoist isyancılarla Nepal Kraliyet Ordusu arasında varılan uzlaşmanın bir anı temsil ediliyor.

Fakat yerel halkın duyguları biraz daha karmaşıktı. Pettigrew'un anlattığına göre, bir köylü, Maoistlerin Tihar festivali sırasında yerel halkı bir şarkı ve dans seansına katılmaya davet ettiğini hatırlar. Kadın, Maoistlerle çocukların birlikte dans etmesini eğlenerek seyretmiştir fakat kendisi ve arkadaşları hakkında şunları söyler: "[Biz olsak] çocuklarımızı evden dışarı bırakmazdık çünkü [şarkılarla dansların] Maoistlere katılmalarına yönelik bir hile olduğunu düşünüyorduk. Çocukları üç gün boyunca evden dışarı bırakmadık, yalnızca en küçükler çıkıyordu."[80] Bu kadınlar, anlaşılır şekilde çocuklarının Maoistlerin büyüsüne kapılmasından korkuyordu. Savaşın çoğu kamusal faaliyeti sekteye uğrattığı bir zamanda, köy de heyecan verici pek fazla imkân sunamazken, pek çok genç, Maoistleri korkusuz maceracılar olarak görüyor, onlara hayranlık besliyordu.

Bir sonraki akşam Lama ve yoldaşı Buddhiram, yakındaki bir tepeye tırmandı ve radyoda haberleri dinlerken uzakta silahların patladığını duydular. Askerlerin köye girdiğini hemen fark ettiler. Paniğe kapılarak gürültünün geldiği yönün tersi olduğunu sandıkları tarafa doğru kaçmaya başladılar, ta ki dosdoğru ateş hattına koştuklarını anlayana kadar. Ganga Bahadur, hemen yönünü değiştirerek taraçalı yamaçtan aşağı hızla koştu. Askerler ateşi hiç kesmeden peşinden geliyordu. Bacağından vuruldu, yere düştü ve uzaktan gelen köpeklerin havlamalarını, kadın ve çocuk çığlıklarını dinleyerek bekledi. Askerler bir süre onu aradı. Ancak karanlıkta bulamayınca oradan ayrıldılar.

Yerinden kımıldayamayan Ganga Bahadur, geceyi yarı uyur yarı uyanık orada geçirdi. Açlık ve susuzluk yüzünden dermanı gitgide tükenirken, o taraçalı yamaçta, üç gün üç gece daha geçirecekti. Açık yarasına sinekler üşüşmüştü. Vurulduğu gecenin ertesi akşamüstü, çok sayıda yerel sakin, etrafında toplandı. Bir önceki gece gerçekleşen çatışmada kör bir kurşunla hayatını kaybeden bir kadının yakılma töreninden dönüyorlardı. Sanki orada değilmiş gibi yaralı isyancı hakkında tartıştılar. Bazıları anlayışlı duruyordu, diğerleri layığını bulduğunu düşünüyordu. Ganga Bahadur yardım istedi. En azından yerini yoldaşlarına bildirmeleri için yalvardı. Ancak köylüler, anlaşıldığı kadarıyla onunla tek kelime konuşmadan yavaş yavaş dağıldılar.

Ganga Bahadur'un hiçbir yardım almadan yerde yattığı tüm o süre boyunca ona tek dikkat edenler marjinaller ve eksantrik kişiler oldu. Ona yaklaşan ilk kişi, ellilerinin sonunda görünen, okuma yazma bilmeyen bir çobandı. Ganga Bahadur ondan su getirmesini istedi ama çoban reddetti. Çobanı razı etmeye çalıştı, hatta bu iyiliği karşılığında 200 rupi önerdi, ancak çoban Nuh diyor peygamber demiyordu. Ganga Bahadur'un gözü kararadı ve eğer Maoistler yoldaşlarına yardım etmeyi reddettiğini öğrenirse başının ciddi derde gireceğini söyledi. Çoban gözyaşlarına boğu-

larak su getiremeyeceğini, getirdiği takdirde ordunun tüm ailesini öldüreceğini söyledi.

Çoban, belki de vicdanı korkusuna ağır bastığından, iki gün sonra ona sebzeli pilav ve yerel mayalı içki getirdi. Bahadur yedi, ama uzun süredir aç olduğu için anında ishal oldu. Yattığı yere pislemek dışında seçeneği yoktu. Çoban ayrıca köydeki etkili insanların, yaralı isyancıyla ne yapacaklarını tartışmak üzere bir toplantı düzenlediğini aktardı. Bazıları para toplayarak tıbbi tedavi için bir hastaneye götürmeyi önermişti. Diğerleri, onu hastaneye taşırken görürlerse NKO askerlerinin kendilerine rahat vermeyeceğine dikkat çekmişti. Sonuçta tek seçeneklerinin onu görmezden gelmek olduğuna karar vermişlerdi.

Yani, Çhailung köylüleri, savaşan taraflara karşı karışık hisler besliyordu. Ordudan korkuyorlardı. Güvenlik güçleri Maoistleri aramaya geldiğinde köylülerin öldüğü veya yaralandığı pek çok olay yaşanmıştı. İsyancılara, hayatlarını gereksiz yere tehlikeye attıkları için kızgınlardı. Fakat acı çeken isyancılara karşı bütünüyle anlayışsız da değillerdi. Pettigrew, köylülerin gönlünün isyancılara meylettiği pek çok örnek anlatır. Yaşlı bir kadın, güvenlik güçlerinin kurduğu pusunun ardından bağırsakları yola saçılan dans kolu üyesi genç bir Maoistin bedenini gördüğünde hissettiklerini tarif etmişti: "Onu iyi tanırdım, pek çok kez karnını doyurdum. Onu görünce çok üzüldüm. Bir köpeği beslediğimizde minnet duyarak kuyruğunu sallar, o da öyleydi."[81] Yerel halkı Lama'ya yardım etmekten alıkoyan, Maoistlere duydukları nefretten çok ordunun intikam almasından korkmalarıydı.

Neredeyse iki gün iki gece boyunca yaralı olarak yatmasının ardından, biri nihayet Lama'nın imdadına yetişti. Bu, silah seslerini duyduklarında beraber oldukları Buddhiram'dı. Bir bidon su, bir miktar kavrulmuş şehriye ve ilaç ile yoldaşına yetişti. Buddhiram kaçmayı başarmış, ama naaşı köyde yatan bir yoldaşın cenaze törenine katılmak üzere geri gelmişti. Ölüyü gömmek için yerel halktan yardım istemişti, reddetmişlerdi; NKO askerleri, Mao-

istlere yardım ederlerse onları toplu mezara gömmekle tehdit etmişti. Ama Ganga Bahadur'un durumu ve konumu hakkında ona bilgi vermişlerdi. Buddhiram, Lama'ya getirdiği erzağı bıraktıktan sonra, onu güvenli bir yere taşımasına yardım edebilecek birilerini aramaya çıktı.

Buddhiram akşamüstü ayrıldı. Lama, dönmesini bekledi, saatler geçse de işaret yoktu. Buddhiram gördüğü herkesten yardım istiyordu ama hiç kimse kabul etmiyordu. Ortalıkta hiç parti mensubu görünmüyordu. Lama günün ilk saatlerinde uyuyakaldı. Uyandığında, taraça şeklindeki tarlanın birkaç basamak üst tarafında duran bir ihtiyarın elinde taşla kendisini hedef aldığını gördü. Lama'nın anlatımına göre, yaşlı adama, oracıkta ölümü beklediğini ve taşı atacaksa hiç olmazsa kendisini öldürecek kadar kuvvetli atmasını söyledi. Adam taşı bıraktı ve ona yaklaştı. Lama'ya aç susuz olup olmadığını, üşüyüp üşümediğini sordu. Lama vurulduğundan beri, çoban ve Buddhiram dışında kimse ona bu denli yakınlık göstermemişti. Lama olumlu karşılık verdi: "Sonuçta insanım."

Lama'nın şaşkın bakışları arasında yaşlı adam birden bidonu kaldırdı, tüm suyu Lama'nın başından aşağı döktü ve kabı fırlatıp attı. "Herif gayet sağlıklı," diye kendi kendine bağırdı ihtiyar uzaklaşırken. "Polise veya orduya katılabilirdi. Tarlasını ekip geçimini sağlayabilirdi. Başka bir ülkede çalışmaya gidebilirdi." Lama'nın kendisini duyduğundan emin olarak devam etti: "Sizler yüzünden huzurlu ve güzel köyümüz çatışmalarda harap oluyor. Masum köylüler bir hiç uğruna hayatlarını kaybediyor."[82]

Lama o taraçada bir gece daha geçirdi. Onu bir sonraki gün, Gorkha ve Lamjung'da beraber seyahat ettiği dört yoldaşı buldu. NKO harekâtından kaçmayı başararak bir önceki gece köye dönmüşlerdi. Ama köylüler yaralı yoldaşlarından bahsettiğinde sabah olmuştu. Önderlerini o halde görünce dehşete düştüler. Lama'yı taşımak için onlar da köylülerden boş yere yardım istedi. Yorgun ve keyifsiz, yattığı yere döndüler. Bu noktada Lama'nın

sabrı taştı ve arkadaşlarına yerel sakinleri tehdit ederek gözlerini korkutmalarını emretti. Maoistler geri döndü ve köylülere, yardımcı olmayı reddederlerse, Beni'den zafer kazanmış olarak dönmekte olan Maoist ordu taburunun onları tutuklayarak köyü boşaltacağını söyledi.

Köylülere yaralı Maoisti taşıyabilecek bir sedye yapmak üzere ip, bambu çubuk ve kumaş toplattılar. Lama, anılarında, halkın nihayet kendine yardım etmeye gelmesini birkaç etmene bağlarken, Maoist yönetimin temellerini berrak bir şekilde kavradığını gösterir: İsyancıların ikna çabalarının, otoritelerini göstermelerinin, "kızıl terör" uygulayacaklarını söylemelerinin yanında, halkın bir insana yardım etme arzusu.[83]

Sedye hazırlanırken, iki Maoist kadroyla birlikte Buddhiram çıkageldi. Yedi yoldaş Lama'yı güvenli bir yere taşıdı. İzleyen haftalarda bir Maoist gruptan ötekine aktarıldı, ta ki Ağustos'ta Çitwan ilindeki bir hastaneye gizlice götürülüp yaralı bacağı kesilene kadar.

7. BÖLÜM

SENDELEMELER VE TOPARLANMALAR

Üst Komuta Kademesi

Ülkenin çoğu, Praçanda'yı sadece açıklamalarından ve bazı bulanık fotoğraflarından tanıyordu. Bazıları varlığından bile şüphe ediyordu. Yine de ismi korkuya yol açıyordu. Maoist kadroların çoğu, Praçanda'yı ne tanımış ne de görmüştü; ama ona hayranlık ve derin saygı besliyorlardı. Bazıları onunla hiç tanışamayacaklarından endişeleniyordu. Başkaları, bir parti toplantısında elini sıktıklarında hissettikleri gururu ve kıvancı hatırlıyordu.[1]

Praçanda, isyanın ilk günlerinden itibaren parti üzerinde tartışmasız bir kutrete sahipti. Yıllar geçtikçe otoritesi arttı. Daimi komitedeki ve politbürodaki diğer üst düzey Maoist önderler, ona siyasi meselelerde pekâlâ karşı çıkabiliyordu, ama bir kez olsun onun yerine birini getirmeyi düşünmediler. Sovyetler Birliği ve Çin tarihleri, devrimci partinin başarısı için karizmatik otorite sahibi bir önderin gerekli olduğuna onları ikna etmişti.

Parti, Praçanda'nın yüce önder olma konumunu desteklemek için çeşitli çabalar gösterdi. Unvanı, 2001'de, "genel sekreter"den, iktidarın onun kişiliğinde toplanmasını yansıtan bir terim olan "başkan"a çevrildi. Parti aynı yıl, ideolojisini, stratejisini ve Nepal'deki komünist hareketin resmî tarihini kapsamlı şekilde yeniden değerlendirmeye girişti. "Partinin yol gösterici ilkeleri"ne

topluca "Praçandayolu" deniyordu. Öğretisi, bir halk ayaklanması çıkarma ve Kurucu Meclis seçimleri talep etme stratejisi gibi özgül yanlar barındırıyordu.[2] Fakat terim zamanla özgüllüğünü yitirdi ve genel olarak Maoist mücadeleyi temsil etmeye başladı. Örneğin, Maoistler bir ordu mevzisini tahrip ettiğinde, kadrolar buna "Praçandayolu'nun zaferi" derdi.

Praçanda, kişi olarak, konuşurken omuzlarını oynatma biçiminin de sıklıkla yansıttığı üzere, tez canlılık kaynağıydı. Her düzeyden parti üyeleriyle görüşmek konusunda sınırsız bir şevke sahipti. Genelde, tanıştığı kişileri, onlara eksiksiz şekilde güvendiğine ikna ederdi. Ama parti üyelerini, çalışma arkadaşlarının güçlü ve zayıf noktaları hakkında sürekli yoklar, sorumlulukları yeniden dağıtırken bu bilgileri kullanırdı. Partinin mali işleriyle yakından ilgilendiği bilinirdi.[3]

Praçanda, partinin en etkili sözcüsüydü. Politikanın teatral yanı hakkında keskin bir kavrayışa sahipti ve seslendiği kitlenin ruh haline bağlı olarak bir dizi farklı duyguyu yansıtabiliyordu. Kadrolar arasında tutkulu bir öfke ve kin duygusu uyandırmak için onlara ateşli, hatta kışkırtıcı bir şekilde hitap ederdi. Gerektiğinde kendi hatalarını herkesin önünde eleştirmekten çekinmez, böylelikle kitlesinin potansiyel kızgınlığını dindirirdi. Duygusallığa da yatkındı ve çatışmada hayatını kaybetmiş parti üyelerinin ailelerine hitap ederken veya Maoist savaşçıların çektikleri acıları ve şehit olmalarını anlatan müzikalleri izlerken olduğu gibi, durum gerektirdiğinde, gözyaşlarını tutamazdı.

Praçanda'nın gücü, aynı zamanda, partinin baş askerî stratejistlerinden biri ve Maoist Halk Kurtuluş Ordusu'nun yüce komutanı olma rolünden geliyordu. Herhangi bir muharebeye katılmamış olsa da onlarca yıl boyunca gerilla savaşı stratejilerini ve taktiklerini çalışmış ve partinin sahadaki komutanlarının çoğunu bizzat eğitmişti. Bazı durumlarda muharebe planlarının hazırlanmasına katkı sunmuştu. Pasang ve Ananta gibi en önemli Maoist komutanların bazılarının sarsılmaz sadakatini kazanmıştı.[4]

İdeolojiyle ilgili konularda Praçanda bir pragmatistti. Politbüro ya da merkez komitesi toplantıları sırasında ideoloji ve ideolojinin stratejiyle ilişkisi hakkındaki uzun tartışmaları nadiren kendisi açardı; bunun yerine, öne sürülen tüm görüşleri dikkatle ve bazen günlerce dinlerdi. Ara sıra tartışmalara arabuluculuk yapardı. Stratejik tercihleri, katı bir ideolojiyle ya da teamüllerle sınırlı değildi. Daha çok, saflardaki enerji ve bağlılığı, isyancıların devlet karşısındaki gücünü ve parti üzerindeki kendi kontrolünü ne kadar bir etkili şekilde artırabileceğini göz önüne alarak, mevcut seçeneklerden birinde karar kılardı. Bir kez karar aldığında, tüm partinin desteğini ve bağlılığını kazanarak, büyük bir inanç ve sebatla arkasında dururdu. Ancak koşullar değiştiğinde, tereddüt etmeden ve önceki politikasına nostaljik hisler beslemeden yolunu değiştirirdi.

Örneğin 1991'de, radikal Maoistlerin bazıları, o zamanlar Birlik Merkezi denen partilerinin seçimlere katılmaması gerektiğini ileri sürüyordu, çünkü seçimlerin kendilerini parlamenter siyasete mahkûm ederek silahlı bir isyan başlatmalarının önüne geçeceğini düşünüyorlardı. Baburam Bhattarai ve diğer bazılarıyla birlikte Praçanda, partinin, parlamenter sürece katılacak olan bir cephe örgütünü sahaya sürmesi gerektiğini savundu. Fakat Praçanda, yalnızca üç yıl sonra partiyi parlamenter süreçten çekti ve ciddi isyan hazırlıklarını başlattı.[5] Benzer şekilde, Maoistler, 2001 yılına kadar, parlamenter partileri baş düşmanları olarak görüyordu. Kraliyet sarayındaki katliamın ardından saldırılarını monarşiye yönelttiler. Bhattarai'nin de aralarında bulunduğu pek çok önder bu yeni hamleden yana olsa da bu yeni politikadan kuşku duyanlar da vardı. Böylesi kesin bir siyasi hat değişikliği, Praçanda'nın sıkı desteği olmasa mümkün olmazdı.[6]

Praçanda, zamanında, önderliğinin özelliklerini değerlendirmesi istendiğinde şunu demişti: "Hiçbir zaman sabit bir konuma sımsıkı bağlı kalmamışımdır."[7] Bunu belli ki bir güç olarak görüyordu. Baburam Bhattarai'ye Praçanda hakkında bir soru sorul-

duğunda o da benzer şeyler söylemişti: "Gerektiğinde risk alma pahasına da olsa parti yararına ivedi kararlar alma becerisine sahiptir."[8] Bhattarai'ye göre, Lenin'in Rus devrimini zafere taşımasını sağlayan, bu vasıflardı. Praçanda bu değerlendirmeden memnun kalırdı. Ne de olsa Lenin, onun büyük şahsi kahramanıydı.

Ancak bu nitelikleri parti içinden şikâyetler de alıyordu. Parti üyeleri, ara sıra, Praçanda'nın tehlikeli "istikrarsızlık" emareleri gösterdiğini söylüyordu. Bu eleştiri, çoğunlukla, kendilerini adamış oldukları belirli bir çizgi Praçanda tarafından terk edildiğinde ihanete uğradıkları hissine kapılan Maoist yöneticilerden geliyordu. Bu, aynı zamanda, Praçanda'nın ideolojik bağlılıktan yoksun görünmesine yönelik daha genel bir eleştiriydi.

Baburam Bhattarai, daha farklı bir önderdi. Popüler basın, ondan sıkça Maoistlerin "baş kuramcısı" diye bahsediyordu. ABD Büyükelçisi Michael Malinowski, ona Maoistlerin "en yetkin söz sarrafı" diyordu.[9] Partinin önde gelen kuramcılarından biri olduğu kesinlikle doğruydu. Ancak Marksist-Leninist-Maoist doktrinde "uzman" kabul edilen başkaları da vardı. Bhattarai'nin kendine has bir gücü varsa o da ideolojisinin hiçbir zaman soyut kalmayıp hep siyasi stratejiyle bağlantılı olmasıydı.

Praçanda, uzun süreli Maoist savaşın "büyülü silahları"ndan ikisi olan parti ile orduyu ustalıkla kullanırken, Baburam Bhattarai üçüncüsünün –birleşik cephe veya Birleşik Devrimci Halk Konseyi (BDHK)– başındaydı. Görevi çerçevesinde, partinin halkla ilişki kurma biçimine dair politikalar geliştirdi. *Jana sarkar*'ların (halk hükümetleri) kuruluşu ve işleyişi için ana esasları belirledi. Etnik grupları ve kastları sınıf mücadelesinin parçası olarak harekete geçirmeyi temellendiren Maoist etnisite ve kast anlayışının baş kuramcılarından biriydi. Maoistlerin diğer siyasi güçlere sunduğu ve geçici hükümet, yuvarlak masa konferansı ve Kurucu Meclis seçimleri taleplerini içeren müzakere gündemini de o belirledi.[10]

Dolayısıyla Bhattarai parti için vazgeçilmezdi. Fakat konumu, diğer yönlerden tümüyle güvende değildi. Çekirdek Maoist önderliğin çoğu üyesi, 1970'lerin sonlarından beri, özellikle de Maşal fraksiyonunda beraber çalışmıştı. Bhattarai onlara ancak 1991'de katıldığından, bir nebze yabancı görülüyordu. Doktora derecesine sahip olması, partideki birçok kişinin onu fazla eğitimli bir burjuva olarak algılamasına yol açıyordu.[11] 1990'ların ortalarında, isyancılar silahlı isyana hazırlanırken, pek çoğu Bhattarai'nin sürecin kaçınılmaz zorluklarının üstesinden gelip gelemeyeceğini açıkça merak ediyordu. Savaş sırasında sergilediği inisiyatif ve enerji bu eleştirileri bastırsa da ona yönelik düşmanlık ve şüphe tümüyle ortadan kalkmadı.[12]

Bir beyin adamı olan Bhattarai, Maoistlerin değer verdiği kolektif yaşam biçimine bütün kalbiyle dâhil olamadı. Partinin kadro tabanıyla Praçanda'nınkiler kadar derin bağlara sahip değildi ve kitlesel toplantılarda ya da parti toplantılarında konuştuğunda katı ve soğuk bulunuyordu. Partinin üst kademelerindeki pek çok isyancı onu destekliyordu fakat Praçanda'nın aksine kendi şahsına yönelik ateşli bir sadakat yaratamıyordu.

Bhattarai, ideolojik olarak da, çoğu komünist doktrinin ortodoks bir biçimine bağlı olan diğer Maoist önderden önemli ölçüde ayrılıyordu. Onlar, Çin Kültür Devrimi'ni devrimci başarının zirvesi kabul ediyordu. Büyük komünist rejimlerin çökmesi ve liberal demokrasinin küresel yükselişi, görüşlerini pek etkilememişti. Sovyet komünist partisinin Hruşçov'dan, Çin komünist partisinin Deng'den itibaren gösterdiği evrimin, yalnızca "yozlaşarak revizyonistleşme"ye işaret ettiği görüşünü inatla korudular. Bhattarai'nin mücadelesi ise, "feodalizm"e, daha özel olarak da monarşiye karşıydı. Maoistlerin, monarşi kaldırıldıktan sonra silahlarını bırakacaklarını ve çok partili bir sisteme katılacaklarını öngörüyordu.[13] Çalışma arkadaşlarının aksine, geçmişin komünist rejimlerinin zayıflıklarının farkındaydı. Şu soruyu soruyordu: Böylesi muazzam fedakârlıklarda bulunmuş olan komünist

hareketler, devlet gücünü ele geçirdikten sonra neden "bürokratik, revizyonist ve karşıdevrimci partiler"e dönüşmüştü? "Gerçek proletarya demokratları" tarafından yaratılan sistemler geriye dönüp bakıldığında gaddar ve zalim diktatörlükler olarak kötülenirken, "kapitalist-emperyalist" sistem kendini gerçek bir demokrasi olarak sunmayı neden başarmıştı?

Liberal demokrat bakış açısıyla komünizm eleştirisinin parti önderliğinin çoğu için kabul edilemez olacağını bilen Bhattarai, bu soruları yanıtlamak için ustalıkla Mao'nun otoritesine başvurdu. Mao'nun meşhur ifadesine göre Stalin yüzde 70 doğru, yüzde 30 yanlıştı. Başlıca hatası, komünist partiye aşırı odaklanmasıydı. Sovyetler Birliği'ndeki komünist parti, iktidarını dizginleyen hiçbir şey olmadığından, aşırı "bürokratik merkeziyetçilik"in modeli haline gelmişti. "Sınıf mücadelesi"nin gereklerini çok fazla aşacak şekilde şiddete ve kovuşturmalara başvuran Stalin, partiyi keyfî bir tutumla ve demir yumrukla idare etmişti.[14]

Bhattarai, yirmi birinci yüzyılın sosyalist partisinin, halkın ihtiyaçlarına bağlı kalabilmesi ve bunları algılamayı sürdürebilmesi için ordunun ve devletin yapısını değiştirmesi gerektiğini ileri sürüyordu. Nepal Maoistleri, başka şeylerin yanında, iktidara geldiklerinde rakip siyasi partilerin faaliyetlerine izin verecekti. Daha küçük partilerin komünist parti tarafından az çok denetlendiği Çin'den farklı olarak, Nepal'deki diğer partilere özgürlük ve özerklik tanınacaktı. Komünist parti, düzenli seçimlerde onlarla rekabet etmek zorunda olacaktı.[15]

Maoist önderlikteki pek çok kişi bu fikirlere büyük bir şüpheyle yaklaşsa bile Bhattarai bunları partinin 2003'teki "Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasinin Gelişimi" başlıklı kararına dâhil etmeyi başardı.[16] Bu, bir ölçüde, bu fikirlerin ortodoks Maoizmin diliyle ifade edilmesi sayesinde mümkün oldu. Örneğin, kararda, partideki saf kalma yanlılarına taviz verilerek, yeni siyasi düzende yalnızca "antifeodal" ve "antiemperyalist" güçlere izin verileceği belirtiliyordu.

Daha önemlisi, Bhattarai'nin önerilerinin partinin resmî doktrinine dâhil edilmesi, Praçanda'nın muazzam otoritesiyle bunları desteklemesi sayesinde mümkün olmuştu. Kararı Maoist merkez komitesine sunan Praçanda'ydı. Bunu Bhattarai yapmış olsaydı, kabul edilmesi neredeyse olanaksız olurdu. Praçanda başta tereddüt etse de Bhattarai'nin görüşlerine gerçekten ikna olmuş görünüyordu. Ayrıca bunların, mevcut siyasi koşullarda faydalı olduklarını düşünüyordu. "Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasinin Gelişimi", ateşkesin ve müzakere sürecinin tam ortasında, Haziran 2003'te benimsenmişti. Bhattarai o sırada zamanının çoğunu parlamenter partileri monarşiye karşı bir ittifaka razı etmeye çalışarak geçiriyordu. Bu stratejinin, Maoistlerin iki taraf arasındaki çatlakları derinleştirmesine ve hatta belki kralı zayıflatmasına yardımcı olabileceği açıktı. Bhattarai'nin önerdiği ideolojik revizyon, geniş Maoist tabanı, çok partili demokrasiye doğru ilerlenmesini olumlayan bir müzakere stratejisinin sadece taktik olarak etkili değil, aynı zamanda ideolojik olarak doğru olduğuna ikna etmeye yaradı.

Ne var ki, Praçanda'nın, görüşlerini Bhattarai'ninkilerle bağdaştıramadığı bir alan vardı. Bhattarai, Stalin'i eleştirirken, komünist partinin diğer siyasi güçler karşısındaki tutumunu gözden geçirmesi gerektiğini önermekle yetinmiyor, komünist parti önderliği hakkındaki geleneksel kavrayışı da değiştirmeye çalışıyordu. Bhattarai'nin çözümlemesine göre, Rusya'nın ve Çin'in komünist partileri, tek bir öndere çok fazla güç verme yanılgısına düşmüştü. Bu önderlerin aşırılığa kaçmasına olanak sağlayan da etraflarında gelişen kişi kültüydü. Bu sebeple en tepedeki önderin gücünü kurumsal denetim altına almak şarttı.[17]

Bhattarai, bu gibi endişeleri dile getirerek, yalnızca Praçanda'yı değil, parti önderliğinin önemli bir kesimini ve özellikle de "Kiran" takma isimli Mohan Baidya'yı karşısına almıştı. 1946 doğumlu Kiran, Maoist önderlerin en yaşlısıydı ve yeraltındaki

komünist siyasete Praçanda ve Bhattarai'den yıllar önce girmişti. Hem yaşından hem de ortodoks Marksist kuramı kavrayışından ötürü isyancılar arasında saygı görürdü. Pek çok diğer Maoist gibi Praçanda'nın kendisi de, Marksist felsefe ve estetik hakkında Kiran'dan daha derin bilgiye sahip kimseyle karşılaşmadığını söylemişti.[18]

Praçanda, bir zamanlar Kiran'ın himayesindeydi. Kiran, 1980'lerin büyük bölümünde Maşal'ın başındaydı ama bir isyana öncülük etmek için gerekli önderlik becerilerine sahip olmadığının o zaman bile farkında olduğu anlaşılıyordu. Kötü bir konuşmacıydı ve karizması yoktu. Örgütsel işler ona kolay gelmiyordu. Zamanının çoğunu Nepal tarihini incelemeye ve Marksist bakış açısıyla şiirler ve edebiyat eleştirileri yazmaya ayırıyordu. Kendisinde olmayan niteliklerin Praçanda'da bulunduğunu hissetti ve onu sık sık ülkenin dört bir yanındaki parti kadrosu toplantılarında konuşmaya yolladı.

Maşal kadroları, 1 Nisan 1986'da, önderliklerinin emriyle Katmandu'daki bir dizi polis karakoluna saldırdı. Bazıları tutuklandı ve sorgu sırasında diğer parti üyelerinin kimliklerini açıklamaya zorlandı. Parti yönetimi, bundan üç yıl sonra, saldırıların bir hata olduğunu kabul etti ve bunun bedeli olarak rütbe indirimi istedi. Kiran'ın parti önderliğini bırakması ve Praçanda'yı en üst konuma aday göstermesi bu koşullar altında gerçekleşti. Maoistler nihayet isyanlarını başlattığında, Kiran, Praçanda'nın konumunu güçlendirmeyi görev edindi. Kiran, savaş sırasında yayımladığı çok sayıda makalede Praçandayolu'nu enine boyuna açıklayarak bu fikrin en sağlam destekçisi oldu.[19]

Kiran ve diğer Maoist önderler, biraz da Baburam Bhattarai'nin ideolojik eğilimlerinden kuşku duydukları ve göz önündeki profilinden rahatsız oldukları için, Praçanda'nın etrafında bir hale yaratmak için çok uğraştı. 1990'ların başlarında, isyancılar henüz Birlik Merkezi içindeyken, Praçanda ve Kiran'ın da aralarında bulunduğu pek çok önder yeraltında isyana hazırlanıyordu. Bhatta-

rai o dönemde çok daha göz önündeydi. Samyukta Jana Morça'nın (açık siyasete katılan cephe örgütü) koordinatörü olarak sıklıkla sokak eylemlerine katılıyor ya da seminerler ve Katmandu gazeteleri aracılığıyla partinin vizyonunu açıklıyordu. Kiran bir seferinde Dang ilindeyken, kendisine "Baburam Bhattarai'nin partisi"nin üyesi olup olmadığı sorulmuştu. Bhattarai'den yaşça büyük ve komünist harekette daha tecrübeli olan Kiran, küçük düştüğünü hissetmiş ve olayı Praçanda'ya anlatmıştı.[20] Silahlı isyan başladıktan sonra, Bhattarai partinin tanınırlığını artırmaktan sorumlu oldu ve Nepal medyası onu en önemli Maoist önder sayma eğiliminde oldu.

Pek çok üst düzey Maoist, Bhattarai'nin haksız bir ün kazanmakta olduğu hissine kapılmıştı. En önemli Maoist önderin Baburam değil Praçanda olduğu bilgisini paylaşmanın gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Parti, Ağustos 1998'deki dördüncü genişletilmiş merkez komitesi toplantısında, önderliği "merkezileştirmek" için önlemler almayı kararlaştırdı. Maoistler, Praçanda'nın bir resmini basına verecekti ve o andan itibaren tüm parti üyeleri konuşmalarında ve yazılarında Praçanda'dan alıntı yapmak zorunda olacaktı.[21] 2001'de alınan, partinin stratejisini ve ideolojisini "Praçandayolu" olarak adlandırma kararı da, Praçanda'nın tanınırlığını artırıp Bhattarai'ninkini azaltmaya yönelikti.

Bhattarai, bu tür önlemlerden defalarca şikâyet etti. Söylediğine göre, Praçanda'yı Maoist partinin en üst düzey önderi olarak kabul ediyor, fakat onun etrafında kişi kültü yaratma çabasına karşı çıkıyordu. Partinin yol gösterici ilkelerini "Praçandayolu" olarak adlandırmanın, Praçanda'nın partideki tek otorite olduğu anlamına gelmediğini de vurguluyordu. Praçandayolu, daha çok, "kolektif önderliğin merkezileştirilmiş ifadesi" olarak anlaşılmalıydı.

Bhattarai, görüşlerinin kişisel çıkara değil ilkelere dayandığını ve parti önderliği hakkında gizli bir planlarının bulunmadığını hep vurguladı. Yüce önder olma kapasitesinden yoksun olduğu-

nu kabul ederek, ikincil, destekleyici bir rol oynama kararlılığının sürdüğünü ifade etti.[22] Praçanda ve başka Maoist önderler, bu ifadelere rağmen, zaman zaman, Bhattarai'nin "merkezileştirilmiş önderlik" eleştirisini Praçanda'nın konumunun altını oymaya yönelik bir girişim olarak yorumlayacaktı.

Baburam Bhattarai'ye gelince, parti başkanına bel bağlıyor olsa da, Praçanda hakkında dikkatli olmak için sebepleri vardı. Praçanda, Kral Gyanendra iktidarı aldıktan sonra, Bhattarai'nin, demokratik bir cumhuriyetin kurulmasına yönelik siyasi çizgisini tamamıyla desteklediği izlenimini vermişti. Fakat Bhattarai, zaman zaman, başkanın, bu çizgiye karşı çıkan parti yöneticilerine de benzer güvenceler vermiş olduğundan kuşkulanıyordu.

Sorunun merkezinde, Nepalli komünistlerin monarşiye, parlamenter partilere ve Hint devletine nasıl bakması gerektiği sorusu yatıyordu. Bu, çoktandır devam eden bir tartışmaydı. Maoistler, Nepal komünizmi tarihinde iki eğilim tanımlamıştı. İlki, adını Nepal'in ilk komünist partisinin önderi Puşpa Lal Şrestha'dan alan "Puşpa Lal eğilimi"ydi. 1960'ta, Kral Mahendra çok partili sistemi feshettikten sonra, Puşpa Lal, Nepal Kongre Partisi'nin yanında yer almış, parlamenter demokrasinin monarşik otokrasiye tercih edilir olduğunu söylemişti. İkincisi "Rayamajhi eğilimi"ydi ve adını, monarşinin Nepal'in egemenliğini koruma kapasitesinin demokratik bir sisteminkinden daha yüksek olduğunu ifade eden bir başka eski komünist önderden, Keşar Jung Rayamajhi'den alıyordu.[23]

Maoistlere göre her iki eğilim de sapmaydı. Puşpa Lal, "komprador burjuvazi"yi ve Hint devletinin çıkarlarını temsil eden Nepal Kongre Partisi'ne, Rayamajhi ise bütünüyle feodal güçlere teslim olmuştu. Maoistler, teorik olarak her iki eğilime birden direnç göstermenin gerekli olduğunu düşünüyordu. Monarşi de, parlamenter partiler de, Hint devleti de aynı ölçüde düşmanlarıydı.

Ne var ki, pratikte, Maoist önderler bu iki eğilimden birine ya da ötekine yatkınlıklarına göre bölünmüştü. Baburam Bhattarai'nin temsil ettiği grup, parlamenter partileri monarşiye tercih ediyordu. Bu görüş daha çok "Puşpa Lal eğilimi"ne yatkındı.[24] Birincil hedefleri, feodal düzeni yerle bir ederek daha eşitlikçi bir toplum yaratmaktı. Maoistler arasında, bu grubun "demokrasi"yi "milliyetçilik"e öncelediği söyleniyordu. Kiran'ın da aralarında bulunduğu diğer grup, "milliyetçilik"i daha fazla vurguladıklarından, "Rayamajhi eğilimi"ne daha yakın görünüyordu. Başat hedefleri, Hint devletinin ve diğer "emperyalist" güçlerin entrikalarına direnebilecek olan güçlü ve özerk bir devlet kurmaktı.

Maoistler, savaş boyunca, Nepal siyasetindeki tüm önemli güçlerle gizli diplomatik bağlar kurmanın akıllıca olacağını düşünmüştü. 2001'de hükümet olağanüstü hal ilan ederek NKO'yu görevlendirdiğinde, Maoist önderler Kuzey Hindistan'daki farklı kentlerde yaşıyordu.[25] Hint devletinin peşlerine düşerek onlara rahat vermeyeceğinden endişeleniyorlardı. Üniversiteden bazı arkadaşları, Hint siyasetinde, kamu hizmetlerinde ve akademide kariyer yapmış olduğundan, Bhattarai'ye onlarla bağlantı kurma görevi verilmişti. Bhattarai, 2002 başlarında, eski bir tanıdığı olan S. D. Muni aracılığıyla Hindistan Başbakanlığı'yla bağlantı kurmayı başardı. Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nde Nepal siyaseti üzerine çalışan Muni, kısa bir süreliğine Laos büyükelçiliği de yapmıştı.

Hint hükümeti, Maoistlerden görüşlerini yazılı olarak bildirmelerini istedi. Bhattarai, Maoistlerin Hindistan'la iyi ilişkiler kurmak istediğinin ve Hindistan'ın çıkarları aleyhine hareket etme niyetlerinin bulunmadığının belirtildiği bir mektup kaleme aldı; hem kendisi hem de Praçanda bunu imzaladı. Sonrasında, Hint istihbarat teşkilatlarının, yani İç Büro (İB) ile Araştırma ve Çözümleme Kanadı'nın (AÇK) temsilcileri, Bhattarai ve diğer birkaç Maoist önderle düzenli olarak görüşmeye başladı. Nepal-

li Maoistler üzerindeki gözetim gevşetildi, Maoist önderler Hint topraklarında daha rahat bir şekilde dolaşıp toplantılar yapabilir hale geldi.[26]

Fakat Hint hükümeti, Hint Maoistlere yardım edebilecekleri endişesiyle, Nepalli isyancılara karşı temkinli davranmayı sürdürdü. Maoistler bunu biliyor ama Hint hükümetinin onları tasfiye etmek konusundaki isteksizliğine de güveniyorlardı. Katmandu'daki kral taraftarları, Hintlilerin, Maoistler üzerindeki etkilerini kullanarak Nepal'deki etkilerini artırma umuduyla isyanı örtük biçimde teşvik ettiğine inanıyordu. Nepal hükümeti, isyancıların tutuklanması ve Nepal'e teslim edilmesi konusunda Hint hükümetinin işbirliği yapmamasından sıkça yakınıyordu.[27]

Baburam Bhattarai parlamenter partilerin ve Hint devletinin temsilcileriyle bağlantıları korumaktan sorumluyken –aralarında Rabindra Şrestha ve Krişna Bahadur Mahara'nın da bulunduğu– birtakım Maoist yöneticiler sarayla iletişimdeydi. Bu yöneticiler, Maoistler arasındaki "milliyetçi" eğilimin ateşli taraftarlarıydı ve Bhattarai ile destekçileri onlara güvenmiyordu. Kraliyet katliamını izleyen dönemde bu iki grup arasında bir tartışma çıkmıştı. Şrestha ve Badal, partinin, saldırılarını monarşiye yöneltme kararını bütünüyle kabullenmemişti. Özellikle Şrestha, sarayla sıkı bağlar kurma isteklisiydi. Bhattarai destekçisi olan Mumaram Khanal onlara karşı çıkıyordu.[28] Bu sorun 2001'in sonlarında Faridabad'da (Haryana) yapılan politbüro toplantısında gündeme geldiğinde Praçanda, Bhattarai ve diğer bazı yöneticiler kendilerini tartışmanın bir tarafında buldu. Şrestha, Badal ve Kiran da dâhil olmak üzere politbüronun çoğunluğu karşı taraftaydı.[29]

Praçanda'nın Bhattarai'nin siyasi çizgisini desteklemeye devam etmesine ve parti kararlarının bu çizgiyi onaylamaya devam etmesine rağmen, Praçanda, çok fazla sayıda eski yoldaşıyla arasının açılmasından dolayı kaygılıydı. Praçanda, 2002 Şubat'ında, Delhi'de gerçekleşen uzun bir sohbet sırasında, Bhattarai'ye, partinin bu kadar çok sayıda üst düzey yöneticisini karşısına almaya

devam edemeyeceğini aktardı. Bhattarai'nin cesareti kırılmıştı.[30] Praçanda'nın Kral Gyanendra karşısında gitgide daha uzlaşmacı bir konuma doğru kaydığını hissetmişti. Praçanda, 2003 başlarında bir gece, Bhattarai'ye, Gyanendra'nın isyancılara bir mesaj yolladığını söyledi: Kral, monarşinin sürmesine razı gelirlerse, Maoistlerin hükümeti yönetmesini kabul edecek, ayrıca hem NKO'yu hem de Maoistlerin HKO'sunu içeren yeni bir ulusal ordu talebine karşılık verecekti.[31] Sonuçta bir şey çıkmasa da Bhattarai bu öneriyi rahatsız edici buldu. Bu paralel müzakereler, parlamenter partilerle monarşiye karşı ittifak kurma planını baltalama tehlikesi barındırıyordu.

Baburam Bhattarai'nin parlamenter partilerle birlikte hareket etme çabaları açık bir bilgiydi, parti belgelerine geçmişti ve gazete okuyan herkes tarafından biliniyordu. Buna karşılık kralın temsilcileriyle yapılan müzakerelerin içeriği son derece gizli tutuluyor ve çoğu zaman Bhattarai'nin de aralarında bulunduğu diğer önde gelen Maoist önderlerden bile saklanıyordu.

Praçanda, resmen Baburam Bhattarai'nin stratejisini desteklerken bile Kral Gyanendra ile yapılan müzakereler hakkında diğer Maoist yöneticilerden bilgi almaya devam etti. Rabindra Şrestha ile Krişna Bahadur Mahara'ya kralın temsilcilerine söyleyecekleri hakkında talimat verdiğine de şüphe yoktu. Praçanda, çatışmayı Maoistler lehine çözmek için iki strateji güdüyor gibi görünüyordu. Biri halka açıktı ve kuramsal savlarla destekleniyordu, öteki gizli ve komplocuydu. Bu iki strateji, birbirine ters düşen ideolojik hatları temsil ediyordu.

Üst Yönetimde Sorun

2003 ateşkesinin çökmesinden sonra, NKO, Katmandu Vadisi içindeki ve çevresindeki Maoist örgütlenmeyi neredeyse kırıp geçirdi. Praçanda ve Baburam Bhattarai arasındaki anlaşmazlıklar da daha göze çarpar hale geldi. "Kesin bir askerî zafer kazana-

mamış olmak ve önderlik içindeki sağlıksız mücadele, daha alt komitelerde gitgide artan disiplinsizliğe, firarlara, kızgınlıklara ve gruplaşmaya yol açtı," diye yazmıştı Katmandu Vadisi civarındaki bölgelerden sorumlu Ring Bürosu üyelerinden Maoist eylemci Anil Şarma.[32]

Bhattarai'ye göre, saflarda ortaya çıkan hüsran, partinin kendi içinde ortaya çıkan sınıf sisteminin sonucuydu. Kolektif önderlik ve kadroların farklı pozisyonlara nöbetleşe gelmesi yönündeki önerilerinin uygulanmasıyla sorunun hafifletilebileceğini iddia ediyordu. Ama parti, geleneksel Stalinist tarzda işlemeye devam etti. Üst düzey bazı önderlerin ve ailelerinin davranışları da Bhattarai ve diğerlerinin, özellikle de Ram Bahadur Thapa'nın eleştirilerine maruz kaldı. Örneğin Praçanda fazla içiyordu ve diğer parti yöneticileri hakkında "boşboğazlık" yapıyordu. Karısı da çoğu zaman parti üyelerini hor görüyordu.[33]

Praçanda'nın destekçileri Bhattarai'ye misilleme yaptı. Örneğin, Ocak 2004'te Delhi'de yapılan bir toplantıda Praçanda'yı destekleyen Ananta ile Bhattarai'ye destekleyen Mani Thapa arasında ciddi tartışma çıktı. Mani Thapa, Praçandayolu kavramını şiddetle kınadı; Ananta, Thapa'yı "aklını kaybetmek"le suçlayıp yeteneklerini aşağıladı.[34]

Ardından, Hint polisi Maoist önderleri tutuklamaya başladı. 2004 başlarına kadar Hindistan'da tutuklu olan tek üst düzey isyancı önder Çandra Prakaş Gajurel'di. Ağustos 2003'te sahte pasaportla Londra'ya uçmaya çalışırken Çennai (Madras) havaalanında tutuklanmıştı. Fakat Şubat 2004'te, üç Maoist önder –Matrika Yadav, Upendra Yadav ve Sureş Ale Magar– Delhi'deki bir apartman dairesinde tutuklandı.[35] Mart'ta, Mohan Baidya "Kiran", Batı Bengal'deki Siliguri'de bir hastanede geçirdiği göz ameliyatının ardından nekahet döneminde tutuklandı. Haziran'da, aralarında politbüro üyesi Kul Prasad K. C.'nin de bulunduğu on bir Maoist, Bihar eyaletinin başkenti Patna'daki bir otelde tutuklandı.[36]

Bu tutuklamalar yeni kaygılara yol açtı. Maoist önderler, yıllardır Hint topraklarında yaşayıp hareket etmişti ama ilk kez peşlerine bu kadar planlı ve sistematik biçimde düşülüyordu. Tutuklamaların, Hindistan'ın İç Büro'su ile Nepal hükümeti arasındaki işbirliğinin derinleşmesinin ve Hint hükümeti içerisinde Nepalli Maoistlerin Hint Maoistleri teşvik ettiği endişesinin artmasının sonucu olduğunun farkında değillerdi.[37] Anlamaya çalışıyorlardı: Hint hükümetinin onlara karşı tavrı mı değişmişti? Bazı Maoistler kişisel olarak mı hedef alınmıştı? Mohan Baidya'nın, Hint hükümetine karşı oldukça düşmanca görüşlere sahip olduğu biliniyordu. Patna'da tutuklanan isyancılar ona sadıktı. Praçanda'ya son derece sadık olan Matrika Yadav da neredeyse Delhi'ye varır varmaz tutuklanmıştı. O ve Sureş Ale Magar, Nepal'e iade edildiler. Ama onlarla birlikte tutuklanan Upendra Yadav serbest bırakıldı. Ayrıca Hint güvenlik güçleri, isyancıların bulunduğu yerleri nasıl öğrenmişti? Bazı parti üyeleri, yoldaşlarını ele vermiş olabilir miydi?

Baburam Bhattarai'ye hasım olan Rabindra Şrestha ve Maheşwar Dahal gibi Maoist yöneticiler Praçanda'yı, Bhattarai'nin, yoldaşlarını tutuklatmak için Hint güvenlik teşkilatlarıyla tezgâh çevirdiğine ikna etmeye çalıştı. Bunu, bizzat partinin başkanına dolaylı bir saldırı olarak göstermeye çalıştılar. Patna'da tutuklananlardan Anil Şarma, bu görüşün savunucularındandı. Şöyle yazmıştı: "Dünya komünist hareketinin tarihi, parti içi mücadele sertleşince, memnuniyetsiz kesimin devrimci merkeze saldırmak için düşmanla ittifak kurduğunu gösterir ... Diğer arkadaşlar gibi ben de tutuklanmamızın tesadüf değil, planlı bir tezgâhın neticesi olduğu sonucuna vardım."[38]

Maoist yöneticiler, henüz tutuklamalar gerçekleşmeden, önderlik ve diğer üyeler arasında büyüyen kopukluğu azaltmak için Nepal'e geri dönmeyi düşünüyordu. Praçanda, şimdi, Hint hükümetinin Hindistan'daki Maoist örgütlenmeyi yok etmek istediğine ikna olmuştu. Önderliğin, üs bölgeleri olan Rolpa ile Rukum'a taşınmasına karar verdi.

Üst düzey önderlerin çoğu, Haziran sonuna doğru Nepal'e taşındı. Praçanda, Bhattarai ve Hisila Yami birlikte seyahat ettiler. Praçanda'nın Bhattarai ile arası soğuktu; uzun ve çetin Rolpa yolculuğu boyunca birbirleriyle neredeyse hiç konuşmadılar. Varıştan kısa bir süre sonra Praçanda, Bhattarai'yi parti önderliğine göz dikmekle ve diğer Maoist yöneticileri parti başkanına karşı kışkırtmakla suçladı. Bhattarai, Praçanda'nın tavırlarından memnun olmadığını, bu yüzden diğer parti yöneticileri başkanı eleştirirken sessiz kaldığını kabul etti. Fakat bir tezgâhta yer aldığı suçlamasını reddederek Praçanda'nın bu iddiasına kanıt göstermesini istedi.[39]

2004 Ağustos'unda, Maoist merkez komitesinin doksan beş üyesi, Rolpa'nın Phuntibang köyünde toplandı. Praçanda, Şubat'ta Delhi'de oldukları sırada Upendra Yadav ve Matrika Yadav ile yaptıkları görüşmeyi aktardı. Upendra, Maoistlerin Hint yetkililerle yakın ilişki içinde çalışmak dışında bir seçenekleri olmadığını söylemişti. Praçanda hemen dikkat kesilmişti; ona öyle geliyordu ki Upendra Hint güvenlik görevlileriyle gizli temas halindeydi, örtük olarak onların mesajını iletiyordu. Toplantıdan sonra Upendra ve Matrika, dinlenmek üzere Sureş Ale Magar'ın dairesine gitmişti. Ertesi akşam Praçanda ile buluşacaklardı ama o, bütün gün süren toplantıların ardından bitkin düştüğü için karısının tavsiyesiyle dışarı çıkmamıştı. Ale Magar'ın dairesine yapılan baskın, tam da Maoist başkanın oraya gitmesi planlanan saatte gerçekleşmişti. Praçanda, kendisini ele verenin Upendra Yadav olduğundan emindi. Bu baskın, Hint hükümetinin Maoistlerin en üst düzey önderini tutuklayarak Nepal devrimini ezmeyi istediğini açıkça gösteriyordu. Praçanda, bu öyküyü çok acil bir konu olarak ve heyecanla anlattı. Merkez komitesi üyeleri buz kesilmişti.[40]

Praçanda'nın toplantıda sunduğu belgeye göre, partinin planı, başından beri, iktidarda bulunan ve halkın ezilmesinden doğ-

rudan doğruya sorumlu olan "gerici" gruba saldırmaktı. Bu sebeple, Maoistler, isyanın ilk beş yılı boyunca saldırılarını "Hint hükümetiyle türlü eşitsiz antlaşmalar ve sözleşmeler imzalayarak Nepal halkının milliyetçi ideallerine ihanet eden ve Hint yayılmacılığının aracılığını yapan" parlamenter partilere yöneltmişti.[41] Kral, 2001'deki saray katliamının ardından iktidarı gasp etmiş ve ABD desteğiyle Maoistlere karşı savaşmıştı. Bunun üzerine, feodalizm ve Amerikan emperyalizmi isyancıların baş düşmanı haline gelmişti ve parti de Hint hükümetinin temsilcileriyle iletişim kurmayı kararlaştırmıştı. Fakat, Beni'ye düzenlenen Maoist saldırının ardından, feodallerin ve Amerikalıların Maoistleri askerî olarak yok etme stratejisinin çöktüğü açıklık kazanmıştı. Hindistan da Nepalli isyancıların fazla güçlendiğini, artık onları zayıflatması gerektiğini fark etmişti. 2004 başlarında Hint güvenlik teşkilatlarının bu kadar çok Maoist önderi tutuklamasının sebebi buydu.[42]

Değişen bu siyasi koşullarda Maoistlerin de taktiklerini bir kez daha değiştirmesi gerektiğini söylüyordu Praçanda. Ülkedeki tüm "yurtsever" güçlerle ittifak kurup tarih boyunca Hint yayılmacılığına teslim olmuş olan siyasi güçlere karşı ülke çapında bir seferberlik başlatmaları gerekiyordu. Nepal halkının "milliyetçi mücadele"si hız kazanınca Hint ordusunun Nepal'i işgale hazırlanma ihtimalinin yüksek olduğunu belirtti.[43] Olası saldırıya karşı koymak için HKO'nun bir an önce ülkenin her yerinde, özellikle de sınır boyunca siperler ve tüneller kazmaya başlaması gerekiyordu.

Praçanda'dan cesaret bulan, aralarında Rabindra Şrestha'nın da bulunduğu pek çok merkez komitesi üyesi, Baburam Bhattarai'yi "sağ teslimiyetçi" olmakla suçladı. Bhattarai'nin monarşiye karşı parlamenter partilerle ittifak kurma planının, sadece düşman güçlerin arasına nifak tohumları ekmeye yönelik bir taktik değil, Maoistleri doğrudan doğruya burjuva demokrasisine götürecek olan uzun vadeli bir strateji olduğunu söylediler.[44]

Bhattarai, üst düzey Maoist önderlerin tutuklanmasından doğrudan doğruya sorumlu tutulmadı. Fakat Bhattarai'ye yakın bir politbüro üyesi olan Devendra Poudel'in, Bihar polisine Patna'daki tutuklamalara yol açacak bilgiyi sağladığından kuşkulanıldığı ilan edildi. Görevinden istifa ettirildi ve faaliyetleri hakkında resmî bir soruşturmanın açıldığı bildirildi.[45]

Praçanda, aynı zamanda, isyancıların, o sırada, uzun süreli Maoist savaşın üçüncü ve son aşamasında, yani çok fazla inisiyatif alınmasını, saldırganlık gösterilmesini ve fazlasıyla merkezileşmiş bir parti yapısını gerekli kılan stratejik saldırı aşamasında bulunduğunu duyurdu. Merkez komitesi üyelerinin çoğunluğu, tüm parti organlarını –partinin kendisini, orduyu ve birleşik cepheyi ya da BDHK'yi– "merkezileşmiş önderlik" çatısı altında toplama önerisini destekledi. Bhattarai bunu, partide uygulamaya koymaya çalıştığı kolektif önderlik ilkesine doğrudan bir saldırı olarak algıladı. Birleşik cephe başkanlığı ve daimi komite üyeliği görevlerinden istifa etme teklifinde bulundu.[46]

Phuntibang toplantısında kabul edilen karar, Bhattarai'yi yerden yere vuruyordu. Bazı önderlerin, "proletaryanın ortak idealleri uğruna mücadeleden çok kendi konumlarıyla ve saygınlıklarıyla ilgilendikleri, işler istedikleri gibi gitmezse pazarlığa girişip tehditler yağdırdıkları [ve] kendilerinin her şeyi bildiğini düşünerek diğerlerine cahil ahmaklarmış gibi davrandıkları"nı ifade ediyordu. Tüm parti, bu tür bir "bireyci anarşizm"e karşı "mücadele"ye çağrılıyordu.[47]

Praçanda'nın, Delhi'deki baskının, Sureş Ale Magar'ın evine yapacağı ziyarete denk gelecek şekilde ayarlandığına inanıp inanmadığı belirsizdir. Sonradan, çalışma arkadaşlarına yanılmış olduğunu söyleyecektir. Upendra Yadav, yoldaşlarını ele vermemiştir. Evini, Praçanda'nın kendisini ziyaret edeceği zaman basmaları tamamen tesadüftür.[48]

Ne var ki, Praçanda'nın, Hint devletiyle topyekûn savaşa girmeyi öngörmediği kesin gibidir. "Hint yayılmacılığı"na karşı "milliyetçi mücadele" başlatmaya ve Hint ordusuna karşı savaşmak için sığınak ve siperler kazmaya ilişkin ifadeleri başka bir şeyi amaçlıyordu. Yakın yoldaşı Mohan Baidya'nın tutuklanması onu son derece telaşlandırmıştı. Ayrıca bunun parti içinde doğuracağı kaygılardan ve önderliğine ilişkin hoşnutsuz homurtulardan da çekiniyordu. Praçanda kendisinin de vahim bir komplonun hedefi olduğunu öne sürerek ve Bhattarai'yi itibarsızlaştırarak, kendisine yönelik sempatiyi ve sadakat duygusunu yeniden canlandırmayı umuyordu. Devrimin büyük düşmanı olarak Hindistan'ı işaret ederek parti üyelerinde öfke uyandırmayı umuyordu. Onları Hint yayılmacılığına karşı bir mücadele başlatmaya çağırarak da o öfkeyi enerjik bir faaliyete akıtmayı umuyordu.

Praçanda, tüm bunlar sayesinde, yeni bir stratejiyi uygulamanın koşullarını yaratmak istiyordu. Tam niyetini yalnızca bir avuç sırdaşı bilse de, Phuntibang kararı, başkanın o sırada yönelmek istediği doğrultuya işaret ediyordu. Bu belge, örneğin, Maoistlerin, "milliyetçi mücadele"lerinin parçası olarak, tarih boyunca "Hint yayılmacılığına teslim olmuş" siyasi güçlere (yani parlamenter partilere) karşı tüm "yurtsever güçler" (yani, kral ve destekçileri) ile ittifak kurması gerektiğini beyan ediyordu. Karar, ayrıca, Maoistlerin, müzakereye açık olmakla birlikte, "eski rejimin uşaklarıyla" değil sadece "efendi"siyle müzakere edeceklerini ifade ediyordu. Bu terimlerden ilkinin parlamenter partiler, ikincisinin kral anlamına geldiği açıktı.[49]

Phuntibang toplantısını izleyen dönemde yüzlerce Maoist kadro, Hint işgaline hazırlık amacıyla şevkle sığınak ve tüneller kazdı. Köylüleri zorla işe koştular ve onlara Hint karşıtlığı aşılamak için çalıştılar. Bu sırada Praçanda, Kral Gyanendra ile iletişim içindeydi. Rabindra Şrestha da NKO Generali Rukmangud Katawal ile temas halindeydi. Krişna Bahadur Mahara, Gyanendra'nın damadı Raj Bahadur Singh ile teması sürdürüyordu.[50] Praçanda, bu

temsilciler aracılığıyla, Maoistler ile monarşinin, ulusun özerkliğini ve egemenliğini korumak üzere ittifak kurmasını önerdi. Parlamenter partilerin iktidarda geçirdikleri yıllar boyunca Nepal devletine büyük zarar verdiğini, bu yüzden artık yönetimde yerlerinin olmaması gerektiğini söyledi.

Praçanda, Hint işgali hayaletini, partinin genelinde kralcılarla Maoistler arasındaki ittifaka ideolojik gerekçe sunabilmek amacıyla gündeme getirmişti. Kralı Maoistlerin baş düşmanı kabul edenleri susturmak için Bhattarai'ye kara çalınmasını teşvik etmişti. Maoistlerin aklında isyancı komünist grubun kralla ittifak kurduğu Kamboçya örneği de vardı. 1975'te, Kızıl Kmerler Punon Pen'i ele geçirdikten ve Pol Pot ülke yönetimini eline aldıktan sonra, Sihanouk sembolik olarak devlet başkanlığını sürdürmüştü.[51] Nepal'deki durum tabii ki çok farklıydı. Örneğin, Gyanendra, Sihanouk'tan çok daha güçlüydü, Maoistlerin onu sembolik bir başkana indirgemesi neredeyse imkânsızdı. Yine de, Maoistlerin Gyanendra ile ittifak önerisini haklı çıkarmak için Kamboçya örnek olarak gösteriliyordu.

Bhattarai sessiz kalmadı. Kendisine yapılan suçlamaları protesto etmeyi sürdürdü. "İstikrarsızlığı", ufak tefek olayları büyük komploların belirtileri olarak görmeye yatkınlığı ve art niyetli söylentiler yayma eğilimi sebebiyle Praçanda'yı eleştirdi. Bhattarai, parti genel merkezine muhalif mektuplar yazarak bunları parti saflarında dolaşıma soktu. Bu mektuplarda, önderliğin merkezileşmesi ve Praçanda etrafında biçimlenen kişi kültü aleyhindeki savlarını yeniden dile getirdi. İftira atmak için kendisinin seçilme tarzını eleştirdi. "Parti içi mücadele," diye yazdı, "çok sağlıksız, yanlış ve fırsatçı bir tarzda yürütülüyor."[52] Ona yapılan saldırılar, ideolojisi ve siyaseti yerine kişiliğine ve fraksiyonuna odaklanmıştı. Rakipleri onunla doğrudan doğruya yüzleşmek yerine, ona karşı "el altından" ve "komplocu" bir karalama kampanyası başlatmıştı.[53] "Her şeyden önce, farklı saflardan önderlerin, ken-

dilerini eleştirmeye cüret eden herkesi açıkça 'anarşist' olmakla suçladığı bir ortam oluşturuldu. Partide proletarya disiplini ve 'gönüllü merkeziyetçilik' yerine pervasız ikiyüzlülük, yaltakçılık ve genel anarşi nitelikleri öne çıkıyor."[54]

Bhattarai, yeni politikanın hatalı öncüllere dayandığını da ileri sürüyordu. Bu politika, isyancıların "mücadelelerini taktiksel olarak devlet iktidarını ele geçirmiş kuvvete karşı yoğunlaştıracağı gerçek komünist politika" ile ters düşüyordu. Parlamenter partiler ne iktidardaydı ne de kendi silahlı güçleri vardı. Hindistan devletinin Nepal'i işgale hazırlandığına dair hiçbir emare yoktu. İsyancılar, muharebe alanında Nepal Kraliyet Ordusu'yla savaşmaya devam ediyordu. Öyle ki, "baş çelişki, devrimciler ile kraliyet ordusunun gücü ve emperyalist ve yayılmacı güçlerin desteği sayesinde ayakta duran monarşi arasında"ydı.[55]

Dahası, Bhattarai, parlamenter partilere karşı kralla ittifak kurmanın tarihin akışına ters olduğunu savunuyordu. Sosyalist devlete, ancak feodalizm ve kapitalizm aşamalarından geçerek ulaşılabilirdi. Maoistlerin ilk görevi, kapitalist devrimi tamamlamaktı. Bu yüzden de Nepal'in, ilk olarak feodalizmin ve tüm feodal kalıntıların ortadan kalkacağı bir "demokratik cumhuriyet" "alt aşaması"ndan geçmesi gerekiyordu.[56] Bu yüzden, monarşiyle bir ittifak, feodalizmin kapitalizmden daha ilerici olduğu yanlış düşüncesine dayanan tarihsel bir geri adım olurdu.[57]

Praçanda'ya yakın parti önderleri, büyük mitinglerde ve küçük toplantılarda Bhattarai'nin görüşlerini gayrimeşru göstermeye çalıştı. Praçanda, partinin aydın örgütünün üyeleriyle yapılan bir toplantıda şu öyküyü anlatmıştı: Çocuklarını eğitmek isteyen bir ebeveyn, onları bir guruya götürür. Guru, çocukların herhangi bir eğitim alıp almadığını sorar. Ebeveyn, küçüğün hiç almadığı, büyüğünse başka bir gurunun yanında üç yıl öğrenim gördüğü, bu yüzden yalnızca biraz ek öğrenime ihtiyaç duyduğu yanıtını verir. Guru, küçük çocuğu üç yıl boyunca eğiteceğini ama büyüğün altı

yıla ihtiyaç duyacağını, ilk üç yılın da geçmişte öğretilenleri unutmak için gerektiğini söyler ebeveyne.[58] Öykü, tabii ki, şimdi tüm kuramlarını "unutması" [*unlearn*] gereken aşırı eğitimli önderi hedef almak için anlatılmıştı.

Rabindra Şrestha'ya göre, Kral Gyanendra, 2005 Ocak'ının ortasında, Moaistlerle iktidarı paylaşmaya ve Praçanda'yı başbakan yapmaya hazır olduğu mesajını gönderdi. Praçanda, bu planın ayrıntılarına son halini vermek üzere kralı Thabang'a davet etti. Gyanendra, Baglung ilindeki Dorpatan'ın daha güvenli bir tercih olacağı yanıtını verdi. Praçanda kabul etti. Fakat Gyanendra buluşmayı türlü bahanelerle erteleyip durdu.[59]

Maoist politbüro, 25 Haziran 2005'te Labang'da (Rukum) toplandı. Şrestha'nın aktardıkları doğruysa, Praçanda, bu esnada, kralla çoktandır beklenen buluşmasına hazırlanıyordu. Muhtemelen, o sıradaki esas hedefi, parti önderliğini Gyanendra ile varılacak bir anlaşmayı kabul etmeye ikna etmekti. Bu hedefine ulaşmasının önünde tek bir engel kalmıştı: Bhattarai. Onun inandırıcılığını bütünüyle yok etmek gerekiyordu.

Praçanda, Labang'daki toplantıda Bhattarai'ye yönelik bir suçlama listesini sundu. Buna göre, Bhattarai, partinin önderliği "merkezileştirme" kararını, sırf kendi çıkarı için eleştiriyordu. "İntikam duygusuna esir olmuş"tu ve birleşik cephenin önderliğini yaparken paralel bir iktidar merkezi kurmaya çalışmıştı; partiyi "burjuva sınıfının bakış açısı"yla eleştiriyordu. Kendini partinin "düşünür"ü ilan etmesi ve herkese, talep edilmediği halde tavsiyelerde bulunup durması, "burjuva bireyci entelektüel kibri"ni gözler önüne seriyordu. Teorik bilgiye o kadar dalmıştı ki üstü kapalı olarak "devrimci pratik"i değersizleştiriyordu.[60]

Politbüro bir hafta boyunca her gün toplandı. Bhattarai, aralarında Hint yayılmacılığının ajanlığı da bulunan çeşitli "suçlarla" itham edildi. Daha önce de yaptığı gibi bu suçlamaları çürütmeye çalıştı.

Maoist politbüro, 31 Mart'ta Praçanda'nın Bhattarai aleyhindeki suçlama listesini oyladı. Aralarında Praçanda, Ram Bahadur Thapa, Krişna Bahadur Mahara ve Rabindra Şrestha'nın da bulunduğu on üye lehte oy kullandı. Dört üye karşı oy verirken biri çekimser kaldı.[61] Çoğunluk, Baburam Bhattarai ve onu destekleyen Hisila Yami ile Dina Nath Şarma'nın yüneticiliklerine son vermeyi kararlaştırdı. İzleyen birkaç ay boyunca, Mirul'daki (Rolpa) bir evde alıkondular, HKO'nun sıkı gözetimi altında tutuldular ve dış dünyayla bağlantıları ciddi şekilde kısıtlandı.

Karanlıkta El Yordamıyla

Girija Prasad Koirala ve başında bulunduğu Nepal Kongre Partisi, Katmandu'da, parlamentonun feshine ve kralın Şer Bahadur Deuba'yı görevden almasına karşı protestolarını sürdürüyordu. Kralın, feshettiği parlamentoya haklarını iade ederek demokratik süreci yeniden canlandırmasını talep ediyorlardı. Yeniden göreve getirilecek olan parlamento, Maoistlerle bağlantıya geçerek çatışmaları bir anlaşmayla sonlandırmayı müzakere edecekti. Kralın anayasal hükümdar olarak kalmasına izin verilecekti. Fakat, diyordu Koirala, eğer Gyanendra "halktan gasp ettiği hakları geri vermeyi" kabul etmezse, anayasal monarşi taraftarları (parlamenter partiler) cumhuriyetçilerle (Maoistlere) birleşirdi. Bunlar, hep birlikte güçlü bir mücadeleye girişerek monarşi kurumunu ortadan kaldırırdı.[62]

Gyanendra'nın yalnızca eski Pançayat dönemi siyasetçilerine kucak açacağı fark edilince, BML ve Demokratik Nepal Kongre Partisi (Şer Bahadur Deuba'nın yönettiği, Kongre Partisi'nden kopmuş hizip), "kralcı gericiliğe" karşı sokaklarda protesto gösterileri yapmak için Nepal Kongre Partisi'yle bir araya geldi. Fakat Mayıs 2004'te Başbakan Surya Bahadur Thapa istifa etti. Bu sırada uluslararası topluluk da parlamenter partilerle bağlantıya geçmesi ve demokrasiye desteğini göstermesi için krala baskı

yapıyordu. Thapa'nın istifasından bir ay sonra kral, iki yıl önce "yetersizliği"nden ötürü görevden almış olduğu Deuba'yı başbakan olarak atadı. Deuba, diğer partileri kendi yönetimine katılmaya ikna etmekle görevlendirilmişti. İktidardan nemalanma beklentisine kapılan BML, "gericiliğin kısmen düzeldiğini" ileri sürerek hükümete katıldı.

1990 hareketine öncülük etmiş partilerden oluşan yeni hükümetin dış görünüşü seleflerine göre daha fazla temsil gücüne sahipti. Koirala taleplerinden vazgeçmemişti ama artık birkaç önemsiz parti dışında destekçisi kalmamıştı. Medyanın bazı kesimleri de ona karşı tavır almıştı. *Nepali Times*'ın başyazısında şu söylenmişti: "[Koirala'nın] tutarlılık olarak gördüğü şeyi başkaları inatçılık olarak görüyor; çoğu Nepalli, onun gericiliğe karşı mücadele olarak algıladığı şeyi, onun kendisini ve çevresini tekrar iktidara taşıma yönündeki çıkarcı çabası olarak algılıyor."[63]

Ne var ki, Gyanendra, partilere anlamlı herhangi bir taviz vermemişti. Yeni başbakanı, son iki başbakan gibi, demokratik olmayan bir yöntemle, anayasanın, anayasal çıkmaz durumunda krala "zorlukları giderme yetkisi" veren 127. maddesine başvurarak göreve getirmişti. Deuba'yı seçmişti çünkü ona göre parlamenter parti önderleri arasında en yumuşak başlısı Deuba'ydı.

Deuba, krala yaranmak için elinden gelen her şeyi yaptı. BML'nin itirazlarına rağmen Gyanendra'nın üç sadık adamını, hiçbir partiye dâhil olmadıkları halde bakanlar kuruluna kattı. İşi, krallığın tercih ettiği bir adayı –Muhammed Muhsin'i– hükümet sözcüsü olarak atamaya kadar vardırdı. Kraliyetçe atananlardan, kabine tartışmalarını ve bakanlık faaliyetlerini krala rapor etmelerinin beklendiği açıktı. Kral, ayrıca, Deuba'nın bakanlar kuruluna, sarayın ve güvenlik teşkilatlarının bütçelerini büyütmesi yönünde baskı yapıyordu. Kabine, parlamento olmadığı için tüm tasarıları saraya yolluyordu. Kralın çıkarlarına uygun olarak tasarılar, kararnameler olarak geçiriliyordu. Örneğin bir Kadın Komisyonunun kurulmasını ya da yurttaşlar yasasında bir değ-

şikliğin yapılmasını öngören diğer tasarılar ise süresiz olarak bekletiliyordu.[64]

Gyanendra, Deuba'ya belirli bir gündeme odaklanmasını söyledi: Maoistlerle müzakere et, çatışmayı sonlandır ve Nisan 2005'te seçime git. Deuba bu amaçla müzakerenin temellerini atacak olan bir Barış Sekreterliği kurdu. Eylül ayında Maoistleri görüşmeye davet etti. Fakat Maoistler hükümetle müzakereyi reddetti. "Karar verme gücüne ve yetkisine sahip olan kişi ve kurumla konuşmak istiyoruz," dedi Maoistlerin sözcüsü Krişna Bahadur Mahara.

BML yöneticileri, hükümete, –tek taraflı ateşkes ilan etmek ve Maoistlere hükümetin ön koşul ileri sürmeden müzakere yapacağını söylemek, ayrıca Maoistlerin Kurucu Meclis seçimleri talebini dikkate almak gibi– tavizler vererek Maoistleri razı etmesini önerdi. Fakat hükümet, uygulamada böylesi tavizler verme gücüne sahip değildi. BML bakanları, kabine toplantılarında ne zaman bu önerilerden bahsetse, Deuba, krala ve genelkurmay başkanına danışması gerektiğini söylüyordu.[65] Saray ve ordu tabii ki böyle bir yaklaşımı uygun bulmuyordu. NKO, Maoistlere karşı başarılı bir saldırı yürüttüğünü ve ateşkesin isyancıların gücünü büyütüp pekiştirmekten başka işe yaramayacağını öne sürüyordu. Bu arada, hem kralın devlet başkanlığı konumunun hem de 1990 Anayasası'nın tartışmaya kapalı olduğunu söyleyen Deuba ise kralın görüşlerini yansıtıyordu.

Siyasi partiler, sivil toplum ve medya bu konuları ivedilikle tartıştı. Fakat geriye dönüp bakıldığında, asıl sorunu gözden kaçırdıkları görülüyor. Deuba'nın hükümeti Maoistleri müzakereye çekmeye çalışırken, Maoist parti iç çekişmeler nedeniyle bölünmüş durumdaydı. Baburam Bhattarai gitgide dışlanıyordu ve Praçanda, partilere karşı kralla taktiksel bir ittifakın gerekli olduğunu ilan etmişti. İsyancılar, kralın temsilcileriyle gizliden gizliye temas halindeydi. Hükümetin faaliyetleri herkesçe bilinirken Maoistlerin iç sorunları ya da sarayla ilişkileri hakkında hükümetin en ufak fikri yoktu. Yoksa, Deuba, çatışmayı müzakereler-

le çözecek bir durumda olmadığını fark ederdi. Hükümet, onun başbakan olduğu süre boyunca, karanlıkta el yordamıyla yolunu bulmaya çalışıyordu.

Maoistler, hükümetin müzakere çağrılarını tekrar tekrar geri çevirdi. Aralık ayında Deuba sonunda bir ültimatom verdi: Maoistler Ocak ortasına kadar müzakereyi kabul etmezse hükümet genel seçimlere gidecekti. Verilen tarih geldiğinde herhangi bir yanıt gelmemişti. Güvenilir seçimlerin mümkün olmadığını herkes biliyordu: Maoistler, kırsal kesimin büyük bölümüne hâkimdi ve tahminen adaylara suikast düzenleyecek ve insanların oy vermesini engelleyeceklerdi. Fakat Deuba, kralın gözündeki itibarını ancak ileri doğru bir adım atarak kurtarabilirdi. Hükümetindeki BML bakanları, seçimin uygulanabilir bir seçenek olmadığını ısrarla belirtse de, seçim hazırlıklarını sürdürdü. Kuşkucu seçim komisyonu üyelerine söylediği şu sözler büyük öfke yarattı: "Ben krala çalışıyorum, siz de öyle. Bize verilen göreve sadık kalmalısınız."[66]

Deuba'yı başındaki beladan sonunda bizzat Kral Gyanendra kurtardı. 1 Şubat 2005 sabahı, ulusa seslenişinde, "Nepal'in geçtiğimiz birkaç yıldaki acı tecrübesi, demokrasi ve ilerlemenin birbiriyle çeliştiğini gösterdi," dedi. Siyasi partilerin kusurlarını öne çıkararak Maoist isyanla mücadelede başarısız oldukları ve ordunun moralini zayıflattıkları için onları suçladı. Bu yüzden, "milletin ve halkın yüce çıkarı" doğrultusunda bir adım atması "zorunlu" hale gelmişti. Bir kez daha anayasanın kendisine verdiği önleyici yetkiye başvurarak, hükümeti derhal feshetti ve yerine bizzat kralın başkanlık edeceği yeni bir bakanlar kurulunun geleceğini bildirdi. Maoistleri terörle ve yıkıcılıkla suçlayarak şunları söyledi: "Şu andan itibaren, bu suçlar hakkında gereken kesin yasal adımlar atılacaktır. Güvenlik güçlerimiz, terörizme son vermek ve milletin ve halkın çıkarları doğrultusunda huzur ve emniyeti yeniden tesis etmek için sorumluluklarını daha etkin şekilde yerine getirmek üzere seferber edilmiştir."[67]

Gyanendra konuşmasını yaparken telefon hatları kesildi ve internetin fişi çekildi. Güvenlik personeli harekete geçerek Girija Prasad Koirala, Şer Bahadur Deuba ve Madhav Kumar Nepal'i ev hapsine aldı. Başka yüzlerce siyasi önder ve sivil toplum aktivisti de evlerinde ya da ordu veya polis kamplarında gözaltına alındı. Ordu mensupları, gazete bürolarına, televizyon ve radyo istasyonlarına girerek medyanın yayınlarını denetim altına aldı. Sarayın basın sekreteri, yurt çapında olağanüstü hal ilan edildiğini ve temel hakların askıya alındığını duyuran bir bildiri yayımladı. Yani Maoistlerin Rolpa'da Baburam Bhattarai'yi tüm görevlerinden azledip gözaltına almasından yalnızca bir gün sonra kral Katmandu'da hükümeti feshetmiş, meclisteki partilerin önderlerini tutuklamış ve mutlak yürütme yetkisini eline almıştı.

Khara Muharebesi

Maoist yöneticiler, kralın konuşmasını radyoda duyduklarında, Labang'da (Rolpa) bir politbüro toplantısındaydı. Hükümet darbesi Praçanda'yı şoka uğrattı. Geçen aylarda kralla defalarca bağlantıya geçmişti ve kralın karşılığı cesaret verici görünüyordu. Ama şimdi, kralın ona ihanet etmiş olduğu açıktı. Rabindra Şrestha gibi bazı Maoist yöneticiler, mutlak bir otoriteyle müzakere etmenin daha kolay olacağı gerekçesiyle bu yetki devrinin aslında olumlu bir gelişme olduğunu söyledi.[68] Fakat Praçanda, kralla anlaşma yoluna gitmenin artık intihar anlamına geleceğini fark etmişti. Maoistlerin kralla iktidarı paylaşma anlaşması yaparak sonrasında onu sembolik bir lidere indirgeme hedefi suya düşmüştü. Gyanendra'nın, iktidardan el çekme niyetinin bulunmadığı ve isyancıları iradesine tabi kılmayacak bir anlaşmayı kabul etmeyeceği açıktı.

Birkaç saat sonra, Praçanda, Gyanendra'nın bildirisini kınayan bir açıklama yayımladı. Açıklamada, "Partimiz feodal otokrasiyi sonlandırmak için ... savaşmaya ant içmiştir," deniyor-

du. "Halk Savaşı'nın ateşi, Nepal Kraliyet Ordusu dağılana ve tüm silahlarını Halk Kurtuluş Ordusu'na teslim edene dek yanmaya devam edecektir." Praçanda, tüm siyasi partileri ve sivil toplum kesimlerini, monarşiye son verecek, Kurucu Meclis seçimlerinin yolunu açacak ve "demokratik halk cumhuriyeti"ni kuracak olan bir "başkaldırı fırtınası"nı başlatmak için isyancılarla güç birliği yapmaya çağırdı.[69]

Bu cesaret gösterisine rağmen Praçanda zor durumdaydı. Gyanendra ile müzakere peşinde koşarak, tüm potansiyel müttefikleriyle arasındaki köprüleri yıkmıştı. Hindistan'a karşı "milliyetçi mücadele" ilan ederek onları da kendine düşman ettiğinden, artık ne Hindistan topraklarına gidebiliyor ne de Hint istihbarat servislerindeki ve bürokrasisindeki bireylere başvurabiliyordu. Dahası, parlamenter partilerin liderleriyle çalışmak da artık mümkün değildi. Özellikle isyancılar son bir yıldaki tüm görüşme tekliflerini geri çevirdiği için, hepsi Maoistlere karşı derin bir şüphe besliyordu. Ayrıca, Nepal Kongre Partisi ile BML'nin yöneticilerinin çoğu artık ev hapsindeydi. Maoistlerin Hindistan, parlamenter partiler ve sivil toplum ile muhatap olan asıl temsilcisi Baburam Bhattarai, yetkilerinden yoksun bırakılarak gözaltına alınmıştı. Dahası, Maoist kadrolar Hindistan'ı, parlamenter partileri ve Bhattarai'yi hâlâ düşman olarak görüyordu; bu durumu başkan bizzat kendisi körüklemişti.

Müzakerelerin artık söz konusu olamayacağını gören Praçanda askerî yola başvurmaya karar verdi. Kralın iktidarı ele almasından kısa bir süre sonra, HKO komutan yardımcıları Nanda Kişore Pun "Pasang" ile Janardhan Şarma "Prabhakar"dan, Maoistlerin saldırısına en elverişli Nepal Kraliyet Ordusu mevzisini belirlemelerini istedi.[70] Rukum ilindeki Khara'da, yaklaşık 250 ordu personeli barındıran NKO üssünü seçtiler.[71]

Praçanda'nın komutanlarına söylediği gibi, Khara saldırısı öncelikle devletin mutlak kontrolünü ele geçiren monarşik askerî rejimi hedef alıyordu. Büyük bir askerî mevziye yönelik başarı-

lı bir saldırı, orduyu psikolojik olarak zayıflatacak ve rejimin zaaflarını açığa çıkaracaktı. Saldırının diğer hedefi "milliyetçiliği korumak"tı, yani, partinin Hint devletine karşı mücadelesini de simgeleyecekti. Saldırı, son olarak, Maoist parti içindeki "reformizm"i hedef alıyordu; tabii ki, bununla, Bhattarai'nin temsil ettiği çizgi kastediliyordu. Praçanda, parlamenter partilere ve Hindistan'a karşı kralla birlikte mücadele etme stratejisinin başarısız olmasının önderliğine zarar vereceğinden endişeliydi. Büyük bir NKO mevzisini hedef alan başarılı bir saldırı, Bhattarai'yi dışlamaya devam etmeyi mümkün kılarken, kendisinin de parti içindeki saygınlığını kurtaracaktı.[72]

Fakat Praçanda'nın sağlam bir siyasi zeminde durmadığı açıktı. Pek çok kıdemli Maoist, devleti yalnızca askerî araçlarla ele geçiremeyeceklerini ve ana akım siyasete girmek için siyasi sınıfın bir kesiminin desteğine ihtiyaç duyduklarını uzun zaman önce fark etmişti. Praçanda ile Bhattarai arasındaki anlaşmazlığın merkezinde şu soru vardı: Parlamenter partilerle ittifak kurmak mı daha akıllıcaydı, yoksa monarşiyle ittifak kurmak mı? Praçanda, artık bu tür taktiksel kaygıları tümüyle bir kenara atmış görünüyordu. Khara saldırısı, *hem* kralı *hem de* Hindistan'ı (ve dolayısıyla da parlamenter partileri) hedef almakla kalmıyor, aynı zamanda partideki önemli bir önderi de hedef alıyordu. Çaresiz ve yalnız kalmış olan Praçanda, düşmanlarını yalnızca Maoist ordunun desteğiyle ortadan kaldırma fikrine sarılmış görünüyordu. Komutanlarına da Khara muharebesinin, *digvijjaya abhiyan*'ın, yani "bir fetih seferi"nin parçası olduğunu söyledi. Bunun anlamını açıklayan bir tugay komutanı şöyle demişti: "Saldırı üstüne saldırı yapacağız. Başarı üstüne başarı kazanacağız. Düşmanların kalelerini yerle bir edeceğiz."[73] Maoistler, Khara'yı ele geçirdikten sonra burayı kendi üslerine çevirmeyi, buradan hareketle Rolpa, Rukum ve Salyan'ın tüm kesimlerinden orduyu kovmayı ve bütün bölgeyi "daimi üs alanı" ilan etmeyi planlıyordu.[74]

Fakat Maoistler askerî kapasitelerini gözlerinde büyütüyordu. Khara'daki askerî üs, Maoistlerin kontrolündeki bölgenin ortasında yer aldığı için kolay bir hedef gibi görünüyor olabilirdi. Ama yüksek bir noktada bulunan bu mevziye saldırı düzenlemek, düşman ateşi altında mayın tarlalarının ve dikenli tellerin arasından yokuş yukarı ilerlemek anlamına geliyordu. Maoistler, Mayıs 2002'de bu üsse başarısız bir saldırı gerçekleştirmiş, 150'den fazla savaşçıları ölmüştü. NKO, o zamandan beri savunmasını güçlendirerek, buraya yapılacak bir saldırının başarıya ulaşmasını daha da zorlaştırmıştı.[75] Fakat bu, Maoistleri denemekten vazgeçirmedi.

Bunun büyük ölçekli bir harekât olacağını biliyorlardı. Parti, Ağustos 2004'te ordusunu üç tümen şeklinde yeniden yapılandırmıştı. Bunların ikisi, sırasıyla Nanda Kişore Pun "Pasang" ve Janardhan Şarma "Prabhakar" önderliğindeki Merkez Tümeni ve Batı Tümeni, muharebeye katılacaktı. Bu, Maoistlerin o zamana dek yaptığı en büyük askerî harekât olacaktı. Fakat hazırlıklar sırasında iki komutan arasında strateji konusunda büyük farklılıklar ortaya çıktı. Pasang, hızlı, tek günlük bir harekât düzenlemek istiyordu ve askerlerine buna göre talim yaptırdı. Buna karşılık Prabhakar, savaşın üç güne kadar uzayabileceğini öngören bir savaş stratejisi planladı. Saldırı başladıktan sonra bile çözülmeyen bu farklılıklar, iki komutan arasında hatırı sayılır bir çekişmeye yol açarak saldırının etkili olmasını engelledi.[76]

Pasang komutasındaki isyancı askerler, 17 Nisan gecesi saat 10'u biraz geçe Khara'daki tepeye doğru tırmanmaya ve zirvedeki askerî üsse ateş etmeye başladı. NKO birlikleri makineli tüfek ateşiyle karşılık verdi. Bir süre sonra gökte beliren M-17 helikopterleri isyancılara kurşun yağdırdı. Emekli İngiliz general Samuel Cowan'ın sözleriyle, "Dalga dalga gelen saldırganlar dikenli tel ve güçlü tahkimat labirenti içinde, makineli tüfek ateşiyle taranıyordu; muhtemelen, bu olayı tasvir etmek için en uygun kelime, kıyımdır."[77] Çarpışma tüm gece sürdü. Üsse sızmayı başaran yak-

laşık on kişilik küçük bir savaşçı grubunun üyeleri hemen vurularak öldürüldü. Destek kuvvetleri taşıyan bir NKO helikopteri sabah üsse indi. Pasang saldırıyı durdurdu. Maoistler geri çekildi. Muharebede yaklaşık 250 isyancı öldürülmüştü.[78]

Bir Meşruiyet Krizi

Kral Gyanendra, 1 Şubat'taki ulusa seslenişinde, Maoist krizini çözüp ülkeyi istikrara kavuşturur kavuşturmaz parlamenter demokrasiye dönme sözü vermişti. Fakat izleyen aylardaki eylemleri, babasının kurduğu Pançayat sistemine özlem duyduğunu ve ona benzer bir rejimi hayata geçirmeyi arzuladığını gösterdi.

Gyanendra, üst düzey hükümet makamlarını aşırı kralcılarla doldurdu. Yaşlanmış bir Pançayat dönemi siyasetçisi olan Tulsi Giri'yi Temmuz ayında kendi vekili olarak bakanlar kuruluna atadı. Tarih tekerrür ediyordu sanki: Kral Mahendra, 1960'ta siyasi parti önderlerini hapse atıp devlet üzerinde mutlak hâkimiyet kurduktan sonra, Giri'yi bakanlar kurulu başkanlığına atamıştı. Giri, 1990'da demokrasiye geçilmesinden bu yana Hindistan'ın Bangalor kentinde siyasi emeklilik hayatı yaşıyordu. 2005'in siyasi koşullarını yönetmek bir yana, tam olarak kavraması bile pek olası değildi. Bu makam için tek vasfı, tahta sarsılmaz bağlılığıydı.

Kral, varlıklarını hâlâ sürdüren demokratik kurumların pek çoğunun yerine Pançayat dönemindekileri andıran kurumlar getirdi. Nepal'in on dört bölgesinde komiserlik makamlarını geri getirdi ve bunlar doğrudan doğruya saraya rapor verecekti. Siyasi partilerin ve bürokrasinin faaliyetlerini izlemek için komiteler kurdu. 1990'lardan beri büyüyen ve parlamenter partilere sempati duydukları bilinen memur sendikalarını yasakladı.[79] Tapınakları ziyaret etti, ülkenin her yanına yolculuk ederek uyruklarını huzuruna kabul etti ve onu hoşnut edenlere madalyalar taktı. Katmandu'nun her yerinde kralın düzen, disiplin ve yurtseverlik çağrılarının yer aldığı büyük panolarla karşılaşılıyordu.

Gyanendra, anayasayı göz göre göre çiğneyerek siyasi rakiplerinin peşine düştü. Yetkisini anayasadan alan Yetki Kötüye Kullanımını Soruşturma Komisyonu'nun (YKKSK) rolünü gasp eden yeni bir kurum oluşturdu: Yolsuzlukları Denetleme Kraliyet Komisyonu (YDKK). Saraya sadık kimselerle doldurulan YDKK'ye, sadece bireyleri yolsuzlukla suçlama yetkisi değil, aynı zamanda onlar hakkında soruşturma ve kovuşturma yürütme yetkileri verilmişti. Komisyonun ilk hedefleri, Şer Bahadur Deuba ve diğer Nepal Kongre Partisi yöneticileri oldu. Amerika Birleşik Devletleri, YDKK'yi "hukuk dışı bir örgüt" olarak kınadı.[80] Bu arada hükümet, en temel hesap verebilirlik standartlarına bile tabi değildi. Yeni bakanlar kurulu üyeleri arasında hüküm giymiş bir suçlu ve yolsuzlukla suçlanmış bir kişi de bulunuyordu.[81] Hükümet, kralın devlet kaynaklarını istediği gibi kullanmasına olanak sağlayan bir kararname yayımlamıştı.

Fakat 2005, 1960 değildi. Kibir, sarayına kurulmuş olan ve yalnızca bir avuç danışmanına kulak veren kralı teslim almıştı. Devlet gücüne el koymak başka, toplumu kontrol altına almak bambaşka bir şeydi. NKO, Gyanendra'ya, siyasi partiler, medya ve insan hakları aktivistleri tarafından engellenmezlerse Maoist örgütü yok edecekleri güvencesini vermişti. Fakat kral ile ordu yönetim üzerinde mutlak kontrol sağladıktan sonra bile devletin sözü sadece Katmandu'da ve il merkezlerinde geçiyordu. Maoistler, kırsal kesimin büyük bölümünde egemen olmayı sürdürüyordu. Başkentteki hayatı tümüyle durma noktasına getiren grevlerin ve yol kesme eylemlerinin emirlerini verdiler. Ordunun elinden, vadiye temel ihtiyaç maddelerini taşıyan bir dizi ağır vasıtaya eşlik etmekten başka fazla bir şey gelmiyordu.

Gyanendra, siyasi partiler ve demokratik kurumlar üzerinde otoritesini kurarken, kent nüfusunun sineceğini düşündüyse yanılmıştı. Son on yılda sesi gittikçe daha çok çıkan sivil toplum, demokratik alana getirilen böylesi kısıtlamalara göz yummazdı. Nepalli Gazeteciler Federasyonu (NGF) ve Nepal Barolar Birli-

ği (NBB), daha darbenin gerçekleştirildiği gün, darbeyi kınayan bildiriler yayımladı. Birkaç gün sonra yirmi beş insan hakları örgütü, "kralın başını çektiği yasadışı askerî yönetimi" eleştiren ve uluslararası topluluğu, hükümete verdiği tüm askerî desteği geri çekmeye çağıran ortak bir açıklama yaptı.[82] Ordunun doğrudan tehdidi altındaki medya, kısa süreliğine otosansür uygulasa da çok geçmeden demokrasinin geri getirilmesi için sesini yükseltmeye başladı. Aktivistler ve gazeteciler protesto amacıyla sokaklara döküldü. Maoistlerin Kurucu Meclis seçimleri önerisi daha geniş destek bulmaya başladı.

Nepal'de nüfuza sahip olan dış güçlerin tepkisi, neredeyse istisnasız biçimde olumsuzdu. Krala destek veren birkaç ufak ülkenin dışında yalnızca Çin, bunun Nepal'in "iç işleri" olduğunu söyleyerek darbeye karşı çıkmayı reddetti.[83] "Hindistan'ın Nepal'in siyasi istikrarının iki payandası olan ve Nepal anayasasında güvence altına alınan çok partili demokrasi ile anayasal monarşiyi her zaman desteklemiş olduğunu" hatırlatan Hindistan, kralın darbesini "demokrasi davası yolunda ciddi bir gerileme" olarak tanımlayan bir açıklama yaptı.[84] Kısa bir süre sonra Hindistan, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri, Nepal'e yapılan askerî yardımları dondurduklarını duyurdu.[85] Bu ülkeler, kralı 1 Şubat hamlesinden vazgeçerek siyasi partilerle uzlaşmaya çağırdı. Gyanendra, bu baskı karşısında, Mart ayında siyasi tutukluları serbest bırakmaya başladı. 29 Nisan'da olağanüstü hali kaldırdı. Hükümet, Nepal sivil toplumunun, Batılı hükümetlerin ve uluslararası insan hakları örgütlerinin ortak çabalarıyla, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (İHYK) Nepal'de misyon kurmasına izin vermek zorunda kaldı.[86]

Bu tavizler rejimin zayıflıklarını açığa vurdu ve ülke genelinde aktivistleri daha da yüreklendirdi. Fakat bunlarla yatışmayan Hindistan, silah ambargosunu sürdürdü. Gyanendra, çok geçmeden babasının geçmişte kullandığı bir stratejiye başvurdu: Hindistan'a karşı denge gücü olarak Çin'le dostluk kurmaya ça-

lıştı. Nepal hükümeti, Ağustos ayında Çin'den 1,2 milyon dolarlık cephane satın aldı. Ayrıca Çin'in Güney Asya Bölgesel İşbirliği Teşkilatı (GABİT) zirvesine katılabilmesi için ısrarcı olmayı kabul etti. Çin'in Nepal'deki nüfuzu konusunda daima hassas olan Hindistan, Nepal hükümetine karşı daha da düşmanlaştı.[87]

Gyanendra'nın diplomatik manevraları, jeopolitik gerçeklik hakkındaki bilgisizliğini gösterdi. Kral, ABD'nin, Hindistan öyle yapmasa bile, hükümetini desteklemeyi sürdüreceğini düşünüyordu. Nepal'de nüfuz sahibi olan tüm ülkeler arasında Maoistlere karşı en sert tavrı ABD takınmıştı. Ama Gyanendra, ABD'nin, pek az stratejik çıkarının bulunduğu bir ülkedeki otokratik bir rejime açıktan destek veremeyeceğini anlayamamıştı. Amerikan büyükelçisi, Gyanendra'nın yardımcılarıyla buluştuktan sonra şunları yazmıştı: "Büyükelçi, [Nepal hükümetinin] davranış biçiminin, [hükümeti] sonunda iktidarda kalmak için yalnızca kaba kuvvete ve tek bir otokratik devletin [Çin'in] desteğine bel bağlayan, yalnız kalmış uluslararası bir paryaya dönüştürebileceğini hatırlatınca, hem [Tulsi] Giri'nin hem de [Kirtinidhi] Bista'nın şaşırdıkları görüldü."[88]

1 Şubat darbesi, parlamenter partileri kaçınılmaz olarak monarşiye karşı birleştirdi. Önemli önderler arasında parlamentonun 2002'de feshedilmesine tutarlı bir şekilde karşı çıkmış tek önder olan Girija Prasad Koirala, tartışmasız önder olarak öne çıktı. Başında Şer Bahadur Deuba'nın bulunduğu Demokratik Nepal Kongre Partisi ile kralın atadığı hükümette çok yakın zamanda yer almış olan NKP-BML'nin, Nepal Kongresi Partisi'nin seksen yaşlarındaki önderiyle bir araya gelmekten başka seçenekleri yoktu. Bu üç parti, bazı daha küçük gruplarla birlikte Yedi Parti İttifakı'nı (YPİ) kurdu. İttifak 28 Mayıs'ta bir ortak minimum programı ve kral karşıtı bir hareketi ilan etti. Demokrasinin geri getirilmesini, parlamentonun yeniden açılmasını, tüm partileri içeren bir hükümetin kurulmasını ve Maoistlerle müzakere edilmesini talep eden YPİ, kısa bir süre içinde ülkenin dört bir

yanında gösteriler düzenlemeye başladı.[89] Fakat saray darbesinin hemen ardından gelen bu hareket çok az halk desteği buldu.

Dolayısıyla, parlamenter partiler, saray darbesi karşısında, bir araya gelmekle kalmamış, taleplerini de radikalleştirmişti. Monarşiden kesinkes ayrılan ve kendi başlarına kitlesel destek bulamayacaklarının farkında olan partiler, Maoistlerle müzakereye daha açık hale geldi.

Strateji Değişikliği

Khara'daki bozgun, Praçanda'yı parti politikasında büyük bir değişimin gerekli olduğuna sonunda ikna etti. Kralla doğrudan doğruya müzakere etmeye yönelik girişimler de, onu askerî eylemlerle zayıflatma girişimleri de başarısızlığa uğramıştı. Artık tek seçenek, parlamenter partilerle ve Hindistan'la bir uzlaşmaya varmak için çaba harcamaktı. Praçanda, Mayıs'ta Baburam Bhattarai ve eşi Hisila Yami'yi sessizce serbest bıraktı ve etkili Hintlilerle ve Nepalli siyasi partilerden siyasetçilerle temas kurmaları için onları Delhi'ye yolladı. Fakat iki Maoist önder arasındaki ilişki hâlâ gergindi ve Bhattarai'nin üzerinde şüphe bulutları dolaşmaya devam ediyordu. Bhattarai'nin faaliyetlerine göz kulak olmak üzere, üst düzey bir Maoist yönetici ve başkanın sarsılmaz destekçilerinden olan Krişna Bahadur Mahara da onlarla gönderilmişti. Bu andan itibaren Praçanda Hint karşıtı söylemini de bıraktı.

Delhi, darbenin ardından Nepal muhalefetinin faaliyet merkezlerinden biri haline gelmişti. Jawaharlal Nehru Üniversitesi'ndeki Nepalli öğrenciler kraliyet rejimine karşı protestolar düzenliyor ve açıklamalar yayımlıyordu. Pek çok siyasetçi tutuklanmamak için Delhi'ye kaçmıştı. Tutuklanıp serbest bırakılanların pek çoğu, sözde tıbbi tedavi görme bahanesiyle sonunda yine oraya kaçmıştı. Milliyetçi Kongre Partisi'nden (MKP) ve Hindistan Komünist Partisi-Marksist'ten (HKP-M) bazı Hint önderler,

monarşi karşıtı hareketi desteklemek için Nepal Demokrasi Dayanışma Grubu'nu kurmuştu.[90]

Bhattarai ve Mahara, Delhi'ye varır varmaz Hint yetkililerle, Nepalli siyasetçilerle ve sivil toplum aktivistleriyle bir araya gelmeye başladı. Bhattarai'nin eski akıl hocası S. D. Muni, onu HKP-M'nin etkili önderi Prakaş Karat ile tanıştırdı. Maoist önder, kısa süre bir sonra Nepal Demokrasi Dayanışma Grubu'ndaki diğer Hint siyasetçilerle düzenli temas kurar oldu. Bir başka HKP-M önderi Sitaram Yeçury, Maoistler ile Hint hükümetinin üst kademelerindeki önemli kimseler arasındaki baş aracı haline geldi.[91] Maoistler, Hint egemen çevrelerinde böylesi üst düzey ilişkiler kurmayı daha önce hiç başaramamıştı. Gyanendra'nın aşırı önlemlerine ve Çin'le dostluk kurma çabalarına öfkelenen Hint siyasi sınıfının, o zamana dek yalnızca terörist bir grup olarak gördüğü Maoistleri siyasi bir güç olarak tanımak konusundaki isteksizliği gitgide azalıyordu.

Bu gelişmeler sürerken, Praçanda da Mayıs sonuna doğru Delhi'ye geldi. Bhattarai ile arasındaki buzlar erimeye başladı. Katmandu'dan Haziran'da gelmiş olan Girija Prasad Koirala'nın da aralarında bulunduğu, geniş bir yelpaze oluşturan siyasi figürlerle buluştu. Maoistlerin ana hedefi, Nepalli parlamenter önderler ile birlikte monarşiye karşı birleşik bir cephe oluşturmaktı. Mücadelelerinin, ancak, ana akım partilerin önderlik ettiği demokrasi yanlısı bir hareketle aynı eksende buluşursa uluslararası meşruiyet kazanacağını biliyorlardı. Fakat henüz ne YPİ önderleri ne de Hint egemen çevreleri Maoistlere güvenmeye hazırdı. Praçanda ve Bhattarai, onları, kral devrildikten sonra liberal bir demokratik sisteme katılmak istediklerine ve Hindistan ile dostane ilişkiler içinde olacaklarına ikna etmeye çalıştı. Maoistler, izleyen dört ay boyunca çeşitli Nepalli ve Hint siyasi aktörlerle toplantılar yaptı. Praçanda, onların güvenini kazanmak için tüm karizmasını ortaya koydu. Devendra Raj Panday gibi Katmandu'dan gelen bazı

tanınmış sivil toplum aktivistleri de taraflar arasındaki farklılıkların giderilmesinde kritik roller oynadı.

22 Kasım 2005'te, Yedi Parti İttifakı ile Maoistler, ortak yol haritalarının ana hatlarını gösteren *12 Maddelik Mutabakat Anlaşması*'nı imzaladı. Maoistler, birtakım tavizler vermek zorunda kalmıştı. En başta, bir cumhuriyetin kurulması taleplerinden vazgeçmek zorunda kalmışlardı çünkü parlamenter partiler ve Hindistan, monarşiyi tamamen kaldırma fikrine sıcak bakmıyordu. Belge, arayı bulmak üzere kralın gelecekteki konumunu belirsiz bırakıyor ve yalnızca, YPİ-Maoist ittifakının hedefinin, "otokratik monarşiyi sonlandırarak tam demokrasiyi kurmak" olduğunu belirtiyordu.[92]

"Tam demokrasi" terimi, monarşinin kaldırılmasını dışlamıyor, cumhuriyet talebini diriltme olasılığını açık bırakıyordu. Bu arada, isyancılar, 12 Maddelik Mutabakat Anlaşması'nı imzalayarak, "rekabetçi çok partili yönetişim sistemi, yurttaş özgürlükleri, insan hakları [ve] hukukun üstünlüğü kavramı gibi demokratik normlara ve değerlere" ilişkin bağlayıcı bir taahhütte bulunmuştu. Bu, devleti ele geçirip tek parti iktidarı kurma hedeflerinden vazgeçmek zorunda kaldıkları anlamına geliyordu. Maoistler, rakiplerine yönelik şiddete son vermeyi ve savaş sırasında kaçmış olan siyasi hasımlarının evlerine dönmelerine ve yaşamlarını huzur içinde sürdürmelerine izin vermeyi de kabul etmişti.

Buna karşılık, parlamenter partiler de Maoistlerin Kurucu Meclis seçimleri talebini kabul etmişti. Fakat usul hakkında bazı farklılıklar söz konusuydu. Koirala'nın önderlik ettiği parlamenter partiler, tüm partileri içeren bir hükümetin kurulmasından ve Kurucu Meclis seçimlerinden önce 2002 parlamentosunun göreve iadesini istiyordu. Maoistler, parlamentonun dirildiğini görmeye pek de istekli değildi. Fakat bu küçük farklılıklar, daha sonra çözülmek üzere zamana bırakıldı. Benzer şekilde, parlamenter partiler, Maoistlerin "sınıf, kast, toplumsal cinsiyet ve bölge ile ilgili sorunların" yalnızca "devletin radikal biçimde yeniden yapılan-

dırılması" ile çözülebileceği iddiasını, en azından ilke düzeyinde kabul etti. "Yeniden yapılandırma"nın tam olarak nasıl gerçekleşeceği ise o an için açıklanmadı.

Hindistan, imzacısı olmasa da, 12 maddelik anlaşmanın içeriğini etkiledi. Çeşitli Nepalli liderler, çatışmanın çözüme kavuşturulması için Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların arabuluculuk yapmasını uzun zamandır talep ediyordu. Hindistan, kendi etki alanı içinde gördüğü bir ülkeye üçüncü tarafların müdahale etmesini istemiyordu. Fakat Hint yetkililer, Koirala ile yaptıkları görüşmelerin ardından, uluslararası bir kuruluşun savaş sonrası antlaşmaya arabuluculuk yapması ve hem Maoistlerin hem de NKO'nun askerlerini izlemesi fikrine gitgide daha sıcak bakmaya başladı.

Demokratik partilerin liderleri Katmandu'ya döndü. Maoistler, 12 Maddelik Mutabakat Anlaşması'nın ayrıntılarını e-posta yoluyla basına sızdırdı. Yedi Parti İttifakı, 19 Şubat'ta, G. P. Koirala'nın konutunda yapılan basın açıklamasıyla Maoistlerle ittifak kurduğunu resmen kabul etti. İttifak, otokratik monarşiye karşı olan tüm Nepallileri ülkenin dört bir yanında "protesto fırtınası" koparmaya çağırdı.[93]

8. BÖLÜM

AYAKLANMA

Gandak Harekâtı

Maoist ordunun Beşinci Tümen'ine bağlı bir taburun komutan yardımcısı olan Kşitiz Magar, 3 Ocak 2006'da Pyuthan ilindeki Narikot'ta büyük bir yoldaş grubuna katıldı. 30 Aralık 1978'de Rolpa'nın Jelbang KKK'sinde dünyaya gelen Magar, bölgedeki pek çok genç gibi Maoistlerle daha okul yıllarında tanışmıştı. Mezuniyet sınavlarını Maoist isyanın başladığı yıl tamamlamış ve bilinçli bir katılma kararı almaktan çok sosyalleşme yoluyla kültürel ortamlarına dâhil olmuştu. Çatışmalar sırasında 519 hanenin verdiği altmış sekiz kayıp, Jelbang'ı savaşta en çok zayiat veren köy yapmıştı.[1] Diğer pek çok Maoist gibi Kşitiz Magar da isyanın ilk günlerini karanlıkta ormanlar ve köyler arasında güçlükle ilerleyerek, en ücra yerleşimlerdeki insanların evlerine sığınıp günlerce saklanarak geçirdi. Dışarı adım atmaya bile korktuğu için dışkısını poşetlere yapıyor, ev halkından bunları atmasını rica ediyordu. Zamanla cesareti arttı ve kendi sözleriyle, "hainlerin bacaklarını kırıp muhbirleri ortadan kaldıran" büyük gruplarda yerini aldı.[2] Beni'deki de dâhil olmak üzere polise ve orduya yapılan pek çok saldırıya katıldı. Şimdi Maoist Halk Kurtuluş Ordusu'nun Beşinci, Altıncı ve Yedinci tümenlerinden savaşçılarla beraber Gandak harekâtı için doğuya yürüyordu.

Gandak Harekâtı, Maoistlerin en son askerî stratejisinin bir parçasıydı. Önderlik, Eylül 2005'te parti merkez komitesinin

Çunbang'da (Rukum) yapılan bir toplantısında, "stratejik saldırı" aşamasında olduklarını yinelemiş ve ordularını yedi tümenden oluşacak şekilde yeniden yapılandırmıştı. On iki maddelik anlaşma, Maoistler ile Yedi Parti İttifakı'nın, "otokratik monarşiye karşı kendi konumlarından saldırılar düzenleyeceklerini" belirtiyordu. Maoistler, bunu, parlamenter partiler kentsel alanlarda protestolar örgütlerken, isyancı ordunun köylerden çıkarak devlet güvenlik güçlerine saldırılar düzenleyeceği şeklinde yorumlamıştı. Mao'nun askerî doktrinine göre, köyleri kontrol altına alan isyancı güçler, başkente yapacakları nihai saldırı için güçlerini yoğunlaştırmalıydı. Praçanda, yeni stratejiyi, "sırtına tırman ve kafasına vur" olarak isimlendirdi. "Kafa", Katmandu ve rejimin komuta merkezini oluşturan diğer il merkezleri anlamına geliyordu. "Sırt", Katmandu çevresindeki bölgeler ve kent merkezlerini birbirine bağlayan otoyollar gibi, "kafa"yı çevreleyen bölgeleri işaret ediyordu.[3]

Maoistler, ordularını Katmandu'ya doğru hem batıdan hem doğudan yürütmeyi planlamıştı; Rolpa'dan doğuya yapılan yürüyüş Gandak Harekâtı olarak adlandırıldı. Görevlendirilen üç HKO tümeni, Gandaki, Lumbini ve Dhaulagiri bölgelerine yayılacaktı. Devletin görece güçlü olduğu bu bölgeler, merkezinde Katmandu'nun bulunduğu Bagmati bölgesine komşuydu. Kşitiz Magar'ın anladığına göre, görevleri, devlet "kalıntılarını yerle bir etmek", faal NKO güçlerini çatışmaya çekmek ve yerel nüfusu rejime karşı kitlesel ayaklanmaya yöneltmekti.[4]

Gyanendra, o dönemlerde belediye seçimlerine hazırlanıyordu. Kral, seçimlerin, demokratik kurumların yeniden kurulması doğrultusundaki ilk adım olduğunu ileri sürerken, siyasi partiler bunu sadece tuzak olarak görüyordu. Seçimlere katılırlarsa, kral, onları sürece dâhil etmek için elinden geleni yaptığını iddia edebilirdi. Fakat mutlak iktidara sahip olan merkezî hükümetin dışında kalmaya devam ederlerdi. Ayrıca, eğer yerel seçimler başarıyla yapılırsa, Gyanendra, önceki hükümetlerin yapamadı-

ğını yaptığını söyleyerek meşruiyet kazanabilirdi. Kralın planını bozmak isteyen büyük parlamenter partiler, seçimlere katılmayacaklarını ilan ettiler ve seçmenlere boykot çağrısı yaptılar.[5] G. P. Koirala ve diğer siyasi önderler, Maoistlerin şiddet eylemleriyle yerel siyasetçilerin adaylık başvurusu yapmalarını önleyecek ve seçim günü insanların evden çıkmamasını sağlayacak bir korku atmosferi yaratmasını örtülü olarak onaylıyorlardı. Gandak Harekâtı'nın doğrudan hedefi de buydu.

Kşitiz Magar, üç ay süren harekât sırasında Arghakhançi, Palpa ve Nawalparasi tepelerini yaya olarak aştı. Yoldaşlarıyla düzen içinde yürüdü, ordu helikopterleri tepelerinde uçarken saklandı. Yerel parti komitelerinin yiyecek ve yatak sağladığı evlerde kaldı. Bu bölgelerde yeni olduğundan, izlenimlerini kaydettiği bir günlük tuttu. Dewalçaur'da (Arghakhançi), isyancılara dağıtılan yüksek kaliteli pirinci gördüğünde şaşırmıştı. 9 Ocak'ta, "Anlaşılan bu pirinç türü burada yaygın," diye yazdı. "Rolpa'da yalnızca görevliler ve zenginler bu kadar güzel pirinç yiyebiliyor." Kendi köyündeki insanların yemek zorunda olduğu kaba, kalın taneli pirinci hatırlayarak vicdansız tüccarları suçladı: "Tüccarlar halkı fena kazıklıyor. Para için her şeyi yapmaya hazır olan tacirlere yazıklar olsun."[6]

Kşitiz Magar, ülkenin dört bir yanına yayılmakta olan huzursuzluğun haberlerini radyodan alıyordu. Maoistlerle NKO arasındaki çarpışmalar, parlamenter partilerin örgütlediği kitlesel toplantılar ve yürüyüşler, hükümetin sokağa çıkma yasaklarıyla ve polisi görevlendirerek halkın toplanmasını engelleme çabaları hakkında her gün yeni haberler geliyordu. İsyancıların devlet güvenlik güçlerini öldürüp silahlarını ele geçirdiğini duyduğunda mutluluktan havaya uçuyordu; yoldaşlarının ölüm haberleri ise "kalbindeki ateşi" tutuşturuyor, onu intikam arzusuyla dolduruyordu.[7] Fakat keder ve öfke içindeyken bile felsefeyi elden bırakmıyordu: "Savaşın diyalektik kuralının hem zaferi hem de yenilgiyi kapsadığını kabul etmemiz gerekir."[8]

Maoistlerin yedi askerî tümeninden komutan yardımcısı Janardhan Şarma "Prabhakar" tarafından yönetilen dördü, 31 Ocak gecesi, Palpa ilinin merkezi Tansen'e saldırdı. Kent sakinlerinin şaşkın bakışları altında, kasaba merkezindeki, devlet dairelerini barındıran yüz yıllık sarayı yakıp kül ettiler. Kşitiz Magar da saldıranlar arasındaydı. Ertesi gün, kralın iktidara el koymasının birinci yıldönümüydü. Kral Gyanendra, ulusa seslenişinde, son bir yılda ülkedeki güvenlik koşullarının iyiye gittiğini söyleyerek böbürlendi. "[Kralın iddiasına bakılırsa Katmandu'da] Maoistler kaybediyor," diye yazdı Kşitiz günlüğüne. "Burada, Tansen'de dumanlar yükseliyor. Kralın lafları ne kadar da boş. Gerçekte, Tansen'de olup bitenler kafasını allak bullak etmiş olmalı. Seçim Komisyonu bile titriyor olmalı."[9]

Seçimlerin 8 Şubat 2006'da yapılması planlanmıştı. Seçim günü yaklaşırken rejime karşı gitgide daha da düşmanlaşan bir hava esiyordu ülkede. Halk, şiddetin patlak vermesinden korkuyordu. Seçim için kayıt yaptıranlar, yalnızca önemli bir desteğe sahip olmayan partiler oldu. Maoistler, 22 Ocak'ta, güneydeki Janakpur kasabasının belediye başkanlığına aday olmayı düşünen ve kralcı bir partinin yöneticisi olan Bijay Lal Das'a suikast düzenledi.[10] Bunun ardından pek çok başka aday yarıştan çekildi. Göstericiler, Pokhara ve Katmandu sokaklarında, sırtlarında "Bana oy ver" yazıların bulunan köpeklerle ve öküzlerle yürüyüş yaptı. Maoistler, seçimlerden önceki gece doğudaki Dhankuta kasabasında devlet dairelerini yakmış, başka bir dizi kasabada da bombalamalar yapmıştı. Seçim günü daha sakindi. Ülkenin her yanındaki seçim merkezlerinde binlerce güvenlik personeli görevlendirilmişti. NKO ve polis memurlarının oy pusulalarına mühür basarak bunları sandıklara doldurduğuna dair haberler vardı. Resmî rakamlara göre bile seçmenlerin sadece yüzde yirmisi oy kullanmıştı. *Nepali Times* editörü Kunda Dixit, Reuters'a şunları söyledi: "Bu belediye seçimleri aslında bir halkoylaması; kralın

bir yıl önce iktidara el koyması oylanıyor. Krala verilen mesaj şu: Halkın yüzde 80'i onu desteklemiyor."[11] Hindistan, ABD ve Birleşik Krallık, seçimlerin güvenirliğinden kuşku duyduklarına dair açıklamalar yayımladılar. Kralın iktidarını meşrulaştırma hamlesi başarısızlığa uğramıştı.

Kşitiz Magar'ın günlüğündeki kayıtlar, çoğunlukla siyasi ve askerî konular hakkındaydı. Fakat sakin zamanlarda edebiyata da eğilmiş ve kendi şiirlerini yazmıştı.

> Ateistim ben, Vedalar'ınıza inanmam
> Haydudum ben, kanunlarınıza inanmam
> İnanmaya lüzum yok Vedik sutralara da kanunlara da
> Ayrımcılık yapar onlar
> Helak eder insanlığın ruhunu
> Ve aldım elime silahımı, düşman kesildim size
> Kıvılcım oldum barutu tutuşturan
> Maoist oldum[12]

Magar ile Mangalsen Smriti tugayının komutan yardımcısı olan arkadaşı Jitman Pun, Gandak Harekâtı'na katılmadan hemen önce şiirlerini *Aasthako Parkhal* (İnanç Duvarı) isimli bir derlemede yayımladılar. Magar, 16 Ocak 2006'da, harekâtı izleyen Maoist gazeteci Mana Rişi Dhital ile buluştu. Magar onunla daha önce tanışmıştı, hatta basması için ona bazı şiirlerini de vermişti, ama anlaşılan Dhital onu da eserlerini de hatırlamamıştı. Yine de Magar'ın yeni şiirlerini okumak istedi, sonra ona geri bildirimde bulundu. Dhital, şiirlerin muharebe deneyiminden kaynaklanan bir özgünlüğe sahip olduğu sonucuna varmıştı. Örgün eğitim, kişinin kendini daha iyi ifade etmesine yardımcı olabilir, fakat "saf içerik, kişisel deneyimden doğar" demişti.[13] Gazeteci, Magar'ı düzenli olarak yazması ve becerisini geliştirmesi için yüreklendirmişti.

Kşitiz Magar bu yüreklendirmeye minnettar kalsa da kuşkuları devam etti. Geçmişte pek çok yazardan şiirlerine göz atmalarını

istemişti. "[Yazdıklarıma] bakar gibi yapıyorlar ... sonra da, sanki pis kokulu bir şeymiş gibi yüzlerini buruşturuyorlar." Böylesi tepkileri ümit kırıcı buluyordu. "Onlara sormak istiyorum: Zengin bir adam çocuğunuza zavallı, paspal bacaksız dese nasıl hissederdiniz? Ben de öyle hissediyorum."[14]

Örgün eğitim görmediği için kendine güveni olmayan Kşitiz Magar, yalnızca şiirlerini gösterdiği yol arkadaşlarına değil, aynı zamanda "burjuva toplumunun" kültüründe sözü geçip de "savaşın içinden kopup gelen yazılara bakmaya bile tenezzül etmeyen"lere de hınç duyuyordu.[15] Günlüklerinde, "uygar toplum"un "sahtekârlık ve hoşgörüsüzlük"üne sövüp sayıyordu. Maoistleri, eğitimi sekteye uğratmakla ve bütün bir neslin gelecek şansını mahvetmekle suçlayan ana akım basın hakkında, "Gericiler her zaman eğitimin apolitik kalması gerektiğini söyler," diye yazıyordu. Burjuva eğitiminin, öğrencileri yalnızca belli üretim araçlarını kullanmaları için donattığı yönündeki yaygın Maoist görüşü paylaşıyordu. Söz konusu eğitim, öğrencileri, toplumsal gerçeklik ve "üstyapının [nasıl olup da] ayrılmaz biçimde temele bağlı olduğu" konularında bilgisiz bırakıyordu. Bu eğitim sistemi, "gericiler" tarafından statükoyu ayakta tutmak için tasarlanmıştı. Kendi çıkarlarından başka hiçbir şeyi umursamayan yurttaşlar üretiyordu.[16]

"Şiirler yazarım ama şair değilim," diye yazmıştı Kşitiz Magar günlüğüne. "Deneyimlerimi yazıyorum ama yazar değilim. Canım isteyince şarkı söylerim ama şarkıcı değilim." Kendi görevinin çok daha önemli olmasıyla avutuyordu kendini:

> Parti, bana silah taşıma sorumluluğu verdi. Bu, tarihsel bir gerekliliktir. "Silahlara dayanan bir devletin ancak silahlarla devrilebileceğine" gönülden inanıyorum. Yoldaş Mao, bunu uzun zaman önce düşündü. Silahlar, müsrif konaklarda yazılmış ince edebiyattan çok daha üstün şeyler başarabilir Evet, silahlarımızla edebiyat yarattık. Silahlarla ideoloji yarattık. Ve bu çürüyen toplumu silahlarla dönüştürdük.[17]

Fakat savaşın son günlerinde yazdıkları, içinde uyanan kuşkuları da yansıtıyordu: "Bu ilke ilelebet geçerli olmayabilir. Değişen koşullara göre başka taktiksel yollar izlememiz gerekebilir."[18]

Bise Nagarçi'nin Tanıklığı

Kşitiz Magar'ın şiirleri, ufak bir Maoist kadro çevresi dışında okuyucu bulamamış olabilir. Fakat bu, halkın o çalkantılı zamanları anlamlandırmasına yardımcı olacak bir edebiyata talep olmadığı anlamına gelmiyordu. Gandak Harekâtı sırasında, Şrawan Mukarung'un yazdığı "Bise Nagarçi'nin Tanıklığı", herhalde ülkedeki en meşhur şiirdi.[19]

Bise Nagarçi, Nepal tarihinde görece önemsiz bir figürdü. On sekizinci yüzyıl ortalarındaki yayılmacı seferleriyle Nepal'in birleşmesini sağlayan Gorkha'nın hırslı hükümdarı Kral Prithvi Narayan Şah için çalışan bir terziydi. Bise Nagarçi'nin torunları, 2000'lerin başında hâlâ Prithvi Narayan'ın Gorkha'daki sarayının yakınlarında yaşıyordu. Fakat hükümet, saray yerleşkesini genişletmeye karar verince evlerinden çıkarılmışlardı. Evin boşaltılmasına tanık olan Mukarung, öfkesini, Nepal'in tarihsel olarak ötekileştirilmiş tüm topluluklarının alegorisi olan Bise Nagarçi'nin ağzından aktarılan bu şiirde dile getirmişti.

Efendi!
Gorkha krallığında iki yüz elli yıl geçirdim
Ve çıldırdım
Dönüyor başım
Dönüyor dünya
Baş aşağı
Nereye basıyor ayaklarım?
Nerede Bise Nagarçi?
Efendi! Çıldırdım ben çıldırdım

Mukarung, 2005 Ağustos'unda Katmandu'daki Gurukul Tiyatrosu'nu dolduran insanlara bu şiiri okudu. Eser, genel öfke ve çaresizlik havasını özlü bir şekilde aktardığı için dergiler ve

internet yoluyla hızla yayıldı. Aynı sıralarda Katmandu'nun bazı önde gelen kişileri, Demokrasi ve Barış için Yurttaş Hareketi (DBYH) dedikleri oluşumu kurdu. İnsan hakları ve demokrasi hakkında sözünü söylemekten sakınmayan eski bir devlet memuru olan Devendra Raj Panday da kurucular arasındaydı. Pançayat döneminde maliye müsteşarlığı, 1990'da Nepal Kongre Partisi'nin başını çektiği geçici hükümette ise maliye bakanlığı yapmıştı. Son yıllarda gittikçe radikalleşmişti ve parlamenter partilerin sorumsuzluğundan ve ürkekliğinden bıkmıştı. Bağımsız bir rejim karşıtı harekete duyulan ihtiyacı görerek DBYH'yi kurdu.[20] DBYH, Temmuz ve Ağustos 2005'te Katmandu'da binlerce kişinin katıldığı kitlesel yürüyüşler örgütledi. Bunlar, kralın yönetimi ele geçirmesinden beri ulusun tanık olduğu en büyük gösterilerdi. Genelde siyasi partilerin çağrı yaptığı protestolara katılmaktan çekinen kentli sınıflar bile DBYH'nin önderliğini kabul etmeye hazır görünüyordu.[21] Panday, DBYH'nin Krişna Pahadi gibi liderleriyle birlikte, geniş bir kesimin talep ve arzularını güçlü bir biçimde dile getiriyordu. Bise Nagarçi'nin tanıklığının çınlayan sözleri, onların söylediklerini tamamlıyordu.

Sana hizmet ediyor olmalıydım, Maharaj*
Tarihi korumak için
Gorakhkali'nin** ayaklarına dokunuyor olmalıydım
Borçlarımı ödemek için
Ama şimdi bana ne oldu
İki yüz elli yıl sonra?
Bu Bise'ye bir alamet çarptı, efendi!
Çıldırdım

Öldürülen, sefil karımdı yalnızca
Irzına geçilen, sefil kızımdı yalnızca
Yakıp kül edilen, bu Bise'nin sefil barakasıydı yalnızca ...

* Yüce Kral. *–çev.*

** Şah kralların Gorkha ilindeki sarayının bahçesinde bulunan bir tapınak. *–çev.*

Ellerim kırık
Saray adamları için
Kıyafet dikemem artık
Ne *narsinga* çalabilirim ne *sanai**
Ne de şarkı söyleyebilirim mevsimler ya da şanınız için [22]

Yüzyıllardır baskıya katlanan Bise Nagarçi, zalime kafa tutar. Tarihi sorgulamaya başlamasına kendi bile şaşırır.

Tarihi biraz daha farklı bir yolla sorgulayan Devendra Raj Panday, şunları yazıyordu: "1950'den bu yana geçen elli beş yıl çöpe gitti ve ulus insani, siyasi ve iktisadi bir krizin içinde."[23] Nepal krallarının halkla yaptıkları anlaşmaları tekrar tekrar nasıl çiğnediğini hatırlıyordu. Kral Mahendra, 1960'ta parlamenter sistemi feshederek otokratik Pançayat rejimini kurmuştu. Oğlu Gyanendra da 2002'den beri, kralın siyasetle doğrudan doğruya uğraşmasını yasaklayan 1990 Anayasası'nı çiğneyerek aynı şeyi yapmıştı. "Devlet sistemi, işte bu yüzden çıkar gruplarının anlaşmasıyla değil, egemen halkın kararıyla yaratılmalıdır," diye yazıyordu Panday.[24]

Nepalcede "demokrasi" için kullanılan farklı sözcüklerin önemli siyasi anlamları vardır. 1990 hareketi sırasında *prajatantra* talep ediliyordu; sözlük anlamıyla "uyrukların iktidarı" anlamına gelen bu sözcük, demokrasi yerine kullanılıyordu. Terim, Nepal'in 1990'larda sahip olduğu sisteme karşılık gelen anayasal hükümdarlı parlamenter demokrasinin kısaltmasıydı. Fakat 2005 ve 2006'daki talep, *loktantra*, yani "halkın iktidarı" idi. Bu sözcük, ülkenin siyasi sisteminde krala hiçbir rol tanımaz.

Evet –
İlahi Öğüt'ünü görmezden geldim belki
Sarhoşken
Benim de bu ülkede hakkım var, demiş olabilirim
Benim iğnem değerlidir
Bard Bhanubhakta'nın[25] şarkısı kadar

* Hint yarımadasına özgü üflemeli çalgılar. *–çev.*

Demiş olabilirim ...
Düşünmüş olabilirim, ilmek ilmek dokuduğum ülkenin
Kılıçla kazanılmış bir ülkeden daha yüce olduğunu[26]

Bise Nagarçi, Hindu kast hiyerarşisinde en alt kademede bulunan Dalit topluluğuna mensuptur. Geleneksel mesleği –kıyafet ve müzik yapmak– hizmetlerinden yararlananlarca hor görülür. İki buçuk yüzyıldır hem saygınlıktan hem de haklarından mahrum kalmıştır. Devlet, ortaya çıktığı andan itibaren, onu sistematik olarak dışlamıştır. Yani onun tanıklığı, Nepal'in ötekileştirilmiş halklarındaki radikal bilinç değişikliğini simgelemektedir.

Loktantra'nın başlıca hedeflerinden biri çeşitli kastların ve etnik grupların tarihsel dışlanmışlık sorununu çözmekti. "*Loktantra*, 1990 Anayasası'yla dışlandıklarını hisseden herkesi –Janajatileri, Dalitleri, Madhesileri ve kadınları– kapsar," diye yazıyordu Devendra Raj Panday.[27] *Loktantra,* yalnızca temel ve siyasi hakları güvence altına alan 1990'lar *prajatanra*'sının aksine, tarih boyunca ötekileştirilmiş olan grupların tüm devlet yapılarında daha güçlü bir biçimde temsil edilmesini hedefler. DBYH'nin çağrısı, tarihsel olarak dışlanmış grupları temsil eden örgütlerden yanıt buldu. Ulusal Dalit Federasyonu'nun bir üyesi şöyle diyordu: "Halka Dalitlerin kurtuluşuyla monarşi kurumu arasında tam bir karşıtlık olduğunu, meşruiyetini Hindu kast sisteminden alan monarşi dağıtılmadıkça Dalitlerin özgürleşemeyeceğini anlatarak onları harekete geçirdik."[28]

İki yüz elli yıldır hizmet ediyorum sana
Efendi!
Nasıl terörist olabilirim ben?[29]

Gyanendra, devletin acil durum önlemlerini ve ordunun ayaklanmaya karşı harekâtını haklı çıkarmak için Maoist terör tehdidini gerekçe göstermişti. Şrawan Mukarung'un şiiri, doğrudan doğruya isyancılara atıfta bulunmaz. Fakat üstteki dizeler, Maoist safların büyükçe kısmının, aralarında Dalitlerin de bulunduğu ötekileştirmiş gruplardan oluştuğu gerçeği ışığında önemlidir.

Şiirin Maoist hareket hakkında sessiz kalması ve silahlı mücadeleyi yüceltmeyi reddetmesi de fazlasıyla popüler olmasının sebepleri arasındaydı. Mukarung'un okuyucularının çoğu, isyan hakkında hayli karışık hisler besliyordu. Kendi barışçıl sivil direniş hareketleriyle Maoist hareketin arasına mesafe koymaya çalışıyorlardı. Katmandu'daki sivil toplum, şiddet ve dökülen kan için Maoistleri de eşit derecede sorumlu tutuyordu. Sivil toplum hareketinin hedefi yalnızca rejimi devirmek değil, aynı zamanda isyancıları silahlarını bırakarak ana akım siyasi sürece katılmaya zorlamaktı. "*Loktantra* ve barışın birbirini tamamladığını düşünüyoruz," demişti Devendra Raj Panday. "Kalıcı demokrasinin ve barışın kurulmasında Maoistlerin önemli bir rolü var."[30]

Fakat sivil toplum içerisinde yakın dönem Nepal tarihi konusunda önemli görüş ayrılıkları vardı. Panday'ın da aralarında bulunduğu bazı DBYH üyeleri, Maoistlerin kullandığı yöntemleri reddetseler de gerçek dertlerini ve taleplerini onların temsil ettiğini düşünüyordu. Bu aktivistler, Maoistlerin bir Kurucu Meclis seçimine gidip *loktantrik ganatantra,* yani demokratik bir cumhuriyet kurma çağrısını bütün kalpleriyle destekliyordu. Panday'a göre, Maoist hareketin "siyasi enerjisi"ni[31] barışçıl siyasete yönlendirmek ve devleti "hiç kimsenin hakları için mücadelede şiddet yolunu seçmek zorunda kalmayacağı" biçimde yeniden şekillendirmek gerekiyordu.[32] Panday, parlamenter partileri de eleştiriyordu. Ülkenin böylesi vahim bir krize sürüklenmesinden, kısmen, bunların parti içi hizipçilik eğilimlerinin ve kamuoyunun özlemlerini temsil etmek konusundaki başarısızlıklarının sorumlu olduğuna inanıyordu.

Fakat bu yorumu reddeden aktivistler de vardı. Örneğin önde gelen gazetecilerden Kanak Mani Dixit, 1990'da kurulan demokratik sistemi ve buna katılan partileri büyük ölçüde günahsız görüyordu; ona göre Maoist isyan, siyasi süreci rayından çıkararak kralın iktidarı gasp etmesinin koşullarını hazırlamıştı. Maoistlere sempati besledikleri için Panday'ı ve diğer DBYH aktivistlerini

kıyasıya eleştiriyordu. Onun görüşüne göre, cumhuriyet (*ganatantra*) talebi, Maoist konumlanışa tehlikeli biçimde yakındı. Kralın kamusal yaşamda aktif bir rol oynaması engellendiği sürece, monarşi kurumunun demokrasiye mutlaka zararlı olması gerekmiyordu. Öncelik, insan hakları, cezasız kalmaya son verilmesi ve çoğulculuk gibi özgürlükçü demokrasi değerlerinin korunmasındaydı. Bu dönemi yıllar sonra hatırlayan Dixit şunları söyleyecekti: "*Ganatantra*'yı savunmayı gerekli görmüyordum... *Ganatantra* taleplerinin, demokrasi ve barışçıl siyaset gündemini baltalama tehdidi oluşturduğunu hissediyordum."[33]

Bu tartışmalar bazen oldukça sertleşiyordu. Panday, demokrasi olduğu sürece "törensel monarşi"yi kabul etmeye yatkın "küçük çok okumuş bireyler grubu"nu şiddetle eleştirdi.[34] Ne var ki, bu karşıt taraflar, o an için rejim muhalifliğinde birleşmişti.

Kaplan Korkusu

Amerikan Büyükelçisi James Moriarty, Katmandu'daki diplomasi çevrelerinin en açık sözlü ve renkli figürüydü. "Basındaki arkadaşlarıma o kadar iş çıkarıyorum ki tatilde bile boş duramıyorlar," diye espri yapıyordu.[35] Fakat kral ile parlamenter partileri uzlaştırma girişimi başarısız olmuştu ve partilerin gitgide Maoistlere yaklaşması canını sıkıyordu. Partilerle Maoistler arasında on iki maddelik anlaşma imzalanınca, Moriarty yeni ittifakı çökertmeye çalıştı. Maoistlerin yerel seçim adaylarına düzenledikleri suikastları kastederek, "Kesinlikle hiçbir şey bunu haklı çıkarmaz ve adil ve barışçıl bir Nepal'i destekleyen herkes bunları kınamalıdır," demişti.[36] Ona göre, demokratik parti liderlerinin "Mevcut siyasi konumu ileriye taşımak için Maoistleri nasıl kullanabiliriz?" diye sorması yanlıştı. Aksine, onlar da kral da şu soruyu sormalıydı: "Birlikte çalışarak Nepal'e demokrasiyi nasıl geri getirebiliriz ve ülkemize ve onun halkına yönelik Maoist tehdidi nasıl yenilgiye uğratabiliriz?"[37]

Moriarty, demokratik partilere, Maoistlerin silahlı, onların silahsız olduğunu hatırlattı. Rejim devrilip Nepal Kraliyet Ordusu etkisiz hale getirilecek olursa, Maoistler kaostan yararlanarak devlet gücünü zor yoluyla pekâlâ ele geçirebilirdi. "Partiler de kral da Maoist kaplanın sırtına binip onu işlerine gelecek şekilde yönlendirmeyi başaramaz. Kaplanın sırtından kolaylıkla düşülebilir ve kaplanlar acıkır."[38]

Benzer düşünceler, sivil toplumun bazı etkili bireylerinin zihinlerini de meşgul ediyordu. Örneğin gazeteci Yuvaraj Ghimire, "sırtına tırman ve kafasına vur" sloganını, Maoistlerin, parlamenter partilerle geçici bir ittifak yaparak elde edecekleri avantajlı konumu kullanarak "[tüm] siyasi rakiplerini ve kendilerini desteklemeyen herkesi fiziksel olarak ortadan kaldırma" planı şeklinde yorumladı.[39] Baburam Bhattarai bu suçlamaları reddetti.[40] Fakat korku geçmedi. İsyancılar, 14 Ocak 2006'da, ikisi de Katmandu Vadisi'nin kenarında bulunan Thankot ve Dadhikot karakollarına saldırdı. Bhattarai, saldırıların "kralcı faşist unsurlara, açık bir biçimde, Katmandu içerisinde bile güvende olmadıkları ve halkın moralinin yüz kat arttığı mesajını verdiğini" iddia etti.[41] Fakat saldırılar asıl olarak Katmandu halkının kaygı düzeyinin yükselmesine yol açtı. Rejim, partilerin halkı harekete geçirme girişimlerinin önüne geçmek için halktaki korkudan ve belirsizlikten faydalandı. İçişleri Bakanı Kamal Thapa, 16 Ocak'ta, isyancıların başkente sızmasını önleyeceği iddiasıyla geceleri sokağa çıkma yasağı koydu ve siyasi toplantıların yasaklandığını ilan etti.

Bu olaylar, parlamenter partilerin kararlılığını sarstı. Maoist şiddeti destekledikleri izlenimini uyandırırlarsa –yurt içinde ve yurt dışında– meşruiyetlerine gölge düşeceğinden korkuyorlardı. Ayrıca isyancıların saldırılarının devam etmesinin ve rejimin getirdiği kısıtlamaların, halkı sindirerek sokaklara çıkmaktansa evde kalmaya iteceğinden kaygılanıyorlardı.

Nepal Kongre Partisi ile BML'nin farklı yöneticileri bu kaygılarını Maoist önderlere aktardı ve şiddet eylemlerini askıya

almalarını istedi. Önderler başta karşı koydu: "Bazı uluslararası güçlerin, siyasi liderlerin ve aydınların; otokrasinin yalnızca barışçıl yollarla yenilgiye uğratılacağını düşünmeleri rahatsız edici," diyordu Bhattarai.[42] Rejimin eli kulağındaki ayaklanmayı bastırmak için NKO'yu devreye sokacağından ve HKO'nun da kuvvete kuvvetle karşılık vermek zorunda kalacağından emindi.

Ama isyancılar baskılar konusunda hassastı. İstedikleri meşruiyeti ancak demokratik partilerle yapacakları bir ittifakla elde edebilirlerdi. Ayrıca Katmandu sokaklarında kral karşıtı bir halk ayaklanmasına ancak bu partilerin önderlik edebileceğinin de farkındaydılar.

Parlamenter partilerin üst düzey yöneticileri Mart ayında Delhi'de Bhattarai ve Praçanda ile buluştu. Bazı anlaşmazlıklar sürse de 19 Mart'ta imzalanan bir uzlaşma metni, tüm tarafların 12 maddelik mutabakat anlaşmasına sadık olduğunu ifade ediyordu. Yedi Parti İttifakı, 6 ile 9 Nisan arasında ülke çapında genel grev çağrısı yaptı. Maoistler grevi destekleyeceklerini duyurdu. Silahlı faaliyetleri tümüyle durdurmak istemeseler de, "kitle hareketinin barışçıl programlarına verilebilecek olan muhtemel zararların önüne geçmek"[43] için yol kapatmalardan ve *banda*'lardan (genel grevlerden) uzak durmayı kabul ettiler. Bundan kısa bir süre sonra, Başkan Praçanda, Maoistlerin Katmandu Vadisi'nin içindeki ve çevresindeki tüm askerî operasyonlarını durduracağını açıkladı.

Yeni anlaşma, isyancılar bakımından önemli bir taviz anlamına geliyordu. On iki maddelik mutabakat anlaşması, imzacılarının "otokratik monarşiye kendi konumlarından saldıracağını" ifade etmişti. Bu, Maoistlerle parlamenter partilerin ve dolaylı olarak da silahlı ve silahsız mücadelelerin denkliğine işaret ediyordu. Maoistlerin bazı askerî faaliyetlerini durdurmayı ve partilerin çağrıda bulunduğu grevi desteklemeyi taahhüt etmesi, isyancıların rolünü ikincilleştirdi.

Hapishane Mücadelesi

Sivil giyimli askerler 13 Eylül 2003'te Maoist öğrenci birliğinin önderlerinden Krişna K. C.'yi tutuklamıştı. Krişna, Katmandu'da, önce Maharajgunj'daki Bhairavnath taburunun kışlasında ve sonra Çhauni'deki Korucu Mahavir taburunda olmak üzere, iki yıl boyunca ordunun elinde kaldı. Sorgu sırasında ağır işkence gördü. Çoğu zaman gözleri kapalı, elleri arkadan bağlı şekilde yerde yattı. Karısı Durga, insan hakları avukatlarının yardımıyla Yüksek Mahkeme'ye NKO'nun onu mahkemeye çıkarması talebini içeren iki dilekçe sundu. Ordu, bulunduğu yer basına sızıp baskılar yoğunlaşana kadar Krişna'nın ellerinde olduğunu defalarca reddetti. Krişna K. C., 22 Eylül 2005'te Yüksek Mahkeme'ye çıkarıldı ve davasını dinleyen hâkim heyeti salıverilmesine karar verdi. Fakat polis memurları, daha mahkemeden ayrılmamışken onu tekrar tutukladı. Lalitpur'daki temyiz mahkemesine çıkarıldı. Burada (kabul etmediği) bir cinayete ve isyancıların silahlı saldırılarından birine katıldığı iddiasıyla yeniden tutuklandı.[44]

Krişna K. C., 12 Ekim'de, Katmandu'nun dışında, Lalitpur ilinin güney kesiminde bulunan Nakkhu cezaevine götürüldü. Kısa bir süre sonra, ordunun elinde bulunan ve aralarında her ikisi de Delhi'de tutuklanan Matrika Yadav ile Sureş Ale Magar'ın da olduğu[45] bazı önde gelen isyancı önderler de buraya getirildi. Yeni hapishane sakinleri, Nakkhu'daki altmıştan fazla Maoistle serbestçe sohbet edebiliyor ve toplantı düzenleyebiliyordu. Krişna K. C., ordu kışlalarındaki berbat hücrelerde yalnız başına geçirdiği iki yılın ardından, sonunda başka insanlarla bir araya gelmiş oldu. Karısı ve çocukları düzenli olarak onu görmeye geliyordu. "Nakkhu'ya getirildiğimden beri altmış beş gün oldu," diye yazmıştı günlüğüne, 14 Ocak 2006'da. "Ordunun elinde geçen her gün yıl gibi gelirdi bana, ama bu altmış beş gün su gibi geçti. Daha iyileşmedim; tüm vücudum [işkenceden dolayı] şişmiş durumda. Buna rağmen hayatıma yeni bir enerji geldi."[46]

Krişna K. C., Matrika Yadav ve Sureş Ale Magar, Nakkhu'ya gelir gelmez Maoist tutukluları örgütlemeye başladılar. K. C., 20 Aralık 2003'te Bhairavnath kışlasındayken, kırk tutuklunun gece askerlerce uyandırılıp kamyonlarla götürüldüğüne tanık olmuştu. Bir daha ne Bhairavnath'a dönmüşler ne de serbest bırakılmışlardı. Askerlerin onları Katmandu'nun kuzeyindeki ormanlık Şivapuri tepelerine götürüp infaz ettiğine inanılıyordu. Nakkhu cezaevindeki isyancılar, acil görevlerinin, bu kayıpların akıbetinin soruşturulması için bir kampanya başlatmak olduğuna karar verdi. Nepal'deki BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin başında bulunan Ian Martin'e bir mektup gönderdiler: "Nakkhu hapishanesindeki Maoist siyasi tutsaklar, Nepal Kraliyet Ordusu'nun mezbahalarındaki [kayıp ve işkence vakalarının soruşturulmasını talep eder]." Mektuba göre, soruşturmanın sonuçları halka açıklanmalı ve "savaş suçluları" Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmalıydı.[47] Krişna K. C. ve Matrika Yadav, bu taleplere dikkat çekmek için açlık grevi başlattı.

Nakkhu hapishanesindeki militanların kampanyası büyük ses getirdi. Gazeteciler onlarla görüşmek için akın etti, röportajları gazetelerde yayımlandı. Sivil toplum aktivistleri onları ziyaret ederek soruşturma komisyonları kurdu. İHYK yetkilileri, Bhairavnath tümeninin kışlasındaki işkence ve kaybolma olayları hakkındaki ifadeleri topladı. Kampanya, aile fertleri ordu tarafından kaybedilen pek çok başka insanın da büyük ilgisini çekti. Sevdiklerinin akıbetini öğrenmek için, ümitsizce insan hakları aktivistlerini, mahkemeleri ve ordu kışlalarını ziyaret ettikleri aylar geçirmişlerdi. Şimdi, Krişna K. C.'nin, Matrika Yadav'ın ya da başka bir Maoist tutuklunun, ordu kışlalarında gözaltında kaldıkları dönemde kendi yakınlarını görüp görmediğini öğrenmek için Nakkhu'ya geliyorlardı.

Nakkhu'daki Maoistler, kayıp ailelerini devlete karşı kampanya yürütmeye çağırdı. Nasıl örgütlenecekleri konusunda tavsiyelerde bulundular. Maoistler daha 1999'da, kayıp kadrolarının

aileleri için bir örgüt kurmuştu. Fakat bu örgüt sadece ara sıra aktif olmuş, kralın iktidara el koymasından beri de eylemsiz kalmıştı. Bu süreçte bu ailelerin kampanyası yeni bir ivme kazandı. Yüksek Mahkeme'ye hâkim karşısına çıkarılma dilekçeleri sundular, gösteriler örgütlediler, Ulusal İnsan Hakları Komisyonu'nun (UİHK) rejime uşaklık yapmasını protesto etmek amacıyla UİHK bürolarını işgal ettiler. Partilerin yürüyüşlerine katıldılar ve gözaltındaki yakınlarının akıbetinin kamuoyuna açıklanmasını talebiyle bir imza kampanyası başlattılar.

Krişna K. C.'nin karısı, kayıp ailelerini örgütlemeyi başaramadığı için başta öfkeli ve karamsardı. Fakat kampanya giderek ona da coşku ve motivasyon kazandırdı. K. C., karısındaki dönüşüm karşısında yaşadığı hayranlığı günlüğünde şöyle dile getiriyordu:

> Durga siyasetten anlamaz, [kalabalık önünde] konuşmasını bilmezdi Örgütlenme oluşturmak, insanlara ulaşmak ve mücadele başlatmak gibi şeyleri çok az bilirdi. Ama artık kavgayı öğrendi ve örgütleme becerileri gelişti ... Enerjisini ve bağlılığını gördükçe seviniyorum ... Eve tıkılıp kalmış karımın özgür ve bağımsız olmayı öğrenmesinden ötürü mutluyum.[48]

2005 sonları ile 2006 başlarında Katmandu'daki kraliyet karşıtı protestolar büyüyüp yoğunlaştıkça hapishanedeki Maoistlerin coşkusu da arttı. Thankot ve Dadhikot'taki saldırılar, isyancıların yakında Nakkhu'ya saldırarak tutukluları özgürleştireceği umutlarını artırmıştı. Krişna K. C., "Diğer tutuklular biz siyasi tutsakları kutlayarak sıranın ne zaman Nakkhu'ya geleceğini sordu," diye yazdı. "Ayakkabılarımızı çıkarmadan mı uyusak diye sordular."[49] Maoist başkana Matrika Yadav ve Şureş Ale Magar ile birlikte bir mektup yazarak hapishane yerleşkesi, güvenlik personeli ve muhtemel kaçış rotaları hakkında bilgi verdiler ve onu, hapishaneye baskın düzenlemeye çağırdılar.[50]

Hapishanedeki Maoistlerin düzenlediği gösterilerin birincil hedefi hapishane koşullarının iyileştirilmesiydi: ziyaretçilere tacizin son bulması; sağlık hizmetlerinin sağlanması; telefona, spor

malzemelerine ve gazetelere erişim. Ayrıca, hareketlerini, daha geniş Maoist mücadeleyle diyalektik ilişkisi bulunan bir hareket olarak kavramsallaştırdılar. Onlara göre, hapishane, savaşın pek çok cephesinden biriydi ve tutukluların mücadelesi de demokratik bir cumhuriyet kurmaya yönelik harekete yapılan bir katkıydı. Fakat hapishanedeki Maoistlerin kendi başlarına ayaklanması zordu. Daha fazla hareket özgürlüğüne sahip olan, siyasi olayları takip eden ve kamuoyunu etkileyebilecek olan bireylerin ve örgütlerin desteğine ihtiyaçları vardı. "Hapishane cephesini daha etkin biçimde harekete geçirmek için," diye yazmıştı Krişna K. C., "içerideki mücadeleyi halk ayaklanması ve Halk Savaşı ile birleştirmeliyiz." Tutuklu ve kayıp ailelerini harekete geçirme kararında da bu düşünceler rol oynamıştı zaten: "Tutuklu aileleri, [bizimle dış dünya arasında] bir köprü işlevi görebilir."[51]

Maoist tutuklular, partiden bekledikleri desteği görmemişti. Ordu kışlasındaki iki yıllık gözaltı süresi boyunca partiden kimse K.C.'nin karısıyla iletişime geçmemişti; kadın, K. C.'nin serbest kalması için yalnız başına mücadele etmek zorunda kalmıştı. Krişna, Nakkhu hapishanesine varmasının ardından, yerel parti önderliğinin, hareketlerini desteklemekten çok bastırmak istediğini hissetti. Matrika Yadav ve Krişna K. C., açlık grevine gittiklerini duyurduklarında, Katmandu'daki parti komitesi eylemden vazgeçmelerini istedi. Tutukluların ve kayıpların ailelerini harekete geçirmeye başladıklarında, parti komitesiyle doğrudan doğruya çatışma noktasına geldiler. Tutuklular ile komite, kayıp ailelerinin örgütünü kimin yönetmesi gerektiği konusunda anlaşmazlığa düştü. Komite, tutuklulara haber vermeden bir başkan atadı. Artık örgüt içinde biri tutuklulara diğeri parti komitesine bağlı olan iki hizip vardı. Önderlik, içeridekileri, meşru örgütün altını oyan paralel bir örgüt kurmakla suçladı.

K. C. ve diğer tutuklular, partinin en üst düzey yöneticilerine yazarak anlaşmazlığın çözülmesi için yardım istedi. Fakat anın siyasi karmaşaları yüzünden işleri başlarından aşkındı; tek yapa-

bildikleri, hizipleri uzlaşmaya çağırmak oldu. Her durumda, son siyasi gelişmelerle ve daha geniş kapsamlı mücadeleyle çoktandır bağ kurmamış olan tutsaklardan yana olmak için hiçbir nedenleri yoktu. Ayrıca, parti üyeleri, yakalanan Maoistlere, düşman safına geçmiş ya da davaya inançlarını kaybetmiş ve yoldaşlarını ele vermiş olabilirlermiş gibi, şüpheyle bakma eğilimindeydi. Matrika Yadav birkaç yıl sonra şunları yazacaktı: "Görünüşe bakılırsa, [parti], düşman tarafından yakalanan herkesin suç işlediğini düşünüyordu. Tutukluların aileleri destek görecekleri yerde aşağılanıyor, ihmal ediliyor ve psikolojik işkenceye maruz bırakılıyordu."[52]

Partinin, tutukluların kampanyasına yönelik çekincelerinin bir başka sebebi de insan hakları söylemi hakkındaki tereddüttü. Nakkhu tutukluları ve onların harekete geçirdiği aileler, insan hakları aktivistlerinin yardımını kabul ediyor ve devlete karşı kampanyalarında onların dilini benimsiyordu. Bu, Nepalli Maoistlerin evrensel insan hakları dilini taktiksel olarak kullandıkları ilk sefer değildi. Maoistler, uluslararası topluluğu, ölüm saçan bir haydut çetesi değil meşru bir siyasi güç olduklarına ikna etmek için, uluslararası hukuka ve Cenevre Sözleşmesi'ne uyacakları sözünü vermişti. İnsani normlara bağlılıklarını göstermek amacıyla Kızıl Haç Uluslararası Komitesi temsilcilerinin katıldığı törenler düzenleyerek esir aldıkları kimseleri serbest bırakmışlardı. Maoistlere ve sivillere karşı orantısız şiddet kullanması nedeniyle rejimin itibar kaybetmesi için, örneğin 2003 ateşkesi sırasında, "iç savaş boyunca gerçekleştirilen insan hakları ihlallerinin tarafsız bir şekilde soruşturulması"nı talep etmişlerdi.[53] Fakat Maoistler, evrensel sivil ve siyasi haklar kavramını ideolojik olarak reddediyordu. Bunu, toplumun kendisine içkin olan yapısal şiddeti – yalnızca açık şiddetle bertaraf edilebilecek olan görünmez, sinsi şiddeti– sürekli kılmak için liberallerin tasarladığı bir aldatmaca olarak görüyorlardı. Silahlı mücadeleyi, siyasi rakiplere yönelik suikastları, sivilleri haraca bağlamayı ve zorla çalıştırmayı böyle gerekçelendiriyorlardı.

Öyle anlaşılıyor ki, Katmandu Vadisi komitesinin üyeleri de Nakkhu tutuklularının sivil toplum ve insan hakları örgütleriyle yakın işbirliği içinde olmasına kızgındı. Maoistler, uluslararası yardım kuruluşlarını ve onların finanse ettiği STK'ları emperyalizmin aygıtları sayıyordu. Hem yerli hem yabancı insan hakları örgütleri bu kategoriye giriyordu. Komite üyeleri, tutukluların hareketini karalamak için onları uluslararası STK'lardan para almakla suçladı. Maoistlerin dışarıdan finanse edilen STK'lara güvensizliği tümüyle temelsiz değildi. Aslına bakılırsa, Nepal toplumunun genelinde STK'lara ve bunların yabancı bağışçılarına karşı belirgin bir antipati vardı. Fakat Katmandu parti komitesi önderleri, bu özel durumda, kendisine karşı bir araya gelen tüm insan hakları ve sivil toplum örgütlerinin dış unsurların güdümünde olduğunu ileri süren rejimden farklı bir şey yapmıyordu.[54]

Nakkhu'daki Maoistler, partilerinden yalıtılmış olsalar da, hapishanede ajitasyon yaptılar ve kayıp ailelerinin gösteri düzenlemelerine yardımcı oldular. Krala karşı büyümekte olan hareket onları cesaretlendiriyordu. O sırada sokaklara dökülenler arasında sansürü protesto eden gazeteciler, bağımsız yargı talep eden avukatlar ve çatışmanın bitmesi çağrısı yapan barış aktivistleri gibi çeşitli gruplar bulunuyordu. Genel talepleri, *loktantra*'nın kurulmasıydı; bu amaç uğrunda, geniş bir yelpazede oluşturan bireyleri ve örgütleri birleştirmeye çalışıyorlardı. Devlet güvenlik güçlerinin insan hakları ihlallerini teşhir etmekte olan BM kuruluşu İHYK'yi müttefiklerinden biri olarak görüyorlardı. Dayanışma ağları Nakkhu'daki Maoistlere de uzanıyordu. On iki maddelik anlaşmanın imzalanmasının ardından Maoistlerle sivil toplum örgütlerinin hedefleri birbirine yaklaşmıştı. Aktivistler, hapishanedeki isyancıları ziyaret ederek kayıp ailelerinin örgütlediği etkinliklerde konuşmalar yapıyordu. Parlamenter partiler, hapishanedeki Maoistlerin insan haklarıyla ilgili kaygılarına ve tutsaklık koşullarında insanlık dışı muamelenin son bulması taleplerine daha fazla anlayış gösterir olmuştu. İsyancıların kendilerine gü-

venleri artarken, onları tutsak edenler özgüvenlerini yitirmeye başlıyordu. Krişna K. C., Nakkhu'ya ilk geldiğinde, gardiyanların günlük devriyeleri sırasında kralcı sloganlar attığını duyuyordu. Fakat genel hava kralın aleyhine döndükçe, bunun yerine Hindu tanrısı Paşupatinath'ı öven sloganlar atmaya başlamışlardı.[55]

Rejimin Devrilmesi

Parlamenter partiler, 6 Nisan 2006'da başlayacak olan ülke çapındaki genel grev sırasında tüm muhalif grupların bir araya geleceğine güveniyordu. Grevin, rejimi devirecek kitlesel bir sivil itaatsizlik hareketine dönüşeceğini umuyorlardı. *Loktantra* hareketi, bekledikleri gibi gelişti. Sokağa ilk dökülenler, siyasi parti kadroları, öğrenciler ve sivil toplum aktivistleriydi. Polis, hükümetin koyduğu sokağa çıkma yasağını çiğnedikleri gerekçesiyle pek çok insanı yakalayıp gözaltına aldı. Gençler, grev çağrısını görmezden gelen araçları tahrip etti. Göstericiler gözyaşartıcı gaz kullanan polise taş ve tuğla atarak karşılık verdi. Çok sayıda gösterici polis minibüslerine doldurulup götürüldü. Bazıları kovalanıp dövüldü. Yerel halktan polis vahşetine tanık olup da öfkelenen pek çok kişi gittikçe büyüyen yürüyüşçü kitlesine katıldı.

Protestolar izleyen günlerde yoğunlaştı. Normalde yalnızca uzmanlık alanlarıyla ilgilenen –Nepal Kümes Hayvanları Girişimcileri Forumu veya Havacılık İşletmeleri Derneği gibi– sivil dernekler, basına verdikleri ücretli reklamlarla dayanışmalarını dile getirdi.[56] Uluslararası STK'ların ve bankaların çalışanları gibi Katmandu burjuvazisinin daha apolitik kesimleri de gösteriler düzenledi. Nepal Elektrik İdaresi'nin, Nepal Su İşletmesi'nin ve diğer kamu kuruluşlarının çalışanları, işlerine, muhalefet göstergesi olan siyah kol bantları takarak gitti.[57]

Genel grevin 9 Nisan'da sonlanması planlanmıştı, fakat hareketin başarısından cesaretlenen Yedi Parti İttifakı (YPİ), kral geri adım atıncaya kadar grevin uzatılması çağrısında bulundu. Hare-

ket hızla rejimin kalbine kadar yayıldı. 17 ve 18 Nisan'da, Singha Darbar'daki –aralarında polisi kontrol eden içişleri bakanlığının da bulunduğu– bakanlıklarda çalışanlar toplantılar örgütleyerek "otokrasi" karşıtı sloganlar attı.[58]

2006 ayaklanması, büyük ölçüde Katmandu'da ve az sayıda başka şehirde yoğunlaşan 1990 hareketinin aksine, ülke çapında bir olaya dönüştü. Neredeyse her il merkezinde ve hatta başlıca kentsel bölgelerin dışında gösteriler yapıldı. Katmandu'daki göstericiler, şehrin etrafındaki yirmi sekiz kilometrelik Çevre Yolu'na aktı. Bunun önemli sebeplerinden biri, sokağa çıkma yasaklarının Çevre Yolu içinde kalan bölgeleri kapsamasıydı. Fakat protesto yerleri, 1990'dan beri Katmandu'yu etkileyen büyük demografik değişimi de gösteriyordu. Aradan geçen yıllarda yüz binlerce insan başkente göç ederek şehrin çeperlerine yerleşmişti. İşçi sınıfından çok sayıda göçmen, Çevre Yolu'nun dışında kalan Kalanki ve Gongabu gibi dış mahallelerde yaşıyordu; en şiddetli gösteriler de buralarda yapıldı. Dahası binlerce kişi, çoğunlukla Maoistlerin yönlendirmesiyle, Katmandu'daki harekete katılmak üzere çevre illerdeki köylerden gelmişti. Yakındaki Kavre ilinden isyancıların harekâtlarını koordine eden Ananta, daha sonra, başkente o dönemde 91 binden fazla insanı yolladıkları tahmininde bulunacaktı.[59] Bu insanlar, şehre ulaşmak için Çevre Yolu'nun bir kesiminden geçmek zorundaydı ve yolda karşılaştıkları dev kalabalıklara katıldılar. 1990 hareketinin parlamenter demokrasiyi geri getirmeyi başarmasından beri nüfusun büyük bir kesiminin radikalleştiği açıktı.

Fakat hükümet, bunun bir halk hareketi olduğunu reddediyordu. Enformasyondan Sorumlu Devlet Bakanı Şriş Şamşer Rana, sokaklarda ara sıra ortaya çıkan şiddet olayları yüzünden ve köylülere kentlere gitmeleri için baskı yaptıkları iddiasıyla Maoist "teröristler"i suçladı.[60] Buna karşılık parlamenter partiler, hükümetin sokak kabadayılarını desteklediğini ve sivil giyimli provokatörlerin kalabalığa karışarak sivillere saldırdığını iddia etti. Nepalgunj'daki bir BM insan hakları ekibi, NKO askerlerinin bir gös-

teriye sızdığını gördü; bunların en az birinde el bombası vardı.[61] Bu gibi olaylar partilerin iddialarını daha da inandırıcı kılıyordu.

Parlamenter partiler reddetse de, gösterici kalabalıklarının içinde Maoistler de bulunuyordu. Katmandu dışındaki pek çok bölgede, görece ünlü isyancı önderler kitlesel toplantılarda konuşuyor ve yürüyüşlere öncülük yapıyordu. Ama başkentte daha tedbirli hareket etmek zorundaydılar. Nepal Kongre Partisi ve BML bayrakları taşıyan Maoist kadrolar, kalabalıkları idare ediyor ve gösterilere öncülük yapıyordu. Çoğu, kimliklerini yoldaşlarına belli etmek için yapraklı dallar taşıyordu. Gizli hareket ediyorlardı ama daha örgütlü ve militan eylemlerden Maoist militanların sorumlu olduğu biliniyordu. Örneğin polis ve ordu araçlarının önünü kesmek için iri kaya ve kütük parçalarını sokaklara taşımak gibi zorlu işler söz konusu olduğunda ön planda onlar vardı.[62]

Nakkhu hapishanesindeki, ayaklanmayı hevesle bekleyen Maoistler, sokaklarda yayılan enerjiyi hissedebiliyordu. Dışarıdaki bağırtıları duyuyorlardı. Tencere tava çalarak hareketi destekleyen sloganlar atıyorlardı. Yaralanan göstericilerin tedavisi için para topladılar. Siyasi partiler ülke çapında karanlık çağrısı yaptığında, içeridekiler, belirlenen saatte tüm hapishane ışıklarını kapattı. Gardiyanlar protestoları kırmak için boş yere uğraştı. Siyasi olmayan nedenlerle tutuklanmış olanlar dâhil neredeyse tüm hapishane sakinleri onlara karşı birleşmişti.

Cezaevi protestolarının örgütleyicilerinden biri olan Krişna K. C., duvarların ötesinde meydana gelenlerden ötürü coşku ve esriklik içindeydi: "Süregiden siyasi olayların boyutunu bir hapishane günlüğünde yansıtamam," diye yazmıştı 11 Nisan'da.[63] Siyasi partiler, 21 Nisan'da Çevre Yolu'nda düzenlenecek olan eyleme kitlesel katılım çağrısı yapmıştı. Kentin dört bir yanına saçılmış gösteriler, derelerden beslenen öfkeli nehirler misali birleşerek birden fazla muazzam miting oluşturmuştu. Baneşwar gibi bazı bölgelerde morali bozuk güvenlik personelinin çektiği kordonları aşarak, "gösterisiz alan" ilan edilmiş ana caddelere aktılar. Tele-

vizyonda kalabalıkların görüntülerini izleyen K. C., "Sokaklardaki insanlık denizini izlemek içimi gururla dolduruyor. Ama aynı zamanda cezaevine kapatılmış olduğum ve fiziksel olarak ayaklanmaya katılamadığım için üzüntü içindeyim," diye yazmıştı.[64]

Benzer bir ruh hali, Gandak Harekâtı'nın şiir yazan tabur komutan yardımcısı Kşitiz Magar'ı da teslim almıştı. Genel grev başladığında ve kabaran protesto hareketini heyecanla izlediğinde hâlâ Palpa'daydı. Fakat 14 Nisan'da, üstleri, müfrezesinin Rolpa'ya döneceğini aktardı. Kitle hareketi öyle bir ivme kazanmıştı ki, batıdaki Maoist ordunun askerî harekâtına devam etmesine artık gerek kalmamıştı. Kşitiz Magar yıkılmıştı. "[Neden geri gönderildiğimizi] anlayamıyordum," diye yazdı günlüğüne. "Sırtına tırmanmaya [ve kafasına vurmaya] gelmiştik. Hiçbirimiz bu kadar erken döneceğimizi düşünmüyorduk. Daha doğru dürüst çatışmaya bile girmedik ... Ne tuhaf! Gerçekten dönecek miydik? Bu düşünce içimi yaktı adeta."[65]

Ayaklanmada yer alan Maoist kadrolar, bu dışlanmışlık sancısını hissetmemiş olabilir; ama pek çoğunun, Maoistlerin hareketteki ikincil konumu hakkında hâlâ kaygıları vardı. YPİ, hareketin önderi olarak kabul ediliyordu. Kral Gyanendra ile anlaşmayı müzakere etmek, Girija Prasad Koirala ile Nepal Kongre Partisi'nin ve BML'nin diğer liderlerine düşecekti. İsyancılar, parlamenter partilerin hareketi sonlandırarak kralın vereceği birtakım önemsiz tavizleri kabul edeceklerinden korkuyordu. Ne de olsa Maoistlerin tarih görüşüne göre burjuva partileri (özellikle de Nepal Kongre Partisi) önemli dönüm noktalarında her zaman monarşinin ya da Hindistan'ın baskısına teslim oluyordu. 1990'da kabul ettikleri anayasa da krala önemli yetkiler tanıyordu. Krişna K. C.'nin 13 Nisan'da günlüğüne yazdığı gibi, "Herkes yedi partinin yine saray karşısında pes ederek halka ihanet edeceğinden ve feodal kölelikten kurtulma tarihsel fırsatını kaybedeceğinden endişe ediyor"du.[66]

Sokakların muazzam baskısı altında bulunan ve uluslararası düzeyde giderek daha fazla kınanan Gyanendra, bir dizi siyasi li-

dere, diplomata ve Hindistan devleti tarafından gönderilmiş bir temsilci olan Karan Singh'e danışıyordu. Hepsi ona taviz vermesini öğütledi. Gyanendra, 21 Nisan gecesi şunları söyledi: "Biz, bu Bildiri ile, emanet olarak tuttuğumuz Nepal Krallığı Yürütme Gücü'nün bugünden itibaren halka iade edileceğini ve Nepal Krallığı'nın –1990– Anayasası'nın 35. Madde'si uyarınca kullanılacağını beyan ediyoruz."[67] Yedi Parti İttifakı'ndan başbakanlık makamı için bir aday göstermesini istedi ve adayın ataması yapılana kadar mevcut bakanlar kurulunun yürütme gücünü elinde bulundurmaya devam edeceğini ekledi.

Kraliyet bildirisi, parlamentonun yeniden açılması veya Kurucu Meclis seçimlerine gidilmesi taleplerinden hiç söz etmiyordu. Yalnızca, kralın, devletin en yüksek otoritesi olma konumunu korurken, başbakanı partilerin seçmesine izin vereceğini ima ediyordu. Maoistler, güç vaadinin cazibesine kapılan partilerin teklifi kabul edeceğinden, on iki maddelik anlaşmayı terk edeceğinden ve isyancıların karşısına dikileceğinden endişe ediyordu. Bildiriyi kınadılar ve YPİ'yi kralla uzlaşmaması konusunda uyardılar.

Aslında endişeye mahal yoktu. Hindistan, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nin de aralarında bulunduğu başlıca dış güçlerin bildiriyi memnuniyetle karşılayan açıklamalarda bulunduğu ve YPİ'yi kralla uzlaşmaya çağırdığı doğruydu. Ama parlamenter partiler şüphelerini koruyordu, çünkü kral, parlamentonun geri getirilmesinden bahsetmiyordu. Hükümet partiler tarafından kurulacak olsa bile, bir yasama organı olmayacaktı; bu yüzden de hükümet, kralın hizmetinde kalmaya devam edecekti. Üstelik halktan gelen müthiş bir basınç vardı. Büyük kalabalıklar sokaklarda bildiriye karşı sloganlar atarak gösterilere devam ediyordu: "Kraliyet bildirisi ihanettir. Taviz değil tuzaktır!" ("*Şahi şoşana dhoka ho, naso hoina paso ho!*") İnsanlar, monarşinin hemen kaldırılmasını talep eden kitleleri yüzüstü bırakmamaları konusunda partileri uyarıyordu. YPİ, halkın şüphelerini gidermek için bir açıklama yaptı: "Kralın bildirisi, halk hareketinin gündemini

ve hedeflerini dikkate almamış ve halkın duygularını hiçe saymıştır Egemenlik, devlet otoritesi ve yönetim hakkı halka teslim edilmelidir. Barışçıl hareket, bu hedeflere ulaşmamıza dek devam edecektir."[68]

Gösteriler sürdü. Planlara göre 25 Nisan'da yaklaşık iki milyon insan Çevre Yolu'nda yürüyüşe geçecekti. Genelkurmay başkanı, NKO'nun kalabalıkları kontrol altına almak için yapabileceği hiçbir şeyin olmadığı ve kral halkın taleplerine yanıt vermezse monarşinin varlığının tehdit altına gireceği konularında kralı uyardı.[69] Ordunun yalnız bıraktığı kral, 24 Nisan'da kamuoyuna bir açıklama daha yaptı: "Biz, bu Bildiri ile, 22 Mayıs 2002'de dönemin başbakanının tavsiyesi ile ve Nepal Krallığı –1990– Anayasası uyarınca feshedilmiş olan Temsilciler Meclisi'ni eski görevine iade ediyoruz." Kral, mevcut hükümetin feshedileceğini söyledi ve YPİ'den yeni bir hükümet kurmasını istedi. YPİ mutluluktan havalara uçtu ve hareketin durdurulması çağrısı yaptı.

Maoistler hâlâ şüphe içindeydi: Parlamenter partiler, kralın koşullarını kabul ederken onlara danışmamıştı. Maoistlerin Kurucu Meclis seçimleri ve nihayetinde cumhuriyet taleplerine hiçbir gönderme yapılmamıştı. Praçanda, yol kesme eylemlerine ve grevlere devam çağrısı yapan bir açıklama yaptı. Ama partiler isyancılara, on iki maddelik anlaşmaya bağlılıklarını sürdürdükleri yönünde güvence verdi. Maoistler, halkın zafer sarhoşluğu yaşadığının ve mücadeleyi tek taraflı olarak devam ettirmelerinin zor olacağının da farkındaydı. Planladıkları protestolardan vazgeçtiler ve önerilen koşulları kabul ettiler.

Girija Prasad Koirala başbakan olarak atandı ve yedi parlamenter partinin önderlerinden oluşan bir hükümet kurdu. Göreve iade edilen parlamentonun ilk toplantısı 28 Nisan'da yapıldı. Bunun ardından hem isyancılar hem de hükümet ateşkes ilan etti. Siyasi tutuklular serbest bırakıldı. Parlamento, Kurucu Meclis seçimlerinin düzenlenmesine yönelik bir kararı hemen kabul etti. O zamana dek "Hindu krallığı" olarak tanımlanan Nepal'in laik bir

devlet olduğu ilan edildi. Kral, ordu üzerindeki denetim de dâhil olmak üzere tüm yetkilerinden ve ayrıcalıklarından yoksun bırakıldı. Nihai kaderi Kurucu Meclis tarafından kararlaştırılacaktı ve o zamana dek törensel bir hükümdar olarak kalacaktı. Praçanda, Bhattarai ve diğer üst düzey Maoist önderler, Katmandu'ya gelerek parlamenter partilerle uzun ve sancılı bir barış görüşmeleri sürecine başladı. 1990 Anayasası yürürlükten kaldırıldı. Yerine, seçilmiş Kurucu Meclis ülkenin kalıcı anayasası üstünde anlaşana kadar siyasi süreci yönlendirmek üzere tasarlanmış olan bir geçici anayasa getirildi. Maoistler, 15 Ocak 2007'de geçici anayasa uyarınca resmen parlamentoya dâhil edildi. Dört ay sonra, Koirala önderliğindeki geçici hükümete katıldılar.

Muhasebe

Girija Prasad Koirala'nın siyasi kariyerini 2006'daki halk hareketi kurtardı. 1990'ın ardından ilk seçilmiş başbakan olarak parlamenter demokrasinin o ilk yıllarındaki kötü yönetimden ve yolsuzluklardan büyük ölçüde kendisi sorumlu tutuluyordu. Daha sonra, parlamento feshedilip Kral Gyanendra başa geçince, yasama organının yeniden canlandırılmasını tek başına talep eder oldu. Onu eleştirenler her şeyi iktidar iştahıyla yaptığını söylüyordu. Rejime karşı çıkarak, Maoist tehditle başa çıkmayı becerememeyeceğini de göstermiş oluyordu. Kralın "büyük plan"ının Nepal'in demokratik kurumlarını dağıtmak olduğu yönünde tekrar tekrar uyarılar yapmıştı, ama bunlar, paranoya içinde olduğunun belirtisi olarak görülmüştü. Fakat kral 1 Şubat 2005'te mutlak iktidarı ele geçirdiğinde, yaşlı kurdun başından beri haklı olduğu ortaya çıktı. Bıkıp usanmadan, yasama organının bulunmamasının demokrasiyi tehlikeye atacağını söylemişti ve iddiası doğru çıkmıştı. Geriye dönüp bakıldığında, Şer Bahadur Deuba gibi siyasi rakiplerinin kral karşıtı ittifaka katılmasına izin vermesi yüce gönüllülük olarak görülüyordu. Maoistlerle müzakere etme, onları ana

akım siyasete dâhil etme ve böylece ülke ölçeğinde barışı getirme başarısı başarısı en çok Koirala'nın hanesine yazıldı. Hiçbir konuda anlaşamamalarıyla ünlü olan parlamenter partilerin monarşik rejim devrildikten sonra onu oybirliğiyle başbakan adayı olarak göstermesi, Koirala'nın yeni keşfedilmiş çapının bir göstergesiydi.

Parlamenter partilerle ittifakın başarısından pay çıkarabilecek bir diğer kişi, Maoist Başkan Praçanda'ydı. Nepal'in siyasi partilerini ve Hint yerleşik düzenini Maoistlerin çok partili demokrasiye bağlı olduğuna ikna etmek için tüm karizmasını ve hitabet gücünü kullanmıştı. 2004'te ve 2005 başında Maoistlerin parlamenter partilere ve Hindistan'a karşı resmî tutumu toptan düşmanlıktı. Fakat Praçanda, Eylül 2005'te partinin Çunbang'daki (Rukum) merkez komitesi toplantısında, partiyi yön değiştirmeye, kralı düşman kabul etmeye ve çok partili sisteme girmeye ustaca ikna etti. Aynı toplantıda Bhattarai ile duygu yüklü bir uzlaşmaya giderek, hizipleşme belası yüzünden bölünmenin eşiğine gelmiş olan partiyi sağlamca birleştirdi.

Fakat son olaylarla haklılığı kanıtlanmış olan sadece bir tane Maoist önder vardıysa, o kişi, tabii ki, Baburam Bhattarai idi. Parlamenter partilerin monarşiyi devirmek ve demokratik bir cumhuriyet kurmak için isyancılarla güç birliği yapmaları gerektiğini yıllardır savunuyordu. 2004'te parti onu kınamış ve tüm görevlerinden azletmişti. Üst düzey Maoist önderlerin Hindistan'da tutuklanmasıyla moralleri bozulan Praçanda ve başkaları, bir siyasi çözüme ulaşmayı öylesine çok istemişti ki, kralla anlaşma yoluna gitmeye çalışmışlardı. Böylesi bir anlaşma sağlayabilirlerse siyasi koşulları kendi çıkarlarına kullanabilecekleri ve sonunda kralı sembolik bir lidere indirgeyebilecekleri konusunda kendilerine güveniyorlardı. Ne var ki, Maoistlerin, böylesi bir anlaşmaya varmayı başarsalar bile, hedeflerine ulaşamayacakları açık olmalıydı. Hindistan ve ABD gibi önemli dış güçler için monarşik bir askerî rejim kabul edilebilir bir şey değilken, kralcı-Maoist bir rejim doğrudan doğruya aforoz edilirdi. Bu rejim Nepal'i muhtemelen

bir parya devlete dönüştürürdü. Ülkenin, Hindistan'ın ihsanlarına ve Batı'nın yardımlarına olan ağır bağımlılığı nedeniyle, böylesi bir rejimin uzun süre ayakta kalması mümkün değildi.

Ne olursa olsun, kralcılarla Maoistler arasındaki ittifak fikri çökmüş oldu. Gyanendra'nın kurnazlığı, en azından kısa vadede, isyancıları alt etti. Onları istediği yöne doğru çekti, sonra aniden mutlak otoriteyi ele aldı ve onlara karşı topyekûn savaş ilan etti. Praçanda'nın elinde, Bhattarai'ye itibarını iade etmekten ve onun çizgisini benimsemekten başka seçenek kalmamıştı.

Monarşinin çöküşüne en çok katkı sunan kimdi: Maoistler mi yoksa parlamenter partiler mi? Bu soru, 2006 ayaklanmasının ardından Nepal'in siyasi ve entelektüel çevrelerinde ateşli bir şekilde tartışıldı. İsyancılara karşı amansız bir düşmanlık besleyen bazı kesimler, tüm başarıları parlamenter partilerin hanesine yazmak çok uğraştı. Maoistlerin on yıldan uzun süren silahlı mücadeleyle başaramadığı şeyi on dokuz günlük barışçıl ayaklanmanın başardığını savundular.

Kentsel bölgelerde harekete Maoistlerden çok YPİ'nin önderlik ettiği doğruydu. Ayaklanmaya katılmaları kritik önem taşıyan orta sınıflar isyancıları desteklemiyordu. Rejimin devrilmesinde, silahlı mücadelenin değil sivil itaatsizlik hareketinin belirleyici olduğu da doğruydu. Hareketin başladığı sırada, isyancılar silahlı mücadeleyi bırakmayı ve çok partili sistemde yer almayı resmen kabul etmişti. Kanak Mani Dixit gibi yorumcular, biraz da bu sebeple, 2006 hareketinin yalnızca monarşik otokrasiye değil, aynı zamanda Maoist şiddete karşı olduğunu, bu yüzden isyancılar için de bir yenilgi anlamına geldiğini öne sürebildi.[70] Dixit, demokrasinin altın çağı olduğunu düşündüğü 1990'ların başlarındaki süreci Maoistlerin mahvettiği yönündeki görüşüyle tanınıyordu. 2006 hareketinin ardından tüm siyasi enerjisini Maoistleri kötülemeye ve kuyularını kazmak için çalışmaya adadı.

Ne var ki, Maoistlerin ayaklanmada hatırı sayılır bir etkiye sahip oldukları yadsınamaz. Parlamenter partiler, ancak isyancılarla on iki maddelik anlaşmayı imzaladıktan sonra kitlelerin desteğini kazanmaya başladı. Gazeteci Sudheer Şarma'nın gözlemlediği gibi, "On yıldır süren Halk Savaşı, [halk hareketinin] temeliydi ... Sokaklardaki hareketi körükleyenler arasında Maoistler başı çekiyordu."[71] Hareketin devasa ölçeği, yalnızca orta sınıflarda değil, köylüler, işçiler ve ötekileştirilmiş etnik gruplar dâhil, halkın tüm kesimlerinde alttan alta yükselen memnuniyetsizliği açığa çıkardı. Yaygın siyasi kaynaşma, büyük ölçüde, devlet güvenlik güçlerinin savaş sırasında sıradan insanlara uyguladığı şiddetin sonucuydu. Maoistler, nüfusun bu kesimlerinin siyasallaştırılmasında önemli bir rol oynamıştı. Baburam Bhattarai'nin söylediği gibi, "On yıldır süren Halk Savaşı, köylerde feodalizmin kökünü kazıdı; işte bu yüzden kırdaki köylüler ve kadınlar, kentsel bölgelerde örgütlenen harekete eşi benzeri görülmemiş sayılarla katıldı."[72]

Yadsınamayacak bir başka gerçek de, hareketin belirleyici gündemini Maoistlerin biçimlendirdiğiydi. Halkın sokaklara dökülüp Kurucu Meclis seçimleri ve cumhuriyetin kurulması için sloganlar atmaya başlaması için uzun bir hazırlık çalışmasına ihtiyaç vardı. Baburam Bhattarai ve Praçanda bu hazırlıkları daha 2001'de başlatmıştı. 2003 ateşkesi sırasında ve başka zamanlarda siyasetçilerle ve sivil toplum aktivistleriyle buluşmuş, onları, Kurucu Meclis talepleri karşılanırsa Maoistlerin şiddeti durdurmaya hazır olduğuna ikna etmeye çalışmışlardı. Katmandu sivil toplumunun etkili kesimleri, Maoistlerin önerdiği toplumsal ve siyasi programı zaman içinde kabullenmişti. Bu gündem, Kurucu Meclis seçimleri ve monarşinin feshi dışında, geçmişte ötekileştirilmiş olan sosyal grupların daha fazla temsil edilmesini garanti almak için Nepal devletinin radikal bir şekilde yeniden yapılandırılmasını da içeriyordu. 2006 hareketi ortaya çıktığında, ana akım söylem bu talepleri tümüyle özümsemişti; artık, aşırılıkçı bir isyancı grubun partizanca talepleri olarak görülmüyorlardı.

9. BÖLÜM

Halk Savaşı'nın Sonuçları

İsyancılar Başkentte

Başkan Praçanda, Katmandu'ya vardıktan sonra gizemli havasından çok şey kaybetti. Yetişkinlik döneminin o kadar uzun bir süresini saklanarak geçiren isyancı önder, birden halkın gözü önündeki bir figüre ve medyanın sevgilisine dönüştü. Katmandu'daki halkın karşısına ilk kez çıkışını izlemek için binlerce kişi toplandı. "Yeni Nepal'de," diye ilan etti ateşli bir konuşmada, "sömürülen ve acı çeken kitleler, kendilerine son iki yüz elli yıldır hükmedenlere bir diktatörlük uygulayacak."[1] Hatiplik becerileri ve karizması apaçık ortadaydı; onu popülist bir demagog olarak adlandıranlar bile kişiliği karşısında büyüleniyordu.

Praçanda ve Başbakan Girija Prasad Koirala, 21 Kasım 2006'da Kapsamlı Barış Anlaşması'nı (KBA) imzaladı. KBA, isyancıların temel güç kaynaklarının pek çoğundan vazgeçmesini gerektiriyordu. Halk Kurtuluş Ordusu, ülke genelinde yedi ordugâhla (ve her birinde üç uydu kampla) sınırlanacak ve Birleşmiş Milletler'e bağlı bir siyasi heyeti tarafından izlenecekti. Savaşçılardan bazıları zamanla Nepal Ordusu'na ("Kraliyet" sıfatı parlamento kararıyla kaldırılmıştı) katılacak, geri kalanlar terhis edilerek sivil hayata döndürülecekti. Anlaşma, Maoistlerin paralel rejim yapılarını dağıtacağını ve savaş sırasında kontrol ettikleri bölgelerde devlet dairelerinin, polis karakollarının ve parlamenter parti şubelerinin yeniden kurulmasına izin vereceklerini de belirtiyordu.

Buna karşılık parlamenter partiler, Nepal devletinin ve toplumunun dönüşümü için Maoistlerin önerdiği pek çok şartı yerine getirmeyi kabul etti. KBA, "mevcut merkezî ve üniter devlet sistemi"ni, ötekileştirilmiş toplumsal grupların taleplerine duyarlı olan, "kapsayıcı, demokratik ve ilerici" bir devlete dönüştürme vaadinde bulunuyordu. "Bilimsel toprak reformu politikaları" üreterek "tüm feodalizm biçimlerini sonlandırma" sözü veriyordu. Nepal Ordusu "demokratikleştirilecek"ti. Bu, savaş yılları boyunca şişirilen ordunun küçültüleceği; monarşiye yakın kast grupları olan Çhetriler ile Thakurilerin hegemonyasını zayıflatmak için ötekileştirilmiş toplumsal grupların ordu saflarına katılacağı; ve ordunun seçilmiş hükümetlere sadık kalması ve sivillere yönelik (örnekleri savaş sırasında görülen) aşırılıklardan kaçınmasını güvence altına almak için ordu personelinin "demokratik ilkeler ve insan hakları değerleri" konularında eğitileceği anlamına geliyordu.[2]

Maoistler, barışın bu ilk günlerinde savaş zamanındaki coşkularını korudu. Kendilerini toplumsal dönüşümün ana temsilcileri olarak görüyor, geleneksel parlamenter partilerin ve güçlü toplumsal grupların gündemlerini dağıtmak için komplo yapmasından korkuyorlardı. Ayaklanmadan aylar önce, Eylül 2005'teki bir merkez komitesi toplantısında, monarşinin yerini alacak rejimi tartışmışlardı. Onlara göre bu, "burjuva" ya da "Yeni Demokratik" değil, ikisinin arasında bir yerde duran bir "geçiş" rejimi olmalıydı. Ana akım partilerin, isyancıları geleneksel parlamenter siyaset tuzağına düşürerek ve böylece ilerici gündemlerini etkisizleştirerek, katıksız bir burjuva sistemini yeniden kurmaya çalışacaklarından korkuyorlardı. Maoistler, devleti bir "Yeni Demokrasi"ye dönüştürme çabalarına devam etmeye ant içti.[3] Böylece Maoist önderler, kendi saflarına, savaşı bırakmış olsalar bile mücadelelerinden asla vazgeçmedikleri, barış anlaşmasına bağlı kalmalarının güçlerini azaltmayacağı ve anlaşmanın sınırlarını diğer partiler karşısında isyancılara avantaj sağlayacak şekilde zorlayacakları güvencelerini veriyordu.

Bu yüzden Praçanda ve diğer Maoist önderler, barış anlaşmaları imzalandıktan sonra bile hükümetten taleplerde bulunmaya devam etti. Ayaklanma sayesinde, açık bir askerî zafer kazanamamış olsalar bile, siyasi bir zafer kazandıklarına inanıyorlardı. Devlet ordusu ile isyancı ordunun eşit statüye sahip olmasında ısrarcı olarak, yeni bir ulusal ordunun yaratılması için bu ikisinin birleştirilmesini talep ettiler.

Monarşinin kaderiyle ilgili sorun henüz çözülmemişti. Partiler, bu sorunu seçimden sonra oluşacak olan Kurucu Meclis'in çözmesini kararlaştırdı. Nepal Kongre Partisi'nin bazı önderleri, törensel bir rolde de olsa kurumun korunmasından yanaydı; Maoistler ise derhal feshedilmesini istiyordu. Ayrıca, Nepal tarihindeki tüm seçimler, oy çokluğu [*first-pass-the-post*: en çok oy alan koltuğu alır –*çev.*] sistemi uyarınca yapılmıştı. Maoistler, Kurucu Meclis seçimlerinin, daha küçük partilere ve ötekileştirilmiş gruplara avantaj sağlayacak şekilde nispi temsil esasına göre yapılmasını talep etti. Partiler, aylar süren tartışmaların ardından, Aralık 2007'de, sonunda, monarşiyi feshetme kararının, Kurucu Meclis'in ilk oturumundaki üyelerin oylarıyla kesinleştirileceğinde mutabık kaldı. Ayrıca Meclis'teki 575 sandalyenin 335'ini (yüzde 58'ini) seçmek için nispi temsil sisteminin kullanılacağında da anlaştılar. Yirmi altı üye de aday gösterme yoluyla belirlenecek ve toplam üye sayısı 601 olacaktı.

Maoistler, eski güç kaynaklarından vazgeçmek zorunda kaldı, ama kısa bir süre içinde yenilerini kazandılar.[4] Kırsal kesim üzerindeki kontrollerini gevşetmiş olsalar bile, artık kentlere ve kasabalara kolaylıkla girebiliyorlardı. Maoist sendikalar sınai kuruluşlarda ve işletmelerde örgütlendi. İşçiler adına yürüttükleri militan kampanyalar sayesinde muazzam destek buldular. İş durdurmalara yol açtılar işyeri sahiplerini müzakereye zorladılar. Örneğin, Katmandu'daki kumarhanelerin tümü, koruma karşılığında, kârlarından önemli kesintileri Maoist sendikaya ödemeye başladı.

Genç Komünistler Birliği (GKB), partiye bağlı örgütlerin en önemlisi haline geldi. KBA imzalandıktan bir ay sonra, Aralık 2006'da kurulan GKB, HKO'nun ordugâhlara kapatılmasından sonraki süreçte parti örgütünü genişletme ve ideolojisini yayma sorumluluğunu üstlendi. GKB'nin üst düzey önderlerinden Kul Prasad K. C. "Sonam"a göre, "HKO'nun esas gücü ordugâhlara kapatılmıştı ama ikincil gücü, [yani] köylerdeki ve yerel savunma ekipleri GKB'ye dönüşmüştü."[5] Parti önderliği, bir dizi HKO komutanı ile komiserini GKB'ye aktardı. Örneğin GKB'nin başındaki Ganeş Man Pun, savaş bitmeden önce HKO'da tümen komutanlığı yapıyordu.

GKB kısa sürede kamuoyunun bir hayli ilgisini çekti. GKB önderleri, başlıca amaçlarının halka hizmet olduğunu ileri sürüyordu. 2007 ve 2008 boyunca GKB kadrolarını Katmandu sokaklarında görmek her zaman mümkündü. Alınlarında kızıl bantlar, ellerinde parti bayraklarıyla çöp toplarken, yasadışı bir şekilde kondurulmuş yapıları yıkarken, hatta yol inşa ederken görülebiliyorlardı. Fakat çoğu GKB'nin imajını iyileştirmeye yönelik reklam kampanyaları olan bu projeleri nadiren tamamlarlardı.

Halkla ilişkiler kampanyası bir yana, GKB'nin başlıca taktikleri korkutma ve zorlamaydı. Devletin hukukun üstünlüğünü hayata geçirme kapasitesinin yetersizliğinden yararlanan GKB, kendisini paralel bir yasa uygulayıcı kurum haline getirmişti. Kadroları, yolsuzlukla ya da suç işlemekle suçlanan bireyleri düzenli bir şekilde alıkoyuyor ya da taciz ediyor, çoğu zaman da onları polise teslim ediyordu. Sorunları devletin yasal sistemi tarafından çözülmeyen pek çok mağdurun yanı sıra düşmanlarına gözdağı vermekten başka derdi olmayanlar da GKB'nin kapısını çalıyordu.[6] GKB, yüksek kazançlı işlere de bulaşmıştı. Örneğin, söylentilere bakılırsa, emlak işlemlerine aracılık ederek kârdan pay alıyor, "menfaat sahiplerine imar sözleşmeleri sağlamak için" baskı uyguluyor, "aracılık hizmetleri" için yüzde alıyordu.[7]

Öz olarak, Maoistler, devlet ile yurttaşları arasında sözleşme ihlalleri olan alanlara sızıyordu. Devletin sağlayamadığı güvenliği sunuyor ve hizmetleri için ücret alıyorlardı. Oyunun başat oyuncuları haline gelmek için devlet ihalelerindeki pervasız yolsuzluklardan yararlandılar. Polis teşkilatının moralini kaybettiği, yasanın uygulanamadığı bir ortamda bir adım öne çıkarak devletinkiler benzeri hizmetler sunabildiler, böylece parti için kaynak yaratıp nüfusun büyük kesimleri üzerindeki nüfuzlarını artırabildiler.

Partiler, pek çok ertelemenin ardından, sonunda, Kurucu Meclis seçimlerini Nisan 2008'de yapmayı kararlaştırdı. Maoistler seçim kampanyalarını eşsiz bir heves ve coşkuyla başlattı. Etki alanlarını en üst düzeye çıkarmak üzere partilerini ve kampanya mekanizmalarını yeniden düzenleyerek diğer partilerin nadiren göründüğü ücra köylerde varlıklarını hissettirdiler. Seçim Komisyonu'nun seçmen eğitim programlarının ulaşamadığı bölgeleri adım adım gezerek, halkı seçim sistemi hakkında bilgilendirdiler, oy pusulalarını doldurma eğitimi verdiler. Diğer büyük partilerin aksine, ötekileştirilmiş sosyoekonomik gruplardan, seçim bölgelerinin yerlileri olan genç adayları sahaya sürdüler. Ayrıca rakip siyasi partilerin adaylarını darp etme, geçici süreyle alıkoyma, kampanyalarını engelleme ve seçmenlerinin gözünü korkutma gibi bir dizi taciz eylemine başvurdular. Diğer siyasi partiler sonunda il merkezleri dışında kampanya yapmaya başladığında, oralara çoktan yerleşmiş olan Maoistlerle rekabet etmeleri zordu.[8]

Parlamenter partilerdeki, medyadaki ve diplomatik çevrelerdeki yaygın görüş, halkın, Maoistlerin çatışma sırasındaki cebir ve şiddetinden bıkıp usandığı ve devrimcilerin seçimde iyi performans gösterme şanslarının pek olmadığı yönündeydi. Fakat geçmişin isyancıları, 575 sandalyenin 220'sini kazanarak Nepal Kongre Partisi ile BML'yi şoka ve umutsuzluğa sürükledi (ikinci sıradaki Nepal Kongre Partisi yalnızca 110, BML 103 sandalye

kazanmıştı) ve seçimlerden Kurucu Meclis'in en büyük partisi olarak çıktı.[9] İsyancıların agresif kampanyası işe yaramıştı. Kendilerini, özellikle de tarihsel olarak ötekileştirilmiş topluluklara, bir toplumsal dönüşüm gücü olarak sunmayı başarmışlardı. Halk arasında zaten derin bir hayal kırıklığına yol açmış olan 1990'ların eskimiş siyasetinden başka sunacak bir şeyleri bulunmayan diğer partiler, onlara kıyasla çok yaşlı ve yorgun gözükmüştü.

Geri Tepme

2009 Ağustos'unda Praçanda başbakan, Baburam Bhattarai ise maliye bakanı oldu. Kurucu Meclis'te kesin çoğunluğa sahip olmayan Maoistler, bir koalisyonun başına geçti. Maoistler Girija Prasad Koirala'nın cumhurbaşkanı olmasını kabul etmeyince, Nepal Kongre Partisi koalisyona katılmayı reddetti. Cumhurbaşkanlığı büyük ölçüde simgesel bir makam olsa bile, Maoistler, Koirala gibi güçlü bir önderin bunu yürütme gücüne el uzatmak için kullanacağını savundu. Bu farklılık iki parti arasındaki ilişkiyi limonileştirdi. Öte yandan BML ile sandalye sayısı olarak dördüncü sıradaki parti olan Madhesi Janadhikar Forumu (MJF), Maoistlerin hükümetteki ortakları olmayı kabul etti. Fakat eski isyancılar, bir koalisyonun parçası olmalarına rağmen eksiksiz yetki sahibiymiş gibi hareket etti ve saldırgan kararlar alarak pek çok güçlü grubu kısa sürede düşmanlaştırdılar.

Örneğin, Maoistler, devlet memurluğunu altüst etmeye çalıştı. Gözde bakanlık makamlarının Maoistlere sempati duyan memurlara dağıtıldığı algısı hayli yaygındı. Parti, elli yaşın üzerindeki ya da yirmi yıldan uzun süredir görevde olan tüm memurları emekli etmeye; memurların ek gelir sağlamak için ek işte çalışmasına (düşük memur maaşları düşünüldüğünde yaygın bir uygulamaydı bu) izin vermemeye ve çocuklarının (ülkenin özel okullarına kıyasla hayli kalitesiz olan) devlet okullarında okumasını zorunlu kılmaya karar vererek bürokrasinin büyük bölümünü kendinden uzaklaştırdı.[10]

Benzer şekilde, Maois hükümet, bir adalet konseyi üyesini istifaya zorlamaya çalışınca yargıyı da kızdırdı.[11] Ayrıca, tüm eğitim kurumlarının zamanı geldiğinde kamulaştırılacağını, o zamana dek de özel okulların devletin eğitim sistemini sübvanse etmek için ağır vergiler ödemek zorunda olacağını duyurarak tüm özel okul sektörünü karşılarına aldılar.

Eski isyancıların seçim başarısından rahatsız olan Nepal Kongre Partisi ve BML, Maoistlerin güçlerini artırması karşısında daha da kaygılanmaya başladı. Eski parlamenter partilerin önderleri, Maoistlerin bu kadar sandalyeyi ancak göz korkutarak ve seçim hileleriyle kazanabildiğini söyleyerek acı acı yakınıyordu. Eski partiler, monarşinin düşüşünün ardından avantajlı konumlarını koruyacaklarını düşünmüştü. Hedefleri, askerî aygıtlarını dağıtarak ve onları parlamenter siyasete dâhil ederek eski isyancıları dizginlemekti. Sürecin zor olacağını biliyorlardı, ama isyancıların iktidar araçlarını bu kadar hızlı bir şekilde ele geçirerek parlamenter partileri geri plana iteceğini düşünmemişlerdi. Nepal Kongre Partisi ve BML önderleri, halka açık etkinliklerde ve gazete köşelerinde, eski isyancıların, silahlı bir isyan düzenlemek ve devlet üzerinde mutlak denetim kurmak için doğru anı beklediğini ileri sürüyordu. Maoistlerin, resmî olarak, şiddetten vazgeçmediğini ve demokrasi ve çoğulculuk değerlerini kabul etmediğini hatırlatıyorlardı. Ayrıca, GKB'yi dağıtması ve Maoistlerin savaş sırasında el koyduğu mülklerin iadesini hızlandırması için Praçanda'ya baskı yapıyorlardı.

1990'ların çoğunda hükümeti yönetmiş olan Nepal Kongre Partisi, iktidardaki partinin devlet kaynaklarını kullanarak parti örgütünü güçlendirebileceğini çok iyi biliyordu. Maoist partinin destekçilerini himaye ettiğini görmek onları rahatsız ediyordu. Örneğin, Maoistlerin yönettiği hükümetin sağlık bakanı Giriraj Mani Pokharel, özel sağlık kuruluşlarının devlet bütçesinden fonlanmasını yasaklayan kuralı çiğneyerek Maoistlerin sahip olduğu Janamaitri Hastanesi'ne 10 milyon rupi (yaklaşık 140.000

dolar) vermişti.[12] Maliye Bakanı Baburam Bhattarai, gelirleri artırmak konusundaki başarısı nedeniyle halkta bir hayli saygı uyandırmıştı. Ne var ki, vergi toplamakla ve vergi kaçakçılığını soruşturmakla görevlendirilen kurumların büyük ölçüde Maoist kadrolardan oluştuğu, bunun da partinin devlet gelirlerini kontrol etmesini mümkün kıldığı ortaya çıktı. Nepal Kongre Partisi liderleri, maliye bakanlığının serbest meslek programına ayrılmış olan fonların asıl olarak GKB'ye ve diğer Maoist kadrolara aktığını öne sürüyordu.[13]

Hindistan'ın gözü de Maoistlerin üzerindeydi. Hint siyasetçiler ve bürokratlar, Maoistlerle parlamenter partiler arasındaki on iki maddelik anlaşmaya aracılık etmiş ve barış sürecinin bir tür gayriresmi garantörü haline gelmişti. Örneğin, 2007'de, partiler arasındaki anlaşmazlıklar barış sürecini rayından çıkarma tehlikesi yarattığında, Hint diplomatlar araya girerek tüm tarafları seçime gitmeye ikna etmişti. Az sayıda aktörün hiç bitmeyen bir ittifak değiştirme ve güçlü çıkar gruplarından destek arama oyununu oynadığı Katmandu'nun siyasal kültürüne derinlemesine batmışlardı. Hint büyükelçiliği yetkilileri, mali ve başka türlü destekler sunarak farklı siyasi liderleri etki altına alıyor ve liderler ve partiler arasındaki ayrılıkları manipüle ediyordu. Bu liderlerin duyarlılıklarını biliyorlardı ve onların kişisel hırslarını kullanmak konusunda ustaydılar.

Onların hedefi, Maoistlerin de Nepal Kongre Partisi veya BML gibi bir partiye dönüşmesi, silahsızlanmış, eski siyasi kültüre dâhil olmuş ve aynı teşviklere açık bir parti olmasıydı. Maoistlerin devlet reformu gündeminin ikincil olduğu düşünülüyordu. Bir dizi parlamenter parti lideri gibi Hint diplomatlar da, Maoistlerin gündeminin, parlamenter oyunun bildik kurallarına göre faaliyet gösteren bir ana akım siyasi partisine dönüşmelerini engellediğini düşünüyordu.[14]

Dolayısıyla, KBA'nın hükümlerinin hayata geçirilmesi söz konusu olduğunda, bunların çoğu (örneğin kayıpları ve toprak re-

formlarını soruşturacak bir komisyon olan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun [HUK] kurulması) Hindistan'ın çıkarına değildi. Hint yetkililer, siyasi yapıyı değiştirecek ve Maoistlerin devlet ordusu üzerindeki gücünü artırabilecek olan hükümlere kesinkes karşıydı. Bu yüzden, hem Maoistlerin iki orduyu eşit şartlar altında "birleştirme" fikrine, hem de KBA'da yer alan ve Nepal Ordusu'nu "yeniden boyutlandırma" ve "demokratikleştirme" hükümlerini de içeren temel güvenlik sektörü reformuna karşıydılar. Hindistan, orduyu muhtemel bir Maoist askerî darbeye karşı son kale olarak görüyor, ordunun moralini ve kurumsal uyumunu zedeleyebilecek tüm eylemleri baltalamaya çalışıyordu.

Hint hükümeti, başlangıçta Maoistlerin öncülüğündeki hükümetle uyumlu geçinmeye çalıştıysa da hükümetin aldığı kararlar çok geçmeden rahatsızlık vermeye başladı. Praçanda, başbakan olmasının hemen ardından Pekin'deki Olimpiyat Oyunları'nın kapanış törenine katılarak, farkında olmadan, Nepal hükümet başkanlarının başka herhangi bir ülkeye yolculuk etmeden önce Yeni Delhi'ye nezaket ziyareti yapması geleneğini ihlal etmişti. Praçanda, Hindistan ile Nepal arasındaki güçlü bağlara sadık kalacağını yinelemiş, ama Nepal'in iki komşusuyla "eşit mesafeli ilişki" içinde olması gerektiğini eklemişti. Her iki ülkenin vatandaşlarına sınırın diğer tarafına geçme ve orada çalışma hakkı tanıyan 1950 tarihli Hindistan-Nepal Barış ve Dostluk Antlaşması'nı gözden geçirilmesinden söz etmişti; Maoistler, sınır denetimlerini sıkılaştırmak istiyordu. Maoistler, aynı zamanda Çinli siyasetçilerle ve diplomatlarla dostluk geliştiriyor, Nepal'in kuzey sınırındaki geçişleri kolaylaştıracak bir antlaşma hakkında kafa yoruyorlardı. Yeni Delhi, Maoistlerin Nepal'i Hindistan'ın etki alanından çıkarmaya çalıştığından giderek daha fazla kaygılanıyordu.

Ardından, hükümet, milliyetçi bir şevke kapılarak Nepal'in en önemli tapınağı olan Paşupatinath'taki Güney Hindistanlı rahiplerin yerine yerel rahipleri getirmeye çalıştı. GKB kadrolarının, Hint rahipleri tartaklayarak tapınak yerleşkesinden zorla çıkarmaya

çalıştığına dair haberler vardı. Hem Nepal'deki ve hem de Hindistan'daki Hindu gruplar, dinsiz rejimin kutsal gelenekle oynaması nedeniyle çileden çıktı. Hükümet kararını geri çekti, ama Maoistler Hint kamuoyunun etkili kesimlerini çoktan karşılarına almıştı.

Sonunda, Maoistlerle Nepal Ordusu arasında gerginlik patlak verdiğinde, diğer parlamenter partiler, Hindistan ve Katmandu medyasının büyük bölümü hükümete karşı kararlı bir şekilde birleşti.

Nepal Ordusu, kraliyetle bağlarının koparılmasını sessizce kabullenmişti. Kışlalara kapanmasını öngören KBA hükümlerine de uymuştu. Fakat bu kısıtlamalardan rahatsız olmuş ve Maoistlere düşmanlık gütmeye devam etmişti. Yüksek rütbeli subaylar, kapalı kapılar ardındayken, isyancıların Nepal Ordusu'nu pat durumuna düşürdüğü iddiasını reddediyordu. Maoist orduyu yenilgiye uğratmanın eşiğine geldikleri, ama yalnızca rejimin bazı siyasal hataları –örneğin Şubat 2005'te kralın iktidara el koyması– nedeniyle bunu yapamadıkları konusunda ısrarcıydılar. Ordunun yüksek rütbeli subaylarının çoğu, kurumun "demokratikleştirilmesi" hakkındaki KBA hükümlerine karşı çıkıyor, bunu siyasetçilerin hiç bilmedikleri meselelere burunlarını sokması olarak görüyordu. Ayrıca ordunun savaş döneminde yaptıklarını savunuyor, tüm insan hakkı ihlallerinin talihsiz fakat kaçınılmaz şeyler olduğunu iddia ediyorlardı.

2004 ve 2005'te Maoistlerle kral arasındaki en önemli aracılardan biri olan General Rukmangud Katawal, Eylül 2006'da genelkurmay başkanı olmuştu. Adanmış bir kralcı olan general, demokrasiden hoşlanmamasıyla ünlüydü. 2002'de kralın "aydınlanmış despotluk"unu savunan bir dizi makale yayımlamıştı. Tüm devlet binaları monarşinin simgelerinden arındırıldıktan sonra bile, modern Nepal'in ilk kralı Prithvi Narayan Şah'ın bir portresi makam odasının duvarını süslüyordu. Katawal, genelkurmay başkanı olarak, sık sık toplumun önüne çıkan ve medyaya konuşan, hayli göz önündeki bir figüre dönüşmüştü.

Katawal'ın hedefi, ordunun özerkliğini ve ayrıcalıklarını korumaktı. Değişen siyasi senaryoda isyancı ordunun devlet ordusuyla eşit konuma sahip olduğu yönündeki Maoist iddia onu özellikle rahatsız ediyordu. "Devlet devlettir," diyordu Katawal sık sık, devlet kurumlarının, isyan ordularının sahip olmayı hayal bile edemeyeceği bir meşruiyete sahip olduğunu kastederek.[15] KBA'nın iki gücün birleştirilmesi hakkındaki hükmüne açıkça karşı çıkıyordu. Ona göre, isyancıların devlet ordusuna girmesine izin vermek, kurumun bütünlüğünü zedelerdi. Ayrıca, hükümetin, kurumu daha kapsayıcı kılmak için Madhesileri orduya alma önerisine de direniyordu. Yakın geçmişteki diğer siyasi değişikliklerle de barışık değildi. Ordu, onun önderliği altında, geçici anayasaya dâhil olmasını istediği bazı öneriler sundu. Bu öneriler arasında, devletin geleceğini ilgilendiren –Nepal devletini laikleştirme kararı ya da onu ötekileştirilmiş grupların daha çok temsil edilmesine izin verecek şekilde yeniden yapılandırma kararı gibi– önemli kararların, seçilmiş Kurucu Meclis tarafından alınmak yerine referanduma götürülmesi de bulunuyordu.

Hükümet, emekliliğin eşiğindeki sekiz tuğgeneralin görev süresini uzatmayı reddedince, Katawal, onlara, kararı tanımayarak görevlerine devam etmelerini söyledi. Ordu, barış anlaşmalarını ihlal edecek şekilde asker alımlarına da başladı. Hükümet bunun durdurulması emrini verdi, ama bu talimat da yok sayıldı. 18 Nisan 2009'da, bir Maoist olan Savunma Bakanı Ram Bahadur Thapa, Katawal'dan itaatsizliğinin nedenlerini açıklamasını talep etti. Katawal, cevap vermek yerine diğer partilerle ve diplomatik görevlilerle birlikte Maoistlere karşı kulis faaliyetleri yürütmeye başladı.

Diğer Maoist önderlerin baskısı altındaki Praçanda, Katawal'ı görevden almaya hazırlıkları yaptı. Büyük bir gürültü koptu. Daha eski parlamenter partiler ve medyanın büyük bölümü, hükümetin orduyu kontrol edememesinin geçmişte demokrasiye nasıl sürekli zarar verdiğini unutmuş görünüyordu. Maoistlerin daha

ciddi bir tehdit oluşturduğuna karar vererek Katawal'ı savunmak için sıraya girdiler. Maoistlerin Katawal'ın yerine düşündükleri General Kul Bahadur Khadka, iddiaya göre, isyancılara, çok sayıda Maoist savaşçının, subay da olabilecekleri şekilde, orduya katılmasını sağlayacağı sözünü vermişti. Muhalefet, koro halinde, Maoistlerin bu adım sayesinde ordu üzerinde denetim kurmayı, devlet gücünü ele geçirmeyi ve komünist bir diktatörlük kurmayı amaçladığını söylüyordu.

3 Mayıs'taki bir kabine toplantısında, Maoistler Katawal'ı görevden almaya karar verdi. BML, anında toplantıyı terk ederek hükümetten desteğini çekti. Aralarında Kongre Partisi ile BML'nin de bulunduğu on sekiz parti, (monarşinin feshedilmesinin ardından parlamentonun büyük ölçüde sembolik bir rol olan devlet başkanlığına seçtiği eski bir Kongre Partisi siyasetçisi olan) Cumhurbaşkanı Ram Baran Yadav'a, Maoistlerin kararını bozmasını isteyen bir mektup gönderdi. Yadav, Katawal'ı arayarak hükümetin mektubunu görmezden gelmesini söyledi. Ertesi gün, "gerici unsurların genç cumhuriyete karşı bir komplo kurduğu"nu söyleyen Praçanda istifasını açıkladı ve Maoistler hükümetten çekildi.

"Ayrıca Nepalli tüm yurtsever erkek ve kız kardeşlerimin dikkatini, bazı uluslararası güç merkezlerinin genelkurmay başkanı sorunu hakkındaki görünür ve görünmez rollerine çekmek istiyorum," demişti Praçanda, istifa konuşmasında. "Yabancı efendilerin önünde başımızı eğme ve on binlerce yurtsever bireyin feda ettiği kanı yok sayma niyetimiz yok." Gönderme örtülü bile olsa, Hindistan'ın kastedildiği besbelliydi. Hindistan, gerçekten de hükümetin düşmesinde can alıcı bir rol oynamıştı. Büyükelçilik yetkilileri, Maoistlerin müttefiklerini koalisyondan çekilmeye ikna etmek için agresif kulis faaliyetleri yürütmüştü. Hindistan Büyükelçisi Rakeş Sood ve Dışişleri Bakanı Pranab Mukherjee, hükümetin kararını iptal ederse cumhurbaşkanını destekleyeceklerine söz vermişti.[16] Bu önemliydi, çünkü cumhurbaşkanının müda-

halesi sağlam bir hukuki zemine yaslanmıyordu; geçici anayasa, devlet başkanının yürütme kapsamına giren kararlar almasına izin vermiyordu. Maoist hükümetin düşüşünün ardından Katmandu'daki Hint diplomatlar, iki seçim bölgesinde 2008 seçimlerini kaybeden BML'den Madhav Nepal'in liderliği altında yeni bir yönetim ittifakının kotarılmasına yardımcı oldu. Bu hiç kolay bir görev değildi; yasama meclisinde Kongre Partisi ile BML, 601 sandalyeden toplam 213'üne sahipti. Çoğunluk oluşturmak için yirmi partinin daha sürüye eklenmesi gerekiyordu.

Madhav Nepal hükümeti, Maoistleri zayıflatma kampanyası kapsamında Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu'na (BMNM), HKO'yu izlemeyi sürdürürken Nepal Ordusu kamplarını izlemeyi bırakmaları yönünde baskı yaptı. Hükümet, ordu ve Hindistan, BMNM'nin ülkedeki varlığının, HKO'nun orduyla eşdeğer olduğu algısını yaratarak Maoistlere gereksiz yere meşruiyet sağladığı kanısındaydı. Fakat BMNM, hükümetin talebi doğrultusunda silahlı güçleri izleme anlaşmasının hükümlerini ihlal etmeyi reddetti. Etkili siyasetçiler ve gazeteciler, BM misyonunu Maoist yanlısı olmakla suçladı. BMNM, hükümetin görev süresini uzatmayı reddetmesinin ardından, 2011 başında Nepal'den çekildi.

Yeni Delhi ve geleneksel parlamenter partiler, iktidardan çekilmeye zorlanan Maoistlerin, Hint diplomatların deyimiyle, "rota düzeltmesi"ne gideceğini umuyordu.[17] Partiyi devlet kaynaklarından yoksun bırakmanın onun himayecilik gücünü azaltacağını ve sıradan üyelerin önderlikten uzaklaşacağını hesaplıyorlardı. Dahası, ana akım parlamenter partilerle ittifak halindeki Hint hükümeti, Mayıs 2009'da, temel Maoist taleplere, en önemlisi de Maoist savaşçıların orduyla bütünleştirilmesine karşı tutumunu sertleştirdi. Bu eylemlerin, Maoist önderlerin sözlerini tutmaktan aciz kişiler olarak görünmesine yol açacağını ve böylece otoritelerinin zayıflayacağını düşünüyorlardı.

Oynadıkları kumar, Maoist saflar arasında hoşnutsuzluk yaratarak parti içinde çatlaklara yol açmayı, önderliği Yeni Delhi'ye

secde etmeye ve iktidara dönmenin usul ve koşullarını tekrar müzakere etmeye zorlamayı amaçlıyordu. Eğer bu müzakereler başarıya ulaşırsa, kulağı çekilerek uysallaştırılan Maoist parti, iktidarın imkânlarından tekrar faydalanabilirdi. Aksi takdirde içsel gerilimler artmaya devam edecek ve parti gitgide Delhi'nin etkisine açık hale gelerek iç uyumunu kaybedecekti. Hint devleti, böylesi oyunlara yabancı değildi. Ne de olsa, bunlar, Keşmir'deki ve Kuzeydoğu Hindistan'daki düşman gruplarla baş etmek için daha önce oynanmış ve çoğu zaman başarı getirmiş olan oyunlardı.

Hükümet Sorunu

Kurucu Meclis, 28 Mayıs 2008'deki ilk oturumunda monarşinin feshedilmesini ve bir cumhuriyetin kurulmasını oyladı. Büyük partiler eşine az rastlanır bir görüş birliği sergiledi; toplanan 564 delegenin 560'ı yasa tasarısı lehine oy kullandı. Devrik kral Gyanendra, sonradan müzeye dönüştürülecek olan Narayanhiti Sarayı'nı boşalttı. Ancak partiler arasındaki görüş birliği bunun ötesine geçmedi. Kurucu Meclis'in, halk temsilcilerinin ülkenin yasalarını kendi tercihlerine göre yazacağı tarihsel bir platform olması amaçlanmıştı. Ama meclis, Nepal politikasının geleceği hakkında taban tabana zıt görüşlere sahip olan isyancılar ile eski parlamento partileri arasındaki bir ideolojik muharebe arenasıydı aynı zamanda. En zorlu anlaşmazlıklardan biri de ülkenin benimsemesi gereken yönetim şekli hakkındaydı.

Maoistler, tek parti devleti rüyalarını resmen terk etmiş ve demokrasinin temel ilkelerini (düzenli seçimler, ifade örgütlüğü ve örgütlenme özgürlüğü) kabul etmişti. Ama Nepal toplumunun hızlı yapısal dönüşümünü hayata geçirebilecek olan güçlü ve etkili bir devlet arzuları devam ediyordu. Sadece, yürütme gücünü elinde toplayan ve pek kısıtlanmamış bir hükümetin, çıkar gruplarının direncini kırabileceğine, feodalizm kalıntılarını ortadan kaldırabileceğine ve devleti dış manipülasyonlara karşı dayanıklı kılabileceğine inanıyorlardı.[18]

Maoistler, parlamentoyla yıllarca "dişsiz tartışma kulübü" diye alay etmişti. Şimdiyse, siyasi istikrarsızlığın uzamasından doğrudan doğruya parlamenter demokrasinin sorumlu olduğunu savunuyorlardı. Nepal'in yakın tarihinin büyük bölümünde, hiçbir parti parlamentoda tek başına çoğunluğa sahip olmamıştı. Hükümetler, siyasi gruplaşmalardaki değişiklikler sebebiyle kurulduktan kısa süre sonra çöküyordu. Sonuç olarak, hiçbir hükümet kapsamlı reformlara girişemiyordu. Görev sürelerinin muhtemelen kısa olacağını bildikleri için, hükümete gelenler bunun yerine kendilerini zengin etmeye ve destekçilerini kayırmaya odaklanıyordu. Dahası, hükümet ve devlet başkanlarının ayrı olma koşulu, çoğu parlamenter demokraside bu ikisi arasında rekabet yaratıyordu. Nepal'de de kral –devletin başı sıfatıyla– anayasadaki muğlak hükümleri istismar ederek başbakana ait olan yasal yetkileri gasp etmişti.

Maoistler, bu sebeplerden ötürü, parlamenter yönetim şeklinin ülkenin ihtiyaçlarına uygun olmadığını, bunun yerine bir başkanlık sisteminin getirilmesi gerektiğini savunuyordu. Parlamento tarafından seçilen bir başbakandan farklı olarak, başkan doğrudan doğruya halk tarafından seçilecekti. Böylece yasama organının denetiminden kurtulan hükümetler, önemli bir süre boyunca görevde kalabilecek ve geçmiştekinden daha fazla yetkiye sahip olacaktı. İkili otoriteden doğan sorunların önüne geçmek için, başkan hem hükümetin hem de devletin başı olacaktı.[19]

Maoistler, devletin diğer organlarındaki kurumsal engelleri de kaldırmak istiyordu. Örneğin, parlamenter demokrasinin iki kamaralı yasama organının yerine tek kamaralı bir yasama organının koyulmasını önerdiler. Pek çok ülkede, üst meclisin görevi, alt meclisin aşırıya kaçan isteklerini yumuşatmaktır. Maoist görüşe göre bu, alt meclisin, radikal yapısal dönüşümü hedefleyen yasaları çıkarmasını engelliyordu. Nepal demokrasisinin başına bela olan partizanca çekişmenin önüne geçmek için, kararların uzlaşmayla alınması gerektiğine inanıyorlardı. Bu sebeple, yasama

organındaki muhalefete dair hiçbir hüküm olmamalıydı. Bunun yerine, tüm partiler, sahip oldukları sandalye sayılarıyla orantılı bir şekilde hükümette temsil edilmeliydi.[20]

Dolayısıyla, fazlasıyla çoğunlukçu bir rejim öngörülüyordu. Egemenlik, doğrudan seçilen ve halkın genel iradesini temsil edecek olan başkan figüründe toplanacaktı. Bu sırada, üst meclisin baskısından kurtulmuş olan yasama organı, halk adına oybirliğiyle kararlar alabilecekti. Ne var ki, liberallerin de savunduğu gibi, halkın genel iradesi devrimci bir soyutlamadır ve bunu gerçekleştirme girişimleri, liberal bir demokrasinin parçası olan kuvvetler ayrılığına zarar verebilir. Maoist devlet modelinde ise hâkim parti, azınlık gruplarının kaygılarını yok sayarak hızlı ve kapsamlı reformları hayata geçirebilecekti.

Bazı Kongre Partisi ve BML liderlerinin, hükümetlerin çok hızlı değişmesinin önüne geçmek için kurumsal önlemlerin gerekli olduğu fikrine katılmasına karşın, çoğu, Maoistlerin güçlü bir yürütme organı talebine şiddetle karşı çıkıyordu. Eski parlamenter partiler, devletin yönettiği radikal toplumsal dönüşüm fikrinden korkuyordu. Maoistlerin güçlü ve etkili devlet önerilerini, partinin otoriter bir denetim kurmaya yönelik bir başka girişimi olarak yorumladılar. Geleneksel bir parlamenter demokrasideki kurumların yerine onlardan fazlaca farklılık gösteren kurumların getirilmesini kabul etme niyetinde değillerdi.

Bölgesel Hak İddialarının Dengelenmesi

Federalizm hakkındaki tartışma, yönetim şekli hakkındaki tartışmadan bile daha endişe vericiydi. Maoist görüşe göre, savaş sırasında çeşitli etnik gruplara verdikleri özerklik sözünü yerine getirmeleri için federal bir devlet yapısı gerekiyordu. Ama federalizmi isteyenler yalnızca Maoistler değildi. Ötekileştirilmiş etnik gruplar, özellikle Madhesiler, 2006 ayaklanmasından beri federalizm taleplerini yüksek sesle dile getiriyordu. Nepal Kongre Par-

tisi ve BML, geçici anayasada federalizmi açık bir şekilde taahhüt etmeyi reddedince, Maoistler, o an için, "devletin ilerici yeniden yapılandırılması"na muğlak bir şekilde gönderme yapılmasıyla yetindi.[21] Ne var ki, Madhesi çıkarlarını temsil eden ve müzakerelerin dışında bırakılmış olan siyasi partiler, kararı reddetti ve sokaklara çıkarak geçici anayasanın kopyalarını yaktı. Tarai, yani Nepal'in güney düzlükleri, Ocak 2007'de, sonradan Madhesi *andolan* (hareketi) olarak anılacak olan ve haftalarca süren öfkeli protestolara ve isyanlara tanıklık etti. Öfkeli Madhesiler ile polis arasındaki şiddetli çarpışmalarda kırkın üzerinde insan hayatını kaybetti. Sonunda, Başbakan G. P. Koirala, 7 Şubat'taki konuşmasında, federalizmin anayasada yer alacağını ilan etti. 12 Nisan'da, geçici anayasa "demokratik, federal bir sistem"i güvence altına alan bir hüküm içerecek şekilde düzeltildi.

Bu sırada, Maoistler, kendilerine mal ettikleri federalizm gündemini kaptırmış gibi görünüyordu. Madhesi önderler, anayasal federalizm güvencesinin, *kendi* mücadelelerinin sonucu olduğunu ileri sürüyordu. Maoistler geçici anayasa müzakerelerinde çok erken havlu attı, diyorlardı; bu da partinin ötekileştirilmiş etnik grupların gündemlerine ilgisinin zayıflığını yansıtıyordu. Halk Savaşı'nın sonlanmasının ardından bazı Maoistler kendi topluluklarının partilerini kurmak için istifa etti. Madhesi hareketinin en ön saflarında yer alan Upendra Yadav, Maoistlere savaşın son yıllarında katılmıştı. İsyanın öne çıkan Tharu önderlerinden biri olan Laxman Tharu da partiden ayrıldı. "2000'den fazla insanımızın savaşta hayatlarını feda etmiş olmasına rağmen," dedi Laxman Tharu, "Praçanda ve Baburam Tharuları hiç önemsemedi. Maoistler, etnik kökene dayanan federal eyaletler kuracaklarını söylüyor, ama bu, sadece, halkın desteğini kazanmak için kullandıkları taktiksel bir slogan".[22] Laxman Tharu ve onun gibi diğerleri, ötekileştirilmişleri temsil ettiğini iddia eden partinin tepelik bölgedeki üst kastların egemenliği altında olmasına öfkeliydi.

Onların gözünde, "proletarya diktatörlüğü", Brahminci diktatörlüğe benziyordu.

Parti içindeki etnik talepleri kapsamakta başarısız olan Maoistler, iddiaları yeni yeni artmakta olan etnik-dilsel partilerle ittifak kurmaya çalıştı. Özellikle de Madhesiler, 2008 seçimlerinden sonra sağlam bir güç olarak ortaya çıkmıştı. Üç büyük Madhesi partisi –Madhesi Janadhikar Forumu, Tarai-Madhesi Loktantrik [Demokratik] Partisi ve Sadbhavana Partisi (Anandidevi)– Kurucu Meclis'te toplam kırk sekiz sandalyeye sahipti. Eğer Maoistler ötekileştirilmişlerin savunucusu olarak hareket etmek istiyorlarsa, federalizm gündemi üzerindeki kontrollerini bir nebze geri çekmek zorundalardı. Ayrıca Kurucu Meclis'te bu gündemi zorlamak için Madhesi partilerinin desteğine ihtiyaç duyuyorlardı.

Maoistler, federal bir devlet yapısının, savaş sırasında izledikleri etnik siyasetin doruk noktasını temsil edeceğini ileri sürüyordu. Ama gerçekte bu ikisi arasında azımsanmayacak farklar vardı. İsyancılar, daha önceki süreçte, "kurtarılmış eyaletler"i partinin merkezî kontrolüne tabi kılmayı tasarlamıştı. Marksist olduklarından, sınıf mücadelesine etnik mücadeleden daha fazla vurgu yapıyorlardı. Programları etnik özerkliği ve pozitif ayrımcılığı içerse de odağında yeniden bölüşüm vardı. Tüm seçkinler, etnik kimliklerinden bağımsız olarak, "devrim düşmanı" kategorisine giriyordu.

Ana akım siyasete katılmalarının ardından, Maoistler, sınıf mücadelesine destek bulmakta zorlandı. Madhesi ve Janajati gruplarının önderleri, ağırlıkla kendi kimliklerinin tanınmasıyla ve haklarının verilmesiyle ilgileniyordu. Maoistlerin önerdiği radikal yeniden bölüşüm gündemiyle pek ilgilenmiyor, hatta buna karşı çıkıyorlardı. Eskinin isyancıları, açık, demokratik bir düzlemdeki katılımcılar olarak, başkalarını kendi politikalarını kabul etmeye zorlayamıyordu. Kurucu Meclis'teki müzakerelerde, daha güçlü etnik-dilsel partilerle ittifak kurmak zorundaydılar. Maoistler, ötekileştirilmiş gruplar arasında bile, daha etkili olan

grupların taleplerine daha özenli yaklaşıyordu. Bunun sonucu olarak, siyasi nüfuzdan ve örgütsel güçten yoksun olan ötekileştirilmiş toplulukların önderleri kendilerini dışlanmış hissediyordu. Bu, özellikle Dalitler için geçerliydi. Dalitler, kast hiyerarşisinin en altında yer alsalar da, üst kastlardan Hindularla aynı dili ve kültürel kökleri paylaşıyordu. Kastları nedeniyle ezilen bir grup olarak, etnik kimliğe dayanan haklarını isteyemiyorlardı. Ülkenin her yerine dağılmış olduklarından kendileri için ayrı bir eyalet talep edemiyorlardı. Bu yüzden, federalizm fikrine karşı karışık duygular besliyorlardı.[23]

Farklı etnik grupların çatışan bölgesel iddiaları sorunu daha da karmaşıklaştırıyordu. Madhesiler güney düzlükleri kuşağının tamamını tek bir Madhesi eyaleti olarak ayırmak isterken, bu bölgenin doğu kısmını kendi tarihsel vatanları olarak gören Tharular, bir Madhesi eyaletine bağlanma fikrini reddediyordu. Limbuların doğu bölgesinde üzerinde hak iddia ettikleri dikey kesitin bazı kesimleri Madhesilerin istediği alanlarla çakışıyordu. Ve bunlar, daha büyük etnik-dilsel grupların yalnızca bazılarıydı. Nepal, kimileri yalnızca birkaç bin kişiden oluşan 100'ün üzerinde etnik gruba ev sahipliği yapıyordu. Bunlar nasıl kapsanacaktı? Farklı etnik grup önderleri, 2008 ile 2012 arasında pek çok müzakere turu düzenledi; bazılarında Maoistler arabulucu olarak yer aldı. Bölgesel hak iddialarının haritalarını durmadan gözden geçirdiler. Çatışma sırasında dokuz eyalet öneren Maoistler, 2008 seçim manifestolarında on üç eyalet önerdi.[24] Kurucu Meclis'e girmelerinin ardından on dört, daha sonra Devlet Yeniden Yapılandırma Komisyonu'ndaysa on eyalet önerdiler. Buna ek olarak, daha küçük etnik gruplar için, eyaletler içerisindeki karmaşık bir yarı özerk bölgeler sistemini de teklif ettiler.

Maoistler, Madhesiler ve Janajatiler, aralarındaki farklılıklara rağmen, Nepal Kongre Partisi ve BML ile yapılan müzakereler sırasında birleşmişlerdi. Bu eski parlamenter partiler, federalizmi kesinkes reddetmiyordu. Sonuçta, Madhesi hareketinin sonrasın-

da federalizm sözü veren başbakan da Nepal Kongre Partisi'ndendi. Pek çok azınlık, devlet kaynaklarına erişim ve özyönetim haklarını yalnızca federal bir devlet yapısının tanıyacağını düşünüyordu. Kapsanma ve kolektif hak talepleri 2006 sonrası dönemde, görülmemiş bir ivme kazandı. Böyle bir durumda federalizmi toptan reddetmek, apaçık gericilik olurdu. Bu, dışlamaya dayanan eski rejimin üniter devlet yapısını sürdürmek anlamına gelirdi.

Yine de, Nepal Kongre Partisi ve BML, federalizm fikrine çok da sıcak bakmıyordu. Tepelik bölgedeki üst kastlar, kralcılar ve Katmandu burjuvazisinin çoğunluğu gibi etkili toplum kesimleri de onların tereddüdünü paylaşıyordu. Federalizm, Nepal devletini yüzlerce yıldır kontrol eden Brahminlerin ve Çhetrilerin hegemonyasını zayıflatırdı. Eğer eyaletler etnik çizgilere göre belirlenirse, tepelik bölgedeki üst kastların egemenliği sadece Nepal'in en batıdaki uzak bölgelerinde sürerdi. Dahası, bu gruplar, geçmiş üç yüz yılda gelişmiş olan üniter Hindu devlet kültürüne duygusal olarak bağlıydı. Son derece olumsuz jeopolitik koşullara rağmen ulus devleti inşa etmek için büyük çabalar sarf etmiş olan Şah krallarına şükran borçlulardı. Onlara göre, federalizm, ülkeyi çözülme tehlikesiyle karşı karşıya bırakacaktı. Otoriteyi dağıtacak ve Nepal'i bölünmeye götürecek, ya da etnik kimlikleri keskinleştirerek kavgalara ve kan dökülmesine sebep olacaktı.

Bu yüzden, Nepal Kongre Partisi ve BML, federalizmi ilke düzeyinde kabul etmekle birlikte, etnik talepleri zayıflatmaya çalışıyordu. Eyalet sınırlarının kimliğe dayalı olarak çizilmemesi gerektiğini savunuyorlardı. Bunun yerine, eyaletlerin kendi kendilerini yöneten birimler olarak işleme kapasitelerine odaklanılmalıydı. Tüm eyaletlerin doğal kaynaklardan, gelir akışından ve idari altyapıdan yeterli ve aşağı yukarı eşit biçimde faydalandığı federal bir yapının kurulması gerekiyordu. Maoistlerin önerdiği modellerin böyle bir dengeyi gözetmediğini vurguladılar; bazı bölgeler milyonlarca insana ve görece gelişmiş bir ekonomiye sahipken az sayıda insanın yaşadığı diğer eyaletlerin doğru dürüst

yolu bile yoktu. Ayrıca, çeperde kalmış yoksul bir ülke olan Nepal için çok sayıda eyaleti idare etmek zor olacaktı. Eyalet sayıları asgari düzeyde tutulmalıydı. Bu sebeple, Kongre Partisi ve BML'nin teklif ettiği federal modelde yalnızca altı eyalet vardı.

Önerdikleri model, Madhesilerin talepleri doğrultusunda birkaç taviz içerse de, Pançayat döneminde kurulan mevcut yapıdan çok farklı değildi. Heyecan içindeki azınlıkların arzularını yansıtmıyordu; özyönetim hakkı yerine, sadece idari yerinden yönetim ve güç devri sağlıyordu.

Maoistler, Madhesiler ve Janajatiler, müzakereler sırasında başlangıçtaki taleplerinin bazılarından vazgeçti. Örneğin, her eyaletteki baskın etnik gruba "öncelikli haklar" (*agradhikar*) verilmesini istemişlerdi. Bu, doğal kaynaklara ve siyasi güce erişimde ayrıcalıklı olma haklarını da kapsıyordu. Kongre Partisi ve BML, bunun adaletsiz olacağında ve ilgili bölgede yaşayan diğer etnik gruplarda küskünlüklere yol açacağında ısrar etti. Bunun üzerine, etnik kökene dayanan federalizm taraftarları, bu talebi geri çekmeyi kabul etti. Ama her eyaletin bölgedeki baskın etnik grubun adını almasında ve sınırlarının o gruba demografik avantaj sağlayacak şekilde çizilmesinde diretmeye devam ettiler. Nepal Kongre Partisi ve BML, bunu bile reddetti. Bu yüzden müzakereler, çözüleceğe benzemeyen bir kördüğüme dönüşerek uzadıkça uzadı.

Parlamenter Bataklık

Maoistler, hükümetlerinin düşmesinin ardından bir dizi protesto gösterisi düzenledi. Ordunun, cumhurbaşkanından, diğer siyasi partilerden ve Hindistan'dan aldığı destekle "sivillerin üstünlüğü" ilkesini çiğnediğini ileri sürdüler. BML öncülüğündeki yeni hükümeti Hindistan'ın "kuklası" olmakla suçladılar. Hem yasama organında en çok sandalyeye sahip olması hem de ilerici arzuları temsil eden tek parti olması sebebiyle yalnızca kendi

partilerinin hükümeti yönetme hakkına sahip olduğunu iddia ettiler. Protestolar, 2010 Mayıs'ının ilk haftasında hükümeti istifaya zorlamak amacıyla Katmandu'da başlattıkları genel grevle doruk noktasına ulaştı.

Bilenmiş on binlerce Maoist kadro, otobüslerle kente taşınarak yüzlerce kitlesel toplantı ve yürüyüş düzenledi. Trafiği durdurdular, işyerlerini ve büroları kepenk kapatmaya zorladılar. Önderleri, rejime karşı, 2006'daki gibi bir halk hareketi başlatmayı umuyordu. Ama Katmandu sakinleri üzerinde etki yaratamadılar. Kentlilerin çoğu, birdenbire günlük rutinlerinin bozulmasına ve pis kokan taşralı güruhun diplerinde bitmesine hınç besliyordu. Genel grevi, açık bir sınıf savaşı ilanı olarak görüyorlardı. Maoist önder Ram Bahadur Thapa'nın 1 Mayıs'taki devasa kitlesel mitingde savurduğu "kompradorlar ve feodaller için mezar kazma" tehdidi de pek işe yaramadı.[25] Kentli burjuvazinin birçok mensubu, Maoist grevi desteklemek şöyle dursun, Nepal Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu gibi örgütlerin çağrı yaptığı "barış yürüyüşü"ne akın etti. Yürüyüşün başlıca amacı Maoist greve karşı çıkmaktı. Maoist kadrolarla hasımları arasında bir dizi şiddetli çatışma gerçekleşti. Hükümetteki partiler taviz vermedi, Hindistan hükümeti onları desteklemeyi sürdürdüğünü ilan etti. Praçanda, Maoistlerin karşısında "karnı tok, sırtı peklerin" (*sukila-mukila*) olduğunu söyledi, ama sonunda grevi sonlandırmak zorunda kaldı.

Mayıs 2010'daki genel grev, savaşın sonlanmasından beri Maoistlerin ilk büyük kitle hareketiydi. Aynı zamanda da sonuncusu oldu. Grev, Maoistlere sokak eylemlerinin sınırlarını gösterdi. O andan itibaren Maoist önderlik, müzakere ve parlamenter manipülasyon yollarını izledi. Praçanda ve Bhattarai, diğer partilere, hükümetin çekilmemesi durumunda Maoistlerin barış sürecinin başlıca iki görevi konusunda işbirliği yapmayacağı tehdidini yöneltti. Bu görevler, yeni anayasa taslağının yazılması ve eski Maoist savaşçıların Nepal Ordusu'na katılmasıydı. Madhav Nepal, yo-

ğun baskıların ardından, 30 Haziran'da sonunda başbakanlıktan istifa etti. Fakat bu, Maoistlerin hükümetin kontrolünü kolayca yeniden ele geçirebileceği anlamına gelmiyordu. Hâlâ yasama organında çoğunluğu kazanmaları gerekiyordu ve bu da Hindistan onlara düşmanlığını sürdürürken ve onları destekleyen çok az parti varken hayli zor bir işti. Maoistler, başbakan adayları olarak Praçanda'yı sahaya sürerek, destek kazanmak üzere çalışmaya koyuldu. Federalizme yönelik ortak taahhütlerine dayanarak Madhesilere ve diğer etnik grupları temsil eden daha ufak partilere çağrıda bulundular. Katmandu merkezli Hint istihbarat görevlilerinin Eylül'de sızdırdığı bir ses kaydına göre, onları ayartmak için başka şeyler de önermişe benziyorlardı. Ses kaydı, Praçanda'nın sadık yardımcısı Krişna Bahadur Mahara olduğu iddia edilen Nepalli bir adam ile Çin aksanlı, kimliği belirlenemeyen bir adam arasında kırık bir İngilizceyle yapılmış olan telefon görüşmelerini içeriyordu.[26]

> ÇİN AKSANLI KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Bav Mahara, Nepal'de şu anki durum nasıl? Önümüzdeki seçimin [Kurucu Meclis üyelerinin yeni başbakan için yapacağı oylama] yaklaştığını biliyorum. Sizce bir sonuç çıkar mı?
>
> NEPALLİ ADAM: Çok yakın, ama şu an belli değil.
>
> KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Sizce Maoistler yeterince sandalye elde edebilir mi?
>
> NEPALLİ ADAM: Mümkün değil. Deniyoruz ama çok zor.
>
> KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Yeterince sandalye olmaması sıkıntısının nedeni ne?
>
> NEPALLİ ADAM: Belki on, on beş sandalyemiz var şimdiden ama belki elli tane daha [lazım bize].
>
> KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Elli tane daha mı lazım? Peki Bay Mahara, elli sandalye kazanmak için size ne gibi bir yardım gerek?
>
> NEPALLİ ADAM (gülerek): Biliyorsunuz. En zor iş o, güney

> merkezi nedeniyle yönlendiriliyorlar, kontrol altındalar [yani: Hindistan diğer partileri kontrol ediyor]. Dolayısıyla ilk olarak, güneyi tarafsızlaştırmak [yani, diğer partileri Hint etkisinden çıkarmak] lazım. İkinci şey de, biraz da para lazım.
>
> KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Nasıl bir meblağ var aklınızda?
>
> NEPALLİ ADAM: ... Başkanımla [Praçanda] görüştüm. Seçime sadece dört gün kaldığı için dışarıdan [yani diğer partilerden] en az elli üye [lazım bize]. Elli üye için, kaça mal olacağını hesaplarsak kişi başı en az 10 milyon Nepal rupisi lazım ...
>
> KİMLİĞİ BELİRSİZ KİŞİ: Tamam. Aslında, bahsettiğim arkadaş, o ... neyse tehlikeye atmamak için ismini telefonda söylemek istemiyorum. Bay Mahara, o size bir şekilde yardımcı olabilir; ilk olarak sizinle konuşmak istiyor çünkü ... onun şeyi sebebiyle ayrıntıları bilmesi gerekiyor eğer Hong Kong'a gelebilirseniz.[27]

Mahara, önce kayıtların uydurma olduğunu iddia etti. Sonradan bunların gerçek olup olmamasının önemli olmadığını söyledi; daha önemli olan şey, "telefon dinleme olayının, yabancı güçlerin ulusal güvenlik sorunlarımıza doğrudan doğruya karışmasının boyutlarını göstermesi" idi.[28] Fakat kayıttaki Nepalli adamın sesi Mahara'nınkine benziyordu. Hindistan, diğer partiler ve kamuoyunun büyük kesimleri, bu ses kaydını, Maoistlerin iktidara gelmek için Çin devletinin belli bir kesiminin mali desteğini istediğinin açık bir kanıtı olarak gördü. Geçmişte, Çinliler, kral tam bir diktatör kesilip ABD'yle ve Hindistan'la arasını açtığında bile monarşiye tam destek vermişti. Görülüyordu ki, Çinliler artık Maoistlerle dostluk kurmak istiyordu.

Sonunda, Maoistler, yasama organında gereken desteği bulamadı. Bunun üzerine, Maoistlere müzakerelere daha açık olduğu düşünülen bir BML siyasetçisini, Jhalanath Khanal'ı destekledi. Khanal, Şubat 2011'de başbakan oldu. Ama hükümeti uzun soluklu olmadı. Altı ay sonra, bir dizi Madhesi partisinin de desteğini alan Maoistler, sonunda yasama organında çoğunluğu oluşturmayı başardı. 28 Ağustos'ta Baburam Bhattarai başbakan oldu. Fakat

bu sefer, Maoistlerin ilk kez bir hükümet kurduğu 2008'dekinden farklı olarak, bir bayram havası yaşanmadı. İsyancılar Halk Savaşı'nı bırakalı neredeyse beş yıl olmuştu. Sosyoekonomik dönüşüm gündemlerinde pek yol alamamışlardı. İki ordu sorununu çözme ve yeni bir anayasa taslağı hazırlama görevleri de tamamlanmış olmanın fazlasıyla uzağındaydı.

Maoistler, ana akım siyasete, hızlı ve yaygın reformlar gerçekleştirme umuduyla girmişti. Fakat aradan geçen sürede, Nepalli solcuların "parlamenter bataklık" (*samsadiya bhas*) diye aşağıladıkları şeyin içine düşmüş görünüyorlardı. Mahara ses kaydının gösterdiği gibi, yıllarca "parlamenterlerin alınıp satılmasını" kınayan eski isyancıların kendileri de, 1990'lar boyunca parlamenter demokrasiye güveni alabildiğine sarsmış olan o şaibeli işlere bulaşmıştı. Maoistlerin kurduğu ilk hükümetin çökmesinin ardından kurulan her hükümet, benzer bir çizgi izledi. Partiler, ülkeyi yönetecek bir koalisyonu bir araya getirmek için aylar harcıyordu. Hükümet göreve geldiğinde, koalisyon ortaklarının talepleri, koalisyon lideri partiyi kösteklemeye başlıyordu. Muhalefetteki küskün partiler, halka başarılı hizmetler götürülürse hükümetin popülerliğinin artacağı korkusuyla işbirliğini reddediyordu. Örneğin, hükümetin yıllık bütçeyi meclisten geçirmesini engellemek için parlamento görüşmelerinde aksamalara neden oluyorlardı. Sonra da hükümeti beceriksizlikle suçlayıp görevden çekilmesini talep ediyor, hükümeti devirmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Siyaset, kapalı kapılar ardında, etkili liderlerden oluşan küçük çıkar grupları arasında geçen müzakerelere indirgenmişti.

Maoistler 2011'de iktidara döndüğünde, –dönemin yüksek siyasetine en çok dâhil olmuş iki parti önderi– Praçanda ile Baburam Bhattarai, hedef küçültmüştü. Artık, öncelikleri, güçlerini büyütmek ve sosyoekonomik dönüşümü hızla gerçekleştirmek değil, barış sürecinin görevlerini tamamlamaktı. Partilerin yeni bir anayasa üzerinde uzlaşamaması, halkın hayal kırıklığını derinleştirmişti. Eski Maoist savaşçılar sabırsızlanıyordu; onlar beş

yıldır eğreti ordugâhlarda çürürken partiler gelecekleri hakkında hâlâ görüş birliğine varamamıştı. Maoistler, bu sorunların, diğer siyasi partiler işbirliği yapmadıkça çözülemeyeceğini fark etmişti. Bu yüzden onlarla karşı karşıya gelmekten kaçınmayı tercih ettiler. Praçanda, karakterindeki sabırlı siyasetçi ve arabulucu olma özelliğini, ateşli kişiliğinin yerine geçirdi. Kışkırtıcı konuşmalar yapmak yerine, bağdaştırılamaz görünen konumlar arasındaki farklılıkları azaltmaya çalışıyordu artık.

Nepal Kongre Partisi ve BML, Maoist ordu dağıtılana kadar yeni anayasa müzakerelerine katılmamakta ısrarcıydı. Bu durumda Bhattarai hükümetinin ilk büyük görevi, eski Maoist savaşçıların Nepal Ordusu'yla bütünleştirilmesi hakkında bir anlaşmaya varmaktı. Maoist önderler, ordu kurumunda reform yapmaktan umudu kesmişlerdi artık. Tek amaçları, onlar açısından büsbütün teslimiyet gibi gözükmeyerek ve Maoist savaşçılara güvenli bir gelecek sağlayarak durumu kurtaracak olan "saygın" bir anlaşmaya varmaktı. Kasım'da imzalanan bir anlaşma, hâlâ ordugâhlarda bulunan 19.602 savaşçıdan en fazla 6500'ünün, Nepal Ordusu'nun yeni oluşturulan bir müdürlüğüne bağlanacağını belirtiyordu. Maoistler ilk konumlarından taviz vererek, yeni asker adaylarının, eğitim, yaş ve medeni durum açılarından ordunun "standart normlarına" uymak zorunda olmasını kabul etti. Çoğu savaşçının, başta eğitim gereklilikleri olmak üzere bu ölçütlere uymayacağı açıktı. Sonuç olarak yalnızca 1451 eski savaşçı orduya katıldı. Yetersiz olanlara veya katılmak istemeyenlere eğitimlerini sürdürme ve mesleki eğitim alternatifleri sunuldu. Fakat neredeyse tümü bu teklifi hakaret olarak algıladı; bunun yerine, ordugâhları terk edip tekrar sivil hayata dönmek için, 500.000 ile 800.000 rupi arasında değişen nakit paketlerini tercih ettiler.

Maoist önderlik bu dönemde Hindistan ve Nepal Ordusu ile ilişkilerini de düzeltmeye çalıştı. Praçanda, konuşmalarında ve görüşmelerinde Hint hükümetine ateş püskürmeye son verdi. Ağustos 2011'de Jayant Prasad, Maoistlere nefret derecesinde

karşı olan Rakeş Sood'un yerine Hindistan'ın Katmandu büyükelçisi oldu. Başbakan Baburam Bhattarai, onunla istişare ve işbirliği ilişkisi kurdu. Maoistlerle Nepal Ordusu arasındaki buzlar da, benzer bir biçimde, General Çhatraman Gurung'un, kavgacı Rukmangud Katawal'ın yerine genelkurmay başkanı olmasıyla erimeye başladı. Praçanda, barış süreci başladığından beri orduyu 2006'daki siyasi değişimi kabul etmemekle suçlayıp durmuştu. Şimdiyse, Maoist savaşçıların, Maoistlerin savaştığı bir orduyla bütünleşmesini neden kabul ettiği sorulduğunda şu yanıtı veriyordu: "Savaş, Nepal Kraliyet Ordusu'na karşıydı. Bütünleşme ise Nepal Ordusu ile gerçekleşiyor. O kralcı bir orduydu, bu cumhuriyetçi bir ordu. Arada nitel bir fark var ... Artık hükümette biz varız ve Nepal Ordusu ile HKO'ya bakışımız buna uygun olarak değişti."[29]

Maoistlerin orduyla dostluk kurma girişimleri büyük ölçüde taktiksel olsa da, iki tarafın çıkarlarının birbirine yaklaştığı en az bir alan vardı: çatışma sırasında işlenen insan hakları ihlallerinin kovuşturulmasını önleme istekleri. Nepal Kongre Partisi ve BML, konuyla pek ilgilenmiyordu. Savaş dönemi ihlalleri hakkındaki yaklaşımın, faillere af çıkarmak ve kurbanlar ile ailelerine parasal tazminat ödemek olması gerektiği konusunda Maoistlere katılıyorlardı.

Savaşın son yıllarında, Maoistler, İHYK ve diğer insan hakları örgütlerine, rejimi gayrimeşru gösterme kampanyasındaki müttefikleri gibi davranmışlardı. Fakat monarşinin düşüşünün ardından, aktivistler, sivillerin öldürülmesinden ve yaralanmasından sorumlu olan Maoistlerin de Nepal Ordusu mensuplarının da yargılanmasını talep etti. Fakat cezasız kalma durumu sürdü. Önde gelen iki insan hakları savunucusunun ifadesiyle: "Her ne kadar ordu ve Maoistler, personellerinin hesap vermesi çağrılarına kısmen farklı şekillerde cevap verdiyse de sonuç değişmedi: İkisi de, herhangi bir cezai sorumlulukla sonuçlanabilecek olan soruşturma ve araştırmalarda işbirliği yapmayı

reddetti."[30] Maoistler, insan hakları savunucularının, isyanın ve son yıllardaki siyasi değişimlerin meşruiyetini zedelemek için muhafazakâr kesimlerle işbirliği yaptığını düşünüyordu artık. Eski yaraları deşmenin sadece siyasi kaosa yol açacağını savunarak yapılacak en iyi şeyin affedip unutmak olduğunu savunuyorlardı. İHYK'ye açıkça düşman kesildiler. Baburam Bhattarai'nin hükümeti görev süresini yenilemeyi reddetti ve örgüt ülkeyi terk etmek zorunda kaldı.

Bhattarai, Ekim 2012'de, Nepal Ordusu'nun talebiyle, Albay Raju Basnet'i tuğgeneralliğe terfi ettirdi. Basnet, 2003'te, Bhairavnath taburunun başındaydı ve savaş sırasında meydana gelen en aşırı işkence ve kayıp vakalarının bazılarından onun komutasındaki kuvvetler sorumluydu. 2005'in sonlarına doğru Krişna K. C. ve Nakkhu cezaevindeki diğer Maoist tutukluların, Bhairavnath tugayı subaylarının Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmasını talep ettikleri hatırlanacaktır.[31] Maoist önderler, şimdi, siyasi iyi niyet sergilemesi karşılığında, ordunun gaddarlıklarını unutmaya hazırdı. Hatta uluslararası insan hakları hukukunu çiğnemiş ordu personeline göğüslerini siper etmeye bile hazırdılar. Bu, Maoistlerin bir yerleşik düzen partisi olma yolunda epeyce ilerlediklerinin belki de en açık göstergesidir.

Hayal Kırıklığı ve Öfke

Maoistler, barış sürecine yaklaşım konusunda baştan beri iki geniş kampa ayrılmıştı. 12 Maddelik Mutabakat Anlaşması imzalandığında, Mohan Baidya "Kiran" ve C. P. Gajurel gibi kıdemli önderler Hindistan'da hapisti. Serbest bırakılıp Nepal'e döndükten sonra, ana akım siyasete girme kararını kuşkuyla karşıladıklarını gizlemediler. Popüler basının "sertlik yanlısı" diye adlandırdığı parti kesimini Baidya temsil ediyordu. İsyancıların, barış anlaşmasında verilen sözleri tutmaya çok hevesli olmaması; bunun yerine, barış sürecinin bütününü taktiksel bir yaklaşımla ele alma-

sı gerektiğini savunuyordu. Ona göre, barışçıl çok partili siyaset oyunu, Maoistleri gitgide yozlaştıracak ve devrimciliklerini köreltecekti. İdeolojileri arasındaki bağdaşmazlık düşünüldüğünde, Maoistlerle eski parlamenter partiler arasında uzun soluklu bir ittifak mümkün değildi. Diğer partiler, Maoistler açısından kabul edilebilir olan bir anayasanın ilanına hiçbir koşulda razı olmazdı. Artık monarşi feshedildiğine göre, parti, parlamenter partilere karşı mücadele etmeliydi. Maoistler, ordularını gözden çıkarmak şöyle dursun, onu güçlendirmelilerdi ki silahlı bir kent ayaklanması başlatıp devlet gücünü ele geçirebilsinler.[32]

Baburam Bhattarai, parti içindeki diğer çizginin temsilcisiydi. Uzun zamandır monarşiye karşı parlamenter partilerle ittifakı savunuyordu. Maoistlerin, devlet üzerinde kontrol sağladıktan sonra, yirminci yüzyılın komünist rejimlerindekinden daha fazla siyasi özgürlük tanıması gerekeceğine inanıyordu. Bhattarai, barış sürecine sırf taktiksel bir açıdan bakılmaması gerektiğini ileri sürüyordu artık. Maoistler, barış anlaşmasını ilk fırsatta ihlal etmek yerine, Halk Savaşı'nın ve 2006 Halk Hareketi'nin ciddi siyasi değişimler getirdiğini kabul etmeliydi. Monarşi devrilmiş, ülkenin devletinin laik olduğu ilan edilmişti. Bu, Hindu şovenizminin, üst kast hegemonyasının ve feodalizmin temellerini sarsmıştı. Kurucu Meclis, Nepal'in ezilen kastlarının ve etnik gruplarının özgürleşmesinin en iyi yolunu bulmak için müzakereler yürütüyordu. Bu kazanımları uzun vadede koruyacak ve kurumsallaştıracak bir anayasa taslağının hazırlanması gerekiyordu. Feodalizm kalıntıları, toprak reformuyla ve diğer önlemlerle peyderpey aşındırılacaktı. Nepal, istikrarlı bir ekonomik büyüme yaşayacak, nihayetinde de bağımlılık zincirlerinden kurtulacaktı. Fakat ülke, ancak Maoistler demokratik çerçeve içerisinde çalışmaya ve barış anlaşmasına bağlı kalmaya devam ederse, bu yönde ilerleyebilirdi.

Baidya da Bhattarai de kendi konumlarını partinin resmî çizgisi haline getirmesi için Praçanda'ya başvurdu. Başkan, Maoistlerin hemen bir ayaklanma başlatıp devlet gücünü ele geçi-

remeyeceği konusunda Bhattarai ile hemfikirdi. Katmandu'daki devlet kurumları hâlâ zorla ele geçirilemeyecek kadar güçlüydü; parti, kent ayaklanması için gereken kitle desteğinden yoksundu; önemli dış güçler, tek partili Maoist bir devleti kabul etmezdi. Aynı zamanda, Praçanda, Baidya ve destekçilerini dışlamayı göze alamazdı. Ne de olsa, onlar, Bhattarai'nin partiye katılmasından önceki dönemden beri kendisine sadık kalmış yoldaşlarıydı. Öte yandan, Bhattarai, maliye bakanlığı süresince yetkin ve güvenilir bir siyasetçi olarak ün kazanmış, normalde Maoistleri hoş karşılamayan burjuva sınıfı arasında bile popüler olmuştu. Bhattarai de parti içinde kendi hizbini kurmak için sıkı bir şekilde çalışıyordu. Başkan, Bhattarai'nin çok fazla güç kazanmamasını sağlamak için Baidya'nın desteğinin sürmesi gerektiğini görüyordu.

Praçanda'nın ana stratejisi, Baidya ve destekçilerini partinin hâlâ devrimci bir yolda olduğuna inandırmaya çalışmaktı. Praçanda, Maoistlerin devlet gücünü ele geçirmesi için uzun bir hazırlık dönemine gerek duyulduğunu savunuyordu. Büyük Lenin bile, ancak yirmi beş yıl süren barışçıl bir mücadelenin ardından başarılı bir ayaklanmaya öncülük etmeyi başarmıştı. 2008'de HKO komutanlarına seslenen Praçanda şunları söyledi: "Dün, savaş, elinde makineli tüfekle düşmanla çarpışırken ölmek ya da öldürülmek anlamına geliyordu. Bugün, savaş, düşmanlarımızla aynı masaya oturmak, çay içip sohbet etmek anlamına geliyor. Savaş bugün farklı görünse de, özü aynı."[33] Başkan, zaman zaman, şiddet içeren bir ayaklanmaya gerek olmayabileceğini bile savundu; Maoistler, bir sonraki seçimlerde hatırı sayılır bir çoğunluk kazanırlarsa, devlet üzerinde mutlak denetim kurabilirdi.

Praçanda'nın mantığı, radikal hizbi ve sıradan üyeleri bütünüyle ikna etmedi. Ama barış sürecinin ilk yılları boyunca, önderlik ettiği partinin birliğini korumayı başardı. Örneğin, Maoist hükümetin 2009'da düşmesinin ardından Hint müdahalesine sövüp saydığında ve geçmişte monarşiyi destekleyen "milliyetçiler"e Maoistlerle elbirliği etme çağrısı yaptığında radikal kesimden

epey destek buldu. Aslında, Maoist kadroların devrimci görevlerine olan inançları Mayıs 2010 gibi geç bir tarihte bile güçlüydü. Genel greve katılmak üzere Katmandu'ya gelmiş olan Maoist kadroların çoğu, hükümeti devirip devlet gücünü ele geçireceklerine yürekten inanıyordu.[34]

Gerçekte, Praçanda, barış sürecini tamamlamak ve bir anayasa tasarısı hazırlamak gerektiğinin farkındaydı. Müzakereler sırasında diğer parlamenter partilerle daha çok ilişki içine girdikçe, devrim yoluna bağlı olduğu kurgusunu korumak iyice zorlaştı. Maoist saflar, Katmandu'daki önderlerini belirli bir mesafeden izliyordu. Onların baktığı yerden, parti, geri döndürülemez biçimde parlamentarizme batıyordu. Kadrolara yapacak pek az iş kalmıştı artık. Savaşta yaptıkları gibi en uzak köyleri adım adım gezip halkı davalarına katılmaya ikna etmeleri gerekmiyordu. Önderlik, artık, parti örgütünü genişletmekle veya grevler, gösteriler düzenlemekle ilgilenmiyordu.

Rolpa'lı aktivist Samjhana Gharti Magar, yaşamlarının en güzel yıllarını devrime feda etmiş olan pek çok başka kişiye benziyordu. On altı yaşındayken Maoistlere katılmış, gençliğini büyük tehlikeler ve güçlükler içinde geçirmişti. Polisten ve askerden kaçarken, kızını akrabalarına bırakmak zorunda kalmıştı. Kocası ve erkek kardeşlerinden ikisi savaş sırasında öldürülmüştü; hepsi Maoist militanlardı. Samjhana, 2011 sonlarında, Rolpa'dan arabayla birkaç saat uzaklıkta bulunan güneydeki Dang ilinde, Ghorahi kasabasındaki tek katlı, iki odalı bir evde yaşıyordu. Bu evi, kocasının hayatını kaybetmesi sebebiyle devletten aldığı parasal tazminatla inşa etmişti. Dokuz yaşındaki kızıyla birlikte yaşıyordu artık. Bu, hayatının en rahat dönemiydi. Yine de tedirgindi. Hâlâ bir Maoistti ve Rolpa'daki birkaç köyden sorumluydu, ama oradaki parti örgütü can çekişiyordu. "Ghorahi'de birkaç gün geçirdikten sonra Rolpa'ya dönüp örgütlenme çalışması yürütmek

istiyorum hep. Ama Rolpa'ya gittiğimde de yapacak pek bir şeyin olmadığını görüyorum. Sonra yine Ghorahi'ye, kızımın yanına dönesim geliyor," diyordu.[35]

Hem yatak odası hem oturma odası işlevi gören alandaki bir rafta, Nepalceye çevrilmiş komünist yayınlardan oluşan küçük bir koleksiyon duruyordu. Aralarında Mao'nun seçme eserlerinin ve Engels'in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinin de bulunduğu klasikler tozla kaplanmış olsa da, Maoist parti bülteninin bir nüshası yakın zamanda okunmuşa benziyordu. Bültenin içinde, genç ve radikal Maoist önder Netra Bikram Çand "Biplab" tarafından yazılmış bir yazı vardı. Samjhana makaleyi dikkatle okuyarak belli yerlerin altını çizmişti:

> Partiler ve liderleri tarafından yürütülen karşıdevrimci saldırının en ağır kısmını Nepal halkı karşılamak zorunda kaldı. [Tarihte bir noktada], Kongre Partisi devrime öncülük etmiş, halk da Kongre Partisi'ni desteklemişti. Ama sonra Kongre Partisi önderleri devrime inançlarını kaybetti, parti de eski egemen sınıfa ve Hint egemen sınıfına teslim oldu Kongre Partisi'ni desteklemiş olan halk ... bu şekilde ihanete uğradı. Benzer şekilde, BML de, 2028 ile 2032 v.s. [1971/72-1975/76] arasında bir devrime öncülük etmeye çalıştı ... ama sonra BML de egemen sınıfa boyun eğerek karşıdevrimci oldu. Halk bir kez daha ihanete uğradı ... Bugün de karşıdevrim Maoist parti ile önderlerinin ensesinde ve onları devrimden sapmaya zorluyor.[36]

Pek çok Maoiste göre, en büyük ihanet, Praçanda ve Bhattarai'nin, Maoist orduyu dağıtarak az sayıda savaşçının Nepal Ordusu'na dâhil edilmesini, geri kalanların da sivil halka katılmasını kabul ettiği an gerçekleşmişti. Praçanda'nın kendisi değil miydi, Mao'nun "halk ordusu olmadan halk bir hiçtir" özdeyişini sık sık tekrarlayan? Maoistler, Eylül 2011'de, isyancı bir grup olmaktan çıkıp demokratik bir parti olmaya geçiş yaptıklarını gösteren sembolik bir jest olarak, silah depolarının anahtarlarını hükümete teslim etmişti. "O gece saatlerce ağladım," diye hatırla-

dı Samjhana Magar. Kızı da ağlamış, "Anne, Maoist parti bitti mi artık yani?" diye sormuştu.[37]

Maoist savaşçıların orduya dâhil olması ve rehabilitasyonu hakkındaki mutabakat, parti saflarında büyük hoşnutsuzluğa sebep oldu. Sunulan katı koşullara göre, savaşçıların çoğunun Nepal Ordusu'na katılması uygun değildi. Yalnızca bir avuç Maoist subay olabilecekti. Pek çoğu, alacakları tazminatın yetersiz olduğunu düşünüyordu. Dahası, komutanlarını ve siyasi önderlerini, devletin Maoist savaşçıların bakımı için ayırdığı fonları zimmete geçirmekle suçluyorlardı. 20 Nisan 2012 gecesi, kendilerini mağdur hisseden savaşçılarla Praçanda'ya sadık kalan komutanlar arasında bir kavga patlak verdi. Hükümet, Maoist başkanın emriyle, şiddetin artmasını önlemek için Nepal Ordusu'nu ordugâhlara gönderdi. Pek çok eski isyancıya göre en büyük ihanet buydu: Bizzat kendi başkanları, Maoistler arasındaki bir anlaşmazlığa müdahale etmesi için yakın zamana kadar düşmanları olan orduya emir vermişti.

Artık, Maoistlerin savaş boyunca geliştirdiği kolektiflik ve fedakârlık kültüründen geriye pek bir şey kalmamıştı. Pek çok Maoist kadro, önderliğin iktidara gelmek için kendilerini kullandığını, şimdi de onları yüzüstü bıraktığını düşünüyordu. Savaşçılar, gençliklerini Maoist davaya feda ettikleri halde karşılığında hiçbir şey almadıklarından yakınıyordu düzenli olarak. Önderleri, gereksiz "burjuva eğitimi" veren okulları bırakmalarını istediğinde onlara inanmışlardı. Şimdi, uğruna savaşacakları bir dava kalmayıp da normal hayata dönmek zorunda kaldıklarında, eğitimsizlikleri karşılarına büyük bir dezavantaj olarak çıkıyordu. Maoistlere on iki yaşında katılan Şyam Kumar Budha Magar'a[38] göre, "Eskiden, HKO'da duygusal, ideolojik ve örgütsel birlik vardı. Artık bunların hiçbiri yok. Neyse ki henüz [yöneticilerine] silah doğrultmadılar."[39]

Hâlâ devrime bağlı olan Mohan Baidya ve diğer üst düzey Maoistler için, HKO'nun dağıtılması, Praçanda ve Baburam Bhattarai'nin bir dizi ihanetinden yalnızca biriydi. Bu ikiliyi, Hint yayılmacılığına teslim olmakla da suçluyorlardı. Bhattarai'nin başbakanken Hint hükümetiyle imzaladığı ticaret anlaşmasını, Nepal'in çıkarlarını tehlikeye atan "eşitsiz antlaşma"lardan biri olarak görüyorlardı. Partinin etnik hareketlere verdiği destek hakkında karışık hisler besliyorlardı. Federalizm arayışındaki parti, "emperyalist ve yayılmacı" baskılara boyun eğerek kimlik taleplerini sınıf mücadelesi karşısında ayrıcalıklı tutar olmuştu. Partinin egemen kesimi, hükümetin avantalarına fazla bağlı hale gelmiş, elde ettikleri yeni gücü kendileri ve yakınları için istismar etmişti. Kısaca, Praçanda ve Bhattarai, "ideolojik oportünistler, sağcı-revizyonist tasfiyeciler, ulusun ve sınıfın hainleri"ydi.[40]

Baidya ve destekçileri, tekrar tekrar denemelerine rağmen egemen parti önderliğinin yön değiştirmesini sağlayamadı. Onlar da parti içinde paralel bir hizip oluşturmaya başladı. Eski savaşçıları, Praçanda'nın Nepal Ordusu'na yazılmaları yönündeki çağrısını reddederek yeni kurulan "Halk Gönüllüleri Bürosu"na katılmaya davet ettiler. Baidya hizbi, aylar süren bir düşünüp taşınma sürecinin ardından, 19 Haziran 2012'de resmî olarak ayrı bir parti kurdu. Partinin çatışma yıllarındaki adını benimseyerek Nepal Komünist Partisi-Maoist (NKP-M) oldular. (Ana partinin ismi, 1994'te Halk Savaşı'nı başlatmayı kararlaştırmasından sonra Maoistlerden ayrılan önderlerden oluşan küçük bir sol parti olan Birlik Merkezi-Masal ile birleşmesinin ardından, Ocak 2009'da Birleşik Nepal Komünist Partisi-Maoist [BNKP-M] olarak değiştirilmişti.[41])

Yeni partinin geçmiş özlemini ifade eden tek şey ismi değildi. NKP-M, ilk toplantısında, savaşın başlıca kazanımları saydıkları şeylere, yani paralel yönetim ve adalet mekanizmalarının, sürekli bir ordunun ve milislerin kurulmasına dikkat çeken bir kararı kabul etti. Ayrıca, ana partilerinin bu kazanımları nasıl heba ettiğini çözümlemeye giriştiler. Toplantı kayıtlarına göre, ilk günah,

2001'deki İkinci Ulusal Konferans'ta, devletle Kurucu Meclis için müzakereler yürütmeyi kararlaştırdıklarında işlenmişti. Karar, taktiksel açıdan doğru olsa da, bazı önderlerin partiyi "oportünist" yola doğru itmesine olanak tanımıştı. Maoistlerin bir diğer hatası, büyük ölçüde Bhattarai tarafından hazırlanan ve Baidya ile saf kalma yanlısı diğer Maoistler tarafından ancak Praçanda'nın isteği üzerine kabul edilen bir belge olan "Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasinin Gelişimi" adlı 2003 kararını onaylamalarıydı. 2003 kararı, yirmi birinci yüzyılın devrimci partisinin çok partili rekabeti kabul etmesi gerektiğini ifade ediyordu. Baidya ve destekçileri, şimdi, bu önergenin, temel Marksist-Leninist-Maoist ilkeleri ihlal ettiğini ve partiyi "sağcı revizyonizm bataklığına" sapladığını ileri sürüyordu.[42]

Yeni Maoist partinin önderleri, ayrıca, Praçanda'ya bu kadar inanmanın ve "Praçandayolu" öğretisini partinin yol gösterici ilkeleri olarak benimsemenin de yanlış olduğunu savunuyordu. "Praçanda hizbi, bizleri kandırmak için her tür diplomatik entrikayı ve dalavereyi kullandı," deniyordu yazdıkları metinde. "Partiyi içeriksiz ve gündemsiz bırakarak teslimiyete yönelttiler."[43] Bunun farkına varılması, en çok Mohan Baidya'nın canını sıkmış olmalı. Praçanda'yı desteklemek için onun kadar çalışıp çabalayan başka Maoist yönetici yoktu. 1989'da, Praçanda yerine geçebilsin diye parti başkanlığı görevinden istifa etmişti. Partinin yüce ve nihai önderi dediği Praçanda'yı durup dinlenmeden savunmuştu. Baburam Bhattarai'ye karşı da Praçanda'nın en sadık savunucusuydu.[44] Şimdi, yakın yoldaşlıkla geçen onlarca yılın ardından, başkan ona ve savunduklarına sırt çevirmişti.

Yeni Maoist partinin bileşimi önemsiz değildi. Ana parti tarafından yüzüstü bırakıldığını hisseden pek çok savaş zamanı kadrosunu kendine çekti ve savaş sırasında isyancıların kaleleri olan Rolpa ile diğer illerde büyük destek buldu. Yeni parti, ana partinin merkez komitesi üyelerinin yüzde 30'unu, Kurucu Meclis'teki Maoist üyelerin yaklaşık üçte birini kapsıyordu.[45]

Yine de NKP-M'nin eli kolu daha kurulduğu andan itibaren bağlıydı, çünkü açık bir stratejileri bulunmuyordu. Kendilerini ana partiye muhalif olarak tanımlasalar da tam olarak neyi savunduklarını bilmiyorlardı. Hedeflerinin bir "halk ayaklanması" başlatmak ve Yeni Demokratik devrimi tamamlamak olduğunu ileri sürüyor, ama aynı zamanda mevcut koşullarda bir devrimin mümkün olmadığını da kabul ediyorlardı.[46] Halk desteğinden yoksundular; sokaklara çıkıp onlar adına gösteri yapmaya hazır pek az kimse vardı. Eski Maoist savaşçılar, her ne kadar küstürülmüş olsalar da, on yıllık çatışmanın ardından tekrar savaşa giremeyecek kadar yorulmuştu. Dahası, önderleri artık halkın tanıdığı figürlerdi; 1990'ların ortalarında yaptıkları gibi öylece yeraltına inip kimliklerini gizleyerek iş göremezlerdi.

Dolayısıyla, bölünme ürünü olan Maoist partinin mevcut sistem içerisinde çalışmaya devam etmekten başka şansı yoktu. Ne var ki, bu siyasi çerçeve içinde, yalıtılmış ve marjinal oyunculardı. Büyük siyasi partiler arasındaki hiçbir müzakereye davet edilmiyorlardı. Hükümetteki makamlar için rekabete girmeyi bile reddediyorlardı. Baburam Bhattarai hükümetini devirmek için Nepal Kongre Partisi ve BML ile taktiksel bir ittifak kurmaya çalışsalar da, bu parlamenter partiler, nihai amacını bildikleri Baidya'ya güvenmiyordu. Radikal Maoistler, ortak "milliyetçi" duygularını temel alarak, eski kralcılara bile başvurdu. Fakat sağcı monarşi yanlıları artık siyasette hiçbir şey ifade etmiyordu ve öyle olmasa bile Maoistlerle aralarındaki toplumsal uçurum, anlamlı bir ittifak kurmayı olanaksız kılacak kadar büyüktü. Baidya, Madhesi ve Janajati gruplarıyla dostluk kurmaya da çalıştı. Ama bunların önderleri, sınıfı kimlik iddialarının önüne geçiren her tür yaklaşımı reddettiklerinden, Praçanda ve Bhattarai ile çalışmayı tercih ettiler.

Yeni Maoist parti, eski Maoist savaşçıları, militan bir kanat olarak örgütlemeye çalıştı. Fakat bunun masraflarını karşılamak için gereken kaynaklardan yoksundular; parti, hükümete katılmayı

ve güçlü ticari çıkar çevreleriyle kazançlı iş anlaşmaları yapmayı reddetmişti. Ayrıca, uzak geleceği ilgilendiren "halk ayaklanması" vaadi, örgütlü güçleri ayakta tutmak için yeterli değildi. Kulağa yabancı gelen isimlere sahip olan özel okullara zarar vererek, sinema salonlarını Hint filmlerinin gösterimini birkaç günlüğüne durdurmaya zorlayarak ilgi ve dikkat çekmeye çalıştılar. Fakat bu onlara Katmandu'nun orta sınıfının öfkesi dışında bir şey kazandırmadı.

Praçanda, radikal hizbi açıkça aşağılıyordu. Kendi deyişiyle, "nesnel gerçekliği mekanik [ve] dar şekilde yorumlayan ideolojik dogmacılar; küçük burjuva sabırsızlığına sahip sol tasfiyeciler"di bunlar.[47] Fakat perde arkasında Baidya'yı ana partiye dönmeye ikna etmeye çalıştı. Bu ayrılık Praçanda'ya zarar vermişti. Bhattarai'ye karşı yürüttüğü ve her iki taraf için de yıkıcı olan mücadeledeki en sadık savunucularından bir kısmını kaybetmişti. Ayrıca, bölünmenin, partinin gelecek seçimdeki başarı şansını azaltacağından kaygılanıyordu.

Yine de, geniş bir açıdan bakıldığında, Praçanda 2012'de iyi bir konumdaydı. Mütevazı barınaklarından, zengin muhiti Lazimpat'ta bulunan ve başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı konutlarına, Hint büyükelçiliğine ve müzeye dönüştürülen kraliyet sarayına yakın olan büyük bir eve taşınmıştı. Destekçilerini güçle ve fırsatlarla ödüllendirdi. Örneğin, 1996'daki Holeri muharebesinden başlayarak pek çok HKO saldırısının komutanlığını yapan Barşa Man Pun "Ananta", Bhattarai öncülüğündeki hükümetin maliye bakanı olmuştu. Praçanda'nın, ülkenin en büyük özel telekomünikasyon şirketine ve bir dizi gazeteye yatırım yaptığı dedikoduları bile dolaşıyordu. Yakınlarının Katmandu ve diğer kentlerdeki emlak alım satımlarından çok para kaldırdığı biliniyordu.

Praçanda'nın hayranları da düşmanları da, herhangi bir önemli siyasi girişimde onun desteğini almaya çalışmak zorundaydı. Nepal Kongre Partisi önderleri, sıkça karşılaşılan siyasi kördüğümleri çözmek için onun yardımına muhtaçtı. Madhesi ve Janajati

önderler, diğer partilerin muhalefeti karşısında kendi taleplerini desteklemesini talep ediyordu. Praçanda'nın, Nepal'in çalkantılı siyasetinde merkezî figür haline geldiği şüphe götürmezdi.

Meclisin Ölümü

Kurucu Meclis, belirlenen ilk tarihe kadar yeni anayasayı yazmayı başaramayınca görev süresi iki yıl daha uzatıldı. Kasım 2011'de, Yüksek Mahkeme başka bir uzatma olamayacağını karara bağladı. Anayasa taslağı 27 Mayıs'a kadar yazılamazsa, partiler iki seçenekle karşı karşıya kalacaktı; karara bağlanmamış anayasal konularla ilgili bir halkoylaması veya bir başka Kurucu Meclis için yeni seçimlere gidilmesi.

Partiler, yeni belirlenen tarihe kadar anayasayı ilan edemezlerse meşruiyetlerinin ciddi zarar göreceğinin farkındaydı. Gelinen noktada, yönetim şekli üzerinde anlaşmaya varmışlardı. Maoistler, bir anlamda geri adım atmış, yasama organının iki kamaralı olmasını kabul etmişti. Bu, ne Nepal Kongre Partisi'nin talep ettiği saf parlamenter hükümet ne de Maoistlerin talep ettiği saf başkanlık sistemi olacaktı. Bunların yerine, doğrudan seçilmiş bir başkan, yürütme gücünü, yasama organınca seçilmiş bir başbakanla paylaşacaktı.

Partiler, Nisan ayında federalizm üzerine ciddi müzakerelere başladı. Üst düzey Maoist önderler, bir yandan Nepal Kongre Partisi ve BML, öte yandan Madhesi ve Janajati grupları için kabul edilebilir bir federal model bulmaya çalıştı. Partiler, 15 Mayıs'ta, on bir eyalet içeren bir model üzerinde uzlaştı. Eyaletlerin isimleri ve sınırları, gelecekteki bir komisyon tarafından karara bağlanacaklarından, açıklanmamıştı.

Anlaşma, eksiksiz bir federal modele sahip olan bir anayasa talep eden çok sayıda Madhesi ve Janajati'yi hemen öfkelendirdi. Federalizm hakkındaki kritik tartışmaları ertelemenin, bunların hiçbir zaman ele alınmayacağı anlamına gelmesinden korkuyorlar-

dı. Janajati önderler, her eyaletin bölgedeki baskın etnik grubun ismiyle adlandırılmasında ısrar etti. Madhesiler, on bir eyalet modelinin Tarai'yi (vatanları kabul ettikleri güney düzlüklerini) beş eyalete bölmesinin haksızlık olduğunu düşünüyordu. Kurucu Meclis'teki, çoğu BML ve Maoist parti üyesi olan üç yüz yirmi Madhesi ve Janajati, anlaşmaya karşı bir dilekçe imzaladı. Nepal Yerli Milliyetler Federasyonu, başkentte ve diğer kentsel bölgelerde yaşamı durma noktasına getiren üç günlük bir grevin çağrısını yaptı.

Çok uzun süredir etnik hakları ve özerkliği desteklemiş olan Maoist önderler, Janajati ve Madhesi gruplarıyla aralarını açmayı göze alamazdı. Anlaşmadan desteklerini çektiler. Madhesi müttefikleri ile birlikte, daha önce destekledikleri iki federal modelden birini kabul edeceklerini açıkladılar. İlki, Kurucu Meclis'e bağlı devleti yeniden yapılandırma komitesi tarafından geliştirilmişti ve on dört eyalet içeriyordu. Devlet Yeniden Yapılandırma Komisyonu tarafından geliştirilen ikinci modelse on eyalet içeriyordu. Tarai, her iki modelde de yalnızca iki eyalete bölünmüştü. Nepal Kongre Partisi her iki modele de karşı çıkarken, eyaletlerin o bölgeler üzerinde tarihsel iddiaya sahip olan etnik grupların isimleriyle anılması talebini bile geri çevirdi. Müzakereler sürse de ufukta bir anlaşma görünmüyordu. Kurucu Meclis'in süresi, ortaya bir anayasa koyulmadan, 27 Mayıs gece yarısı doldu.

Kurucu Meclis'in dağılması, yeni bir siyasi ve anayasal krize yol açtı. Partiler, yeni siyasi düzeni kurumsallaştırmayı başaramamıştı. Ülkede şimdi ne bir yeni anayasa taslağı hazırlayacak bir organ vardı ne de yasama organı. Başbakan Baburam Bhattarai, 27 Mayıs gecesi, yeni bir Kurucu Meclis için seçimlerin yapılacağını duyurdu. Fakat muhalefet partileri, hükümet görevi bırakmadıkça seçime katılmayı reddetti. Amansız kavgalarla aylar geçti. Sonunda, 2013'ün Mart ayında, partiler, Yüksek Mahkeme başyargıcının, izleyen Haziran veya Kasım'daki seçimleri düzenleyecek olan yeni bir geçici hükümete başkanlık etmesinde uzlaştı.

Sonsöz

Siyaset, insanları sokaklardan çıkarıp konaklara da sokar, konaklardan çıkarıp sokaklara da düşürür.

– Bir NKO askeri[1]

Yeni Kurucu Meclis seçimleri 19 Kasım 2013'te yapıldı. Maoist partinin Mohan Baidya öncülüğündeki hizbi ve onun az sayıdaki müttefiki seçimleri boykot etti. Seçimden günler önce ulaşım ablukası ilan ettiler, insanları korkutup evden çıkmalarını engellemek için araçlara zarar verdiler. Bu saldırılarda bir kişi hayatını kaybederken çok sayıda kişi yaralandı. Baidya'nın kadroları, seçim gününün hemen öncesinde, ülkenin farklı yerlerine az sayıda ev yapımı patlayıcı madde yerleştirdi. Seçim sabahı bunlardan birinin patlamasıyla Katmandu'da bir çocuk sakatlandı. Fakat bütüne bakıldığında şiddet sınırlıydı ve halkın coşkusunu azaltamadı. Seçime katılım oranı, Nepal tarihindeki en yüksek düzeyde, yüzde 75'in üzerindeydi.

Praçanda liderliğindeki Maoist parti, seçimin öncesinde kaygısız bir havadaydı. Parti, popülerliğinin azaldığının bir miktar farkında olsa da, halkın büyük kesimlerinin federalizm gündemini desteklediğine inanıyordu. Fakat sonuçlar ortaya çıktıkça, Maoistlerin, rakiplerinin çok gerisinde kaldığı belirginleşti. Son veriler, 2008 seçimine göre büyük bir değişime işaret ediyordu. Bu kez Kongre Partisi 196, BML 175 sandalye kazandı. Maoistlerse ancak 80 sandalye elde edebildi.

21 Kasım sabahı oy sayımı sürerken, Praçanda öncülüğündeki parti acil bir basın toplantısı düzenledi. Maoist önderler, kül gibi suratlarıyla başkanın yanında oturup, onun orduyu, seçim görevlilerini ve diğer partileri Maoistlere komplo kurmakla suçlamasını dinlediler. Praçanda, oy verme kabinlerinden sayım istasyonlarına taşıma işlemi sırasında seçim sandıklarının değiştirildiğini iddia etti. Sayım sürecinin durdurularak düzensizliklerin soruşturulması çağrısında bulundu. Eğer bu talepler karşılanmazsa, "Kurucu Meclis'e katılmayacağız," dedi.

Odadaki Maoist aktivistler, önderlerinin meydan okumasına alkış tuttu. Fakat partinin sunduğu seçim hilesi kanıtları zayıftı ve siyasi sürece katılmaya devam etmekten başka seçenekleri yoktu. Maoistler, Aralık ayında Kurucu Meclis'e katılmayı resmen kabul etti. Kongre Partisi ve BML, bunun karşılığında, laikliğe, cumhuriyetçiliğe ve federalizme bağlılıklarını sürdüreceklerinin ve Maoistlerin anayasal müzakerelerde önemli bir rol oynamaya devam edeceğinin sözünü verdiler. Seçim usulsüzlüklerini soruşturacak bir parlamento komitesinin kurulmasını da kabul ettiler, ama bu söz hızla unutulacaktı.

Maoistler, kendi aralarında, seçim hilelerinin iddia ettikleri kadar yaygın olmadığını ve yenilginin asıl sebeplerinin başka bir yerde yattığını itiraf ediyordu. Halkın parti hakkındaki hayal kırıklığının düşündüklerinden çok daha büyük olduğunu kabul ettiler. Sorun, yeni bir güç olmalarının yarattığı heyecanın zamanla yok olması değildi sadece. Sözlerini yerine getirmek için atmaları gereken pek çok adımı atamadıkları için, iyi niyetle onları destekleyen insanların pek çoğu acı bir hayal kırıklığına uğramıştı. Maoistler, halkın yaşamını iyileştirecek somut programlar ve politikalar yerine devletin yeniden yapılandırılması gibi büyük planlara fazlaca odaklanmış görünüyordu.

Maoistlerin, halkın beklentilerini tümüyle karşılamalarını mümkün kılacak bir konuma hiçbir zaman gelmemiş olduğu doğru. 2008 seçiminde en yüksek sayıda sandalyeyi kazanmış

olsalar da, iktidara hiçbir zaman rahatça yerleşemediler. İlk Kurucu Meclis'in dağılmasına kadar geçen sürede hükümeti yalnızca on sekiz ay boyunca (Ağustos 2008-Mayıs 2009 ve Ağustos 2011-Mayıs 2012) yönetebilmişlerdi. Ne var ki, pek çok seçmene göre, işbaşındaki parti Maoistlerdi. Şu söz ülkenin her yanında duyuluyordu: "Onlara bir kez oy verdim, ama benim için hiçbir şey yapmadılar. Niye bir daha onlara oy vereyim?"

Dahası, Maoist önderlerin artan zenginliği, halkın alay konusu olmaya başlamıştı. Maoistler Katmandu'ya ilk geldiklerinde, temsil ettiklerini öne sürdükleri yoksullardan çok farklı koşullarda yaşamıyorlardı. Pek çoğu, yıllar geçtikçe proletarya önderlerine yakışmayan bir lüks tutkunluğu sergiledi. Praçanda'nın yeni evi, yeni arabası, hatta yeni yatağı ve pahalı yeni kol saati medyanın ilgisini çekti. Her ne kadar Bhattarai genel olarak ilkeli ve namuslu biri olarak görülse de, o görev başındayken eşi Hisila Yami'nin yaygın yolsuzluklara bulaştığına dair haberler yazılmıştı. Ülkenin dört yanındaki yerel Maoist yöneticiler, yeni elde ettikleri nüfuzu, anlaşmalara aracılık etmek ve devlet ihaleleri almak için kullanmıştı.

Bu gelişmeler parti bir öfke dalgasının yükselmesine sebep olmuştu. Daha yerleşik yöneticilerden bazılarının artan zenginliği, partinin bölünmesinin arkasındaki başlıca etmenlerden biriydi. Seçim sırasında, Kiran hizbinin üyeleri eski yoldaşlarına karşı aktif bir kampanya yürütmüştü. Çoğu Kirancının, destekçilerini oylarını Nepal Kongre Partisi'ne veya BML'ye vermeye çağırdığı söyleniyordu.

Praçanda hizbinde kalmaya devam edenler bile heveslerini ve girişkenliklerini kaybetmişti. Baburam Bhattarai'nin kampanyasında çalışmak üzere Rupandehi'ye giden bir Maoist öğrenci önderi, neredeyse can çekişen parti örgütünü ve ildeki kadroların uyuşuk tutumlarını görünce hayretler içinde kalmıştı. Bhattarai, Rupandehi seçim bölgesinde kaybetse de Gorkha-1'de kazandı. Benzer biçimde Praçanda da Katmandu'daki seçim bölgesinde kaybetse de Siraha'da az farkla kazandı.[2]

Maoistlerin rakipleri, seçim sonuçlarının, tarihsel olarak ötekileştirilmiş olan grupların kimliklerini tanıyacak bir federal yapının toptan reddi anlamına geldiğini savundu. Madhesilerin, Janajatilerin ve Dalitlerin talepleri sebebiyle kendilerini uzun zamandır tehdit altında hissedenler, zafer gösterisi yapmak için çok nedene sahipti. Seçim sonucu, halkın, toplumu kutuplaştıran federalizm tartışmasından memnun olmadığını gösteriyordu. Federalizmin gerginlikleri derinleştirerek topluluklar arasında çatışma başlatacağından korkanlar vardı. Bazıları da, başka bir eyalete gittiklerinde veya mal taşıdıklarında vergi ödemek durumunda kalacaklarını, federalizmin ülke içinde hareket etmeyi zorlaştıracağını düşünüyordu. Bilgi kirliliği ve yanlış anlamalar da bu korkuları artırıyordu. Kamuoyundaki hisleri ölçemeyen Maoistler, bu gibi yanlış kanıları gidermek için pek çaba harcamamıştı. Federalizmin, bazı grupların diğerlerine egemen olmasına izin vermesinin ya da eyaletler arasındaki serbest dolaşımı sınırlandırmasının söz konusu olmayacağına yeterli açıklığı kazandıramamışlardı.

2013 seçimleri, bir bakıma, Maoistlerin, düzenli olarak seçim zaferleri ve yenilgileri yaşayan bir düzen partisine tam olarak dönüştüğünü gösterdi. Zorluklarla mücadele edip büyüdükleri günler uzak bir anıydı artık. Oysa kırsal bölgelerin devasa kesimlerini denetimleri altında tutan bir isyancı grup oldukları günlerin üzerinden çok zaman geçmemişti. Başkente girmelerinin üzerinden yedi, ulusun en güçlü siyasi kuvveti haline geldikleri seçim zaferinin üzerindense altı üstü beş yıl geçmişti. Yakın zamanlarda pek az gerilla hareketinin engelleri aşarak kentlere ulaştığı düşünülürse, bu ender rastlanan bir başarıydı. Bunu mümkün kılan şeyler nelerdi?

Maoistlerin iktidara yükselişinin arkasında rastlantısal sebepler vardı. Örneğin 2001'deki saray katliamı, monarşiyi oldukça zayıflatmıştı. Yeni kral Gyanendra, yürütme gücünü gasp ederek

ciddi bir hata yapmıştı. Bu, monarşiyi elinde kalan son meşruiyet kırıntısından da yoksun bırakarak siyasi partileri rejime karşı mücadele etmek zorunda bırakmıştı.

Maoist hareketin binyılcı* tarafları vardı. Üyelerinin pek çoğunu harekete geçiren şey, imkânsız bir ütopyanın vizyonuydu. Ne var ki, dönüp geriye bakıldığında, Maoistlerin yalnızca ideolojinin ateşiyle hareket etmedikleri açıktır. Önderleri, mantıklı stratejik hesaplar yapan pragmatistlerdi aynı zamanda. Jeopolitik durumun komünist bir isyan lehine olmadığının tümüyle farkındaydılar. 1980'lerde en çok örnek aldıkları Peru'nun Aydınlık Yol gerilla grubu ezilmiş, başkanları Abimael Guzmán hapsedilmişti. Fakat iç cephede koşullar olgunlaşmıştı. Praçanda'nın yazdığı gibi, "çok partili sistem, sınıf mücadelesini yoğunlaştırmak için, Pançayat rejiminden daha fazla fırsat sunuyor"du.[3] Artık Maoistlerin siyasi mesajlarını yaymak için yararlanabilecekleri özgür bir basın vardı. Siyaset alanının açık ve kaotik hale gelmesi, Maoistlerin gizli cepheler kurabileceği ve devletin aşırılıklarını protesto etmek için müttefikler bulabileceği anlamına geliyordu. Bunların hiçbiri, Pançayat döneminin baskıcı atmosferinde mümkün olamazdı.

Ayrıca Maoistler, 1990 siyasi anlaşmasının her an bozulabilecek bir uzlaşma olduğunu ve parlamenter sistem içerisindeki çelişkilerden faydalanabileceklerini biliyordu. Praçanda, Nepal'in anayasal monarşisini on dokuzuncu yüzyılın Avrupa burjuva cumhuriyetlerine benzetenlerle alay etmişti. Ona göre, Nepal'in parlamenter demokrasisi, burjuva ve feodal güçler arasındaki "doğal olmayan" bir ittifaktı.[4] Saray hâlâ orduyu kontrol ediyor ve iktidarın çok önemli bir parçasını elinde tutuyordu. Maoistler, bu sebeple, isyanın ilk yıllarında saldırılarını yalnızca parlamenter partilere ve polise yönelterek sarayı ve orduyu karşılarına almaktan titizlikle kaçındı. Maoistler, her fırsatta, kendilerine avantaj sağlamak için sarayla partiler arasındaki gerilimi körüklüyordu.

---

* Binyılcılık: Dinsel, toplumsal veya siyasi bir grubun/hareketin, "her şeyi değiştirecek" köklü bir toplumsal dönüşümün yaklaşmakta olduğuna duyduğu inanç. *–çev.*

Maoist önderler, devlet karşısındaki göreli zayıflıklarının da gayet farkındaydı. Güçlerini genişletmek için yalnızca askerî güce bel bağlayamayacaklarını biliyorlardı. Praçanda; Peru'daki ve diğer ülkelerdeki Maoist isyanın, isyancıların askerî güce aşırı güvenmeleri, ideolojik dogmatizmleri ve müzakerenin önemini anlamamaları sebebiyle başarısız olduğunu parti üyelerine sık sık hatırlatıyordu.[5]

Maoistler, kırsal kesimdeki devlet varlığını ortadan kaldırmanın ve üs bölgeleri kurmanın yeterli olmayacağının en başından beri farkındaydı. Güçlü bir siyasi parti olmak istiyorlarsa, ülkedeki tüm siyasi güçlerle ciddi ilişkiler kurmaları gerekiyordu. Taktiksel ittifaklar kurabilecekleri –ne kadar küçük ya da önemsiz olursa olsun– gruplara karşı gözleri açık olmalıydı. Süregiden siyasi tartışmalara düzenli olarak dâhil olup kendilerini halka tanıtmak da onlar için önemliydi. Müzakereye yatkın görünmeli, hükümetin cevap vermek zorunda kalacağı uygulanabilir siyasi çözümler önermeliydiler. Bu kitabın da açıklığa kavuşturduğu gibi, böylesi ilkelere titizlikle bağlı kalmaları, Maoistlerin iktidara gelmelerini mümkün kıldı.

Maoistlerin nihai hedefi yalnızca devlet gücünü ele geçirmek olsaydı, isyanın bir ölçüde başarı elde ettiği söylenebilirdi. Fakat Maoistler, Nepal devletinin ve toplumunun bir bütün olarak dönüşümünü öngörmüştü. Bu açıkladıkları hedefleri cazip bulan binlerce Nepalli isyancılara katılmıştı. Savaş sırasında neredeyse 18.000 kişi öldürülmüş ve yaklaşık 1500 kişi kaybolmuştu. Yaklaşık 100.000 kişi evlerinden ayrılmak zorunda kalmıştı. Maoistler, bunları üzücü fakat gerekli fedakârlıklar olarak görüyordu. Ama şu da sorulabilir: Bu fedakârlıklar ne sonuç doğurdu? Maoistler sözlerini ne ölçüde yerine getirebildi?

Maoistlerin başlıca hedeflerinden biri, adaletsiz toplumsal yapıları yerle bir etmekti. Toprak sahiplerini öldürerek veya köylerinden kovarak bir terör ortamı yarattılar. Ama yerli gruplarının ve alt kastlardan grupların gerçekten bir kurtuluş hissine kapıldı-

ğı pek çok örnek de yaşandı. İsyancılar, ayrımcı gelenekleri sürdürenleri cezalandırarak şükran ve destek kazandı.[6] Bu gibi önlemler, Maoistler başkente geldikten sonra son buldu. Geçmişte isyancıların kontrolünde olan bölgelerde eski normlar yeniden ortaya çıktı. Dolayısıyla, Maoistlerin, kırsal kesimde feodalizmin kökünü tümüyle kazımış oldukları yönündeki iddiası abartılıydı. Yine de köylerin toplumsal dokusu, Maoist isyanın on yılı boyunca önemli ölçüde dönüştü. Örneğin Nepal kırsal hayatının popüler betimlemelerinin 1990'lara kadar neredeyse hepsinde rastlanan sömürücü tefeci-toprak sahibi imgesi, Maoist savaş sonlandığında toplum bilincinden neredeyse tamamen silinmişti.

Bu değişimin arkasında tabii ki Maoist müdahaleden başka sebepler de vardı. Emek göçü bunlardan biriydi. Çoğu yoksul ve alt kastlardan yüz binlerce Nepalli, artık Körfez bölgesinde ya da Güneydoğu Asya'da çalışıp evlerine para gönderiyordu. Aileleri, parayı toprak satın alıp ev inşa etmek için kullanıyordu. Bu gönderilen paralar, köylerin sınıf yapısını dönüştürdü ve kast ayrımcılığının azaltılmasına yardımcı oldu. Ayrıca, kalkınma STK'larının ve ötekileştirilmişlerin hakları için mücadele eden sivil toplum örgütlerinin çabaları da eski toplumsal hiyerarşilerin aşınmasına katkıda bulundu.

Ama bu, Maoistlerin katkısının önemini azaltmaz. Bu kitap için görüşme yapılan pek çok Maoist militan, isyanın başlıca sonuçlarından birinin, "halkın kendi haklarının farkına varması" olduğunu söyledi. Ülkenin dört bir yanındaki köylüler de bu iddiayı doğruladı. Maoistlerin siyasi rakipleri bile, gönülsüzce de olsa, bunu kabul etti. Toplumsal hiyerarşideki konumlarını sessizce kabullenmek yerine adaletsizlik karşısında örgütlenmeyi ve ajitasyon yapmayı toplumun büyük kesimlerine Maoistlerin öğrettiğini hiç kimse inkâr edemez.

Barışçıl siyasete girmelerinin ardından Maoistler, enerjilerini, devletin tarih boyunca ötekileştirilmiş grupları daha fazla temsil eder hale gelmesini sağlamaya yoğunlaştırdı. Nepal, laik bir

devlet ilan edildi ve monarşi feshedildi. Hindu dini ve monarşi, onlarca yıldır Nepal milliyetçiliğinin simgeleri ve dayanakları olmuştu; bu simgelerin ortadan kaldırılması ülkenin karakterini değiştirdi. Pançayat döneminde ve 1990'larda getirilen pek çok kısıtlama kaldırıldı. Yurttaşların belirli etnik grupları temsil eden siyasi partiler oluşturması artık yasak değildi. Böylece ortaya çıkan yeni partiler sayesinde uzun zamandır görmezden gelinen etnik sıkıntılar ve talepler, toplumun bilincinde ön plana çıktı. Maoistler bu sürece önemli ölçüde yardımcı oldu. Bu değişimleri olanaklı kılan şey, isyanın ve 2006 ayaklanmasının yol açtığı kopuştu. Siyasi analist C. K. Lal'ın sözleriyle, "Gerektiği yerde hakkı teslim etmekte tereddüt edilmemeli: Maoistler, Nepal'de ulusallığın yüzlerce yıllık tanımını değiştirdi."[7] Bununla beraber, bu dönüşüm sürecinde bazı engeller de ortaya çıktı. Kurucu Meclis tartışmalarının odağında Maoistlerin "devletin radikal biçimde yeniden yapılandırılması" talebi yatmış olsa bile, meclisin Mayıs 2012'deki çöküşü, bu talebi kurumsallaştırmayı başaramadıklarını gösteriyordu. Maoistlerin 2013'teki seçim yenilgisi bu gündemi daha da geriye itti.

Maoistlerin önemli hedeflerinden bir diğeri de güçlü ve özerk bir devlet kurmaktı; devrim sonrası yıllarda bunun başarılamadığı açık. Katmandu'ya girmeleri siyasi süreci ciddi şekilde altüst etse de, kendi isteklerini diğer partilere dayatamadılar. İktidar mücadelesi Nepal siyasetine hâkim olmayı sürdürdü. Hükümetin sıklıkla değişmesi devleti neredeyse felç etti. Kapsamlı Barış Anlaşması'na girmeyi başaran toprak reformu gibi kritik Maoist talepler, uygulanamadan kaldı. Maoistler, devletle savaşırken, parlamenter rejimin verimsizliğiyle alay ediyordu. Ama sahneye onlar çıktıktan sonra da kaos ve istikrarsızlık devamlılık gösterdi.

Maoistlerin ulusal özerklik vurgusu, büyük ölçüde Hindistan'ın Nepal'e müdahalelerine karşı dile getirilmişti. Fakat 2008 seçimlerinin ardından kurulan farklı hükümetlerden hiçbiri, Hint etkisine karşı koyacak kadar güçlü değildi. Durmaksızın muhalefet

partileri tarafından kösteklenen bu iktidarların hepsi kırılgandı. Hint yerleşik düzeni, Katmandu'daki diplomatları ve istihbarat görevlileri aracılığıyla partiler arasındaki derin ayrılıklardan fazlasıyla yararlanmaya devam edebildi. Dahası, Nepalli siyasi önderler, rakiplerinin önüne geçebilmek için veya anlaşmalara arabuluculuk etmeleri için Hint desteği talep etmeye ısrarla devam etti. Hindistan'ın ülkenin işlerine burnunu sokmasına bağıra çağıra karşı çıkan Maoistler bile, ana akım siyasete girmelerinin ardından güçlü komşularını kızdırmayı göze alamayacaklarını fark etti. Modern Nepal tarihindeki diğer siyasi güçler gibi Maoistler de yurt içindeki konumlarını güçlendirmek için Hint yerleşik düzeninin dostluğunu kazanmaya çalıştı.

Her durumda, Nepalli komünistler, her zaman, Hindistan'ı abartılı bir hararetle kınama eğilimindeydi. Siyasetçiler, halkta öfke uyandırmak ve halkın sempatisini kazanmak için Hindistan karşıtı duyarlılıktan devamlı faydalanmışlardı. Praçanda da, hükümeti 2009'da düşmenin eşiğine geldiğinde, kitlesel toplantılarda "Hint yayılmacılığı"nı kınayarak halk desteği elde etmeye çalıştı. 2004'te iç savaş hâlâ sürerken de kralla yapacağı muhtemel bir ittifaka destek kazanmak için Hint işgali hayaletini uyandırmıştı.

Maoistlerin Hindistan'a haddinden fazla yoğunlaşması, Nepal'in bağımlılığının diğer boyutlarının, en başta da dış yardımlara bağımlılığın göz ardı edilmesine yol açtı. Dış yardımlar, 2009-10 mali yılında hükümetin toplam harcamalarının yüzde 19,16'sını, kalkınma harcamalarının ise yüzde 55,15'ini oluşturuyordu. Bu bağımlılığın, siyasi ve toplumsal bedelleri vardı. Bağışçıların öncelikleri, tüm bakanlıkların politikalarını önemli ölçüde etkiliyordu. Ülkenin eğitimli kesiminin büyük bölümü, devlet bürokrasisine göre daha kazançlı işler sağlayan ve daha fazla yükselme fırsatı sunan yardım örgütlerinde çalışmak istiyordu. Bu yüzden de, dış yardımların Nepal devletini daha da zayıflattığını savunan birçok kişi vardı.

Nepal'in işçi dövizlerine olan bağımlılığı daha da büyüktü. Savaş sırasında durma noktasına gelmiş olan ekonomi, savaş son bulduktan sonra da durgunluğunu sürdürdü. Müzmin siyasi istikrarsızlık ve işsizlik, her yıl yüz binlerce Nepallinin ülkeyi terk etmesine yol açtı. İşçi dövizleri, 2010'da Nepal GSYH'sinin yüzde 23'ünü, yani neredeyse dörtte birini oluşturuyordu. Bu paraları yollayanlar, Körfez ülkeleri ya da Güneydoğu Asya'da çetin koşullarda çalışan ötekileştirilmiş yoksullardı. Başta Amerika Birleşik Devletleri veya Avrupa olmak üzere başka yerleri tercih eden varlıklı göçmenlerin Nepal'e önemli miktarda para aktarmaları ender görülen bir durumdu.

Maoistlerin iki hayali –daha eşit ve adil bir toplum kurmak ve ulusal özerkliğe ulaşmak– giderek birbiriyle daha da uyuşmaz hedefler gibi görünür oldu. Tarihsel olarak ötekileştirilmiş grupların hak arayışlarının daha adil bir toplumun inşa sürecini başlattığı ne kadar doğruysa, partilerin çoğalmasının devlet iktidarı uğruna rekabeti artırarak devletin felç olması sürecine katkı sunduğu da o kadar doğru.

2013 seçiminin ardından yeni hükümetin kurulması üç ay aldı. Nepal Kongre Partisi ve BML, uzadıkça uzayan iktidar paylaşımı müzakerelerinin ardından nihayet Şubat 2014'te bir koalisyon kurmayı başardı. Kongre Partisi önderi Suşil Koirala başbakan oldu. Girija Prasad'ın 20 Mart 2010'da ölmesinin ardından partinin başına, akrabası ve eski bir yardımcısı olan Suşil Koirala geçmişti. Suşil Koirala, yeni anayasa taslağını "bir yıl içinde" hazırlama taahhüdünü tekrar tekrar dile getirdi. Fakat çoktandır süregiden ve hâlâ çözüme kavuşturulmamış onca tartışma göz önüne alındığında, bu zor görünüyordu.

Maoistler, Katmandu siyaset çevresinde öyle alışıldık demirbaşlar haline geldi ki onların isyancı geçmişlerini unutmak kolaydı. Fakat Maoist isyanın sonuçları her yerde görülüyordu. Önemli sayıda savaş dönemi kadrosu artık Mohan Baidya öncülüğünde

kopmuş olan Maoist partinin üyeleriydi; bunlar, devrimci Maoizm fikrine bağlı kalmayı sürdürdü. Şimdilik marjinal bir siyasi güçtüler. Yeni bir isyan başlatmak ya da devleti ele geçirmek için gerekli kaynaklara sahip değillerdi. Fakat hayal kırıklıkları derindi ve şiddet ve karmaşa çıkarma kapasitelerini koruyorlardı.

Savaş anılarından en çok canı yananlar, çelikleşmiş Maoist kadroların yanı sıra, öldürülenlerin ve kaybedilenlerin aile fertleriydi. Adalet talep etmeyi sürdürdüler. Kapsamlı Barış Anlaşması, bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nu ve kayıp kişileri soruşturacak bir komisyonu güvence altına alıyordu, ama bu komisyonlar, kısmen görev alanlarına ilişkin anlaşmazlıklar sebebiyle, henüz kurulmamıştı. Ordu ile (Maoistlerin de aralarında bulunduğu) siyasi partiler, savaş sırasında işlenen suçlar için af isterken, insan hakları örgütleri ve Batılı devletler yargılama konusunda ısrarcıydı. Bu sorunlar, 2014 başlarında Nepal'deki siyasi tartışmaları şekillendirmeye devam ediyordu. Bu uyuşmazlıkların çetinliği, silahlı çatışma geçmişiyle hesaplaşmanın zorluğunu gözler önüne seriyordu.

TEŞEKKÜRLER

Aklı, azmi ve samimiyeti yıllar boyunca beni biçimlendiren ve bana ilham veren arkadaşım ve yoldaşım Prashant Jha'ya.

Arkadaşlıkları, zekice önerileri ve cömert destekleri için Bhaskar Gautam ve Anagha Neelakantan'a. Yazdıklarımı üretim aşamasında okuyup değerli geribildirimler sunarak kitabın başlığını belirlememe yardımcı olan James Sharrock'a. Yoğun çalışma tempolarında taslağımı okumaya vakit ayırıp zeki ve aydınlatıcı yorumlarda bulunan Manjushree Thapa'ya, Ian Martin'e, Sam Cowan'a, David Gellner'a ve A. Peter Burleigh'e.

The Kathmandu Post'taki köşe yazarlığımın ilk günlerinden beri beni cesaretlendiren arkadaşım Akhilesh Upadhyay'a. Nepal ve ötesindeki kritik meselelere bakış açımı genişleten Yohn Vivanco-Medina'ya, Sarah Levit-Shore'a, Suman Pradhan'a, Subel Bhandari'ye ve John Bevan'a. Yararlı tavsiyelerde bulunarak beni kritik kaynaklara yönlendiren Michael Hutt'a.

Örnek bir dürüstlük ve medeni cesaret sergileyen ve devamlı ilham kaynağım olan Devendra Raj Panday'a, Khagendra Sangroula'ya ve C. K. Lal'a. Çok ihtiyaç duyulan düşünsel bir çevre sağlayan Pratyoush Onta'ya, Seira Tamang'a ve Martin Chautari'deki diğer dostlara.

Yaptığımız sohbetlerde, Nepal siyasetini ve toplumunu kavrayışımı derinleştiren Anubhav Ajeet'e, Bimal Aryal'a, Vijay Kant Karna'ya, Yug Pathak'a, Gyanu Adhikari'ye, Daulat Jha'ya, Rakesh Mishra'ya, Thomas Bell'e ve Deependra Jha'ya. Projem için kritik kaynaklarla beni temasa geçiren Post Bahadur Basnet'e ve Fey-

zi Ismail'e. Maoist hareket hakkındaki engin bilgisini cömertçe paylaşan Kiyoko Ogura'ya. Tavsiyeleri ve beni yüreklendirmesi sebebiyle Amish Mulmi'ye. Misafirperverlikleri ve hoş sohbetleri için Thomas Matthew ve Laurie Vassily'e. Benim de aralarında bulunduğum Nepallileri, dünyanın başka kısımlarından araştırmacılara ve meraklılara bağlayan önemli platformlar sağlayan Ashok Gurung'a.

Kitabın haritalarını hazırlayan Niraj Gorkhali'ye. Olağanüstü koleksiyonlarından fotoğraflar paylaşan Sagar Shrestha'ya, Mana Rishi Dhital'e, Subel'e ve Kaşiş Das Shrestha'ya.

Kitabımın tamamlanma sürecindeki nazik önerileri ve editoryal destekleri için Verso Books'tan Sebastian Budgen'e, Mark Martin'e ve Lorna Scott Fox'a. Kitaba gösterdiği ilgi ve Güney Asya'daki okuyucular için Hintçe bir baskı yapma sürecini başlatmasından ötürü Ravi Singh'e.

Taslağı ilk aşamalarda okuyarak beni teşvik eden Akşaya Adhikari'ye. Siyasi bilincimi biçimlendirmeme yardımcı olan Nisha Biswas'a. Her şeyi mümkün kılan annem babam Nilam ve Rameş Adhikari'ye ve kız kardeşim Nidhi'ye. Kitabı mevcut biçimine sokmada oynadığı büyük rol, ortak arayışlarımız ve hayatımız için Shradha Ghale'ye.

NOTLAR

Önsöz

1 "Ahuti" (Bishwa Bhakta Dulal), *Tapaswika Geetharu* (Bir Sofunun Şarkıları), Katmandu: Pragati Pustak Sadan, 1992 (2049 v.s.), s. 16. Buradan itibaren, "v.s.", resmî Nepal takvimi *vikram samvat*'ın kısaltması olarak kullanılacaktır.

1. Bölüm: Halkların Kalplerindeki Güneş

1 Dhruba Kumar, "An Interlude in Nepal-China Relations during the Cultural Revolution" ("Kültür Devrimi sırasında Nepal-Çin İlişkilerinde Ara Dönem"), *Nepalese Journal of Political Science* 2, sayı 2 (Mayıs 1980), s. 31.

2 A.g.e., s. 39.

3 A.g.e., s. 27.

4 A.g.e., s. 28.

5 A.g.e.

6 A.g.e., s. 29.

7 Bhuwan Lal Joshi ve Leo Rose, *Democratic Innovations in Nepal: A Case Study of Political Acculturation* (Siyasi Kültürel Etkileşim Vaka Çalışması: Nepal'de Demokratik Yenilikler), Katmandu: Mandala Publications, 2004 (University of California Press, 1966), s. 296.

8 Leo Rose, "Communism under High Atmospheric Conditions: The Party in Nepal" ("Yüksek Atmosferik Koşullarda Komünizm: Nepal'deki Parti"), Robert A. Scalapino (der.) içinde s. 363-80, *The Communist Revolution in Asia: Tactics, Goals and Achievements* (Asya'da Komünist Devrim: Taktikler, Hedefler ve Kazanımlar), New Jersey: Prentice Hall, 1969, s. 374-5.

9 A.g.e., s. 381.

10 Yam Chaulagain ve Rashmi Kandel, *Janayuddhaka Nayakharu* (Halk Savaşı Önderleri), Katmandu: Jayakali Prakashan, 2008 (2065 v.s.), s. 98.

11 A.g.e., s. 42.

12 A.g.e., s. 16.

13 A.g.e., s. 13-21.

14 Anirban Roy, *Praçanda: The Unknown Revolutionary* (Praçanda: Tanınmayan Devrimci), Katmandu: Mandala Book Point, 2008, s. 14.

15 A.g.e., s. 7.

16 Chaulagain ve Kandel, *Janayuddhaka Nayakharu*, s. 115.

17 A.g.e., s. 69, 102.

18 2001 sayımına göre Nepal'de doksan üç farklı dil konuşuluyor. Devletin tarihsel olarak Nepalceye tanıdığı ayrıcalık, anadili Nepalce olmayanları dezavantajlı duruma düşürüyordu.

19 1960 ve 70'lerde komünist yazının dolaşımı ve aldığı tepkiler hakkında daha fazla bilgi için bkz. David N. Gellner ve Mrigendra Bahadur Karki, "The Sociology

of Activism in Nepal: Some Preliminary Considerations" ("Nepal'de Aktivizmin Sosyolojisi: Kimi Ön Düşünceler"), H. Ishii, D. Gellner ve K. Nawa (der.) içinde s. 164-5, *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti* (Nepal Ordusu: Sivil Denetimin Zorlukları), Katmandu: Martin Chautari, 2010 (2067 v.s.), s. 165.

20 Bkz. Benoît Cailmail, "Mohan Bikram Singh and the History of Nepalese Maoism" ("Mohan Bikram Singh ve Nepalli Maoizm Tarihi"), s. 11-38, *European Bulletin of Himalayan Research*, 33/34 (Güz 2008-Bahar 2009), s. 23.

21 Purna Basnet, "Maobadi Sena: Udbhav, Bikas ra Bistar" ("Maoist Ordu: Başlangıç, Gelişme ve Yayılma"), Sudheer Sharma (der.) içinde s. 164-5, *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti* (Nepal Ordusu: Sivil Denetimin Zorlukları), Katmandu: Martin Chautari, 2010 (2067 v.s.), s. 165.

22 1990 hareketine dair anlatımlar için bkz. Martin Hoftun ve William Raeper, *Spring Awakening: An Account of the 1990 Revoluiton in* Nepal (Bahar Uyanışı: Nepal'deki 1990 Devriminin Dökümü), Yeni Delhi: Penguin Books India, 1992 ve Kiyoko Ogura, *Kathmandu Spring: The People's Movement of 1990* (Katmandu Baharı: 1990 Halk Hareketi), Katmandu: Himal Books, 2001.

23 Louise T. Brown, *The Challenge to Democracy in Nepal* (Nepal'de Demokrasi Yolundaki Zorluklar), Londra: Routledge, 1996, s. 100.

24 Mahesh Maskey, "Maobichar" ("Mao Düşüncesi"), *Studies in Nepali History and Society* 7, sayı 2 (Aralık 2002), s. 239-80, s. 274.

25 "Praçanda" (Puşpa Kamal Dahal), "Purvi Yuropka Ghatanabare Ek Tippani" ("Doğu Avrupa'daki Olaylara Bir Yorum"), *Praçandaka Chhaiyeka Rachanaharu: Khanda 1* (Praçanda'dan Seçmeler: Cilt 1), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2007 (2063 v.s.), s. 56-7.

26 MB (*School Leaving Certificate*), Nepal'deki öğrencilerin onuncu sınıfın ardından girmeleri gereken tek tip (standart) sınavdır. Ülkenin her yanında eşzamanlı uygulanan MB, ulusal bir olaydır. En yüksek puanı alan on MB adayının isimleri, yakın zamana kadar gazetelerde görünür bir biçimde yer alıyordu. Okullar, hâlâ MB'de yüksek puan alan öğrencilerinin oranına dayanarak değerlendirilir.

27 Baburam Bhattarai'nin hayatının kısa bir incelemesi için bkz. Chaulagain ve Kandel, *Janayuddhaka Nayakharu*, s. 125-33.

28 Bu paragraftaki çözümleme, Bhattarai'nin de aralarında bulunduğu bir dizi Maoist önderle sohbetlere dayanmaktadır.

29 Kıdemli Maoist önderlerle görüşme, Ağustos 2010. Ayrıca bkz. CNP(M), "Samyukta Rastriya Janaandolanka Das Sutriya Tatkalin Magharu" ("Birleşik Ulusal Halk Hareketinin On Maddelik Talepleri"), NKP(M), *Maobadi Mag ra Manyataharu* (Maoistlerin Talepleri ve Konumları), Katmandu: Pairavi Prakashan, 2006 (2063 v.s.), s. 1-2.

30 Rose, "Communism under High Atmospheric Conditions: The Party in Nepal", s. 367-8.

31 Joshi ve Rose, *Democratic Innovations in Nepal* (Nepal'de Demokratik Yenilikler), s. 175.

32 A.g.e., s. 281.

33 Kurucu Meclis konusu, Kral Mahendra'nın 1960'ta iktidarı ele geçirmesinin ardından Nepal komünist hareketinde bir kez daha dile getirilmişti. Mohan Bikram Singh, Mart 1961'de Hindistan'ın Darbhanga kentinde bir araya gelen bir merkez

komite toplantısında Kurucu Meclis ve nihai bir cumhuriyetin kurulması için seçim talebinde bulundu. Bkz. Rose, "Communism under High Atmospheric Conditions: The Party in Nepal", s. 374-5.

34 Ayrıntılar için bkz. Michael Hutt, "Drafting the 1990 Constitution" ("1990 Anayasası Taslağının Hazırlanması"), Michael Hutt (der.) içinde s. 29-36, *Nepal in the Nineties*, Yeni Delhi: Oxford University Press, 1994.

35 A.g.e., s. 42-6.

2. Bölüm: Demokrasi ve Yol Açtığı Hoşnutsuzluklar

1 Diğer partilerin kazandığı sandalye sayıları şöyleydi: Ulusal Demokratik Parti (Çand) – bir sandalye; Ulusal Demokratik Parti (Thapa) – bir sandalye; Nepal İtimat Partisi – altı sandalye; Nepal İşçi ve Çiftçi Partisi – iki sandalye; Nepal Komünist Partisi (Demokratik) – iki sandalye. Seçim hakkında daha fazla bilgi için bkz. Martin Hoftun, William Raeper ve John Whelpton, *People, Politics and Ideology: Democracy and Social Change in Nepal* (Halk, Siyaset ve İdeoloji: Nepal'de Demokrasi ve Toplumsal Değişim), Katmandu: Mandala Book Point, 1999, s. 183.

2 1990'lardaki liberalleştirme tedbirlerinin ayrıntıları hakkında bkz. Ram Sharan Mahat, *In Defence of Democracy: Dynamics and Faultlines of Nepal's Political Economy* (Demokrasiyi Savunurken: Nepal'in Siyasi İktisadının Dinamikleri ve Fay Hatları), Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2005. 1990'ların çoğunda maliye bakanlığı yapmış Nepal Kongre Partisi önderi olan yazar, pek çok liberalleştirme politikasının uygulamaya konmasından sorumluydu. Başlığından da anlaşılabileceği üzere bu kitap, büyük ölçüde bu politikaların ve genel olarak 1990'lar döneminin savunmasıdır.

3 Liberalleştirme politikalarına eleştirel bir bakış için bkz. Jagannath Adhikari, *Changing Livelihoods: Essays on Nepal's Development since 1990* (Geçim Kaynaklarını Değiştirmek: Nepal'in 1990'dan Beri Gelişimi Üzerine Makaleler), Katmandu: Martin Chautari, 2008. 1990'ların siyasi ve iktisadi sisteminin geniş kapsamlı ve aleyhinde bir aktarımı için bkz. Devendra Raj Panday, *Nepal's Failed Development: Reflections on the Mission and the Maladies* (Nepal'in Başarısız Kalkınması: Görev ve Dertler Üzerine Düşünceler), Katmandu: Nepal South Asia Centre, 1999.

4 Khagendra Sangraula, *Junkiriko Sangeet* (Ateşböceklerinin Müziği), Katmandu: Bhudipuran Prakhashan, 1990 (2056 v.s.).

5 Khagendra Sangraula ile kişisel iletişim, Mart 2011.

6 A.g.e.

7 Baburam Bhattarai, *The Nature of Underdevelopment and Regional Structure of Nepal: A Marxist Analysis* (Nepal'in Azgelişmişliğinin ve Bölgesel Yapısının Doğası: Marksist Bir Çözümleme), Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2003.

8 Baburam Bhattarai, "The Political Economy of People's War" ("Halk Savaşı'nın Siyasi İktisadı"), Arjun Karki ve David Seddon (der.), *The People's War in Nepal: Left Perspectives* (Nepal'deki Halk Savaşı: Sol Bakış Açıları), Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2003, s. 117-64.

9 A.g.e., s. 132.

10 A.g.e., s. 137.

11 A.g.e., s. 138.

12 Bhattarai'nin Marksist açıklama kavramlarıyla: "1950'lerden beri, temel sınıf ilişkilerini yıkmadan, Nepal tarımında reform yapmak, bilhassa mevcut üretim ilişkilerini korurken üretim güçlerini geliştirmek için pek çok çaba gösterildi. İkinci Dünya Savaşı'nın ve özellikle Rana iktidarının sonlanmasının ardından, eski feodal yapıyı yerle bir etmeden tarımsal değişimi getirip emperyalist mali sermayenin girmesine olanak sağlamak görüşüyle, kısıtlı 'toprak reformları' uygulama girişimleri oldu Fakat kötü ruhları nasıl şeytan kovamazsa, emperyalistler tarafından tasarlanıp yönetilen ve feodallerle bürokratik kapitalistler tarafından uygulanan programların, feodalizm ve emperyalizm egemenliğindeki kırsal ekonomiyi dönüştürmesinin de imkânsız olduğu görüldü." A.g.e., s. 139-40.

13 *Sanatan dharma*, genellikle Hinduizm ile eş anlamlı olarak kullanılır. "Ebedî din" olarak çevrilebilir.

14 Sangroula, *Junkiriko Sangeet*, s. 30.

15 Khagendra Sangraula, *Jana-Andolanka Chharraharu* (Halk Hareketinin Parçaları), Katmandu: Bhudipuran Prakashan, 2006 (2063 v.s.), s. 40.

16 Sangroula, *Junkiriko Sangeet*, s. 121.

17 Liz Alden Wily, Devendra Chapagain ve Shiva Sharma, *Land Reform in Nepal: Where Is It Coming From and Where Is It Going?* (Nepal'de Toprak Reformu: Nereden Geliyor, Nereye Gidiyor?), Katmandu: Department for International Development (DFID) (Uluslararası Kalkınma Departmanı), 2009, s. 115-24.

18 A.g.e., s. 123.

19 A.g.e., s. 44.

20 A.g.e., s. 46.

21 "Chaitanya" (Mohan Baidya'nın edebi takma ismi), "Junkiriko Sangeetma Lamkhutteko Swar ra Shabdaharu" ("*Ateşböceklerinin Müziği*'ndeki Sivrisineklerin Sesleri ve Sözleri"), Chaitanya içinde, *Kranti ra Sundarya* (Devrim ve Estetik), Katmandu: Pragatishil Adhyayan Kendra, 2007 (2064 v.s.), s. 213.

22 Dipak Gyawali ve Ajaya Dixit, "Mahakali Impasse: A Futile Paradigm's Bequested Travails" ("Mahakali Açmazı: Beyhude Bir Yaklaşımın Mirası"), s. 236-305, Dhruba Kumar (der.), *Domestic Conflict and Crisis of Governance in Nepal* (Nepal'de İç Çatışma ve Yönetim Krizi), Katmandu: Centre for Nepal and Asian Studies, 2000, s. 240-1.

23 A.g.e., s. 244; Sanjay Upadhya, *The Raj Lives: India in Nepal* (Raca Hâlâ Yaşıyor: Nepal'de Hindistan), Yeni Delhi: Vitasta Publishing, 2008, s. 100.

24 Bkz. 1990 Anayasası'nın 126. maddesi.

25 Upadhya, *The Raj Lives*, s. 101-3.

26 Gyawali ve Dixit, "Mahakali Impasse", s. 246-8.

27 Hoftun, Raeper ve Whelpton, *People, Politics and Ideology*, s. 203-13.

28 A.g.e., s. 214.

29 Gyawali ve Dixit, "Mahakali Impasse", s. 249-50.

30 Resmî adıyla "Sarada Barajı, Tanakpur Barajı ve Pancheswar Projesi ile Mahakali Nehri Entegre Kalkınma Programı Antlaşması".

31 Surendra K. C., *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas: Bhag 3 (2050-64)* (Nepal'de Komünist Hareketin Tarihi: Cilt 3), Katmandu: Bidyarthi Pustak Bhandar, 2008 (2065 v.s.), s. 69-70.

32 Gyawali ve Dixit, "Mahakali Impasse", s. 254-8.

33 K. C., *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas*, s. 73-4.

34 Upadhya, *The Raj Lives*, s. 117.

35 "Jaba Rashtrabhanda Kursi Pyaro Banchha" ("Koltuk Ulustan Daha Tatlı Olunca"), *Mulyankan*, (Ekim-Kasım 1996) (Kartik-Mangsir 2053 v.s.), s. 4.

36 Baburam Bhattarai, *Nepali Krantika Aadharharu* (Nepal Devriminin Temelleri), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.), s. 101.

37 Baburam Bhattarai, "The Phobia of Guerilla War Is Hounding the Reactionaries" ("Gerilla Savaşı Fobisi Gericilerin Peşinde"), *The Independent*, Katmandu, 5, sayı 41 (13-19 Aralık 1995). Şurada yeniden yayımlanmıştır: Deepak Thapa (der.), *Understanding the Maoist Movement in Nepal* (Nepal'deki Maoist Hareketi Anlamak), Katmandu: Martin Chautari, 2003, s. 45-6.

38 Gyawali ve Dixit, "Mahakali Impasse", s. 277.

39 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1996; Şyam Kumar Budha Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu: Ek Janamukti Yoddhaka Samsmaranharu* (O Çalkantılı Günler: Bir Halk Özgürlük Savaşçısının Anıları), Katmandu: Bhimkumari Bantha, 2007 (2064 v.s.), s. 19-20.

40 KKK'ler, 1990'larda benimsenmiş, bir köy kümesini kapsayan idari birimlerdir. Nepal'de 3913 KKK bulunmaktadır.

41 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 19-20.

42 Anne de Sales, "The Kham Magar Country, Nepal: Between Ethnic Claims and Maoism" ("Kham Magar Ülkesi Nepal: Etnik İddialar ile Maoizm Arasında"), *European Bulletin of Himalayan Research* 19 (Güz 2000); David Seddon ve Prabin Manandhar, *In Hope and in Fear: Living through the People's War in Nepal* (Umutla ve Korkuyla: Nepal'deki Halk Savaşı'ndan Sağ Salim Çıkmak), Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2010.

43 *Tagadhari*: Sargı sarmak. Üst kastlara mensup Hindu erkekler, gövdelerinin etrafına bir sargı sarar.

44 András Höfer, *The Caste Hierarchy and the State in Nepal: A Study of the Muluki Ain of 1854* (Nepal'de Kast Hiyerarşisi ve Devlet: 1854 Muluki Ain [Medeni Kanun] İncelemesi), Katmandu: Himal Books, 2004.

45 Anne de Sales, "Biography of a Magar Communist" ("Bir Magar Komünistin Biyografisi"), David N. Gellner (der.), *Varieties of Activist Experience: Civil Society in South Asia* (Aktivist Deneyimi Çeşitleri: Güney Asya'da Sivil Toplum), Yeni Delhi: Sage Publications, 2010, s. 29.

46 Kiyoko Ogura, "Maoists, People, and the State as seen from Rolpa and Rukum" ("Rolpa ve Rukum'dan Bakışla Maoistler, Halk ve Devlet"), s. 459-502. H. Ishi, D. Gellner ve K. Nawa (der.) *Political and Social Transformation in North India and Nepal: Social Dynamics in Northern South Asia* (Kuzey Hindistan ve Nepal'de Siyasi ve Toplumsal Dönüşüm: Güney Asya'nın Kuzeyinde Toplumsal Dinamikler), Yeni Delhi: Manohar Books, 2007, s. 490.

47 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 9-10.

48 A.g.e., s. 15.

49 Pança: Pançayat rejiminde yetkili konumlardakiler için kullanılan yaygın bir kavram.

50 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 15.

51 De Sales, "Biography of a Magar Communist", s. 36.
52 Ogura, "Maoists, People, and the State", s. 494.
53 INSEC İnsan Hakları Yıllıkları 1992, 1993, 1994.
54 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 15.
55 CNP(M), "Political Line of CPN (Unity Centre)" ("NKP'nin [Birlik Merkezi] Siyasi Çizgisi"), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)* (Bazı Önemli Nepal Komünist Partisi [Maoist] Belgeleri), s. 1-6, Katmandu: Janadisha Publications, 2004, s. 6.
56 "Praçanda" (Puşpa Kamal Dahal), "Aajako Nepali Rajnitiko Mul Pravritti ra Dhruvikaranko Prashna" ("Nepal Siyasetinde Bugünkü Ana Eğilimler ve Kutuplaşma Sorusu"), *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 1*, s. 98.
57 CNP(M), "Strategy and Tactics of Armed Struggle in Nepal (Document adopted by the Third Expanded Meeting of the Central Committee of the CNP [Maoist] in March 1995)" ("Nepal'deki Silahlı Mücadelenin Stratejisi ve Taktikleri (Mart 1995'te toplanan NKP [Maoist] Üçüncü Genişletilmiş Merkez Komite Toplantısı'nda kabul edilen belge)"), s. 7-23, *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 11.
58 Ogura, "Maoists, People, and the State", s. 492.
59 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1995, s. 378.
60 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 31.
61 Şurada alıntı yapılmış: Seddon ve Manandhar, *In Hope and in Fear*, s. 37.
62 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1995, s. 12.
63 Bkz. De Sales, "The Kham Magar Country".
64 Li Onesto, *Dispatches from the People's War in Nepal* (Nepal Halk Savaşı'ndan Mesajlar), Londra: Pluto Press, 2005, s. 88.

3. Bölüm: Filin Gözünü Oymak

1 Basnet, "Maobadi Sena: Udbhav, Bikas ra Bistar", s. 165.
2 "Pasang" (Nanda Kishore Pun), *Itihaska Raktim Paila: Janayuddhaka Mahatwapurna Fauji Karbahiharu* (Tarihteki Kızıl Uzun Adımlar: Halk Savaşı'nın Tarihî Askerî Eylemleri), Katmandu: Samvad Prakashan Abhiyan, 2007 (2064 v.s.), s. 19.
3 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 36.
4 A.g.e., s. 37.
5 Ganga Shrestha, *Gadhi Darbardekhi Singha Darbarsamma* (Gadhi Darbar'dan Singha Darbar'a), Katmandu: UCPN-Maoist, Kochila State Committee Publication Department, 2010 (2067 v.s.), s. 5.
6 "Praçanda" (Puşpa Kamal Dahal), "Janayuddhako Pahilo Gauravshali Barsha" ("Halk Savaşı'nın Harika İlk Yılı"), *Praçandaka Chhaiyeka Sainya Rachanaharu* (Praçanda'nın Askerî Yazılarından Seçmeler), s. 314-68, Katmandu: Janadisha Prakashan, 2007 (2063 v.s.), s. 328.
7 A.g.e., s. 329.
8 A.g.e.
9 Bu planların derlemesi şurada bulunabilir: Praçanda, *Praçandaka Chhaiyeka Sainya Rachanaharu: Khanda 2* (Praçanda'nın Askerî Yazılarından Seçmeler: Cilt

2), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2007 (2064 v.s.) ve CNP(M), *Nepal Kamyunist Party-Maobadi ka Aitihasik Dastavejharu* (Tarihî Nepal Komünist Partisi-Maoist Belgeleri), Katmandu: Prasavi Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

10 Bkz. "Dipak" (Udaya Bahadur Chalaune), *Janayuddha ra Janamukti Sena: Saidhantik Aadhar ra Karyaniti* (Halk Savaşı ve Halk Kurtuluş Ordusu: Teorik Temel ve Taktikler), Katmandu: Halk Kurtuluş Ordusu, Nepal, Altıncı Tümen, 2009 (2066v.s.).

11 Praçanda, "Janayuddhako Aitihasik Pahal Sambandhi Simhavalocan tatha Partiko Aagami Rananiti" ("Halk Savaşı'nın Tarihî Başlangıcı ve Partinin Mevcut Stratejisinin İncelemesi"), *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2*, s. 71.

12 Dipak, *Janayuddha ra Janamukti Sena*, s. 47.

13 Onesto, *Dispatches from the People's War in Nepal*, s. 38.

14 Dipak, *Janayuddha ra Janamukti Sena*, s. 47.

15 Uluslararası Af Örgütü, "Nepal: Human Rights at a Turning Point?" ("Nepal: İnsan Hakları Dönüm Noktasında mı?"), 1999, s. 5.

16 Uluslararası Af Örgütü, "Human Rights Violations in the Context of a Maoist 'People's War'" ("Maoist 'Halk Savaşı' Bağlamında İnsan Hakları İhlalleri"), 1997, s. 7.

17 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1996, s. 120.

18 Uluslararası Af Örgütü, "Human Rights Violations" ("İnsan Hakları İhlalleri"), s. 7.

19 Deepak Thapa, Kiyoko Ogura ve Judith Pettigrew, "The Social Fabric of the Jelbang Killings, Nepal" ("Nepal, Jelbang Cinayetlerinin Sosyal Dokusu"), *Dialectical Anthropology* 33 (2009), s. 475.

20 Uluslararası Af Örgütü, "Nepal: A Spiraling Human Rights Crisis" ("Nepal: Bir İnsan Hakları Krizi Sarmalı"), 2002, s. 29.

21 Praçanda, "Janayuddhako Pahilo Gauravshali Barsha" ("Halk Savaşı'nın Harika İlk Yılı"), s. 314-68, *Praçandaka Chhaiyeka Sainya Rachanaharu*, s. 332.

22 Seddon ve Manandhar, *In Hope and in Fear*, s. 51.

23 "Ajayashakti" (Surul Pun Magar), *Aandhisanga Khelda* (Fırtınayla Dans), Katmandu: Halk Kurtuluş Ordusu, Beşinci Tümen, 2009 (2066 v.s.), s. 13.

24 Ogura, "Maoists, People, and the State", s. 439.

25 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1996, s. 100.

26 Dipak, *Janayuddha ra Janamukti Sena*, s. 170.

27 Praçanda, "Janayuddhako Aitihasik Pahal Sambandhi Simhavalocan ra Aagami Rananitiko Purak Prastav", *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2*, s. 91.

28 Praçanda, "Aadharilaka Nirmanko Charanma Praveshko Dosro Yojanko Samagra Dastavej" ("Üs Bölgelerinin Kurulma Aşamasına Girildikten Sonraki İkinci Planın Tam Metni"), *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2*, s. 201.

29 Kashish Das Shrestha, "The Heartland – Journal from Rolpa" ("Kalbin Attığı Yer – Rolpa'dan Günlük"), *Wave* dergisi 80 (Ağustos 2002).

30 Uluslararası Af Örgütü, "Nepal: A Spiraling Human Rights Crisis", s. 39.

31 Praçanda, *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 1*, s. 30-1.

32 Ganga Bahadur Lama, *Dasbarse Janayuddha: Smritika Dobharu* (On Yıllık Halk Savaşı: Anılardaki İzler), Katmandu: Jagaran Book House, 2009 (2065 v.s.), s. 19-20.

33 CNP(M), "Janayuddhako Aitihasik Pahal Sambandhi Simhavalocan ra Aagami Rananitiko Purak Prastav", s. 86.

34 Mary Des Chene, "'Black Laws' and the 'Limited Rights' of the People in Post-Andolan Nepal: The Campaign against the Proposed Anti-Terrorist Act of 2054 v.s." ("1990 Halk Hareketi sonrası Nepal'de 'Kara Yasalar' ve 'Kısıtlı Haklar': 2054 v.s.'de Önerilen Terörist Karşıtı Yasaya Karşı Kampanya"), *Himalayan Research Bulletin* 18, sayı 2 (1998), s. 41.

35 Önerilen yasanın tam metni için bkz. a.g.e., s. 58-62.

36 A.g.e., s. 49.

37 A.g.e., s. 66-7.

38 K. C., *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas*, s. 79-80.

39 Lama, *Dasbarse Janayuddha*, s. 25.

40 A.g.e., s. 23.

41 K. C., *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas*, s. 75-88.

42 "Nau Bam ra Sarkarbichko Sahamati Kasto Lagyo?" ("Dokuz-Sol ile Hükümet Arasındaki Anlaşmayı Nasıl Buldunuz?"), *Mulyankan*, (Ağustos-Eylül 1998) (Bhadra 2055 v.s.), s. 5.

43 Praçanda, "Aadharilaka Nirmanko Mahan Charanma Praveshko Pahilo Yojanako Samagra Dastavej" ("Üs Bölgelerinin Kurulma Aşamasına Girildikten Sonraki İkinci Planın Tam Metni"), *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2*, s. 161.

44 Bu kısım çoğunlukla şu aktarıma dayanır: Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 54-62. Bir başka hatırat ve Eylül 2011'de Rolpa ile Dang'da yapılmış mülakatlarla desteklenmiştir.

45 A.g.e., s. 55.

46 HKO tugay komutanı yardımcısıyla mülakat, 29 Eylül 2011.

47 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 55.

48 Uluslararası Af Örgütü, "Nepal: A Spiraling Human Rights Crisis", s. 17-8.

49 Sudheer Sharma, "Four Districts in Maoist Hands" ("Maoistlerin Elindeki Dört Eyalet"), *Nepali Times*, 26 Temmuz-1 Ağustos 2000.

50 A.g.e.

51 Kaynak: INSEC, Bhaskar Gautam, Purna Basnet ve Chiran Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi* (Maoist İsyan: Silahlı Mücadele Dönemi), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2064 v.s.), s. 594.

52 BML'nin taleplerinin tam listesi için bkz. K. C., *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas*, s. 91-5.

53 INSEC İnsan Hakları Yıllığı 1999, s. 129.

54 *Nepali Times*, "Who's in Charge?" ("Başta Kim Var?"), 27 Eylül-3 Ekim 2000.

55 A.g.e.

56 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 85-100.

57 *Nepali Times*, "Who's in Charge?"

58 Vivek Shah, *Maile Dekheko Darbar: Sainik Sachibko Samsmaran* (Tanıdığım Saray: Bir Askerî Sekreterin Anıları), Katmandu: Shangrila Books, 2010 (2067 v.s.), s. 156-7.

59 *Nepali Times*, "Joshi Hits Army" ("Joshi Orduyu Vuruyor"), 4-10 Ekim 2000.

60 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 86.

61 Binod Bhattarai, "Mao the Designer Revolution" ("Devrim Tasarımcısı Mao"), *Nepali Times*, 30 Ağustos-5 Eylül 2000.

62 Keshar Bahadur Bhandari, "Saidhantik Prishthabhumima Nagarik-Sainya

Sambandha" ("Teorik Bağlamda Sivil-Ordu İlişkileri"), Sharma (der.), *Nepali Sena*, s. 92-3.

63 Buna dikkatimi çektiği için Sam Cowan'a minnettarım.

64 Prakash Nepali ve Phanindra Subba, "Civil-Military Relations and the Maoist Insurgency in Nepal" ("Nepal'de Sivil-Asker İlişkileri ve Maoist Ayaklanma"), *Small Wars and Insurgencies* 16, sayı 1 (Mart 2005).

65 Deepak Prakash Bhatta, "Loktantrik Niyantranma Mukhya Chunauti" ("Demokratik Kontrolün Başlıca Zorlukları"), Sharma (der.), *Nepali Sena*, s. 72.

66 HMG-N (His Majesty's Government-Nepal, [Majesteleri Hükümeti-Nepal]), Nepal Adhirajyako Sambidhan 2047 v.s. (Nepal Krallığı 1990 Anayasası), madde 118.

67 A.g.e., madde 119.

68 Vivek Shah, "Sarkar, Sena ra Tatkalin Rajtantra" ("Hükümet, Ordu ve O Zamanki Monarşi"), Sharma (der.), *Nepali Sena*, s. 137.

69 Yasanın adı "Başkomutan'ın Hakları, Görevi, İşlevi ve Hizmet Şartları Yasası".

70 Nepali ve Subba, "Civil-Military Relations and the Maoist Insurgency".

71 Bkz. Shah, *Maile Dekheko Darbar*; Bhandari, "Saidhantik Prishthabhumima Nagarik-Sainya Sambandha".

72 Bhandari, "Saidhantik Prishtabhumima Nagarik-Sainya Sambandha", s. 93.

73 Narahari Acharya, "The Nepalese Army" ("Nepal Ordusu"), Bishnu Sapkota (der.), *The Nepali Security Sector: An Almanac* (Nepal Güvenlik Sektörü: Bir Yıllık), Peç: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva and European Studies Centre, Faculty of Humanities, University of Pecs, Macaristan, 2009, s. 124.

74 Bkz. Surendra Pandey, "The Role of the National Security Council: An Analysis" ("Ulusal Güvenlik Konseyinin Rolü: Çözümleme"), Sapkota (der.), *The Nepalese Security Sector*, s. 82.

75 Bishweshwar Prasad Koirala, "Sena Bhitrako Sena" ("Ordu İçindeki Ordu"), Sharma (der.), *Nepali Sena*, s. 120.

76 Bishweshwar Prasad Koirala, *Jail Journal* (Cezaevi Günlüğü), Katmandu: Jagadamba Prakashan, 1997, s. 156.

77 Nepali ve Subba, "Civil-Military Relations and the Maoist Insurgency".

78 Nepal Kongre Partisi siyasetçisiyle kişisel iletişim, Temmuz 2011.

79 Binod Bhattarai, "Whose Army?" ("Kimin Ordusu?"), *Nepali Times*, 27 Nisan-3 Mayıs 2001.

80 Shah, "Sarkar, Sena ra Tatkalin Rajtantra", s. 133.

81 *Nepali Times*, "What the Chief Sa'ab Said", 27 Nisan-3 Mayıs 2001.

82 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 197-8.

83 Bkz. Rita Manchanda, "Fresh political challenge" ("Taze siyasi meydan okuma"), *Frontline* 18, sayı 16 (4-17 Ağustos 2001); Binod Bhattarai, "Still Quiet on the Western Front" ("Batı Cephesinden Hâlâ Ses Yok"), *Nepali Times*, 20-26 Temmuz 2001.

84 Bhattarai, "Still Quiet on the Western Front".

85 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 213.

86 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 117-8.

87 Chaulagain ve Kandel, *Janayuddhaka Nayakharu*, s. 186.

88 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 118.

89 Manchanda, "Fresh political challenge".

90 Ameet Dhakal, "Trust yet to be nurtured" ("Arttırılması gereken güven"), *Kathmandu Post*, 23 Ağustos 2006.

91 Praçanda, "Janayuddhako Aitihasik Pahal Sambandhi Simhavalocan ra Aagami Rananitiko Purak Prastav", *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2*, s. 91.

92 Utpal Parashar, "Praçanda Blames India for Nepal's Palace Massacre" ("Praçanda Nepal'deki Saray Katliamı için Hindistan'ı Suçluyor"), *Hindustan Times*, 10 Ocak 2010.

93 Sudheer Sharma, *Prayogshala: Nepali Sankramanma Dilli, Darbar ra Maobadi* (Deneyevi: Nepal'in Dönüşümünde Delhi, Saray ve Maoistler), Katmandu: Fineprint, 2013 (2070 v.s.), s. 65-7.

4. Bölüm: Devlet Savaşa Giriyor

1 Raporun ayrıntıları ve saray katliamına halkın verdiği tepkilerin bir aktarımı için bkz. Manjushree Thapa, *Forget Kathmandu: An Elegy for Democracy* (Katmandu'yu Unutun: Bir Demokrasi Ağıtı), Yeni Delhi: Penguin Books India, 2005, Bölüm 1.

2 Yazar Khagendra Sangroula, katliamın ardından olayların resmî anlatımını sorgulayan bir dizi köşeyazısı yayımladı. Karakteristik ince esprileri ve ironisiyle yazılan bu yazılar çok meşhur oldu. Şurada derlenmişlerdir: Khagendra Sangroula, *Itihasma Kalo Potiyeko Anuhar* (Tarihteki Kara Lekeli Yüzler), Katmandu: Antarkriya Prakashan, 2001 (2058 v.s.).

3 Binod Bhattarai, "King G's 100 Days" ("Kral G'nin 100 Günü"), *Nepali Times*, 31 Ağustos-6 Eylül 2001.

4 Bu günlüğün bazı kısımlarından 3. Bölüm'de de alıntı yapılmıştır.

5 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 145.

6 A.g.e., s. 227.

7 A.g.e., s. 217.

8 A.g.e., s. 218.

9 Alıntı şuradandır: Deepak Thapa ve Bandita Sijapati, *A Kingdom Under Siege: Nepal's Maoist Insurgency, 1996-2004* (Kuşatma Altındaki Krallık: Nepal'in Maoist Ayaklanması, 1996-2004), Katmandu: The Printhouse, 2004, s. 121.

10 A.g.e., s. 122.

11 Kunda Dixit, "Let's Get This Over With" ("Hadi Halledelim Şu İşi"), *Nepali Times*, 30 Kasım-6 Aralık 2001.

12 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 288.

13 A.g.e., s. 306-7.

14 1990 Anayasası'nın 127. maddesi şöyle der: "Bu Anayasa'nın yerine getirilmesine ilişkin herhangi bir zorluk baş gösterirse, Majesteleri bu zorluğu gidermek için gerekli Emirler verebilir ve bu Emirler Parlamento'nun gündemine konur."

15 İfade ve fikir, toplanma ve hareket özgürlükleri, 1990 Anayasası'nın 12. maddesinde (2) getirilmişti. Sansüre karşı olan haklar ve bilgi edinme hakları sırasıyla 13 ve 16. maddelerde; mülkiyet ve özel hayatın gizliliği haklarıysa 17 ve 22. maddelerde tanınmıştı. Olağanüstü hal ilanında bunların tümü, tıpkı tedbiren alıkonulmaya karşı (15. madde) ve anayasal çözüm hakları (15. madde) gibi askıya alınıyordu.

16 Dhruba Kumar, "Impact of Conflict on Security and the Future: The Case of Nepal" ("Çatışmanın Güvenliğe ve Geleceğe Etkisi: Nepal Vakası"), *Journal of Security Sector Management* (Mart 2005), s. 16.

17 *Nepali Times*, "Amnesty International's Concerns" ("Uluslararası Af Örgütü'nün Endişeleri"), 7-13 Aralık 2001.

18 Dhruba Kumar ve Hari Sharma, *Security Sector Reform in Nepal: Challenges and Opportunities* (Nepal'de Güvenlik Sektörü Reformu: Zorluklar ve Fırsatlar), Katmandu: Friends for Peace, 2005, s. 92-3.

19 Hari Roka, "Militarization and Democratic Rule in Nepal" ("Nepal'de Askerileşme ve Demokratik Yönetim"), *Himal Southasian* (Kasım 2003).

20 Prajwalla S. J. B. Rana, "Who Brought the Nation to Its Present Condition?" ("Ulusu Bugünkü Durumuna Kim Getirdi?"), *Nepali Times*, 29 Mart-4 Nisan 2002.

21 Binod Bhattarai, "Emergency Exit" ("Acil Çıkış"), *Nepali Times*, 21-27 Aralık 2001.

22 Rana, "Who Brought the Nation to Its Present Condition?"

23 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal Backgrounder: Ceasefire – Soft Landing or Strategic Pause?" ("Nepal Bilgi Notu: Ateşkes – Yumuşak İniş mi Stratejik Duraksama mı?"), 10 Nisan 2003, s. 22.

24 Kumar, "Impact of Conflict on Security and the Future".

25 A.g.e., s. 12.

26 Roka, "Militarization and Democratic Rule in Nepal".

27 Kumar, "Impact of Conflict on Security and the Future", s. 12.

28 Ajay P. Nath, "Democracy: Is It Just for Voting Right?" ("Demokrasi: Sadece Oy Hakkı İçin mi?"), *Rising Nepal*, 5 Eylül 2002.

29 Alıntı şuradandır: Kumar ve Sharma, *Security Sector Reform in Nepal*, s. 46.

30 CPN(M), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 63.

31 İkinci Ulusal Konferans'ın siyasi belgesi şunu söyler: "Parti; tüm siyasi partileri ve halk örgütlerini kapsayan ulusal düzeyde bir konferans örgütlemek, konferans aracılığıyla bir geçiş hükümeti için seçimlere gitmek ve seçilmiş bu geçici hükümet önderliğinde halkın anayasasının tasarlanmasını güvence altına almak için planlı bir şekilde ilerlemelidir." A.g.e., s. 118.

32 Baburam Bhattarai, *Monarchy vs. Democracy: The Epic Fight in Nepal* (Monarşi Demokrasiye Karşı: Nepal'deki Destansı Mücadele), Yeni Delhi: Samakaleen Teesari Duniya, 2005, s. 21.

33 Baburam Bhattarai, *Yuddha ra Barta* (Savaş ve Müzakere), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.), s. 13.

34 1990 Anayasası'nın girişi şöyledir: "... halkın, bu Anayasa'nın yürürlüğe girmesinin ardından, devletin otoritesinin ve egemen güçlerinin bu Anayasa'nın hükümlerine uygun olarak yerine getirilmesi arzusunu göz önünde bulundurarak, ben, KRAL BİRENDRA BİR BİKRAM ŞAH DEVA, Tarafımızdan icra edilen Devlet otoritesi sayesinde, Bakanlar Kurulu'nun tavsiyesi, önerisi ve rızası ile işbu NEPAL KRALLIĞI ANAYASASI'nı ilan ediyor ve yürürlüğe sokuyorum."

35 Bhattari, *Yuddha ra Barta*, s. 12-8.

36 A.g.e.

37 CPN(M), "Bartama NeKaPa (Maobadi) ko Tarfabata Prastut Prastavko Sarsamchep" ("Müzakerelerde NKP [Maoist] Tarafından Sunulan Teklifin Özeti"), Surendra K. C.

(ed.), *Maobadi Janayuddha: Vibhinna Aayog ra Varta* (Maoist Halk Savaşı: Çeşitli Komisyonlar ve Müzakereler), Katmandu: Makalu Prakashan Griha, 2007 (2064 v.s.), s. 497.

38 A.g.e., s. 497-8.

39 Üst düzey Maoist önderlik içerisindeki çatışmalar hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Bölüm 7.

40 Üst düzey Maoist önderlerle görüşmeler, Nisan 2011 ve Ocak 2013.

41 CPN(M), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 71.

42 A.g.e., s. 142.

43 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal Backgrounder", s. 6-7.

44 Bkz. Bhattarai, *Yuddha ra Barta*, s. 53-7.

45 *Nepali Times*, "Empty Vessels" ("Boş Kaplar"), 28 Şubat-6 Mart 2003.

46 Bhattari, *Yuddha ra Barta*, s. 19.

47 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 431.

48 A.g.e., s. 392.

49 ABD Elçiliği, Katmandu, "Nepal: Maoists on Media Overkill; Government Keeping Own Counsel" ("Nepal: Maoistler Medyaya Aşırı Yükleniyor; Hükümet Fikirlerini Kendine Saklıyor"), WikiLeaks, 10 Nisan 2003.

50 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal: Back to the Gun" ("Nepal: Silaha Dönüş"), 22 Ekim 2003, s. 2.

51 Bhattarai, *Yuddha ra Barta*, s. 68. Katmandu'nun kalbindeki eski bir saray olan Singha Darbar, Nepal'deki hükümetin resmî yeridir ve çeşitli bakanlıklara ve devlet dairelerine ev sahipliği yapar. Khula Manch, çoğu siyasi partinin kitlesel mitingler yaptığı kamusal bir alandır.

52 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 418.

53 A.g.e., s. 427.

54 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal: Obstacles to Peace" ("Nepal: Barışın Önündeki Engeller"), 17 Haziran 2003, s. 7.

55 Shah, *Maile Dekheko Darbar*, s. 439-41.

56 A.g.e., s. 432.

57 Uluslararası Kriz Grubu, "Back to the Gun", s. 4.

58 HGM-N, "NKP (Maoist) ile görüşmelerin üçüncü turunda Maoistlerin 27 Nisan tarihli önerisine karşılık sunulan hükümetin reform gündemi", şurada yeniden yayımlanmıştır: Thapa, *A Kingdom under Siege*, s. 231.

59 A.g.e., s. 236.

60 ABD Elçiliği, Katmandu: "Nepal: Maoists see 'Imperialist Design' in Negotiation Process" ("Nepal: Maoistler Müzakere Sürecinde 'Emperyalist Tasarım' Görüyor"), WikiLeaks, 21 Ağustos 2003.

61 Uluslararası Kriz Grubu, "Back to the Gun", s. 6.

62 CNP(M), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 137.

63 A.g.e.

64 Ulusal İnsan Hakları Komisyonu, "Doramba Incident, Ramechhap" ("Doramba Olayı, Ramechhap"), Katmandu, 2003; Manjushree Thapa, *The Lives We Have Lost: Essays and Opinions on Nepal* (Yitirdiğimiz Yaşamlar: Nepal Hakkında Makaleler ve Fikirler), Yeni Delhi: Penguin Books India, 2011, s. 51-60.

65 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal: Dealing with a Human Rights Crisis" ("Nepal: İnsan Hakları Kriziyle Baş Etmek"), Mart 2005, s. 12.

66 Anne de Sales, "From Ancestral Conflicts to Local Empowerment: Two Narratives from a Nepalese Community" ("Atalardan Kalma Anlaşmazlıklardan Yerel Güçlendirmeye: Bir Nepalli Topluluktan İki Anlatı"), *Dialectical Anthropology* 33 (2009), s. 370-1.

67 Judith Pettigrew ve Kamal Adhikari, "Fear and everyday life in rural Nepal" ("Kırsal Nepal'de korku ve günlük yaşam"), a.g.e., s. 409.

68 İnsan Hakları İzleme Komitesi, "Between a Rock and a Hard Place: Civilians Struggle to Survive in Nepal's Civil War" ("Bir Kaya ile Sert Bir Yer Arasında: Siviller Nepal İç Savaşı'nda Hayatta Kalma Mücadelesi Veriyor"), Ekim 2004, cilt 16, sayı 12(C), s. 36.

69 Maoist politbüro üyesiyle mülakat, Kasım 2009.

70 Maoistler ve Nepal Kongre Partisi aktivistleriyle görüşmeler, Libang, Rolpa, Eylül 2011.

71 HKO tümen komutanı yardımcısıyla mülakat, Ghorahi, Dang, Eylül 2011.

72 Pettigrew ve Adhikari, "Fear and everyday life in rural Nepal", s. 409.

73 Krş. Sam Cowan, "Nepal's Two Wars" ("Nepal'in İki Savaşı"), *Himal Southasian* (Mart 2006).

74 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), "Conflict-Related Disappearances in Bardiya District" ("Bardiya Bölgesinde Çatışmayla İlişkili Ortadan Kaybolmalar"), Aralık 2008.

75 Bkz. Arjun Guneratne, *Many Tongues, One People: The Making of Tharu Identity in Nepal* (Çok Dil, Tek Halk: Nepal'de Tharu Kimliğinin Gelişmesi), New York: Cornell University Press, 2002, s. 91-8.

76 BMİHYK, "Conflict-Related Disappearances in Bardiya District", s. 22.

77 A.g.e., s. 47-8.

78 A.g.e., s. 52.

79 A.g.e., s. 59-60.

80 A.g.e., s. 57.

81 A.g.e., s. 24.

82 A.g.e., s. 25.

83 Bkz. Stathis N. Kalyvas, *The Logic of Violence in Civil Wars* (İç Savaşlarda Şiddetin Mantığı), New York: Cambridge University Press, 2006.

84 Dang'daki Tharu aktivistleriyle görüşmeler, Eylül-Ekim 2011.

85 Dang'daki Tharu aktivistleriyle görüşmeler. Ayrıca bkz. Govinda Bartaman, *Sorha Sanjhaharu: Yuddhaka Asarharubich Yatra* (On Altı Akşam: Savaşın Etkilerinde Yolculuk), Katmandu: The Printhouse, 2005 (2061 v.s.), s. 118. Yazar kitapta, büyük Tharu varlığı görülen bir diğer il olan Kailali'deki bir konuşmayı anlatıyor. Tanıştığı bir STK çalışanı, başlangıçta pek çok Tharu'nun, Maoistlerin toprak sahiplerinin topraklarına el koyarak bunları yeniden dağıtmasının ardından Maoistlere katıldığını aktarır.

86 Kişisel iletişim, Nepal Ordusu generali, Ekim 2011.

87 Pettigrew ve Adhikari, "Fear and everyday life in rural Nepal", s. 410.

88 Dolakha'da bir esnafla mülakat, Aralık 2004.

89 Kişisel iletişim, emekli Nepal Ordusu subayı, Ekim 2011.

90 ABD Elçiliği, Katmandu, "Nepali Army's Evolving Approach to Human Rights" ("Nepal Ordusu'nun İnsan Haklarına İlişkin Geliştirmekte Olduğu Yaklaşım"), WikiLeaks, 27 Eylül 2002.

91 A.g.e.

92 ABD Elçiliği, Katmandu, "Nepal: Human Rights in the Context of the Insurgency" ("Nepal: Ayaklanma Bağlamında İnsan Hakları"), WikiLeaks, 19 Mart 2004.

93 Ordu ancak 2005'te, savaşın son ayları sırasında, insanları yasalara aykırı biçimde gözaltına alma konusunda daha dikkatli hale geldi. Bu, büyük ölçüde BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (BMİHYK) ülkedeki varlığı sebebiyleydi. Bkz. Bölüm 8.

94 BMİHYK, "Report of investigation into arbitrary detention, torture and disappearances at Maharajgunj RNA barracks, Katmandu, in 2003-2004" ("Katmandu'nun Maharajgunj NKO kışlasında 2003-2004 arasındaki keyfi tutuklama, işkence ve ortadan kaybolmalar hakkında soruşturma raporu"), Mayıs 2006, s. 5.

95 Örneğin Maoist aktivist Krishna K. C. Katmandu'daki ordu kışlasındaki tutukluluğu hakkında anlattıklarıyla, ona işkence eden askerlerin, insan hakları aktivistleri ve gazetecilerle ilgili bilgiye de Maoist önderler hakkındaki bilgi kadar hevesli olduğunu ortaya çıkarır. Krishna K. C., *Manav Badhshalako Yatra* (Bir İnsan Mezbahasına Yolculuk), Katmandu: kişisel yayın, 2006 (2063 v.s.).

96 Emekli bir Hint general, şu monografisinde, NKO'nun kontrgerilla gücündeki, çoğu bu bölümde anlatılanlarla da örtüşen zayıflıkların bir listesini yapıyor: Mehta, Ashok, *The Royal Nepal Army: Meeting the Maoist Challenge* (Nepal Kraliyet Ordusu: Maoist Meydan Okumayı Kabul Ediyor), Yeni Delhi: Rupa and Co., 2005.

5. Bölüm: Taraftarlar Arasında

1 Kishore Nepal, *Under the Shadow of Violence* (Şiddetin Gölgesinde), Katmandu: Centre for Professional Journalism Studies, 2005, s. 96.

2 A.g.e., s. 109.

3 A.g.e., s. 36.

4 Sushil Sharma, *Napurine Ghauharu* (İyileştirilemez Yaralar), Surkhet: Manavadhikar Janautthan Kendra Nepal, 2008 (2065 v.s.), s. 45.

5 Bkz. İnsan Hakları İzleme Komitesi, "Children in the Ranks: The Maoists' Use of Child Soldiers in Nepal" ("Saflardaki Çocuklar: Maoistlerin Nepal'de Çocuk Askerleri Kullanması"), cilt 19, sayı 2(C), Şubat 2007.

6 "Rabindra", Devi Prasad Dhakal, *Ujyalo, Gajuri Byarek Breksammako Atmabrittanta* (Işık: Gajuri Kışlasından Firara Kadar Olan Hikâyem), Katmandu: Jhilko Prakashan, 2011 (2068 v.s.).

7 Gazeteci Sushil Sharma, 2005'te Jumla iline yaptığı bir ziyaret sırasında Maoist propagandanın çekimine kapılarak partiye katılmış okul çağındaki bir grup çocukla tanıştı. Zorluklara dayanamayınca, kısa zamanda evlerine dönmüşlerdi. Fakat yerel Maoistler, çocukların yeniden kayıt olmalarına izin verirlerse sonuçlarına katlanmakla okul yöneticilerini tehdit ettiler ve çocukların yeniden partiye katılması yönünde baskı yaptılar. Sharma, *Napurine Ghauharu*, s. 56-63.

8 Mohit Shrestha, *Jyudo Sapana* (Yaşayan Hayaller), Katmandu: Akhil Nepal Janasanskritik Mahasangh, Kendriya Samiti, 2009 (2065 v.s.), s. 120.

9 Lekhnath Neupane, *Chitthima Janayuddha* (Mektuplarla Halk Savaşı), Katmandu: Vivek Sirjanshil Prakashan, 2008 (2065 v.s.), s. 55.

10 Li Xintian, *Chamkilo Rato Tara* (*Parlayan Kızıl Yıldız*) (1974), Sitaram Tamang çevirisi, Katmandu: Pragati Pustak Sadan, 2003 (2060 v.s.). Ina V. Zharkevich, gençlerin Maoist isyana katılımıyla ilgili çalışmasında, haber kaynaklarının çoğunun en sevdiği kitabın bu olduğu notunu düşüyor. Ayrıca Katmandu'daki Maoist askerî kamplara yeni gelenlerin her birine, HKO savaşçıları için gerekli okuma kabul edilen İngilizce-Nepalce sözlük ile Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nın yanı sıra bu kitabın bir kopyasının verildiğini yazıyor. Ina Zarkevich, "A New Way of Being Young in Nepal: The Idea of Maoist Youth and Dreams of a New Man" ("Nepal'de Genç Olmanın Yeni Yolu: Maoist Gençliğin Fikirleri ve Yeni İnsanın Hayalleri"), *Studies in Nepali History of Society* 14, sayı 1 (2009), s. 86.

11 Li, *Chamkilo Rato Tara*, s. 59. Tercümesi Nepalceden.

12 Khil Bahadur Bhandari, *Kalamharu Jungle Pasepachhi* (Kalemler Balta Girmemiş Ormana Girdiğinde), Katmandu: kişisel yayın, 2006 (2063 v.s.), s. 23.

13 "Anugra" (Manju Bam), *Sangharshako Goreto* (Mücadele Yolu), Katmandu: UCPN-Maoist Seti-Mahakali State Committee, 2010 (2067 v.s.).

14 Hisila Yami, *People's War and Women's Liberation in Nepal* (Nepal'de Halk Savaşı ve Kadınların Özgürleşmesi), Katmandu: Janadhwani Publications, Katmandu, 2007, s. 6, 43.

15 Anugra, *Sangharshako Goreto*, s. 32.

16 A.g.e., s. 50.

17 A.g.e., s. 66.

18 Mao Zedong, "Problems of Strategy in China's Revolutionary War" ("Çin'in Devrimci Savaşında Strateji Sıkıntıları"), *Selected Military Writings of Mao Tse-Tung* (Mao Tse-Tung'un Askerî Yazılarından Seçmeler), Pekin: Foreign Languages Press, 1967, s. 81.

19 Anugra, *Sangharshako Goreto*, s. 66.

20 A.g.e., s. 67.

21 A.g.e.

22 Maoist aktivistlerle sohbete dayanır. Ayrıca bkz. Netra Panthi, *Janayuddhama Prem ra Yaun* (Halk Savaşı'nda Aşk ve Seks), Katmandu: kişisel yayın, 2009 (2066 v.s.).

23 Alıntı şuradan: Panthi, *Janayuddhama Prem ra Yaun*, s. 129.

24 Alıntı a.g.e., s. 134.

25 Bkz. CNP(M), "Naya Paristhitika Naya Karyabharharubare" ("Yeni Durumun Yeni Görevleri"), *Nepal Kamyunist Parti (Maobadi) ka Aitihasik Dastavejharu*, s. 147-9.

26 Neupane, *Chitthima Janayuddha*, s. 89.

27 Lekhnath Neupane, *Bidyarthi Andolanma Bais Barsha* (Öğrenci Hareketinde Yirmi İki Yıl), Katmandu: ANNFSU-R (All Nepal National Free Students' Union-Revolutionary) Central Committee, 2011 (2067 v.s.), s. 61-2.

28 Panthi, *Janayuddhama Prem ra Yaun*, s. 117.

29 Anugra, *Sangharshako Goreto*, s. 81.

30 Satya Shrestha-Schipper, "Women's Participation in the People's War in Jumla" ("Kadınların Jumla'da Halk Savaşı'na Katılması"), s. 105-22, *European Bulletin of Himalayan Research* 34-5 (Güz 2008-Bahar 2009), s. 118-9.

31 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 95-6.
32 "Dipak" (Udaya Bahadur Chalaune), *Janayuddha ra Janamukti Sena*, s. 17.
33 A.g.e., s. 21.
34 A.g.e., s. 104.
35 Eylül 2003'teki bir mülakatta Praçanda şunları söyledi: "Tüm askerî stratejiler ve taktikler, mevcut stratejik denge aşamasından stratejik saldırıya geçmeye hazırlık hedefine dayanıyor. Taktiksel açıdan bakıldığında, an itibarıyla halk ordusu düşmanın nabzını ölçmek, onu yormak ve merkezi saldırıya zemin hazırlamak için birincil ve dağıtılmış direnişe devam ediyor." Alıntı şuradan: Kiyoko Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni" ("Beni Saldırısının Ardından Nepal Maoistlerinin Gerçekleri ve Görüntüleri"), *European Bulletin of Himalayan Research* 27 (Ağustos 2004), s. 74.
36 A.g.e., s. 73-4.
37 Dipak, *Janayuddha ra Janamukti Sena*, s. 104.
38 "Pasang" (Nanda Kishore Pun), *Itihaska Raktim Paila: Janayuddhaka Mahatwapurna Fauji Karbahiharu*, s. 102.
39 A.g.e., s. 203.
40 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 74-5.
41 A.g.e., s. 76.
42 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni" (düzenlenmiş versiyon, yayımlanmamış).
43 Mao, "On Protracted War".
44 A.g.e.
45 Dhaneshwar Pokhrel, *Beni Morchako Smriti: Shabdachitra* (Beni Cephesinden Anılar), Katmandu: Akhil Nepal Lekhak Sangh, 2010 (2067 v.s.), s. 3.
46 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 123.
47 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 203.
48 A.g.e., s. 198-9.
49 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 72.
50 A.g.e.; Pokhrel, *Beni Morchako Smriti: Shabdachitra*, s. 4-5.
51 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 71.
52 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 78-80.
53 Pokhrel, *Beni Morchako Smriti*, s. 16.
54 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 202.
55 A.g.e., s. 212.
56 A.g.e., s. 203-4.
57 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 73.
58 Pokhrel, *Beni Morchako Smriti*, s. 17.
59 A.g.e., s. 34-9.
60 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 89, 98.
61 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 198.
62 John Bevan, BM İnsan Hakları Danışmanı, Beni'ye saha ziyareti notları, Myagdi, yayımlanmamış, Mart 2004.

63 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 92.
64 Pokhrel, *Beni Morchako Smriti*, s. 39.
65 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 90-1.
66 Bevan, Beni'ye saha ziyareti notları, Myagdi.
67 Pasang, *Itihaska Raktim Paila*, s. 208-9.
68 A.g.e., s. 209.
69 A.g.e., s. 205-6.
70 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 109.
71 A.g.e.
72 Magar, *Ti Aandhimaya Dinharu*, s. 74.
73 Mana Rishi Dhital, "Tyo Rat Aafaile Dekheko Beni Akraman" ("O Gece Bizzat Gördüğüm Beni Saldırısı"), Bhaskar Gautam, Purna Basnet ve Chiran Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi* (Maoist İsyan: Silahlı Mücadele Dönemi), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2064 v.s.), s. 367.
74 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 102.
75 Dhital, "Tyo Rat Aafaile Dekheko Beni Akraman", s. 368-9.
76 Pokhrel, *Beni Morchako Smriti*, s. 50.
77 A.g.e.
78 Dhital, "Tyo Rat Aafaile Dekheko Beni Akraman", s. 368-70.
79 A.g.e., s. 371.
80 A.g.e., s. 372.
81 Pokhrel, *Beni Morchako Smriti*, s. 89-90.
82 A.g.e., s. 77.
83 Alıntı şuradan: Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 123.
84 A.g.e.
85 İsyancıların geride bıraktığı mayınların patlamasıyla, üç çocuk birkaç gün sonra hayatını kaybetti. A.g.e.
86 Beni sakinleriyle görüşmeler, Ağustos 2012.
87 Bevan, Beni'ye saha ziyareti notları, Myagdi.
88 A.g.e.
89 Ogura, "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", s. 114-5.
90 Maoistler, Beni'den sonra bile hareketli savaştan mevzi savaşına geçiş işlevi görmesi için birtakım çarpışmalara girişti. Örneğin Nisan 2005'teki Khara çarpışmasının anlatımı için bkz. Sam Cowan, "Inside the People's Liberation Army: A Military Perspective" ("Halk Kurtuluş Ordusu'nun İçinden: Askerî Bir Bakış Açısı"), *European Bulletin of Himalayan Research* 37 (Güz-Kış 2010), s. 93-4.

6. Bölüm: Suda Balık: Anlatılar

1 Bartaman, *Sorha Sanjhharu*.
2 CPN(M), "Strategy and Tactics of Armed Struggle in Nepal (Document adopted by the Third Expanded Meeting of the Central Committee of the CPN (Maoist) in March 1995.)" ("Nepal'deki Silahlı Mücadelenin Stratejisi ve Taktikleri (Mart 1995'te

toplanan NKP [Maoist] Üçüncü Genişletilmiş Merkez Komite Toplantısı'nda kabul edilen belge)"), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 16.

3 Bkz. C. K. Lal, *To Be a Nepalese* (Nepalli Olmak), Katmandu: Martin Chautari, 2012.

4 Mara Malagodi, *Constitutional Nationalism and Legal Exclusion in Nepal: Equality, Identity Politics and Democracy in Nepal* (Nepal'de Anayasal Milliyetçilik ve Yasal Dışlanma: Nepal'de Eşitlik, Kimlik Siyaseti ve Demokrasi), Yeni Delhi: Oxford University Press, 2013, s. 130-1.

5 Mukta S. Tamang, "Caste, Culture and Ethnicity in the Maoist Movement" ("Maoist Harekette Kast, Kültür ve Etnik Köken"), s. 271-301, *Studies in Nepali History and Society* 11, sayı 2 (Aralık 2006).

6 Etnik köken ve kast hakkında Maoist tartışmalar için bkz. Baburam Bhattarai, *Rajnaitik Arthashastrako Aankhijhyalbata* (Siyasal İktisat Bakış Açısından), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.); Bhattarai, *Nepali Krantika Aadharharu*.

7 CNP(M), "Common Minimum Policy and Programme of United Revolutionary People's Council, Nepal (URPC)" ("Birleşik Devrimci Halk Konseyi (BDHK), Nepal'in Asgari Ortaklık Politikası ve Programı"), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 162.

8 Yazarın Janajati ve Madhesi siyasetçilerle mülakatları, Kasım-Aralık 2010.

9 Bkz. Pratyoush Onta, "The Growth of the *Adivasi Janajati* Movement in Nepal After 1990: The Non-Political Institutional Agents" ("1990'dan Sonra Nepal'deki *Adivasi Janajati* Hareketin Büyümesi: Siyasi Olmayan Kurumsal Unsurlar"), s. 303-54, *Studies in Nepali History and Society* 11, sayı 2 (Aralık 2006).

10 Bunlar, Tharular için Tharuwan, Magarlar için Magarant, Tamular için Tamuwan, Tamanglar için Tamsaling, Newarlar için Newa ve Railer ile Limbular için Kirat Özerk Bölgeleri'ni içeriyordu.

11 CNP(M), "Common Minimum Policy and Programme of United Revolutionary People's Council, Nepal (URPC)", s. 172.

12 Dev Gurung, "Pradeshik Swayatta Janasattako Ghoshanapachi Utheka Prashnaharu" ("Özerk Eyaletler Halk Hükümetleri'nin İlanının Ardından Ortaya Çıkan Sorular"), Gautam, Basnet ve Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi*, s. 149.

13 Madhesilerin maruz kaldığı ayrımcılığın bir çözümlemesi için bkz. Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Troubled Tarai Region" ("Nepal'in Sorunlu Tarai Bölgesi"), Asya Raporu sayı 136, Temmuz 2007, ve Gaige, Frederick H., *Regionalism and National Unity in Nepal* (Nepal'de Yerinden Yönetim ve Ulusal Birlik), Katmandu: Himal Books, 2009.

14 CNP(M), "Common Minimum Policy and Programme of United Revolutionary People's Council, Nepal (URPC)", s. 173-4.

15 Krş.: Kiyoko Ogura, "Maoist People's Governments, 2001-05: The Power in Wartime" ("2001-05 arası Maoist Halk Hükümetleri: Savaş Sırasında Yetki"), s. 175-231, David Gellner ve Krishna Hachhethu (der.), *Local Democracy in South Asia: Microprocesses of Democratization in Nepal and its Neighbours* (Güney Asya'da Yerel Demokrasi: Nepal ve Komşularında Mikro Demokratikleşme Süreçleri), Yeni Delhi: Sage Publications, 2008; Marie Lecomte-Tilouine, "Political Change and Cultural

Revolution in a Maoist Model Village, Mid-western Nepal" ("Orta batı Nepal'de Örnek Bir Maoist Köyde Siyasi Değişim ve Kültürel Devrim"), Mahendra Lawoti ve Anup K. Pahari (der.) içinde s. 115-32, *The Maoist Insurgency in Nepal: Revolution in the Twenty-First Century* (Nepal'deki Maoist Ayaklanma: Yirmi Birinci Yüzyılda Devrim), Londra: Routledge, 2010.

16 Bhattari, *Nepali Krantika aadharharu*, s. 218.

17 Purna Bahadur Roka Magar, *Krantikari Itihas Bokeko Thabang* (Thabang'ın Devrimci Geçmişi), Katmandu: Kişisel yayın, 2011 (2068 v.s.), s. 1.

18 Khil Bahadur Bhandari, *Krantiko Killa Thabang* (Devrimin Kalesi: Thabang), Katmandu: Bhijan Media, 2007 (2063 v.s.), s. 56.

19 A.g.e., s. 52.

20 A.g.e., s. 56-8.

21 Uttam Kandel, *Jokhima Paila* (Risk Adımları), Dhading: Shahid Smriti Sanchar Sahakari Sanstha, 2009 (2066 v.s.), s. 61.

22 Bhandari, *Krantiko Killa Thabang*, s. 51.

23 A.g.e., s. 12.

24 Magar, *Krantikari Itihas Bokeko Thabang*, s. 8-9.

25 Bkz. Bölüm 2.

26 Ogura, "Maoists, People, and the State as Seen from Rolpa and Rukum", s. 480.

27 Kandel, *Jokhimka Paila*, s. 63.

28 Bartaman, *Sorha Sanjhharu*, s. 85.

29 Ogura, "Maoists, People, and the State as Seen from Rolpa and Rukum", s. 478.

30 Tabii bunları bazen yabancılara ifade ediyorlardı. Krş. Marie Lecomte-Tilouine, "Political Change and Cultural Revolution in a Maoist Model Village, Mid-western Nepal".

31 Kandel, *Jokhimka Paila*, s. 53.

32 A.g.e., s. 104-5.

33 A.g.e., s. 106-7.

34 Bhandari, *Krantiko Killa Thabang*, s. 18.

35 Etnik aktivistler, daha geniş Kirati ailesi içerisindeki Yakkha, Sunuwar ve Dhimal gibi daha ufak gruplardan da gelebiliyordu.

36 Rajan Mukarung, *Hetchhakuppa*, Katmandu: Phoenix Books, 2008 (2065 v.s.).

37 A.g.e., s. xiii.

38 A.g.e., s. 100.

39 A.g.e., s. 16.

40 Alıntı şuradandır: Gopal Kirati, *Sarvahara Netritwako Saval: Kirati Drishtikon* (Proleter Önderlik Sorusu: Kirati Bakış Açısı), Katmandu: Koshi Bicharpradhan Masik, 2008, s. 131.

41 A.g.e., s. 277-94.

42 A.g.e., s. 283-4.

43 A.g.e., s. 284.

44 A.g.e., s. 288.

45 A.g.e., s. 117.

46 Üst düzey Maoist önderle mülakat, Ocak 2013.

47 Ayrıntılar için bkz. Dambar Krishna Shrestha, "Ethnic Autonomy in the East" ("Doğuda Etnik Özerklik"), *People in the "People's War"* ("Halk Savaşı"nda Halk), Katmandu: Himal Books, 2004, s. 17-40.

48 Bhattarai, "Khambu Sangharshako Rooprekhabare Kehi Tippani" ("Khambu Mücadelesi Biçiminde Bazı Yorumlar"), s. 202-6, *Nepali Krantika Aadharharu*, s. 202.

49 A.g.e., s. 205.

50 Kirati, *Sarvahara Netritvako Saval*, s. 128.

51 A.g.e., s. 170.

52 Mukarung, *Hetchhakuppa*, s. 142.

53 A.g.e., s. 106.

54 A.g.e., s. 136.

55 Bhattarai, *Nepali Krantika Aadharharu*, s. 169.

56 De Sales, "From Ancestral Conflicts to Local Empowerement", s. 375.

57 Yami, *People's War and Women's Liberation in Nepal*, s. 146.

58 Pustak Ghimire, "Maoism, Violence and Religious Upheaval in a Village in Eastern Nepal" ("Doğu Nepal'deki Bir Köyde Maoizm, Şiddet ve Dinî Çalkantı"), s. 123-41, *European Bulletin of Himalayan Research* 33-34 (Güz 2008-Bahar 2009), s. 130.

59 A.g.e., s.133. Çeviri biraz değiştirilmiştir.

60 Yami, *People's War and Women's Liberation in Nepal*, s. 150.

61 Baburam Biswokarma, "Dalits and the Conflict" ("Dalitler ve Çatışma"), s. 1-10, *People in the People's War*, Katmandu: Himal Books, 2004, s. 3.

62 A.g.e., s. 4.

63 Nepal, *Under the Shadow of Violence*, s. 102.

64 A.g.e., s. 103. Alıntı, hafifçe yeniden yapılandırılmıştır.

65 A.g.e., s. 106.

66 Marie Lecomte-Tilouine, "What 'Really' Happened in Dullu?" ("Dullu'da 'Gerçekte' Ne Oldu?"), s. 143-70, *European Bulletin of Himalayan Research* 33-34, (Güz 2008-Bahar 2009), s. 145.

67 A.g.e.

68 Kishore Nepal, "Janabidrohako Jwalama Dailekhka Maobadi Ghatana, Karan ra Parinam" ("Halk Devriminin Ateşinde Dailekh'teki Maoist Olay, Sebepleri ve Sonuçları"), s. 491-9, Gautam, Basvet ve Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi*, s. 492.

69 İzleyen aktarım, büyük ölçüde şuraya dayanır: Saubhagya Shah, "Revolution and Reaction in the Himalayas: Cultural Resistance and the Maoist 'New Regime' in Western Nepal" ("Himalayalarda Devrim ve Tepki: Batı Nepal'de Kültürel Direniş ve Maoist 'Yeni Rejim'"), *American Ethnologist* 35, sayı 3 (2008), s. 481-99.

70 A.g.e., s. 484.

71 A.g.e.

72 A.g.e., s. 485.

73 Alıntı şuradandır: Lecomte-Tilouine, "What 'Really' Happened in Dullu?", s. 150.

74 A.g.e.

75 İzleyen aktarım için şuradan yararlanılmıştır: Lama, *Dasbarse Janayuddha*, s. 57-75.

76 A.g.e., s. 58.
77 Pettigrew, Judith, *Maoists at the Hearth: Everyday Life in Nepal's Civil War* (Yurtta Maoistler: Nepal İç Savaşı'nda Günlük Yaşam), Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013.
78 A.g.e., s. 135-6.
79 Lama, *Dasbarse Janayuddha*, s. 60.
80 Pettigrew, *Maoists at the Hearth*, s. 111.
81 A.g.e., s. 118-9.
82 Lama, *Dasbarse Janayuddha*, s. 72.
83 A.g.e., s. 75.

Bölüm 7: Sendelemeler ve Toparlanmalar

1 Katmandu ve Rolpa'daki Maoist aktivistlerle görüşmeler, Nisan ve Eylül 2011.
2 CNP(M), "The Great Leap Forward: An Inevitable Need of History (Political document adopted by the Second National Conference)" ("Büyük Atılım: Tarihin Kaçınılmaz İhtiyacı (İkinci Ulusal Konferans'ta kabul edilen siyasi belge)"), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 46-119.
3 Maoist önderlerle görüşmeler, Kasım-Aralık 2011.
4 Görüşmeler, Kasım-Aralık 2011.
5 Krş. Rajendra Maharjan, *Janayuddhaka Nayak* (Halk Savaşı'nın Önderi), Katmandu: Mulyankan Prakashan, 2007 (2063 v.s.), s. 60.
6 Görüşmeler.
7 Maharjan, *Janayuddhaka Nayak*, s. 60.
8 A.g.e., s. 144.
9 Bkz. John Narayan Parajuli, "US embassy saw Bhattarai as party's 'most authoritative wordsmith' in 2003" ("Amerikan elçiliği 2003'te partinin 'en otoriter söz ustası' olarak Bhattarai'yi görüyordu"), *Kathmandu Post*, 30 Ağustos 2011.
10 Maoist önderlerle görüşmeler.
11 A.g.e.
12 Krş. Maharjan, *Janayuddhaka Nayak*, s. 61.
13 Bu konular hakkında birtakım makaleler şurada derlenmiştir: Bhattarai, *Monarchy vs. Democracy: The Epic Fight in Nepal*.
14 Krş. CNP(M), "The Great Leap Forward: An Inevitable Need of History", s. 55.
15 Krş. Baburam Bhattarai, "Naya Dhangako Party Nirmanko Prashna" ("Yeni Bir Parti Kurma Sorunu"), *Nepali Krantika Aadharharu*, s. 168-86.
16 CNP(M), "Present Situation and Our Historical Task" ("Mevcut Durum ve Tarihî Görevimiz"), *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist)*, s. 46-119.
17 Krş. Bhattarai, "Naya Dhangako Party Nirmanko Prashna".
18 Maharjan, *Janayuddhaka Nayak*, s. 44.
19 Bkz. Örneğin, "Kiran" (Mohan Baidya), "Praçandapathko Darshanik Manyata" ("Praçanda Yolu'nun Felsefi Konumu"), s. 207-30, Kiran, *Sangharshako Darshan* (Mücadele Felsefesi), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2002 (2060 v.s.).

20 Maharjan, *Janayuddhaka Nayak*, s. 61.

21 Shubhashankar Kandel, *Maobadi Bidroha: Bibad ra Rupantaran* (Maoist İsyan: Fikir Çatışması ve Dönüşüm), Katmandu: Pairavi Prakashan, 2010 (2067 v.s.), s. 90.

22 A.g.e., s. 94.

23 Bkz. Bölüm 1.

24 Bir Puşpa Lal hayranı olan Bhattarai, onun parti içerisindeki itibarını iade etmeye çalıştı. Bu, İkinci Ulusal Konferans sırasında resmileşti. Kiran ve diğerleri, bu hareketten memnun kalmadı.

25 Üst düzey Maoist önderlerle görüşmeler, Mayıs 2011.

26 Sukh Deo Muni, "Bringing the Maoists Down from the Hills: India's Role" ("Maoistleri Tepelerden İndirmek: Hindistan'ın Rolü"), s. 313-31, Sebastian von Einsiedel, David M. Malone ve Suman Pradhan (der.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace* (Geçişteki Nepal: Halk Savaşı'ndan Hassas Barışa), New York: Cambridge University Press, 2012, s. 320-1.

27 İyi ifade edilmiş, Hindistan'ın Maoistler üzerinden Nepal'deki nüfuzunu genişletmeye çabaladığı sağcı milliyetçi iddia için bkz. Saubhagya Shah, "A Himalayan Red Herring? Maoist Revolution in the Shadow of the Legacy Raj" ("Bir Himalaya Şaşırtmacası mı? Raca Mirasının Gölgesinde Maoist Devrim"), s. 192-224, Michael Hutt (der.), *Himalayan People's War: Nepal's Maoist Revolution* (Himalaya Halk Savaşı: Nepal'in Maoist Devrimi), Londra: Hurst and Co., 2004.

28 Maoist önderlerle görüşmeler.

29 Baburam Bhattarai, "NeKaPa (Maobadi) Bhitra Antasangharsha: Prishthabhumi ra Bartaman Sthiti" ("NKP [Maoist] bünyesinde Parti İçi Mücadele: Arka Plan ve Mevcut Durum"), s. 13-34, *Maobadibhitra Baicharik-Rajnitik Sangharsha: Kam. Da. Baburam Bhattarailagayat Kamredharudwara Prastut Farak Mat ra Dastavejharu* (Maoistler Arasında İdeolojik-Siyasi Mücadele: Yoldaş Dr Baburam Bhattarai ve Diğerleri Tarafından Sunulmuş Görüş Ayrılığı Notları ve Belgeler), Katmandu: Jhilko Publications, 2010 (2068 v.s.), s. 22.

30 A.g.e.

31 A.g.e., s. 21.

32 Anil Sharma, *Samjhanama Bharatiya Jail* (Hafızada Bir Hint Cezaevi), Katmandu: Bhijan Publications, 2008 (2065 v.s.), s. 15.

33 Bhattarai, "NeKaPa (Maobadi) Bhitra Antarsangharsha: Prishthabhumi ra Bartaman Sthiti", s. 25.

34 A.g.e.

35 Krş. Uluslararası Af Örgütü, "Fear for Safety/Possible 'Disappearance'" ("Güvenlik/Muhtemel 'Ortadan Kaybolma' İçin Endişe"), 23 Şubat 2005.

36 Sharma, *Samjhanama Bharatiya Jail*, s. 31.

37 Sharma, *Prayogshala*, s. 145-156.

38 Sharma, *Samjhanama Bharatiya Jail*, s. 39.

39 Bhattarai, "NeKaPa (Maobadi) Bhitra Antarsangharsha: Prishthabhumi ra Bartaman Sthiti", s. 27.

40 Maoist merkez komite üyeleriyle görüşmeler.

41 Bkz. CNP(M), "Krantikari Rupantaranko Prakriyalai Naya Uchaima Uthaudai Rananaitik Pratyakramanko Charanma Pravesh Garaun: Kendria Samitima Prastut

Rajnaitik evam Sanghatanatmak Prastav" ("Devrimci Dönüşüm Süreci Çıtasını Yükseltirken Stratejik Saldırı Aşamasına Girelim: Merkez Komite'ye Sunulan Siyasi ve Örgütsel Tasarı"), s. 252-69, *Nepal Kamyunist Parti (Maobadi) ka Aitihasik Dastavejharu*, s. 255.

42 A.g.e., s. 255-6.

43 A.g.e.

44 Görüşmeler.

45 Kandel, *Maobadi Bidroha, Bibad ra Rupantaran*, s. 106.

46 A.g.e., s. 108.

47 CNP(M), "Krantikari Rupantaranko Prakriyalai Naya Uchaima Uthaudai Rananaitik Pratyakramanko Charanma Pravesh Garaun", s. 265.

48 Maharjan, *Janayuddhaka Nayak*, s. 116-7.

49 CNP(M), "Krantikari Rupantaranko Prakriyalai Naya Uchaima Uthaudai Rananaitik Pratyakramanko Charanma Pravesh Garaun", s. 256.

50 Üst düzey Maoist önderlerle görüşmeler, Nisan 2011 ve Ocak 2012.

51 Görüşmeler.

52 Baburam Bhattarai, "Basic Questions for Inner-Party Discussions" ("Parti İçi Tartışmalar için Temel Sorular"), s. 122-32, R.K. Vishwakarma (der.), *People's Power in Nepal* (Nepal'de Halkın Gücü), Yeni Delhi: Manak Publications, 2006, s. 131.

53 A.g.e.

54 A.g.e., s. 129.

55 A.g.e., s. 127-8.

56 A.g.e.

57 A.g.e., s. 131.

58 Kandel, *Jokhima Paila*, s. 97.

59 Rabindra Shrestha, "Praçanda ra Darbarbichka Gopya Sambandhaharu" ("Praçanda ile Saray Arasındaki Gizli İlişkiler"), *Samaya* dergisi, 19 Ocak 2007 (Falgun 3, 2063 v.s.), s. 36-7.

60 CNP(M), "Rajnaitik Prativedan" ("Siyasi Belge"), s. 279-89, *Nepal Kamyunist Parti (Maobadi) ka Aitihasik Dastavejharu*, s. 283-9.

61 Baburam Bhattarai, eşi Hisila Yami, Dina Nath Sharma ve Top Bahadur Rayamajhi, Praçanda'nın önerisine karşı oy kullandı. Sheetal Kumar çekimser kaldı.

62 Ramprasad Upadhyay, Anil Krishna Prasai, Sheetal Koirala ve Ishwar "Çandra" Singh, *Aitihasik Byaktitwa: Girijaprasad Koirala* (Tarihî Bir Kişilik: Girija Prasad Koirala), Katmandu: Oxford International Publications, tarihsiz, s. 118.

63 *Nepali Times*, "Out of This Maze" ("Bu Labirentten Çıkış"), 11-17 Haziran 2004.

64 Ishwar Pokhrel, *Magh 19* (1 Şubat), Katmandu: Jagadamba Press, 2006 (2063 v.s.), s. 197.

65 A.g.e., s. 178.

66 John Narayan Parajuli, "Election Engineering" ("Seçim Mühendisliği"), *Nation Weekly*, 6 Şubat 2005.

67 Konuşmanın İngilizce bir çevirisi şurada mevcut: nepalconflictreport.ohchr.org.

68 Maoist önderlerle görüşmeler.

69 Subhas Devkota, *Shantibarta: Antarkatha* (Barış Görüşmeleri: İçyüzü), Katmandu: Yugantar Prakashan, 2007 (2064 v.s.), s. 115-6.

70 Kiyoko Ogura ile kişisel iletişim.
71 Eski HKO komutanlarıyla görüşmeler, Rolpa, Ekim 2011.
72 Eski Maoist merkez komite üyesiyle mülakat, Nisan 2012.
73 Cowan, "Inside the People's Liberation Army", s. 94.
74 Sharma, *Prayogshala*, s. 179.
75 Cowan, "Inside the People's Liberation Army", s. 91.
76 Bhojraj Bhat, "Jasle Badalyo Maobadilai" ("Maoistleri Değiştiren Şey"), *Nepal Magazine*, 13 Şubat 2011 (Falgun 1, 2067 v.s.).
77 Sam Cowan, "The Lost Battles of Khara and Pili" ("Kaybedilen Khara ve Pili Muharebeleri"), *Himal Southasian*, (Eylül 2008).
78 A.g.e.
79 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal: Beyond Royal Rule, Policy Briefing 41" ("Nepal: Saltanatın Ötesi, 41. Politika Bilgilendirmesi"), 15 Eylül 2005, s. 3.
80 A.g.e.
81 A.g.e.
82 Chudamani Basnet, *From Civil Society to Citizen Society* (Sivil Toplumdan Yurttaş Toplumuna), Athens, Georgia: Doktora tezi, University of Georgia, 2010, s. 226.
83 *Times of India*, "Emergency: Nepal's Internal Affair" ("Acil Durum: Nepal'in İçişleri"), 1 Şubat 2005.
84 Muni, "Bringing the Maoists Down from the Hills", s. 322.
85 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal: Responding to the Royal Coup, Policy Briefing" ("Nepal: Kraliyet Darbesine Yanıt, Politika Bilgilendirmesi"), 24 Şubat 2005, s. 6.
86 Basnet, *From Civil Society to Citizen Society*, s. 231-2.
87 Muni, "Bringing the Maoists Down from the Hills", s. 324.
88 ABD Elçiliği, Katmandu, "Review of State of Relationship with Vice-Chairman Giri and Bista" ("Başkan Vekili Gira ve Bista ile İlişki Durumunun Değerlendirmesi"), WikiLeaks, 26 Ekim 2005.
89 Devkota, *Shantibarta: Antarkatha*, s. 81.
90 Muni, "Bringing the Maoists Down from the Hills", s. 326.
91 A.g.e., s. 327.
92 *12 Point Memorandum* (12 Maddelik Anlaşma).
93 A.g.e.

8. Bölüm: Ayaklanma

1 Thapa, Ogura ve Pettigrew, "The Social Fabric of the Jelbang Killings", s. 461.
2 Kşitiz Magar, *Gandak Abhiyan* (Gandak Harekâtı), Katmandu: Mangalsen Smriti Brigade, Fifth Division, The People's Liberation Army, Nepal, 2011 (2068 v.s.), s. 94.
3 Mana Rishi Dhital, *The Final Days of the People's War* (Halk Savaşı'nın Son Günleri), Katmandu: Janadesh Weekly, 2010, s. 10.
4 Magar, *Gandak Abhiyan*, s. vi.
5 Devkota, *Shantibarta: Antarkatha*, s. 6.
6 Magar, *Gandak Abhiyan*, s. 17.
7 A.g.e., s. 90.

8 A.g.e., s. 35.

9 A.g.e., s. 79.

10 Devkota, *Shantibarta: Antarkatha*, s. 13.

11 Gopal Sharma ve Terry Friel, "Anger rising after Nepal's 'referandum' on king" ("Nepal'in kral 'referandumu'nun ardından öfke artıyor"), Reuters, 9 Şubat 2006.

12 Magar, *Gandak Abhiyan*, s. 5.

13 A.g.e., s. 41.

14 A.g.e., s. 42.

15 A.g.e., s. 18.

16 A.g.e., s. 33.

17 A.g.e., s. 42.

18 A.g.e.

19 Shrawan Mukarung, *Bise Nagarchiko Bayan* (Bise Nagarçi'nin Tanıklığı), Katmandu: Shangrila Books, 2010 (2067 v.s.), s. 3-5.

20 Devendra Raj Panday ile kişisel iletişim, Mayıs 2010.

21 Basnet, *From Civil Society to Citizen Society*, s. 248-58.

22 Mukarung, *Bise Nagarchiko Bayan*, s. 3-4.

23 Devendra Raj Panday, "2062: Samprabhu Janatako Barsha" ("2005/6: Egemen Halkın Yılı"), s. 19-24, *Nagarik Andolan ra Ganatantrik Chetana* (Yurttaş Hareketi ve Cumhuriyetçi Bilinç), Katmandu: Fine-print, 2007 (2064 v.s.), s. 20.

24 A.g.e., s. 22.

25 Nepal devleti, Tanahun ilinden Brahmin şair Bhanubhakta Acharya'yı (1814-68) "ilk [milli] şair" (*adi kavi*) olarak tanır. Bhanubhakta'nın yüzünün, Nepal'in milli kültürünün bir simgesi haline nasıl getirildiğinin bir çözümlemesi için bkz. Pratyoush Onta, "The Career of Bhanubhakta as a History of Nepali National Culture, 1940-1999" ("Nepal Milli Kültürünün Tarihi Olarak Bhanubhakta'nın Kariyeri, 1940-1999"), *Studies in Nepali History and Society* 4, sayı 1 (1999).

26 Mukarung, *Bise Nagarchiko Bayan*, s. 5.

27 Devendra Raj Panday, "Loktantrako PakŞyama Nagarik Andolan: Uddeshya ra Upalabdhi" ("Loktantra için Yurttaş Hareketi: Hedefler ve Kazanımlar"), s. 33-41, *Nagarik Andolan ra Ganatantrik Chetana*, s. 36.

28 Bandita Sijapati, "People's Participation in Conflict Transformation: A Case Study of *Jana Andolan II* in Nepal" ("Çatışma Dönüşümünde Halkın Katılımı: Nepal'de *Jana Andolan II* Vaka Çalışması"), Occasional Paper, Katmandu: Social Science Baha, 2009, s. 24.

29 Mukarung, *Bise Nagarchiko Bayan*, s. 4.

30 Panday, "Loktantro PakŞyama Nagarik Andolan", s. 39.

31 Panday, "2062: Samprabhu Janatako Barsha", s. 22.

32 Panday, "Loktantro PakŞyama Nagarik Andolan", s. 33.

33 Kanak Mani Dixit, *Dekheko Muluk* (Gördüğüm Ulus), Katmandu: Jagadamba Prakashan, 2009 (2066 v.s.), s. 206.

34 Devendra Raj Panday, "Yaskaran Nagarik Andolan" ("Bu Sebeple Bir Yurttaş Hareketi"), s. 50-2, *Nagarik Andolan ra Ganatantrik Chetana*, s. 51.

35 ABD Elçiliği, Nepal, "Transcript of Don Camp's Press Meet, June 28, 2005" ("Don Camp'in 28 Haziran 2005'te Basınla Buluşmasının Transkripti"), nepal.usembassy.gov.

36 James F. Moriarty, "Speech to the Ganesh Man Singh Academy, Kathmandu, Nepal, February 15, 2006" ("Ganesh Man Singh Akademisi'ne Konuşma, Katmandu, Nepal, 15 Şubat 2006"), 2001-2009.state.gov.

37 A.g.e.

38 A.g.e.

39 Yuvaraj Ghimire, "Shunya Samaya" ("Operasyon Başlama Saati"), *Samaya* dergisi, 5 Ocak 2006 (Poush 21, 2062 v.s.).

40 Baburam Bhattarai, "Fauji ra Gair-Fauji Sangharshako Samyojanko Prashna" ("Askerî ve Askerî Olmayan Mücadeleyi Bütünleştirme Sorusu"), s. 11-4, *Rashtriyata ra Ganatantra* (Milliyet ve Cumhuriyet), Katmandu: *Janadesh Weekly*, 2010 (2066 v.s.), s. 14.

41 Bhattarai, "Bijaya ya Mrityu Rojne Bela Aaundainchha" ("Zaferi veya Ölümü Seçme Vakti Geliyor"), s. 15-9, *Rashtriyata ra Ganatantra*, s. 17.

42 Bhattarai, "Fauji ra Gair-Fauji Sangharshako Prashna", s. 11.

43 Yedi Parti İttifakı basın açıklaması.

44 Uluslararası Af Örgütü, "Further Information on UA 267/03 (ASA 31/033/2033, 17 September 2003) and follow-up (ASA 31/064/2005, 3 August 2005) – Torture and ill-treatment / incommunicado detention / fear for safety / medical concern" ("UA 267/03 (ASA 31/033/2033, 17 Eylül 2003) Hakkında Detaylı Bilgi ve takip (ASA 31/064/2005, 3 Ağustos 2005) – İşkence ve kötü muamele / hücrede gözaltı / güvenlik endişesi / tıbbi kaygı"), 19 Ekim 2005.

45 Bkz. Bölüm 7.

46 Krishna K. C., *Krantikarika Aastha ra Gathaharu: Bhag 2* (Bir Devrimcinin İnançları ve Sancıları), Katmandu: Oxford International Publications, 2008 (2065 v.s.), s. 2.

47 A.g.e., s. 224.

48 K. C., *Krantikarika Aastha ra Gathaharu*, s. 95.

49 A.g.e., s. 4.

50 A.g.e., s. 218.

51 A.g.e., s. 13.

52 A.g.e., Önsöz.

53 Mandira Sharma ve Frederick Rawski, "A Comprehensive Peace? Lessons from Human Rights Monitoring in Nepal" ("Kapsamlı Bir Barış mı? Nepal'de İnsan Hakları Takibinden Dersler"), s. 175-200, von Einsiedel, Malone ve Pradhan (der.), *Nepal in Transition*, s. 177.

54 Devendra Raj Panday ve diğer Demokrasi ve Barış için Yurttaş Hareketi (DBYH) üyeleri de dış yardım kabul etmekle suçlandı. Fakat bunu vicdanları tamamen rahat şekilde yalanlayabildiler. Hiçbir dış yardımın koşulsuz şartsız gelmeyeceğini bilen DBYH, masraflarını karşılamak için yalnızca bireylerin gönüllü katkılarını kabul ediyordu. Bkz. Panday, "Chunab Hunuparchha tara Sambidhansabhako" ("Seçimler Yapılmalı Ama Bir Kurucu Meclis İçin"), s. 116-22, *Nagarik Andolan ra Ganatantrik Chetana*.

55 K. C., *Krantikarika Aastha ra Gathaharu*, s. 124.

56 Saubhagya Shah, *Civil Society in Uncivil Places: Soft State and Regime Change in Nepal* (Sivil Olmayan Yerlerde Sivil Toplum: Nepal'de Yumuşak Devlet ve Rejim Değişikliği), Washington, District of Columbia: East-West Center, 2008, s. 22-3.

57 Genel grevin ayrıntılı bir anlatımı için bkz. Nisthuri, Bishnu, *Unnais Din: Jana Andolan Diary* (On Dokuz Gün: Halk Hareketi Günlüğü), Katmandu: Modern Books, 2006 (2063 v.s.).

58 Nisthuri, *Unnais Din*, s. 130, 143.

59 Sharma, *Prayogshala*, s. 231.

60 Nisthuri, *Unnais Din*, s. 101.

61 Bkz. *United We Blog!*, "State Plays Dirty Game" ("Devlet Kirli Oyunlar Oynuyor"), blog.com.np.

62 Maoist önderler ve gazetecilerle görüşmeler, Mayıs 2012.

63 K. C., *Krantikarika Aastha ra Gathaharu*, s. 142.

64 A.g.e., s. 156.

65 Magar, *Gandak Abhiyan*, s. 201.

66 K. C., *Krantikarika Aastha ra Gathaharu*, s. 146.

67 Nisthuri, *Unnais Din*, s. 181.

68 A.g.e., s. 198.

69 Sharma, *Prayogshala*, s. 235.

70 Dixit, *Dekheko Muluk*, s. 208.

71 Sudheer Sharma, "Raja Kina Jhuke?" ("Kral Neden Çekildi?"), s. 31-8, Bhaskar Gautam ve Chiran Manandhar (der.), *Maobadi Sandharsha: Shanti purna* Rupantaran (Maoist Mücadele: Barışçıl Dönüşüm), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2065 v.s.), s. 35.

72 Baburam Bhattarai, "Naya Itihas Nirmanko Ghadi" ("Yeni Bir Tarih Yaratma Anı"), s. 45-7, *Rashtriyata ra Ganatantra*, s. 46.

9. Bölüm: Halk Savaşı'nın Sonuçları

1 Ujir Magar, "Maobadi Dwara Brihat Sabha" ("Maoistler Kitlesel Bir Miting Düzenliyor"), günlük *Kantipur* gazetesi, 14 Şubat 2007.

2 Kapsamlı Barış Anlaşması metni. Şurada mevcut: satp.org.

3 CNP(M), "Rajnaitik Evam Sangathanatmak Prastav (Chunbang Baithakko Dastavej)" ("Siyasi ve Örgütsel Öneri [Chunbang Toplantısı Belgesi]"), s. 292-311, *Nepal Kamyunist Parti (Maobadi) ka Aitihasik Dastavejharu*, s. 297.

4 İzleyen paragraflar şu makalemden uyarlanmıştır: Aditya Adhikari, "Revolution by Other Means: The Transformation of Nepal's Maoists in a Time of Peace" ("Başka Yollarla Devrim: Barış Zamanı Nepal Maoistlerinin Dönüşümü"), s. 265-83, von Einsiedel, Malone ve Pradhan (der.), *Nepal in Transition*.

5 World People's Resistance Movement (Britain) (Dünya Halk Direnişleri Hareketi [Britanya]), "Interview with Comrade Sonam" ("Yoldaş Sonam ile Mülakat"), 13 Eylül 2009, wprmbritain.org.

6 Bkz. BMİHYK, "Allegetions of Human Rights Abuses by the Young Communist Leage (YCL)" ("Genç Komünist Ligi'nin [GKB] İnsan Hakları İhlalleri İddiaları"), Haziran 2007.

7 Carter Center, Nepal, "First Interim Report" ("Birinci Ara Rapor"), 26 Ağustos 2009.

8 Pek çok seçim gözlem grubu, Kurucu Meclis seçimleri hakkında rapor yayımladı. Bunların hepsi, Maoistlerin suistimaline değinse de sonuçları genel olarak güvenilir buldu. Örneğin bkz. the Carter Center, Nepal, "Final Report on Observing Nepal's 2008 Constituent Assembly Election" ("Nepal'in 2008 Kurucu Meclis Seçimi Gözlemi Nihai Raporu"), 10 Kasım 2008; Ulusal Seçim Gözlem Komitesi (USGK), "Constituent Assembly Election Observation Report – 2008" ("Kurucu Meclis Seçimi Gözlem Raporu – 2008"); Avrupa Birliği, "Election Observation Mission, Nepal 2008" ("Seçim Gözlem Misyonu, Nepal 2008"). Seçimlerin ayrıntılı bir siyasi çözümlemesi için bkz. Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Election: A Peaceful Revolution?" ("Nepal Seçimleri: Barışçıl Bir Devrim mi?"), Asya Raporu sayı 155, 3 Temmuz 2008.

9 Seçimlerde yarışan toplam elli beş partinin yirmi beşi, Kurucu Meclis'te sandalye kazandı. Sonuçların dökümü için bkz. the Carter Center, Nepal, "Final Report on Observing Nepal's 2008 Constituent Assembly Election", s. 45.

10 Ram Bahadur Rawal, "Misan Maobadi" ("Maoist Misyon"), *Nepal Weekly*, 10 Mayıs 2009.

11 Aralık 2008'de, Maoist Adalet Bakanı Dev Gurung, bir önceki Nepal Kongre Partisi hükümeti tarafından atanan bir siyasi olduğu ve yerine Maoistlere daha uygun birini getirmenin hükümetin hakkı olduğu gerekçeleriyle yargıtay üyesi Moti Kaji Sthapit'in istifasını istedi. Sthapit, geçici anayasaya göre atama süresinin dört yıllık olduğunu ve hükümetin istifasını isteyemeyeceğini ifade etti. Bu hamleyi yürütmenin yargı bağımsızlığını ihlal etme girişimi olarak yorumlayan medya ve diğer siyasi partiler, Maoistleri şiddetle eleştirdi.

12 Rawal, "Misan Maobadi".

13 A.g.e.

14 Hint diplomatla mülakat, Katmandu, Nisan 2009.

15 Alıntı şuradan: Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Future: In Whose Hands?" ("Nepal'in Geleceği: Kimin Ellerinde?"), Asya Raporu sayı 173, 13 Ağustos 2009, s. 15.

16 Bkz. Prashant Jha, "A Nepali Perspective on International Involvement in Nepal" ("Nepal'deki Uluslararası Katılıma Nepalli Bir Bakış Açısı"), s. 332-58, von Einsiedel, Malone ve Pradhan (der.), *Nepal in Transition*.

17 Hint diplomatla mülakat, Katmandu, Mayıs 2009.

18 Bu kesit şu makalemden uyarlanmıştır: Aditya Adhikari, "The Ideological Evolution of the Nepali Maoists" ("Nepalli Maoistlerin İdeolojik Evrimi"), *Studies in Nepali History and Society* 15, sayı 2 (Aralık 2010).

19 Bkz. Maoist anayasa taslağının 72, 73, 74 ve 82. maddeleri, BNKP(M) (Birleşik Nepal Komünist Partisi-Maoist), *Janatako Sanghiya Ganatantra Nepalko Samvidhan 2067* (Nepal Federal Halk Cumhuriyeti 2067 Anayasası), 2011.

20 Bkz. A.g.e., 112, 113 ve 82. maddeler.

21 Nepal Hükümeti, "The Interim Constitution of Nepal 2007 (2063 v.s.)" ("Nepal 2007 [2063 v.s.] Geçici Anayasası"), Giriş.

22 Laxman Tharu ile mülakat, Eylül 2009.

23 Dalit aktivistlerle görüşmeler, Katmandu ve Pokhara, Ağustos-Eylül 2010.

24 CNP(M), *Samvidhansabha Nirvachanka Lagi Nepal Communist Party (Maobadi) ko Pratibaddhata-Patra* (Nepal Komünist Partisi'nin [Maoist] Kurucu Meclis Seçimleri Manifestosu), Katmandu: CPN(M) Kendriya Samiti Kendriya Prachar Prasar Samiti, 2008.

25 Görgü tanıklığı.

26 Gazete editörleriyle kişisel iletişim, Eylül 2010.

27 Günlük *República* gazetesi, "Controversial tape claims Mahara sought Rs 500 m from China to buy lawmakers" ("Tartışmalı kayıt Mahara'nın meclis üyelerini satın almak için Çin'den 500 milyon rupi istediğini iddia ediyor"), 4 Eylül 2010.

28 *República*, "Audiotape could be genuine: UCPN-Maoist" ("Ses kaydı hakiki olabilir: BNKP-Maoist"), 13 Eylül 2010.

29 Praçanda, "Interview with *The Hindu*" ("*The Hindu* ile Mülakat"), *The Hindu*, 16 Nisan 2012.

30 Sharma ve Rawski, "A Comphrensive Peace? Lessons from Human Rights Monitoring in Nepal", s. 188.

31 Bkz. Bölüm 8.

32 Bkz. "Kiran" (Mohan Baidya), "Bartaman Sandarvama Party ra Krantiko Karyabhar" ("Mevcut Bağlamda Parti ve Devrimin Görevleri"), *Dishabodh*, Kasım 2008 (1-15 Mangsir 2065 v.s.); Kiran, "Bartaman Paristhiti ra Hamro Karyabhar" ("Mevcut Durum ve Görevlerimiz"), Kasım 2010'daki Palungtar genel kurulundan önce Maoist merkez komiteye sunulan rapor.

33 Praçanda'nın konuşmasının görüntülü bir kaydı, Mayıs 2009'da sızdırıldı. Maoistlerin hâlâ devlet gücünü ele geçirmek için ayaklanma çıkarmayı planladığını ve kışlalara HKO mensubu olmayan binlerce insanı göndererek diğer partileri kandırdıklarını iddia ettiği için, bu kayıt Katmandu'da büyük tartışmaya yol açtı.

34 Maoist kadrolarla görüşmeler, Mayıs 2010.

35 Mülakat, Eylül 2011.

36 "Biplab" (Netra Bikram Çand), "Pratikrantiko Chunauti" ("Karşıdevrimin Zorlukları"), *Young Communist* (Genç Komünist), cilt 1, Temmuz-Ağustos 2010 (Saun 2067 v.s.), s. 53.

37 Mülakat.

38 Bkz. Bölüm 2.

39 Kiran Pun, "Why the cantonments imploded" ("Kışlalar neden ayrıştı?"), *República*, 11 Nisan 2012.

40 Mohan Baidya ve Ram Bahadur Thapa'nın 4 Nisan 2012 basın açıklaması. Alıntı şuradan: Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Constitution (II): The Expanding Political Matrix" ("Nepal Anayasası (II): Genişleyen Siyasi Matris"), Asya Raporu sayı 234, 27 Ağustos 2012, s. 4.

41 Bkz. Bölüm 2.

42 CNP(M) (Mohan Baidya hizbi), "Navasamshodhanbad Biruddha Bichardharatmak Sangharsha Chalaundai Krantilai Naya Dhangale Agadi Badhaaun" ("Yeni-Revizyonizme Karşı İdeolojik Mücadele Ortaya Koyarken Devrimi Yeni Bir Şekilde İlerletelim"), Haziran 2012.

43 A.g.e.

44 Bkz. Bölüm 7.

45 Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Constitution (II)" ("Nepal Anayasası (II)"), s. 3-4.

46 CNP(M) (Mohan Baidya hizbi), "Navasamshodhanbad Biruddha Bichardharatmak Sangharsha Chalaundai Krantilai Naya Dhangale Agadi Badhaaun".

47 Praçanda, "Partyko tatkalin karyayojana ra karyakrambare prastav" ("Partinin Görevleri ve Programları Hakkında Teklif"), 29 Mart 2012, alıntı şuradan: Uluslararası Kriz Grubu, "Nepal's Constitution (II)", s. 4.

Sonsöz

1 Alıntı şuradan: Tara Rai, *Chhapamar Yuvatiko Dayari* (Bir Gerilla Kızın Günlüğü), Katmandu: Ratna Pustak Bhandar, 2010 (2067 v.s.), s. 68.

2 Nepal seçim sisteminde, siyasetçilerin iki seçim bölgesinde yarışmasına izin veriliyor. Kıdemli pek çok siyasetçi, kendilerini riskten korumak için iki yerde birden seçime giriyor. Her ikisinde de kazanmaları durumunda ikisinden birinden vazgeçmeleri gerekiyor. Vazgeçilen seçim bölgesinde yeniden seçime gidiliyor.

3 Praçanda, "Samsadbad-Murdabad! Naya Janabad-Jindabad!!" ("Kahrolsun Parlamentarizm! Yaşasın Yeni Demokrasi!!"), *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 1*, s. 164.

4 A.g.e.

5 Praçanda'nın bu konulardaki konuşmaları şurada derlenmiştir: Netra Panthi, *Maobadibhitra Antarsangharsha (Ekta Mahadhiveshandekhi Party Bibhajansammaka Dastavejsahit)* (Maoistler Arasında Mücadele [Birlik Kurultayı'ndan Partinin Bölünmesine Belgelerle Birlikte]), Katmandu: Vishwanepali Publications, 2011 (2069 v.s.); ve Arun Baral, *Maobadibhitra Bhukampa* (Maoistler İçinde Deprem), Katmandu: Aastha Prakashan, 2005 (2062 v.s.).

6 Bir yerli topluluğunun, üst kasttan bir toprak sahibinin öldürülmesine yönelik tepkisi hakkındaki aktarımları için bkz. Sara Shneiderman, "The Formation of Political Consciousness in Rural Nepal" ("Kırsal Nepal'de Siyasi Bilincin Şekillenmesi"), *Dialectical Anthropology* 33 (2009); Sara Shneiderman ve Mark Turin, "The Path to Jan Sarkar in Dolakha District: Towards an Ethnography of the Maoist Movement" ("Dolakha Eyaletinde Jan Sarkar'a Giden Yol: Maoist Hareketin Etnografyasına Doğru"), Michael Hutt (der.), *Himalayan "People's War": Nepal's Maoist Rebellion* (Himalaya "Halk Savaşı": Nepal'in Maoist Devrimi), Londra: Hurst and Co., 2004, s. 79-111.

7 Lal, *To Be a Nepalese*, s. 33.

Kaynakça

Acharya, Narahari. "The Nepalese Army", Bishnu Sapkota (ed.), The Nepali Security Sector: An Almanac, Peç: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva and European Studies Centre, Faculty of Humanities, University of Pecs, Macaristan, 2009.

Adhikari, Aditya. "Revolution by Other Means: The Transformation of Nepal's Maoists in a Time of Peace", von Einsiedel, Malone ve Pradhan (ed.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, New York: Cambridge University Press, 2012.

—. "The Ideological Evolution of the Nepali Maoists", Studies in Nepali History and Society 15, sayı 2 (Aralık 2010).

Adhikari, Jagannath. Changing Livelihoods: Essays on Nepal's Development since 1990, Katmandu: Martin Chautari, 2008.

"Ahuti", Bishwa Bhakta Dulal. *Tapaswika Geetharu* (Bir Sofunun Şarkıları), Katmandu: Pragati Pustak Sadan, 1992 (2049 v.s.).

"Ajayashakti", Surul Pun Magar. *Aandhisanga Khelda* (Fırtınayla Dans), Katmandu: People's Liberation Army, Fifth Division, 2009 (2066 v.s.).

Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü). "Fear for Safety/Possible 'Disappearance'", 23 Şubat 2005.

—. "Further Information on UA 267/03 (ASA 31/033/2033, 17 September 2003) and follow-up (ASA 31/064/2005, 3 August 2005) – Torture and ill-treatment / incommunicado detention / fear for safety / medical concern", 19 Ekim 2005.

—. "Human Rights Violations in the Context of a Maoist 'People's War'", 1997.

—. "Nepal: A Spiraling Human Rights Crisis", 2002.

—. "Nepal: Human Rights at a Turning Point?", 1999.

"Anugra", Manju Bam. *Sangharshako Goreto* (Mücadele Yolu), Katmandu: UCPN-Maoist Seti-Mahakali State Committee, 2010 (2067 v.s.).

Baral, Arun. *Maobadibhitra Bhukampa* (Maoistler İçinde Deprem), Katmandu: Aastha Prakashan, 2005 (2062 v.s.).

Bartaman, Govinda. *Sorha Sanjhaharu: Yuddhaka Asarharubich Yatra* (On Altı Akşam: Savaşın Etkilerinde Yolculuk), Katmandu: The Printhouse, 2005 (2061 v.s.).

Basnet, Chudamani. *From Civil Society to Citizen Society*, Athens, Georgia: Doktora tezi, University of Georgia, 2010.

Basnet, Purna. "Maobadi Sena: Udbhav, Bikas ra Bistar" ("Maoist Ordu: Başlangıç, Gelişme ve Yayılma"), Sudheer Sharma (der.), *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti* (Nepal Ordusu: Sivil Denetimin Zorlukları), Katmandu: Martin Chautari 2010 (2067 v.s.).

Bhandari, Keshar Bahadur. "Saidhantik Prishthabhumima Nagarik-Sainya Sambandha" ("Teorik Bağlamda Sivil-Ordu İlişkileri"), Sharma (der.), *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti*.

Bhandari, Khil Bahadur. *Kalamharu Jungle Pasepachhi* (Kalemler Balta Girmemiş Ormana Girdiğinde), Katmandu: kişisel yayın, 2006 (2063 v.s.).

—. *Krantiko Killa Thabang* (Devrimin Kalesi: Thabang), Katmandu: Bhijan Media, 2007 (2063 v.s.).

Bhat, Bhojraj. "Jasle Badalyo Maobadilai" ("Maoistleri Değiştiren Şey"), *Nepal Magazine*, 13 Şubat 2011 (Falgun 1, 2067 v.s.).

Bhattarai, Baburam. "Basic Questions for Inner-Party Discussions", R.K. Vishwakarma, *People's Power in Nepal*, Yeni Delhi: Manak Publications, 2006.

—. *Maobadibhitra Baicharik-Rajnitik Sangharsha: Kam. Da. Baburam Bhattarailagayat KAmredharudwara Prastut Farak Mat ra Dastavejharu* (Maoistler Arasında İdeolojik-Siyasi Mücadele: Yoldaş Dr Baburam Bhattarai ve Diğerleri Tarafından Sunulmuş Görüş Ayrılığı Notları ve Belgeler), Katmandu: Jhilko Publications, 2010 (2068 v.s.).

—. *Monarchy vs. Democracy: The Epic Fight in Nepal*, Yeni Delhi: Samakaleen Teesari Duniya, 2005.

—. *Nepali Krantika Aadharharu* (Nepal Devriminin Temelleri), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

—. *Rashtriyata ra Ganatantra* (Milliyet ve Cumhuriyet), Katmandu: Janadesh Weekly, 2010 (2066 v.s.).

—. *Rajnaitik Arthashastrako Aankhijhyalbata* (Siyasal İktisat Bakış Açısından), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

—. *The Nature of Underdevelopment and Regional Structure of Nepal: A Marxist Analysis*, Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2003.

—. "The Phobia of Guerilla War Is Hounding the Reactionaries", *The Independent*, Katmandu, 5, sayı 41 (13-19 Aralık 1995). Şurada yeniden yayımlanmıştır: Deepak Thapa (der.), *Understanding the Maoist Movement in Nepal*, Katmandu: Martin Chautari, 2003.

—. "The Political Economy of People's War", Arjun Karki ve David Seddon (der.), *The People's War in Nepal: Left Perspectives*, Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2003.

—. *Yuddha ra Barta* (Savaş ve Müzakere), Katmandu: Janadhwani Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

Bhattarai, Binod. "King G's 100 Days", *Nepali Times*, 31 Ağustos-6 Eylül 2001.

—. "Mao the Designer Revolution", *Nepali Times*, 30 Ağustos-5 Eylül 2000.

—. "Still Quiet on the Western Front", *Nepali Times*, 20-26 Temmuz 2001.

—. "Whose Army?", *Nepali Times*, 27 Nisan-3 Mayıs 2001.

"Biplab", Netra Bikram Çand. "Pratikrantiko Chunauti" ("Karşıdevrimin Zorlukları"), *Young Communist* 1, (Temmuz-Ağustos 2010) (Saun 2067 v.s.).

Biswokarma, Baburam. "Dalits and the Conlict", *People in the "People's War"*, Katmandu: Himal Books, 2004.

Brown, T. Louise. *The Challenge to Democracy in Nepal*, Londra: Routledge, 1996.

Cailmail, Benoît. "Mohan Bikram Singh and the History of Nepalese Maoism", *European Bulletin of Himalayan Research* 33/34'te (Güz 2008-Bahar 2009).

Carter Center, Nepal. "Final Report on Observing Nepal's 2008 Constituent Assembly Election", 10 Kasım 2008.

—. "First Interim Report", 26 Ağustos 2009.

"Chaitanya", Mohan Baidya. *Kranti ra Sundarya* (Devrim ve Estetik), Katmandu: Pragatishil Adhyayan Kendra, 2007 (2064 v.s.).

Chaulagain, Yam ve Rashmi Kandel. *Janayuddhaka Nayakharu* (Halk Savaşı Önderleri), Katmandu: Jayakali Prakashan, 2008 (2065 v.s.).

Cowan, Sam. "Inside the People's Liberation Army: A Military Perspective", *European Bulletin of Himalayan Research* 37 (Güz-Kış 2010), s. 93-4.

—. "Nepal's Two Wars", *Himal Southasian* (Mart 2006).

—. "The Lost Battles of Khara and Pili", *Himal Southasian* (September 2008).

CPN(M) (Nepal Komünist Partisi-Maoist). "Bartama NeKaPa (Maobadi) ko Tarfabata Prastut Prastavko Sarsamchep" ("Müzakerelerde NKP [Maoist] Tarafından Sunulan Teklifin Özeti"), Surendra K. C. (ed.), *Maobadi Janayuddha: Vibhinna Aayog ra Varta* (Maoist Halk Savaşı: Çeşitli Komisyonlar ve Müzakereler), Katmandu: Makalu Prakashan Griha, 2007 (2064 v.s.).

—. *Maobadi Mag ra Manyataharu* (Maoistlerin Talepleri ve Konumları), Katmandu: Pairavi Prakashan, Katmandu, 2006 (2063 v.s.).

—. *Nepal Kamyunist Party-Maobadi ka Aitihasik Dastavejharu* (Tarihî Nepal Komünist Partisi-Maoist Belgeleri), Katmandu: Prasavi Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

—. *Samvidhansabha Nirvachanka Lagi Nepal Communist Party (Maobadi) ko Pratibaddhata-Patra* (Nepal Komünist Partisi'nin [Maoist] Kurucu Meclis Seçimleri Manifestosu), Katmandu: CPN(M) Kendriya Samiti Kendriya Prachar Prasar Samiti, 2008.

—. *Some Important Documents of Communist Party of Nepal (Maoist).* Katmandu: Janadisha Publications, 2004.

CPN(M) (Mohan Baidya hizbi). "Navasamshodhanbad Biruddha Bichardharatmak Sangharsha Chalaundai Krantilai Naya Dhangale Agadi Badhaaun" ("Yeni-Revizyonizme Karşı İdeolojik Mücadele Ortaya Koyarken Devrimi Yeni Bir Şekilde İlerletelim"), Haziran 2012.

de Sales, Anne. "Biography of a Magar Communist", David N. Gellner (der.), *Varieties of Activist Experience: Civil Society in South Asia*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2010.

—. "From Ancestral Conflicts to Local Empowerment: Two Narratives from a Nepalese Community", *Dialectical Anthropology* 33 (2009).

—. "The Kham Magar Country, Nepal: Between Ethnic Claims and Maoism", *European Bulletin of Himalayan Research* 19 (Güz 2000).

Des Chene, Mary. "'Black Laws' and the 'Limited Rights' of the People in Post-Andolan Nepal: The Campaign against the Proposed Anti-Terrorist Act of 2054 v.s.", *Himalayan Research Bulletin* 18, sayı 2 (1998).

Devkota, Subhas. *Shantibarta: Antarkatha* (Barış Görüşmeleri: İçyüzü), Katmandu: Yugantar Prakashan, 2007 (2064 v.s.).

Dhakal, Ameet. "Trust yet to be nurtured", *Kathmandu Post*, 23 Ağustos 2006.

Dhital, Mana Rishi. *The Final Days of the People's War*, Katmandu: *Janadesh Weekly*, 2010.

—. "Tyo Rat Aafaile Dekheko Beni Akraman" ("O Gece Bizzat Gördüğüm Beni Saldırısı"), Bhaskar Gautam, Purna Basnet ve Chiran Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi* (Maoist İsyan: Silahlı Mücadele Dönemi), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2064 v.s.).

"Dipak", Udaya Bahadur Chalaune. *Janayuddha ra Janamukti Sena: Saidhantik Aadhar ra Karyaniti* (Halk Savaşı ve Halk Kurtuluş Ordusu: Teorik Temel ve Taktikler), Katmandu: People's Liberation Army, Nepal, Sixth Division, 2009 (2066 v.s.).

Dixit, Kanak Mani. *Dekheko Muluk* (Gördüğüm Ulus), Katmandu: Jagadamba Prakashan, 2009 (2066 v.s.).

Dixit, Kunda. "Let's Get This Over With", *Nepali Times*, 30 Kasım-6 Aralık 2001.

European Union (Avrupa Birliği). "Election Observation Mission, Nepal 2008".

Gaige, Frederick H. *Regionalism and National Unity in Nepal*, Katmandu: Himal Books, 2009.

Gellner, David N. ve Mrigendra Bahadur Karki. "The Sociology of Activism in Nepal: Some Preliminary Considerations", H. Ishii, D. Gellner ve K. Nawa (der.) içinde s. 361-93, *Political and Social Transformation in North India and Nepal: Social Dynamics in Northern South Asia*, Yeni Delhi: Manohar Books, 2007.

Ghimire, Pustak. "Maoism, Violence and Religious Upheaval in a Village in Eastern Nepal", *European Bulletin of Himalayan Research* 33-34 (Güz 2008-Bahar 2009).

Ghimire, Yuvaraj. "Shunya Samaya" ("Operasyon Başlama Saati"), *Samaya* dergisi, 5 Ocak 2006 (21 Poush 2062 v.s.).

Guneratne, Arjun. *Many Tongues, One People: The Making of Tharu Identity in Nepal*, New York: Cornell University Press, 2002.

Gurung, Dev. "Pradeshik Swayatta Janasattako Ghoshanapachi Utheka Prashnaharu" ("Özerk Eyaletler Halk Hükümetleri'nin İlanının Ardından Ortaya Çıkan Sorular"), Gautam, Basnet ve Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi* (Maoist İsyan: Silahlı Mücadele Dönemi), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2064 v.s.).

Gyawali, Dipak ve Ajaya Dixit. "Mahakali Impasse: A Futile Paradigm's Bequested Travails", Dhruba Kumar (der.), *Domestic Conflict and Crisis of Governance in Nepal*, Katmandu: Centre for Nepal and Asian Studies, 2000.

Höfer, András. *The Caste Hierarchy and the State in Nepal: A Study of the Muluki Ain of 1854*, Katmandu: Himal Books, 2004.

Hoftun, Martin ve William Raeper. *Spring Awakening: An Account of the 1990 Revolution in Nepal*, Yeni Delhi: Penguin Books India, 1992.

Hoftun, Martin, William Raeper ve John Whelpton. *People, Politics and Ideology: Democracy and Social Change in Nepal*, Katmandu: Mandala Book Point, 1999.

HMG-N (Majesteleri Hükümeti-Nepal). "Nepal Adhirajyako Sambidhan 2047 v.s." ("Nepal Krallığı 1990 Anayasası").

Human Rights Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü). "Between a Rock and a Hard Place: Civilians Struggle to Survive in Nepal's Civil War", Ekim 2004, cilt 16, sayı 12(C).

—. "Children in the Ranks: The Maoists' Use of Child Soldiers in Nepal", Şubat 2007, cilt 19, sayı 2(C).

Hutt, Michael. "Drafting the 1990 Constitution", Michael Hutt (der.), *Nepal in the Nineties*, Yeni Delhi: Oxford University Press, 1994.

INSEC (Gayriresmî Sektör Hizmetleri). İnsan Hakları Yıllıkları 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999.

International Crisis Group (Uluslararası Kriz Grubu). "Nepal Backgrounder: Ceasefire – Soft Landing or Strategic Pause?", 10 Nisan 2003.

—. "Nepal: Obstacles to Peace", 17 Haziran 2003.

—. "Nepal: Back to the Gun", 22 Ekim 2003.

—. "Nepal: Responding to the Royal Coup, Policy Briefing", 24 Şubat 2005.

—. "Nepal: Dealing with a Human Rights Crisis", Mart 2005.

—. "Nepal: Beyond Royal Rule, Policy Briefing 41", 15 Eylül 2005.

—. "Nepal's Troubled Tarai Region", Temmuz 2007.

—. "Nepal's Election: A Peaceful Revolution?" Asya Raporu sayı 155, 3 Temmuz 2008.

—. "Nepal's Constitution (II): The Expanding Political Matrix", Asya Raporu sayı 234, 27 Ağustos 2012.

Jha, Prashant. "A Nepali Perspective on International Involvement in Nepal", von Einsiedel, Malone ve Pradhan (der.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, New York: Cambridge University Press, 2012.

Joshi, Bhuwan Lal ve Leo Rose. *Democratic Innovations in Nepal: A Case Study of Political Acculturation*, Katmandu: Mandala Publications, 2004 (University of California Press, 1966).

Kalyvas, Stathis N. *The Logic of Violence in Civil Wars*, New York: Cambridge University Press, 2006.

Kandel, Shubhashankar. *Maobadi Bidroha: Bibad ra Rupantaran* (Maoist İsyan: Fikir Çatışması ve Dönüşüm), Katmandu: Pairavi Prakashan, 2010 (2067 v.s.).

Kandel, Uttam. *Jokhima Paila* (Risk Adımları), Dhading: Shahid Smriti Sanchar Sahakari Sanstha, 2009 (2066 v.s.).

K. C., Krishna. *Krantikarika Aastha ra Gathaharu: Bhag 2* (Bir Devrimcinin İnançları ve Sancıları), Katmandu: Oxford International Publications, 2008 (2065 v.s.).

K. C., Surendra. *Nepalma Kamyunist Andolanko Itihas: Bhag 3 (2050-64)* (Nepal'de Komünist Hareketin Tarihi: Cilt 3), Katmandu: Bidyarthi Pustak Bhandar, 2008 (2065 v.s.).

"Kiran", Mohan Baidya. "Bartaman Paristhiti ra Hamro Karyabhar" ("Mevcut Durum ve Görevlerimiz"), Kasım 2010'daki Palungtar genel kurulundan önce Maoist merkez komiteye sunulan rapor.

—. "Bartaman Sandarvama Party ra Krantiko Karyabhar" ("Mevcut Bağlamda Parti ve Devrimin Görevleri"), *Dishabodh*, Kasım 2008 (1-15 Mangsir 2065 v.s.).

—. "Praçandapathko Darshanik Manyata" ("Praçanda Yolu'nun Felsefi Konumu"), s. 207-30, Kiran, *Sangharshako Darshan* (Mücadele Felsefesi), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2002 (2060 v.s.).

Kirati, Gopal. *Sarvahara Netritwako Saval: Kirati Drishtikon* (Proleter Önderlik Sorusu: Kirati Bakış Açısı), Katmandu: Koshi Bicharpradhan Masik, 2008.

Koirala, Bishweshwar Prasad. "Sena Bhitrako Sena" ("Ordu İçindeki Ordu"), Sharma (der.), *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti* (Nepal Ordusu: Sivil Denetimin Zorlukları), Katmandu: Martin Chautari 2010 (2067 v.s.).

—. *Jail Journal*, Katmandu: Jagadamba Prakashan, 1997.

Kumar, Dhruba. "An Interlude in Nepal-China Relations during the Cultural Revolution", *Nepalese Journal of Political Science* 2, sayı 2 (Mayıs 1980).

—. "Impact of Conflict on Security and the Future: The Case of Nepal", *Journal of Security Sector Management* (Mart 2005).

—. ve Hari Sharma. *Security Sector Reform in Nepal: Challenges and Opportunities*, Katmandu: Friends for Peace, 2005.

Lama, Ganga Bahadur. *Dasbarse Janayuddha: Smritika Dobharu* (On Yıllık Halk Savaşı: Anılardaki İzler), Katmandu: Jagaran Book House, 2009 (2065 v.s.).

Lecomte-Tilouine, Marie. "Political Change and Cultural Revolution in a Maoist Model Village, Mid-western Nepal", Mahendra Lawoti ve Anup K. Pahari (der.), *The Maoist Insurgency in Nepal: Revolution in the Twenty-First Century*, Londra: Routledge, 2010.

—. "What 'Really' Happened in Dullu?", *European Bulletin of Himalayan Research* 33-34, (Güz 2008-Bahar 2009).

Li Xintian. *Chamkilo Rato Tara* (*Parlayan Kızıl Yıldız*), Sitaram Tamang çevirisi, Katmandu: Pragati Pustak Sadan, 2003 (2060 v.s.).

Magar, Kşitiz. *Gandak Abhiyan* (Gandak Harekâtı), Katmandu: Mangalsen Smriti Brigade, Fifth Division, The People's Liberation Army, Nepal, 2011 (2068 v.s.).

Magar, Purna Bahadur Roka. *Krantikari Itihas Bokeko Thabang* (Thabang'ın Devrimci Geçmişi), Katmandu: Kişisel yayın, 2011 (2068 v.s.).

Magar, Şyam Kuma Budha. *Ti Aandhimaya Dinharu: Ek Janamukti Yoddhaka Samsmaranharu* (O Çalkantılı Günler: Bir Halk Özgürlük Savaşçısının Anıları), Katmandu: Bhimkumari Bantha, 2007 (2064 v.s.).

Magar, Ujir. "Maobadi Dwara Brihat Sabha" ("Maoistler Kitlesel Bir Miting Düzenliyor"), günlük *Kantipur* gazetesi, 14 Şubat 2007.

Maharjan, Rajendra. *Janayuddhaka Nayak* (Halk Savaşı'nın Önderi), Katmandu: Mulyankan Prakashan, 2007 (2063 v.s.).

Mahat, Ram Sharan. *In Defence of Democracy: Dynamics and Faultlines of Nepal's Political Economy*, Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2005.

Malagodi, Mara. *Constitutional Nationalism and Legal Exclusion in Nepal: Equality, Identity Politics and Democracy in Nepal*, Yeni Delhi: Oxford University Press, 2013.

ManÇanda, Rita. "Fresh political challenge", *Frontline* 18, sayı 16 (4-17 Ağustos 2001).

Mao Zedong. "On Protracted War", marxists.org.

—. "Problems of Strategy in China's Revolutionary War", *Selected Military Writings of Mao Tse-Tung*, Pekin: Foreign Language Press, 2013.

Maskey, Mahesh. "Maobichar" ("Mao Düşüncesi"), *Studies in Nepali History and Society* 7, sayı 2 (Aralık 2002).

Mehta, Ashok. *The Royal Nepal Army: Meeting the Maoist Challenge*, Yeni Delhi: Rupa and Co., 2005.

Moriarty, James F. "Speech to the Ganesh Man Singh Academy, Katmandu, Nepal", 15 Şubat 2006.

Mukarung, Rajan. *Hetchhakuppa*, Katmandu: Phoenix Books, 2008 (2065 v.s.).

Mukarung, Shrawan. *Bise Nagarchiko Bayan* (Bise Nagarçi'nin Tanıklığı), Katmandu: Shangrila Books, 2010 (2067 v.s.).

Mulyankan. "Jaba Rashtrabhanda Kursi Pyaro Banchha" ("Koltuk Ulustan Daha Tatlı Olunca"), *Mulyankan* (Ekim-Kasım 1996) (Kartik-Mangsir 2053 v.s.).

—. "Nau Bam ra Sarkarbichko Sahamati Kasto Lagyo?" ("Dokuz-Sol ile Hükümet Arasındaki Anlaşmayı Nasıl Buldunuz?"), *Mulyankan* (Ağustos-Eylül 1998) (Bhadra 2055 v.s.).

Muni, Sukh Deo. "Bringing the Maoists Down from the Hills: India's Role", Sebastian von Einsiedel, David M. Malone ve Suman Pradhan (der.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, New York: Cambridge University Press, 2012.

Nath, Ajay P. "Democracy: Is It Just for Voting Right?", *Rising Nepal*, 5 Eylül 2002.

National Election Observation Committee (Ulusal Seçim Gözleme Komitesi). "Constituent Assembly Election Observation Report, 2008", Katmandu: 2008.

National Human Rights Commission (Ulusal İnsan Hakları Komisyonu). "Doramba Incident, Ramechhap", Katmandu: 2003.

Nepal, Kishore. "Janabidrohako Jwalama Dailekhka Maobadi Ghatana, Karan ra Parinam" ("Halk Devriminin Ateşinde Dailekh'teki Maoist Olay, Sebepleri ve Sonuçları"), Gautam, Basvet ve Manandhar (der.), *Maobadi Bidroha: Sashastra Sangharshako Avadhi* (Maoist İsyan: Silahlı Mücadele Dönemi), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2064 v.s.).

Nepal Hükümeti. "The Interim Constitution of Nepal 2063 v.s.", 2007.

Nepal, Kishore. *Under the Shadow of Violence*, Katmandu: Centre for Professional Journalism Studies, 2005.

Nepali, Prakash ve Phanindra Subba. "Civil-Military Relations and the Maoist Insurgency in Nepal", *Small Wars and Insurgencies* 16, sayı 1 (Mart 2005).

Nepali Times. "Who's in Charge?" 27 Eylül-3 Ekim 2000.

—. "Joshi Hits Army", 4-10 Ekim 2000.

—. "What the Chief Sa'ab Said", 27 Nisan-3 Mayıs 2001.

—. "Amnesty International's Concerns", 7-13 Aralık 2001.

—. "Empty Vessels", 28 Şubat-6 Mart 2003.

—. "Out of This Maze", 11-17 Haziran 2004.

Neupane, Lekhnath. *Bidyarthi Andolanma Bais Barsha* (Öğrenci Hareketinde Yirmi İki Yıl), Katmandu: ANNFSU-Revolutionary Central Committee, 2011 (2067 v.s.).

—. *Chitthima Janayuddha* (Mektuplarla Halk Savaşı), Katmandu: Vivek Sirjanshil Prakashan, 2008 (2065 v.s.).

Nisthuri, Bishnu. *Unnais Din: Jana Andolan Diary* (On Dokuz Gün: Halk Hareketi Günlüğü), Katmandu: Modern Books, 2006 (2063 v.s.).

Ogura, Kiyoko. *Kathmandu Spring: The People's Movement of 1990*, Katmandu: Himal Books, 2001.

—. "Maoist People's Governments, 2001-05: The Power in Wartime", David Gellner ve Krishna Hachhethu (der.), *Local Democracy in South Asia: Microprocesses of Democratization in Nepal and its Neighbours*, Yeni Delhi: Sage Publications, 2008.

—. "Maoists, People, and the State as seen from Rolpa and Rukum", H. Ishi, D. Gellner ve K. Nawa (der.), *Political and Social Transformation in North India and Nepal: Social Dynamics in Northern South Asia*, Yeni Delhi: Manohar Books, 2007.

—. "Realities and Images of Nepal's Maoists after the Attack on Beni", *European Bulletin of Himalayan Research* 27 (Ağustos 2004).

Onesto, Li. *Dispatches from the People's War in Nepal*, Londra: Pluto Press, 2005.

Onta, Pratyoush. "The Career of Bhanubhakta as a History of Nepali National Culture, 1940-1999", *Studies in Nepali History and Society* 4, sayı 1 (Haziran 1999).

—. "The Growth of the Adivasi Janajati Movement in Nepal After 1990: The Non-Political Institutional Agents", *Studies in Nepali History and Society* 11, sayı 2 (Aralık 2006).

Panday, Devendra Raj. *Nagarik Andolan ra Ganatantrik Chetana* (Yurttaş Hareketi ve Cumhuriyetçi Bilinç), Katmandu: Fine-print, 2007 (2064 v.s.).

—. *Nepal's Failed Development: Reflections on the Mission and the Maladies*, Katmandu: Nepal South Asia Centre, 1999.

Pandey, Surendra. "The Role of the National Security Council: An Analysis", Bishnu Sapkota (der.), *The Nepalese Security Sector: An Almanac*, Peç: Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva and European Studies Center, Faculty of Humanities, University of Pecs, Macaristan, 2009.

Panthi, Netra. *Janayuddhama Prem ra Yaun* (Halk Savaşı'nda Aşk ve Seks), Katmandu: kişisel yayın, 2009 (2066 v.s.).

—. *Maobadibhitra Antarsangharsha (Ekta Mahadhiveshandekhi Party Bibhajansammaka Dastavejsahit)* (Maoistler Arasında Mücadele [Birlik Kurultayı'ndan Partinin Bölünmesine Belgelerle Birlikte]), Katmandu: Vishwanepali Publications, 2011 (2069 v.s.).

Parajuli, John Narayan. "Election Engineering", *Nation Weekly*, 6 Şubat 2005.

—. "US Embassy Saw Bhattarai as Party's 'Most Authoritative Wordsmith' in 2003", *Kathmandu Post*, 30 Ağustos 2011.

Parashar, Utpal. "Praçanda Blames India for Nepal's Palace Massacre", *Hindustan Times*, 10 Ocak 2010.

"Pasang", Nanda Kishore Pun. *Itihaska Raktim Paila: Janayuddhaka Mahatwapurna Fauji Karbahiharu* (Tarihteki Kızıl Uzun Adımlar: Halk Savaşı'nın Tarihî Askerî Eylemleri), Katmandu: Samvad Prakashan Abhiyan, 2007 (2064 v.s.).

Pettigrew, Judith ve Kamal Adhikari. "Fear and Everyday Life in Rural Nepal", *Dialectical Anthropology* 33 (2009).

Pettigrew, Judith. *Maoists at the Hearth: Everyday Life in Nepal's Civil War*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2013.

Pokhrel, Dhaneshwar. *Beni Morchako Smriti: Shabdachitra* (Beni Cephesinden Anılar), Katmandu: Akhil Nepal Lekhak Sangh, 2010 (2067 v.s.).

Pokhrel, Ishwar. *Magh Unnais* (1 Şubat), Katmandu: Jagadamba Press, 2006 (2063 v.s.).

"Praçanda", Puşpa Kamal Dahal. "Interview with *the Hindu*", *The Hindu*, 16 Nisan 2012.

—. *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 1* (Praçanda'dan Seçmeler: Cilt 1), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2007 (2063 v.s.).

—. *Praçandaka Chhaniyeka Rachanaharu: Khanda 2* (Praçanda'dan Seçmeler: Cilt 2), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2008 (2064 v.s.).

—. *Praçandaka Chhaiyeka Sainya Rachanaharu* (Praçanda'nın Askerî Yazılarından Seçmeler), Katmandu: Janadisha Prakashan, 2007 (2063 v.s.).

Pun, Kiran. "Why the Cantonments Imploded", *República* gazetesi, 11 Nisan 2012.

"Rabindra", Devi Prasad Dhakal. *Ujyalo, Gajuri Byarek Breksammako Atmabrittanta* (Işık: Gajuri Kışlasından Firara Kadar Olan Hikâyem), Katmandu: Jhilko Prakashan, 2011 (2068 v.s.).

Rai, Tara. *Chhapamar Yuvatiko Dayari* (Bir Gerilla Kızın Günlüğü), Katmandu: Ratna Pustak Bhandar, 2010 (2067 v.s.).

Rana, Prajwalla S. J. B. "Who Brought the Nation to Its Present Condition?" *Nepali Times*, 29 Mart-4 Nisan 2002.

Rawal, Ram Bahadur. "Misan Maobadi" ("Maoist Misyon"), *Nepal Weekly*, 10 Mayıs 2009.

República gazetesi. "Controversial Tape Claims Mahara Sought Rs 500 m from China to Buy Lawmakers", 4 Eylül 2010.

—. "Audiotape could be genuine: UCPN-Maoist", 13 Eylül 2010.

Roka, Hari. "Militarization and Democratic Rule in Nepal", *Himal Southasian* (Kasım 2003).

Rose, Leo. "Communism under High Atmospheric Conditions: The Party in Nepal", Robert A. Scalapino (ed.), *The Communist Revolution in Asia: Tactics, Goals and Achievements*, New Jersey: Prentice Hall, 1969.

Roy, Anirban. *Praçanda: The Unknown Revolutionary*, Katmandu: Mandala Book Point, 2008.

Sangroula, Khagendra. *Itihasma Kalo Potiyeko Anuhar* (Tarihteki Kara Lekeli Yüzler), Katmandu: Antarkriya Prakashan, 2001 (2058 v.s.).

—. *Jana-Andolanka Chharraharu* (Halk Hareketinin Parçaları), Katmandu: Bhudipuran Prakashan, 2006 (2063 v.s.).

—. *Junkiriko Sangeet* (Ateşböceklerinin Müziği), Katmandu: Bhudipuran Prakhashan, 1990 (2056 v.s.).

Shneiderman, Sara Beth. "The Formation of Political Consciousness in Rural Nepal", *Dialectical Anthropology* 33 (2009).

—. ve Mark Turin. "The Path to Jan Sarkar in Dolakha District: Towards an Ethnography of the Maoist Movement", Michael Hutt (der.), *Himalayan "People's War": Nepal's Maoist Rebellion*, Londra: Hurst and Co., 2004.

Seddon, David ve Prabin Manandhar. *In Hope and in Fear: Living through the People's War in Nepal*, Yeni Delhi: Adroit Publishers, 2010.

Shah, Saubhagya. "A Himalayan Red Herring? Maoist Revolution in the Shadow of the Legacy Raj", Michael Hutt (der.), *Himalayan People's War: Nepal's Maoist Rebellion*, Londra: Hurst and Co., 2004.

—. *Civil Society in Uncivil Places: Soft State and Regime Change in Nepal*, Washington, DC: East-West Center, 2008.

—. "Revolution and Reaction in the Himalayas: Cultural Resistance and the Maoist 'New Regime' in Western Nepal", *American Ethnologist* 35, sayı 3 (2008).

Shah, Vivek. *Maile Dekheko Darbar: Sainik Sachibko Samsmaran* (Tanıdığım Saray: Bir Askerî Sekreterin Anıları), Katmandu: Shangrila Books, 2010 (2067 v.s.).

—. "Sarkar, Sena ra Tatkalin Rajtantra" ("Hükümet, Ordu ve O Zamanki Monarşi"), Sudheer Sharma (der.) *Nepali Sena: Nagarik Niyantranka Chunauti* (Nepal Ordusu: Sivil Denetimin Zorlukları), Katmandu: Martin Chautari 2010 (2067 v.s.).

Sharma, Anil. *Samjhanama Bhatariya Jail* (Hafızada Bir Hint Cezaevi), Katmandu: Bhijan Publications, 2008 (2065 v.s.).

Sharma, Gopal ve Terry Friel. "Anger Rising after Nepal's 'Referendum' on King", Reuters, 9 Şubat 2006.

Sharma, Mandira ve Frederick Rawski. "A Comprehensive Peace? Lessons from Human Rights Monitoring in Nepal", von Einsiedel, Malone ve Pradhan (der.), *Nepal in Transition: From People's War to Fragile Peace*, New York: Cambridge University Press, 2012.

Sharma, Sudheer. "Four Districts in Maoist Hands", *Nepali Times*, 26 Temmuz-1 Ağustos 2000.

—. *Prayogshala: Nepali Sankramanma Dilli, Darbar ra Maobadi* (Deneyevi: Nepal'in Dönüşümünde Delhi, Saray ve Maoistler), Katmandu: Fineprint, 2013 (2070 v.s.).

—. "Raja Kina Jhuke?" ("Kral Neden Çekildi?"), Bhaskar Gautam ve Chiran Manandhar (der.), *Maobadi Sandharsha: Shantipurna Rupantaran* (Maoist Mücadele: Barışçıl Dönüşüm), Katmandu: Martin Chautari, 2008 (2065 v.s.).

Sharma, Sushil. *Napurine Ghauharu* (İyileştirilemez Yaralar), Surkhet: Manavadhikar Janautthan Kendra Nepal, 2008 (2065 v.s.).

Shrestha, Dambar Krishna. "Ethnic Autonomy in the East", *People in the "People's War"*, Katmandu: Himal Books, 2004.

Shrestha, Ganga. *Gadhi Darbardekhi Singha Darbarsamma* (Gadhi Darbar'dan Singha Darbar'a), Katmandu: UCPN-Maoist, Kochila State Committee Publication Department, 2010 (2067 v.s.).

Shrestha, Kashish Das. "The Heartland – Journal from Rolpa", *Wave* dergisi 80 (Ağustos 2002).

Shrestha, Mohit. *Jyudo Sapana* (Yaşayan Hayaller), Katmandu: Akhil Nepal Janasanskritik Mahasangh, Kendriya Samiti, 2009 (2065 v.s.).

Shrestha, Rabindra. "Praçanda ra Darbarbichka Gopya Sambandhaharu" ("Praçanda ile Saray Arasındaki Gizli İlişkiler"), *Samaya* dergisi, 19 Ocak 2007 (3 Falgun 2063 v.s.).

Shrestha-Schipper, Satya. "Women's Participation in the People's War in Jumla", *European Bulletin of Himalayan Research* 34-5 (Güz 2008-Bahar 2009).

Sijapati, Bandita. "People's Participation in Conflict Transformation: A Case Study of *Jana Andolan II* in Nepal", Occasional Paper, Social Science Baha, Katmandu, 2009.

Tamang, Mukta S. "Caste, Culture and Ethnicity in the Maoist Movement", *Studies in Nepali History and Society* 11, sayı 2 (Aralık 2006).

Thapa, Deepak ve Bandita Sijapati. *A Kingdom under Siege: Nepal's Maoist Insurgency, 1996 to 2004*, Katmandu: The Printhouse, 2004.

—. Kiyoko Ogura ve Judith Pettigrew. "The Social Fabric of the Jelbang Killings, Nepal", *Dialectical Anthropology* 33 (2009).

Thapa, Manjushree. *Forget Kathmandu: An Elegy for Democracy*, Yeni Delhi: Penguin Books India, 2005.

—. *The Lives We Have Lost: Essays and Opinions on Nepal*, Yeni Delhi: Penguin Books India, 2011.

Times of India, "Emergency: Nepal's Internal Affair", 1 Şubat 2005.

UCPN(M) (Birleşik Nepal Komünist Partisi-Maoist). "Janatako Sanghiya Ganatantra Nepalko Samvidhan 2067" ("Nepal Federal Halk Cumhuriyeti 2067 Anayasası"), 2011.

UNOHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği). "Allegations of Human Rights Abuses by the Young Communist League (YCL)", Haziran 2007.

—. "Conflict-Related Disappearances in Bardiya District", Aralık 2008.

—. "Report of Investigation into Arbitrary Detention, Torture and Disappearances at Maharajgunj RNA barracks, Katmandu, in 2003-04", Mayıs 2006.

US Embassy (ABD Elçiliği), Katmandu. "Nepal: Human Rights in the Context of the Insurgency", WikiLeaks, 19 Mart 2004.

—. "Nepal: Maoists on Media Overkill; Government Kepping Own Counsel", WikiLeaks, 10 Nisan 2003.

—. "Nepal: Maoists See 'Imperialist Design' in Negotiation Process", WikiLeaks, 21 Ağustos 2003.

—. "Nepali Army's Evolving Approach to Human Rights", WikiLeaks, 27 Eylül 2002.

—. "Review of State of Relationship with Vice-Chairman Giri and Bista", WikiLeaks, 26 Ekim 2005.

—. "Transcript of Don Camp's Press Meet, June 28, 2005", nepal.usembassy.gov.

Upadhya, Sanjay. *The Raj Lives: India in Nepal*, Yeni Delhi: Vitasta Publishing, 2008.

Upadhyay, Ramprasad, Anil Krishna Prasai, Sheetal Koirala ve Ishwar "Çandra" Singh. *Aitihasik Byaktitwa: Girijaprasad Koirala* (Tarihî Bir Kişilik: Girija Prasad Koirala), Katmandu: Oxford International Publications, tarihsiz.

Yami, Hisila. *People's War and Women's Liberation in Nepal*, Katmandu: Janadhwani Publications, 2007.

Wily, Liz Alden ile Devendra Chapagain ve Shiva Sharma. *Land Reform in Nepal: Where Is It Coming From and Where Is It Going?*, Katmandu: Department for International Development (DFID), 2009.

World People's Resistance Movement (Britain). "Interview with Comrade Sonam", 13 Eylül 2009, wprmbritain.org.

Zharkevich, Ina. "A New Way of Being Young in Nepal: The Idea of Maoist Youth and Dreams of a New Man", *Studies in Nepali History of Society* 14, sayı 1 (2009).

Hindistan ile Çin'den başka sınır komşusu bulunmayan kara ülkesi Nepal, 1996 ile 2006 yılları arasında, Maoistlerin önderlik ettiği bir silahlı mücadeleye sahne olmuştu. Başarıya ulaşarak krallık rejiminin son bulmasını sağlayan bu mücadelenin ardından, aynı Maoistler, seçimler yoluyla ülke yönetiminde söz sahibi olmaya başlamıştı.

"Kırlardan şehirleri kuşatma" stratejisiyle yürütülen "halk savaşı" hangi aşamalardan geçmişti? Maoistler, ülkedeki farklı güçler arasındaki çelişkilerden nasıl yararlanmıştı? Halk Kurtuluş Ordusu'na kimler hangi nedenlerle katılmış, bu orduyu kimler hangi nedenlerle desteklemişti? Başlangıçtaki hedefleri devlet üzerinde mutlak denetim kurmak olan Maoistler, krallık rejiminin son bulmasının ardından çok partili rejimin bir bileşeni olmayı neden kabul etmişti? Maoist parti tarafından kurulan hükümetler, bu partinin toplumsal dönüşüm programını ne ölçüde hayata geçirebilmiş ve ne tür engellerle karşılaşmıştı?

Aditya Adhikari, bu kitabında, öncelikli olarak, Marksistlerin "öznel etmen" dedikleri şeyle ilgileniyor: "İsyana katılan Maoistlerin kişisel yolculukları, inançları ve hedefleri, ormanlardaki, köylerdeki, hapishane hücrelerindeki deneyimleri, birbirleriyle ve yerel topluluklarla ilişkileri, tek tek Maoist önderler arasındaki gerginlikler, bu önderlerin çelişen hedefleri ve stratejileri..."

Kitabın kaynakları arasında, ideolojik ve stratejik belgelerin, demeçlerin, önderlerin yayımladığı genelgelerin, Maoist komutanların çizdiği savaş planlarının ve savaşa katılanların iç dünyalarını ortaya koyan anı kitaplarının, romanların, günlüklerin ve mektupların yanı sıra, parti hiyerarşisinin farklı düzeylerindeki militanlarla yapılan görüşmeler ve Maoist hareketin farklı yanlarını inceleyen geniş akademik yazın ve gazetecilik yazını da yer alıyor.

36 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-384-6

Yordam Kitap

YordamKitap YordamKitap YordamKitap